

# İDARE DERGİSİ

İçişleri Bakanlığınca iki ayda bir çıkarılır.

YIL: 18

TEMMUZ — AĞUSTOS 1947

SAYI: 187

## İÇİNDEKİLER

### TETKİKLER:

### Sahife

|                                                                                                                  |                          |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------|----|
| Emekliye Ayrılmada Son Maaş ve İkramiye .....                                                                    | Ragıp ÖGEL .....         | 3  |
| Köylülerin ve Köylerin Kalkınması .....                                                                          | Galip PEKEL .....        | 28 |
| 4623 Sayılı Deprem Kanunu ve Erbaa'da<br>Tatbikatı .....                                                         | Enver SAATCIGİL .....    | 41 |
| Köy Kanunu Tasarısına Göre Köyün Tarifi ve<br>Köy Ortamalları, Sınırları ve Köy meclisleri,<br>Köy Salması ..... | Fahri TOKMAKCIOĞLU ..... | 50 |

### TERCÜMELER :

|                                                        |                        |    |
|--------------------------------------------------------|------------------------|----|
| Amerika Birleşik Devletlerimde Seçim<br>Mevzuatı ..... | İzzettin ERAYDIN ..... | 74 |
| İngiltere'de Kabine ve Bakanlar .....                  | Vecihi TÖNÜK .....     | 93 |

### FİKİR HAREKETLERİ :

|                                                             |                     |     |
|-------------------------------------------------------------|---------------------|-----|
| Birleşik Devletler'de Siyasi Partilerin<br>Muvazenesi ..... | Hakkı BERKSUN ..... | 138 |
|-------------------------------------------------------------|---------------------|-----|

### YABANCI MEVZUAT:

|                                                                                     |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Fransız Seçim Kanunu .....                                                          | 160 |
| İngiliz Seçim Kanunu .....                                                          | 184 |
| İngiltere'de Üniversite Seçimleri. 1918 Halkı<br>Temsil Kanununun Birinci Eki ..... | 205 |

### İDARİ COĞRAFYA:

### Vasfi ÖZDEMİR .....

|                     |     |
|---------------------|-----|
| Akyazı İlçesi ..... | 230 |
|---------------------|-----|

### İÇTİHA TLAR :

|                                                                        |     |
|------------------------------------------------------------------------|-----|
| Muhtarların Ölüm Vukuatını Merciiine Haber<br>Vermek Mecburiyeti ..... | 237 |
|------------------------------------------------------------------------|-----|

## ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllığı: 500 kuruş.

Yabancı memleketler için yıllığı: 750 kuruş.

---

Abone bedelinin gönderilmesi şekli:

### A — Türkiye’de :

Bulunulan yerin malsandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak (Hasılatı müteferrika makbuzu) aynen ve taahhütlü bir mektupla :

### İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü — Ankara

adresine gönderilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi istenildiğini gösteren mektuplar arzuhal puluna tâbi tutulmalıdır.)

### B — Yabancı memleketlerde:

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hasıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukardaki adrese gönderilmelidir.

---

## YAZI İŞLERİ

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etütler kabul olunur.

Gönderilecek yazılar, makinede yazılmış olmalı ve yarım sahifeyi geçmeyen ayrı bir özü de ihtiva etmelidirler.

Yayınlanan yazıdaki fikir ve mütalâalar, yazı sahiplerine aittir.

Dergiye dercolumayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için **İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğüne** müracaat edilmelidir.

---

---

## TETKİKLER

---

### EMEKLİYE AYRILMADA SON MAAŞ VE 30 SENELİK İKRAMİYE

Yazan:  
**Ragıp ÖGEL**  
Sayıştay Üyesi

1325 tarihli Eski Mülkiye tekaüt Kanununda, emekliye ayrılan memurlara bağlanacak tekaüt maaşının tâyininde kabul olunan usul, bu memurun son on sene zarfında aldığı aylıkların vasatı ne ise, bunun yarısını vermekten ibaretti. Bugün meriyet mevkiinde bulunan 1683 sayılı Mülki ve Askerî Tekaüt Kanunu, emekli maaşının tâyininde bu usulü terkederek emekliye ayrılan memurun, emekliye ayrıldığı zaman aldığı son memuriyet maaşını esas tutmuş ve memura verilen her maaş için bir tekaüt maaşı tâyin etmiş tir. Bu maksatla, kanunun 4 üncü maddesinde bir cetvel vardır ki, bu cetvelde aylıkların asıllarıyla emsali hasılı gösterilerek bunların her birine 25 sene hizmet etmiş bulunan bir memur için bağlanacak tekaüt maaşı miktarı karşılıklarına yazılmıştır. Bu cetvelde tahsis olunacak tekaüt maaşları üç devre olarak gösterilmiş ve kanunun neşrinden itibaren ilk beş sene zarfında birinci sütunda, ikinci beş sene zarfında ikinci sütunda ve onuncu sene nihayetinden itibaren üçüncü sütunda gösterilen tekaüt aylıklarının tahsis olunacağı be yan edilmiş idi. Lâkin ikinci sütunda yazılı miktarların tatbik zamanı geldiği vakit 2707 No. lu kanunla bu sütundaki miktarların tatbiki beş sene sonraya bırakılmış ve nihayet 3835 sayılı kanunla ikinci ve üçüncü sütunlar ortadan kaldırılmış ve nihayet 4067 sayılı kanunla maaşların asıl ve emsali hasılını gösteren sütunlarda düzeltmeler yapılarak bu maaşlara mukabil bağlanacak tekaüt maaşını gösteren birinci devreye ait sütun ipka edilmiştir. Bu itibarla bugün te-

kaütlere birinci devreye ait sütunda yazılı tekaüt maaşları tahsis olunmaktadır.

Bu birinci sütunda gösterilen tekaüt maaşları 25 sene hizmet mukabili verilecek maaşı gösterdiğinden bu miktarların yirmi beşte biri bir hizmet senesi için verilecek miktarı teşkil eder. Bu suretle meselâ 20 sene hizmeti olan bir memura bu yirmi beşte birin yirmi misli ne ise onun tahsis olunacağı anlaşılır. Cetvel şudur:

| Tekaüde esas olan |           |      | 25 senelik   | Bir senelik  |              |
|-------------------|-----------|------|--------------|--------------|--------------|
| Derece            | asli maaş |      | Emsali hâsıl | tekaüt maaşı | tekaüt maaşı |
| 1                 | 126—      | 150  | 600          | 154          | 6.16         |
| 2                 | 101 —     | 125  | 500          | 135          | 5.40         |
| 3                 | 91 —      | 100  | 400          | 116          | 4.64         |
| 4                 | 81 —      | 90   | 300          | 100          | 4.00         |
| 5                 | 71 —      | 80   | 260          | 88           | 3.52         |
| 6                 | 61 —      | 70   | 210          | 80           | 3.20         |
| 7                 | 51 —      | 60   | 170          | 67           | 2.68         |
| 8                 | 41 —      | 50   | 140          | 55           | 2.20         |
| 9                 | 36—       | 40   | 120          | 50           | 2.00         |
| 10                | 31 —      | 35   | 100          | 46           | 1.84         |
| 11                | 26—       | 30   | 85           | 40           | 1.60         |
| 12                | 23—       | 25   | 75           | 36           | 1.44         |
| 13                | 21 —      | 22   | 66           | 35           | 1.40         |
| 14                | 18—       | 20   | 60           | 33           | 1.32         |
| 15                | 17—       | 17,5 | 56           | 30           | 1.20         |
| 16                | 15—       | 16   | 50           | 27           | 1.04         |
| 17                | 13—       | 14   | 49           | 24           | 0.96         |
| 18                | 11 —      | 12   | 45           | 20           | 0.80         |
| 19                | 9—        | 10   | 40           | 17           | 0.64         |
| 20                | 7—        | 8    | 35           | 14           | 0.56         |
| 21                | 5—        | 6    | 24           | 12           | 0.48         |
| 22                | 1 —       | 4    | 22           | 11           | 0.44         |

Görülüyor ki, bu cetvelde yazılı asli maaşlar ile bunların emsali hasılı 22 dereceye tevzi edilmiştir. Her derece için bir asgari, bir âzami maaş haddi gösterilmiştir. Her derecenin emsali hasılı da karşılıklarına yazılmıştır. Bu tevzi tar-

zından, bu iki asli maaş arasına tesadüf eden asli maaşların kâffesi aynı dereceye ithal edilmiş ve hepsi için bir emsali hasıl tâyin edilmiştir.

Malûm olduğu üzere, memur aylıkları için bir barem cetveli yapılmış, bu cetvelde asli maaş ile bunu emsali hasılı tâyin ve tesbit edilmiştir. Sonradan asli maaşlara aylık aslı ve emsali hasıla da aylık tutarı adı verilmiştir, işte memurlara verilen asli maaş veya aylık asılları Tekaüt Kanunu'nun 4 üncü maddesinde gösterilen cetvelde hangi dereceye girerse o memura bu dereceye tahsis olunmuş bulunan tekaüt maaşı bağlanmak iktiza eder.

Kendilerine bir barem cetveli yapmamış olan dairelerin memurlarına verilen maaşlar da bu 4 üncü maddedeki cetvelde hangi dereceye girerlerse, o memurlara tahsis olunacak tekaüt maaşı da bu derece için tesbit olunan tekaüt maaşından ibaret olur. Netekim 70 sayılı Divanı Muhasebat Mecmuasında münderiç 11-12-944 tarih ve 2689 sayılı kararda maaşları 3656 sayılı kanunda gösterilen maaş asıl ve emsallerine tamamiyle uymıyan daireler memurlarının maaşları kanunun 4 üncü maddesindeki cetvelin hangi derecesine girerse, kendilerine o derece üzerinden tekaüt aylığı hesap olunacağına işaret edilmiştir. Meselâ, bir dairede memur maaşları arasında 7,5 lira asli maaş bulunduğunu farzedelim. Bu miktar, maaşlı memurun tekaüt maaşı 4 üncü maddedeki cetvelde 20 nci dereceye düşen 14 liradır. 45 lira maaşlı bir memurun tekaüt maaşı da 8 inci dereceye düşen 56 liradan ibarettir.

Şayet memurun asli maaşında lira kesri varsa, bu kesir 50 kuruş veya bundan fazla ise vâhîde iblâğ, değilse tarholunacağı 1977 No. lu kanunda gösterilmiş olduğundan meselâ 7,5 ve 22,5 lira maaşın 8 ve 23 liraya iblâğı lâzımgelir. Bu suretle 8 ve 23 lira aslî maaş için 4 üncü maddedeki cetvelde 14 ve 36 lira tekaüt aylığı tahsis olunacağı anlaşılr.

Emekliye ayrılan memura bağlanması gereken tekaüt maaşının tâyininde memurun tekaüt olduğu zaman almakta olduğu asli maaş esas tutularak her maaşa göre 4 üncü

maddede irae olunan tekaüt maaşının tahsisi lâzımgelir. Lâkin her vakit emekliye ayrılan memura tekaüt olacağı zaman almakta bulunduğu maaşa göre maaş bağlanmak veya yetimlerine tazminat vermek mümkün değildir.

İşte burada emekliye ayrılan bir memura ne vakit son maaşına göre tekaüt aylığı tahsisi lâzımgelceğini ve ne vakit başka tarzda hareket edileceğini tetkik ederek beliren içtihatları, alınan kararları hülâsa edeceğiz:

Emekliye ayrılmak için tahakkuk etmesi gereken sebepler Tekaüt Kanunu'muzun 3360 sayılı kanunla değiştirilen 3 üncü maddesinde gösterilmiştir. Bu sebepleri başlıca iki zümreye ayırmak mümkündür. Bunlardan birisi E fıkrasında gösterilen memurun rızası ile yani memur tarafından vaki talep üzerine tekaüde sevkedilmek, İkincisi de diğer fıkralarda gösterilen sebeplerle yani memurun rızasına bakılmadan tekaüt edilmektir, işte ikinci sebep ile yapılan tekaüt muamelelerinde, memurun son memuriyet maaşına göre tekaüt maaşı tahsis olunursa da birinci sebeple, yani memurun talebi üzerine emekliye ayrılmakta tahsis olunacak tekaüt maaşı son memuriyet maaşı üzerinden bağlanabilmek için bu son maaşın iki sene fiilen alınmış olması lâzım ve şarttır.

### **İstek üzerine emeklice ayrılmak:**

İstek üzerine emekliye ayrılanların son memuriyet maaşlarını iki sene almalarının şart kılınması sebeplerinden biri 1683 sayılı Tekaüt Kanunu ile tekaüt maaşlarının evvelki kanuna nazaran biraz çoğaltılmış olduğundan 25 sene fiilî hizmeti ikmal edenlerin derhal tekaütlüklerini istemelerine mâni olmak bulunduğu gibi, diğer bir sebebi de 25 sene hizmette bulunan bir memurun terfi eder etmez tekaütlüğünü istemesine emmi olarak onu bir müddet daha hizmet etmeğe mecbur tutmak olsa gerektir.

Tekaüt Kanunu'nun 1977 sayılı kanunla değiştirilen 6 ncı maddesinde (Talebi üzerine tekaüdü icra olunan zabıtlar ile mülki ve askeri memurların tekaüde esas olan memuriyet maaşlarını iki sene almaları şarttır. İki sene alması

yanların tekaüt maaşları bu son maaşlara tekaddüm eden evvelki maaşları üzerinden tahsis olunur.) denilmektedir, işte tatbikatta birçok meseleler ve ihtilâflara sebep olan bu hükümde en mühim nokta (Tekaüde esas olan memuriyet maaşlarını iki sene almak) ibaresine verilecek mânâdır.

Maaşı iki sene alınmak lâzımgelen memuriyetin derece, sınıf ve ünvanca evvelki memuriyetten ayrı olan bir memuriyet olacağı Büyük Millet Meclisince ittihaz buyurulan 1066 sayılı kararın 10 uncu fıkrasındaki mütalâa ve izahattan anlaşılmaktadır. Bu kararda (Tekaüt maaşına esas ittihazı lâzımgelen memuriyet maaşı, derece, sınıf ve ünvan itibariyle son memuriyete uymıyan evvelki memuriyet olup derece, sınıf ve ünvanı sabit kalmak şartıyla yalnız memuriyet mevki ve mahallinin değişmesi memuriyette değişiklik ifade edemez) denilerek son memuriyet ile buna tekaddüm eden memuriyetin ne suretle birbirinden ayırt edileceği tarif olunmuştur. Bu kararda bahis konusu edilen mesele 35 lira maaşla İstanbul Orman Müdürlüğünde bulunan bir zat 80 lira maaşla İstanbul İkinci Sınıf Orman Başmühendisliğine tâyin edildikten sonra 80 lira maaşlı Konya ikinci Sınıf Orman Başmühendisliğine tahvili icra kılınmıştır. Kendisi Konya’da iken talebi üzerine tekaüde sevk edilmiştir. 80 lira maaşlı iki başmühendislikte geçen hizmetleri mecmuu iki seneyi doldurmamış ve bu iki Başmühendisliğin biri başka diğeri başka yerde olmasına rağmen aynı memuriyet sayılmış olduğundan kendisine evvelki maaşı olan 55 lira üzerinden tekaüt maaşı bağlanmasının kanuna muvafık olduğu beyan edilmiştir. Şimdi Büyük Millet Meclisince ittihaz buyrulan 697 ve 768 sayılı kararlara bakalım. 697 sayılı karar şudur:

(1683 sayılı Askerî ve Mülki Tekaüt Kanunu’nun 6 ncı maddesi tahdidi bir hüküm ihtiva ve tazammun etmek dolayısıyla:

I — Son memuriyet maaşını iki sene müddetle almamış bir memurun bundan evvelki memuriyet maaşı son maaşına müsavi ise son memuriyet maaşını iki sene müddetle almış bulunup bulunmamasına bakılmaksızın mezkûr mad-

denin «iki sene almayanların tekaüt maaşları bu son maaşlarına tekaddüm eden evvelki maaşları üzerinden tahsis olunur.» mutlak hükmü muvacehesinde evvelki memuriyet maaşı üzerinden tekaüt edilmesi zaruridir.

2 — Evvelki memuriyet maaşı son memuriyet maaşından dun olan memurlar hakkında dahi birinci fıkradaki hükmün cari olması lâzımgelir.

3 — Evvelki memuriyet maaşı son memuriyet maaşından yüksek olan ve maaşatın tevhit ve teadülüne dair olan kanunun 4 üncü maddesinde tasrih edilmiş bulunan hallerin haricinde kalan memurlar hakkında yapılacak muamele 6 ncı maddenin tahdidi hükmü muvacehesinde tefsir değil tadil tarikiyle halledilecek bir mevzudur.)

768 sayılı kararın 6 ncı fıkrası: (1683 sayılı Tekaüt Kanunu'nun 6 ncı maddesinin fikrai mahsusasında «Tekaüde esas olan memuriyet maaşlarını iki sene almaları şarttır. İki sene almayanların tekaüt maaşları bu son maaşlara tekaddüm eden evvelki maaşları üzerinden tahsis olunur» diye sarahaten yazılı olmasına ve Meclisi Alinin 697 No. lu kararında son maaşa tekaddüm eden maaşın müsavi ve noksan hallerinden bahsedildikten sonra evvelki maaşın fazlalığı halinde yapılacak muamelenin 6 ncı maddenin tahdidi hükmü muvacehesinde tefsir değil tadil tarikiyle halledilecek bir mevzu olduğu beyan edilmesine ve bu yolda henüz tadilen bir hüküm de vazedilmiş bulunmamasına binaen 697 sayılı karardan evvel Divanı Muhasebatça da tatbik olunduğu üzere evvelki maaşları fazla da olsa onun üzerinden tahsis muamelesinin icrası kanunun sarahatine uygun görülmüştür.)

İşte bu iki karardan anlaşılmaktadır ki, son memuriyet maaşını iki sene almamış bulunanların tekaüt maaşları bu memuriyete tekaddüm eden memuriyette aldıkları maaş üzerinden hesap olunur. Binaenaleyh bu son memuriyet maaşına tekaddüm eden memuriyetin maaşı, sonrakinden fazla veya noksan olabileceğinden tekaüt maaşının da bu fazla veya noksana göre tâyini lâzımdır. Her iki maaş birbirine müsavi ise, son memuriyet maaşını iki sene almak mecbu-



riyeti yoktur. Meselâ 70 lira maaşlı bir memuriyette 6 ay bulunduktan sonra aynı maaşla başka bir memuriyete tâyin olunup, burada da beş ay hizmetten sonra tekaüdünü isteyenlere maaşları aynı olmakla beraber memuriyetleri ayrı olduğu için 70 lira üzerinden maaş bağlanır. Büyük Millet Meclisince ittihaz buyrulan 1205 sayılı kararın 8 inci fıkrasında da bu vaziyeti izah eden bir mesele vardır:

1453 sayılı Askerî Teadül Kanunu'ndan sonra neşrolunan 2702 sayılı kanunla meselâ yarbaylık maaşı 70 liraya çıkarılmıştır. Bir zat da bu kanun zamanında yarbay olmuştur. Bundan sonra 3661 sayılı Askerî Barem Kanunu ile aynı yarbaylık rütbesi için 70 lira maaş tâyin edilmiştir. Şimdi, bu yarbay, 2702 sayılı kanun zamanında aldığı 70 lira ile 3661 sayılı kanun zamanında aldığı 70 lira maaşı iki ayrı memuriyet farzederek kendisine 70 liradan maaş bağlanmasını istemiştir. Bu iki 70 lirada geçen hizmet aynı rütbe ve memuriyette geçmiş olduğundan ve mecmuu iki seneyi doldurmadığından kendisine yarbaylıktan evvelki binbaşılık maaşı olan 55 liradan maaş bağlanması kanuna uygun görülmüştür.

Son memuriyet ile bundan evvelki memuriyetin bağlı olduğu Bakanlık veya dairenin ayrı ayrı olmasında bir mahzur yoktur. Meselâ 25 lira maaşlı bir memur, silâh altına alınarak kendisine rütbe maaşı olarak 30 lira maaş verilmiş bulunsun. Askerlikten terhisinden sonra 25 liralık maaşına dönmüş olsun. Bu son vazife maaşını iki sene almadan tekaütlüğünü talep halinde kendisine bağlanacak tekaüt maaşının 25 liradan değil 30 liradan hesap edilmesi iktiza eder.

İsteği ile tekaüt edilen bir memurun son memuriyet maaşı üzerinden tekaüt aylığı tahsis için bu maaşı iki sene müddetle alması lâzım olup aynı maaşla iki sene fiilî hizmet yapması meşrut değildir. Meselâ 15-3-945 tarihinde terfi ederek 60 lira maaşa müstahak bulunan bir memur Nisan 945 den itibaren 60 lirayı almağa başlar. Mart 947 aylığını ayın iptidasında almakla iki sene müddetle, yani 24 ayı 60 lira üzerinden maaş almış olur. Binaenaleyh 1 Mart 947 günü iki sene hitam bulmuş olur. Ertesi günden itibaren

emekliye ayrılmasını isterse kendisine son memuriyet maaşı üzerinden maaş bağlanır. 15 Mart 947 tarihine kadim beklemesine mahal yoktur.

Bir memur meselâ 70 lira maaşlı iken 80 lira maaşlı bir vazifeye tâyin olunup burada iki seneden az bir müddet bulunduktan sonra yine 80 lira maaşlı ve fakat mahiyeti başka bir memuriyete tâyin olunarak burada velev bir gün vazife görüp bu bir günlük maaşa müstahak olduktan sonra tekaütlüğünü talep eylemiş bulunsa, tekaüt maaşı bir gün çalıştığı son memuriyetinden evvelki memuriyeti maaşı olan 80 liradan hesap edilmek iktiza eder. İşte hazan Büyük Millet Meclisince ittihaz buyrulan 697 sayılı kararın bu kabil muamelelere yol açtığı da görülmektedir. Şüphesiz kanunun maksadı bir memura fazla miktarda tekaüt maaşı temini için böyle nakiller yapılmasına muhalif bulunacağında şüphe yoksa da muamele tarzı kanunun tarifine uygun bulunmaktadır.

Kanunun 6 ncı maddesinde (Talebi üzerine tekaüdü icra olunan zabitlerle mülki ve askerî memurların tekaüde esas olan memuriyet maaşlarını iki sene almaları şarttır. İki sene almayanların tekaüt maaşları bu son maaşlara tekaddüm eden evvelki maaşları üzerinden tahsis olunur. Altı ay ve ondan fazla hizmetler bir sene sayılır) suretinde olduğundan son maaşı bir buçuk seneden fazla alınmış iken bunun iki sene alınmış savılıp sayılmayacağı hususunda tereddüt edilmiş olmakla mesele Sayıştay Genel Kurulunca incelenmiş ve 53 sayılı Divanı Muhasebat Mecmuasında münderiç 1-10-930 tarih ve 1667 sayılı kararda 6 ncı maddenin 2 ncı fıkrasındaki hüküm tekaüt sırasında hangi maaşın tahsise esas ittihaz olduğunu gösterdiğinden ve onu takip eden 3 üncü fıkra ise hizmet müddetinin ne suretle hesap olunacağına mütedair müstakil bir fıkra olduğundan, ikinci fıkra ile bir alâkası olmadığına ve binaenaleyh son memuriyet maaşının iki sene müddetle alınması meşrut bulunduğuna işaret edilmiştir.

Nitekim Büyük Millet Meclisi'nce ittihaz buyrulan 1108 sayılı kararın 5 inci fıkrasında 6 ay ve daha fazla kü-

suratın seneye iblâğına dair olan hükmün sözü edilen iki senenin ikmaline müessir olmadığı beyan olunmuştur.

Büyük Millet Meclisince ittihaz buyrulan 1004 sayılı kararın 5 inci fıkrasında derpiş edilen vaziyet tipik bir vaziyet olmakla burada hülâsa edilmiştir:

Bir memur 22 lira maaş almakta iken memuriyeti lağvedilerek açıkta kalmıştır. Bir sene dört ay açıkta kalmış ve sonra 788 sayılı Memurlar Kanunu'nun 85 inci maddesi mucibince kendisine 22 lira maaşlı memuriyetine muadil bir vazife bulunamadığından 20 lira maaşlı bir vazife verilmiştir. Bu 20 lira maaşı da iki ay üç gün aldıktan sonra maaşı 22 liraya iblâğ edilmiş ve 5 ay 27 gün sonra da tekaüde ayrılmasını istemiştir.

Bu memur kadro açığına alınmasının kendi sun u taksirinden ileri gelmediğini ileri sürerek lâğv olunan 22 lira maaşlı memuriyette geçen hizmeti ile sonradan 22 lira üzerinden maaşını aldığı memuriyette geçen hizmeti iki seneyi mütecaviz olduğundan 22 lira üzerinden maaş bağlanması lazım geleceğini iddia eylemiş ise de son memuriyet maaşını iki sene almadığından bundan evvelki maaşı olan 20 liradan bağlanan maaşın kanuna uygun olduğuna karar verilmiştir.

**Terfi ettikleri maaşı alamadan tekaüt edilenler:** Terfi ettikleri halde yeni maaşlarını alamadan (resen) tekaüde sevkolunanlara bağlanacak tekaüt aylığının yeni maaşları üzerinden hesap olunup olunmayacağı hususunda hâsıl olan ihtilâf üzerine Sayıştay Genel Kurulunca ittihaz olunup 57 No. lı Divanı Muhasebat Mecmuasında neşrolunan 6-10- 933 tarih ve 1821 sayılı kararda memur terfi eyledikten sonra vefat eylemiş olması sebebiyle yeni maaşını alamamış olduğundan bilfiil almadığı maaşa itibar ve bu maaş üzerine muamele yapmak caiz görülmemiş olmakla bağlanacak tekaüt maaşının terfiden evvelki maaşı üzerinden hesap olunması lâzımgelceği beyan edilmiştir.

Bu cümleden olmak üzere meselâ 4598 sayılı kanun mucibince bulunduğu derecede terfie hak kazandığından dolayı kendilerine işgal ettikleri derecenin bir üstündeki de-

rece maaşı verilenler de bu yüksek maaşı almadan evvel resen tekaüde sevk olunurlarsa yukarıki karara imtisalen kendilerine evvelki derece aylığı üzerinden tekaüt maaşı bağlanmak lâzımgelir.

Terfi ettikleri halde yeni maaşlarını alamadan vefat edenlerin yetimlerine tahsis olunacak maaşın, yukarıda izah olunduğu üzere müteveffanın kendisine tahsis olunacak tekaüt maaşı üzerinden hesap olunacağı tabiidir. Binaenaleyh Tekaut Kanununun 62 nci maddesi mucibince hizmet müddeti on beş seneden aşağı olanların yetimlerine, küsuratı tam sayılmak suretiyle müteveffanın her hizmet senesi mukabilinde verilecek ikişer aylık emsali hâsılı nisbetindeki tazminatın da terfiden evvelki maaşı üzerinden hesabı lâzımgелеceğı 57 No. 11 Divanı Muhasebat Mecmuasında münderiç 6-10-933 tarih ve 1821 No. 11 kararda mezkûr bulunmaktadır.

Lâkin Büyük Millet Meclisi'nce ittihaz buyrulan 22 Aralık 944 tarih ve 1443 sayılı kararda terfi edilen ve fakat terfi eylediğı maaşı almadan 66 yaşını ikmal eden bir zatın tekaüde şevki halinde tahsis olunacak tekaüt maaşının terfi eylediğı maaş üzerinden hesap olunacağı gösterilmiş olduğundan Sayıştay'ca ittihaz olunduğı yukarıda arzedilen 1821 sayılı kararın artık tatbik yeri kalmamış olmak lâzımgelir.

Büyük Millet Meclisi'nce ittihaz buyrulan bu kararda. Tekaut Kanununun 6 ncı maddesi ile memuriyet maaşının iki sene alınmasına dair konulan kaydın, talebi üzerine tekaüt olanlara münhasır bulunduğı beyan edilerek yaş haddine gelmek yüzünden tekaüde sevkolunanlara bu hükmün tatbik olunamayacağı izah edildikten sonra terfi edilen memurlara maaş zamlarının ay sonunda verilmesi sebebinin tekaüt aidatı olarak eskiden kesilen terfi farklarının ayrıca tevkifi gibi bir külfete mahal bırakmamak için kabul edilmiş bir tediye tarzından ibaret bulunması hasebiyle bu halin memurun terfiinden mütevellit hukukî neticeyi bertaraf edecek bir mahiyet ve kuvvette bulunmadığı mütaleasile bir memurun usulen bir üst dereceye terfi eylemesi ve vazi-

fesine başlaması o dereceye ait bütün hakların iktisabını intaç edeceğinden o derece maaşını almadan yaş haddine vüsul sebebiyle tekaüde şevki halinde de o derece maaşının son memuriyet maaşı addedilerek bu maaş üzerinden tekaüt maaşı bağlanması gerektiği neticesine varılmaktadır.

**15 sene aynı rütbe veya sınıfta kalanlar:** Tekaüt Kanununun 16 ncı maddesinde askerler hakkında hususi bir hüküm vardır. Bu hükümde (Tekaüt oldukları tarihteki rütbe veya sınıfta on beş sene kalmış olanlara mafevk rütbe veya sınıf maaşı üzerinden tekaüt maaşı tahsis olunur. Bu gibilerin tekaütlüklerinden evvel vefatları vuku bulursa yetim maaşları mafevk rütbe veya sınıf üzerinden bağlanır. Hükmen veya sicillen tekaüde sevkolunanlar kanunun bu müsaadesinden istifade edemezler) denilmiştir. Binaenaleyh aynı rütbe veya sınıfta on beş sene kalmış bulunanlara, bu beklemeden mütevellit mağduriyetlerini telâfi için kendilerine veya yetimlerine tekaüt maaşı bağlanırken bulundukları rütbe veya sınıfın mafevki olan rütbe ve sınıf maaşı üzerinden tekaüt maaşı bağlanmak icabeder. Bu müsaade hükmen yani mahkeme kararıyla veya sicillen tekaüt olanlara ve yetimlerine tahsis olunacak maaşlarda tatbik olunmaz.

Subaylar ile askerî memurlar hakkında tatbik olunan bu madde hükmünün gedikli küçük subaylara da tatbiki Sayıştay'ca muahharen kararlaştırılmıştır. Çünkü bu hüküm, Tekaüt Kanunu'nun (Askerî kısma ait hükümler) serlevhalı kısmında münderiç olup umumi mahiyeti haiz bulunduğundan gedikli küçük subaylara da (Kara, deniz, hava ve jandarma) tatbik olunmağa başlanmıştır. Binaenaleyh aynı rütbe veya sınıfta 15 sene kalmış bulunanlardan tekaütlüğünü isteyenlere, son maaşlarını iki sene müddetle almamış olanlara da istisnai olarak mafevk rütbe üzerinden maaş bağlanır.

Tekaüt olundukları zaman bulundukları rütbenin mafevki olmyanlara mafevk rütbe ve sınıf üzerinden maaş tahsisine imkân yoktur. Nitekim gedikli küçük subayların kendi sınıf-

ları içinde en büyük rütbe başgedikli olduğundan 15 sene başgedikli hizmetinde bulunan bir gedikli küçük subaya — mafevk rütbe olmadığından — yine başgedikli üzerinden maaş bağlanabilir. Zira gedikli küçük subaylar zümresinin son rütbesi başgediklidir. Bunların imtihanla asteğmenliğe nasbolundukları vaki ise de asteğmenliğin kendi zümrelerinin mafevk rütbesi olmadığı âşikârdır.

**Malûllerin tekaüt maaşı:** Malûliyeti üzerine tekaüde sevkolunmak ile tekaütlüğünü istemek arasında fark olmadığından gerek vazife icabı ve gerek âdiyen malûl olanlar için doğrudan doğruya son memuriyet maaşları üzerinden tekaüt aylığı bağlanır. Maluliyet sebebiyle tekaütlüğünü isteyenler için son memuriyet maaşını iki sene almak kaydı yoktur. Nitekim Büyük Millet Meclisi'nce ittihaz buyrulan 695 sayılı kararın 7 nci fıkrasında (Malûlen tekaütlük talebinde, maluliyet sabit olmadıkça tekaüt muamelesi yapılamayacağından bu talebin bir kıymeti yoktur. Ancak muameleyi tahrik etmekten ibarettir. Binaenaleyh bu gibi memurların vaziyeti 6 ncı maddenin şümulü dairesine girmez) denilerek talebi üzerine tekaüt edilecek malûllerin son maaşlarını iki sene almaları meşrut olmadığı gösterilmiştir.

**Açıktan vekil tâyin olunanların tekaüt maaşı:** Açıktan bir memurluğa vekâlet suretiyle tâyin edilmiş bulunanlara hangi maaşa istinaden tekaüt maaşı tahsis olunacağı meselesi zuhur etmiştir. Meselâ Maaş Kanunu'nun 8 inci maddesi mucibince açıktan üçte iki maaşla bir vazifeye vekâleten tâyin olunan bir zatın malûliyeti üzerine kendisine maaş tahsisi lâzım gelmiş ve bağlanacak tekaüt maaşının üçte iki nisbetinde aldığı vekâlet maaşı üzerinden mi yoksa bu makama muhassas maaş üzerinden mi bağlanacağı Sayıştay Genel Kurulu'na müzakere edilerek 55 No. lı Divanı Muhasebat Mecmuası'nda münderiç 30-5-932 tarih ve 1747 sayılı kararda ( Tekauit Kanunu'nda vekâlet maaşı hakkında bir kayıt mevcut değilse de mezkûr kanunun esbabı mucibe mazbatasında altıncı maddenin zikri geçtiği sırada altıncı maddenin ikinci fıkrasında ve diğer yerlerde zikredilen

«memuriyet maaşının tekaüde esas olarak gösterilen memuriyet maaşı olup açık maaş vesaireye şâmil olmadığı» suretinde tasrihatta bulunulmuş olmasına ve bu sarahate göre açık maaşı tâbirinden sonra gelen (vesaireye) kaydında mazuliyet ve vekâlet maaşlarının da dahil olacağı tabii görülmüş bulunmasına binaen) bu gibilere vekâlet maaşı üzerinden değil, vekâlet edilen memuriyetin tam maaşı üzerin den tekaüt aylığı bağlanması gerektiği beyan olunmuştur.

**Yaş haddine uğradıkları halde hizmetleri temdit edilenler:** Malûm olduğu üzere Tekaüt Kanunu'nun 3 üncü maddesinde 65 yaşını ikmal eylediği halde iktidar ve ihtisasından istifadeye mümkün olanların İcra Vekilleri Heyet; karariyle beş seneden fazla olmamak üzere istihdamları temdit olunur.

Yaş haddine varması üzerine tekaüde sevkolunan memura bağlanacak tekaüt aylığının da, almakta olduğu maaş üzerinden hesap edilmesi iktiza eder.

Fakat yaş haddine varmakla beraber hizmeti kararname ile temdit edilmiş bulunanlardan kendi isteği ile tekaüde ayrılanlar hakkında olunacak muamele hakkında Sayıştay'ca ittihaz olunup 64 No. 11 Divanı Muhasebat Mecmuası'nda neşrolunan 21-12-939 tarih ve 2198 sayılı kararda, bunlara da tekaüde sevkedildikleri tarihte almakta oldukları maaş üzerinden tekaüt aylığı bağlanması icap edeceği gösterilmiştir. Kararda 65 yaşını dolduran bir memur hakkında tekaüt noktasından hükümetçe yapılacak muamele müracaatına intizar etmeksizin resen tekaüde şevkten ibaret olmasına ve dairesine terettüp eden bu mecburiyetin memura temin ettiği herhangi hak ve vaziyeti bu memurun bir müddet daha istihdamı yüzünden nazara almamak kanunun maksadına uygun bulunmamasına mebni istihdamı temdit edilen bir memurun gerek âdiyen ve gerek malûliyetine binaen tekaüdünü talep etmesi halinde son maaşını iki sene alıp almadığına bakılmaksızın hakkında tekaüde resen sevk şeklinin tatbiki suretiyle son maaşı üzerinden maaş bağlanması gerekir denilmiştir.

Yaş haddine vardığı halde dairesince hizmeti temdit edilenlerden bu hizmetleri esnasında maaşları artırılmış olanlara resen tekaüde şevklerinde ziyade maaşları üzerinden tekaüt maaşı bağlanacağında şüphe yoktur. Lâkin bunların talebi ile tekaütlerinde son maaşlarını iki sene almaları iktiza eder.

Hizmeti temdit edilen bir memurun uzatılan hizmeti nihayet bulduğunda hizmetin nihayet bulduğu tarihten itibaren tekaüde şevki lâzımgelir. Lâkin hizmetin nihayet bulduğu tarihten sonra tekaüde sevkedilmiyerek kararname alınmadan istihdamına devam olunmuş ve bu sırada bir de terfi ettirilmiş bulunanların tekaüde şevklerinde kendilerine terfi ettikleri maaş üzerinden tekaüt aylığı bağlanamaz. 66 sayılı Divanı Muhasebat Mecmuası'nda münderiç 9-10-941 tarih ve 2363 sayılı kararda tasrih edildiği üzere istihdam müddeti nihayet bulduktan sonra tekaüt muamelesinin ikmal ve tebliğine kadar geçen hizmet müddeti tekaütte fiili hizmetten sayılmadığından hizmeti nihayet bulduktan sonra yapılacak terfiin tekaüt maaşı noktasından bir tesiri yoktur. Bu sebeple bu gibilere terfi ettikleri maaş üzerinden tekaüt aylığı hesap ve tahsis olunamaz.

**Barem cetvellerinde yapılan değişiklikler:** 3656 sayılı Teadül Kanunu ile maaş miktarlarında yapılan değişiklik ve arttırma sebebiyle 45 lira maaşlıların maaşları 50 liraya ve 55 lira maaşlıların da 60 liraya çıkarılmıştır. Bu suretle 45 ve 55 lira almakta iken maaşları 50 ve 60 liraya çıkmış bulunanlardan tekaütlüklerini isteyenler, son maaşları olan 50 ve 60 lirayı iki sene müddetle almamışlarsa kendilerine bundan evvelki maaşları olan 45 ve 55 lira üzerinden maaş bağlanması kararlaştırılmış iken, mesele Büyük Millet Meclisi'ne intikal eylemiş ve ittihaz buyrulan 1145 sayılı kararda bunlara tekaüt aylıklarının 50 ve 60 lira üzerinden bağlanması gerekeceği beyan edilmiştir. Kararın hülâsası şöyledir: Teadül Kanunu 55 liralık derece yerine 60 liralık derece ikame etmiştir. Tekaut Kanunu'ndan sonra neşrolunan 3656 sayılı kanunun muvakkat birinci maddesinde (Yukarıki fıkra şümulüne giren veya girmeyenlerden birinci



maddede yazılı cetvelde (Maaş baremi) yapılan tadilât dolayısıyla maaş asılları değişmiş olanların gerek evvelki ve gerek yeni derecelerinde geçen hizmet müddetleri eski maaş asıllarına en yakın üst derecede geçmiş sayılır) denilmiştir. Bu hükmün esası 45 liralık maaş derecesi yerine 50 lira ve 55 lira maaş derecesi yerine 60 lira ikame edilmek olduğundan aynı derece olan 45 ve 50 liralık maaşlarda geçen hizmetlerin mecmuu iki seneyi doldurmakta ise tekaüt maaşının 50 liradan ve 55 lira ile 60 liradaki hizmetlerin de 60 liradan hesap edilmesi lâzım gelmektedir. Netekim Büyük Millet Meclisince ittihaz buyrulan 1415 sayılı kararda bu merkezdedir.

Lâkin ciheti askeriye'nin maaş barem cetvelinde de bir takım değiştirmeler yapılmış ise de bu değiştirmelerde yukarıda sözü edilen kararda gösterildiği üzere ikame vaziyeti yoktur. Bu itibarla rütbelerinin derecesi sabit kalmakla beraber gerek aylık asıllarında ve gerek tutarlarında yapılan arttırmalarda bu kararın tatbikine gidilmemiştir. Meselâ 3661 sayılı Askerî Teadül Kanunu ile binbaşılığa ait asli maaş 60 lira iken 4600 sayılı kanunla bu rütbe asli maaşı 70 liraya çıkarılmış ise de burada ikame olmadığından talebi ile tekaüde sevkolunacak bir subayın 70 lirayı iki sene alması meşruttur. Bu itibarla hem 60 ve hem 70 lirada geçen hizmetlerinin mecmuu iki seneyi geçmese bile son memuriyet maaşı olan 70 lirayı iki sene alması gerektir. İşte bu cihet 70 sayılı Divanı Muhasebat Mecmuası'nda neşrolunan 5-4-945 tarih ve 2707 sayılı kararda gösterilmiştir.

Büyük Millet Meclisi'nce ittihaz buyrulan 1205 sayılı kararın 8 inci fıkrasında münderiç meseleye gelince: 2702 No. 11 kanunla binbaşı maaşı 55 ve yarbay maaşı 70 lira bulunduğu sırada binbaşı rütbesini haiz bir zat 4 Ağustos 939 tarihinde yarbaylığa terfi ettirilmiştir. Bu sırada 1 Eylül 939 tarihinden muteber bulunan 3661 sayılı Askerî Teadül Kanunu ile binbaşı maaşı 60 ve yarbay maaşı 70 liraya çıkarılmıştır. Bu zat 4 Mart 940 da talebi üzerine tekaüt olmuş ve kendisine yarbaylık rütbesinin ilk ve son maaşı 70 lira olduğundan bu maaş üzerinden tekaüt aylığı tahsi-

sini talep etmiştir. Aynı derece maaşı olan 70 lirayı iki sene almadığı için 55 lira üzerinden tekaüt maaşı bağlanmasının kanuna uygun olduğu tasdik edilmiştir.

**Bağlanacak emekli maaşının âzami haddi:** Kanunun 1975 sayılı kanunla muaddel 6 ncı maddesinde tahsis olunacak tekaüt maaşlarının (Memuriyet maaşlarının emsali hâsılının ve maaşatın tevhit ve teadülü hakkındaki 1452 No. lı kanun mevzuu haricinde kalan memurların maaşı asli ve tahsisatı fevkalâdeleri mecmuunun yüzde yetmiş beşini tecavüz edemeyeceği) tasrih edilmiş olduğundan bir memura bağlanacak en fazla tekaüt maaşı miktarının memuriyet maaşının emsali hâsılının yüzde yetmiş beşini geçmemesi iktiza etmektedir.

Maaşların asli maaş ile tahsisatı fevkalâdeden mürekkep bulunduğu devre artık nihayet bulmuş olduğundan böyle maaşlar yoktur. Ciheti mülkiyedeki maaşlar 1452 sayılı kanunla bareme tâbi tutulmuş, bu barem sonradan 3656 sayılı kanunla tadil edilmiş bulunmaktadır. Bu kanundaki barem cetvelinde gösterilen maaş emsali hâsılası sonradan 4598 ve 4805 ve 4988 No. lı kanunlarla aylık tutarı namiyle ve bir takım tadilâtla tekrar tesbit edilmiş ise de bugün tekaüt maaşlarının hesabında 3656 sayılı kanunla gösterilen barem cetveli esastır.

Bunun gibi ciheti askeriyede de ilk evvel 1453 sayılı kanunla tesbit edilen askerî maaş baremi 2702 sayılı kanunla değiştirilmiş ve sonradan 3661 sayılı kanun ile tekrar tadil edilmiş ve 4600 ve 4806 ve 4949 sayılı kanunlarla bir daha tadil ve İslah edilmiş ise de subay ve askerî memurların tekaüt maaşlarında yine 3656 sayılı kanunda gösterilen cetvel esastır.

Binaenaleyh tahsis olunacak tekaüt maaşı (Memuriyet maaşı) emsali hâsılının yüzde yetmiş beşini geçemez kaidesinin tatbikinde (memuriyet maaşı) nın ne olması iktiza edeceğini tâyin eylemek lâzımgelir.

Filhakika bir memur meselâ 50 lira maaşı iki sene müddetle almış bulunup talebi ile tekaüt olsa, kendisine 50

lira asli maaş üzerinden tekaüt maaşı bağlanır ve bağlanan bu maaş 50 liranın emsali hâsılının yüzde yetmiş beşini geçemez. Lâkin memur 50 lira maaşı iki sene almamış bulunuyorsa, talebi ile tekaüt olduğu takdirde evvelki maaşı olan 40 lira üzerinden maaş bağlanmak lâzım olduğundan bu suretle bağlanacak tekaüt aylığının miktarı 40 liranın emsali hâsılının yüzde yetmiş beşini geçemez, işte (memuriyet maaşı) tâbiri tekaüt maaşı tahsisinde hesaba alınan maaş mânasına kullanılmaktadır. Netekim 55 No. lı Divanı Muhasebat Mecmuasında münderiç 2-6-932 tarih ve 1751 sayılı kararda bağlanacak maaşın (Tekâüt maaşına esas olan memuriyet maaşının) yüzde yetmiş beşini geçemeyeceği beyan edilmiştir.

Tekaüt Kanunu'nun 16 ncı maddesinde hükmen veya sicillen tekaüde sevkolanlar müstesna olmak üzere diğer sebeplerle tekaüde sevkolan veya tekaütlüğünü isteyen subay ve askerî memurların tekaüt oldukları tarihteki rütbe veya sınıflarında 15 sene kalmış bulunanlara mafevk rütbe veya sınıf üzerinden tekaüt maaşı tahsis olduğu gösterilmiş ve böyle 15 sene kalmış bulunanlar tekaüt olmadan evvel vefat ederlerse ailelerine de mafevk rütbe veya sınıf üzerinden yetim maaşı bağlanacağı tasrih edilmiştir. Bu madde hükmü ile kanunun 6 ncı maddesinde bağlanacak tekaüt maaşı memuriyet maaşının yüzde yetmiş beşini geçemez hükmü arasında bir tezat görülmektedir. Filhakika 15 sene aynı rütbede kalan bir subaya yüksek rütbe üzerinden maaş bağlanacaktır. Lâkin bağlanan maaş hangi maaşın yüzde yetmiş beşini geçmeyecektir, keyfiyeti Sayıştay Genel Kurulu'na tetkik olunmuş ve 52 sayılı Divanı Muhasebat Mecmuası'nda münderiç 11-8-930 tarih ve 1659 sayılı ittihaz olunan kararda haklarında böyle istisnai bir muamele tatbik edilecek subayların mafevk rütbeden tahsis olunacak tekaüt maaşlarının bu mafevk rütbe emsali hâsılının yüzde yetmiş beşini geçemeyeceği kabul edilmiştir.

Mamafih 15 sene bekletilen son rütbe ve sınıfın maaşı barem cetvellerinde yapılan tadiller sebebiyle artmış bulunmakta ise de, böyle bir subay veya askerî memurun talebi

üzerine tekaüde şevki halinde bu maaşı iki sene almadığı takdirde olunacak muamele Sayıştay Genel Kurulu'na müzakere edilerek ittihaz olunup 54 sayılı Divanı Muhasebat Mecmuası'nda münteşir 13-6-931 tarih ve 1702 sayılı kararda son maaşı iki sene almamış olması hasebiyle kanunun 6 ncı maddesine tevfi kan o maaşa tekaddüm eden maaşın tekaütlükte esas tutulması ve ancak aynı hizmette 15 sene kalmış olması hasebiyle de kanunun 16 ncı maddesine istinaden bunun bir derece mafevki üzerinden tekaüt aylığı hesap edilmesi gerekeceği beyan olunmuştu. Son zamanlarda Sayıştay'ın bu içtihadı değişmiştir. Filhakika 16 ncı madde ile (Tekaut oldukları tarihteki rütbe ve sınıfta 15 sene kalmış olanlara mafevk rütbe veya sınıf maaşı üzerinden tekaüt maaşı tahsis) olunacağı hükmü vaz'edilmiş olmak itibariyle bu istisnai hükmün ancak aynı rütbe veya sınıfta on beş sene kalmak yüzünden tatbik edilmesi iktiza edeceğine ve on beş sene aynı rütbe veya sınıfta kalmış olmakla beraber rütbe veya sınıf maaşlarında yapılan değişikliğin mutlak olan bu madde hükmünün tatbikine mâni olamayacağına binaen aynı rütbe veya sınıfta 15 sene kalmış olmakla beraber tekaütlüklerini talep ettikleri zaman son memuriyetleri maaşını 15 sene almamış bulunanların tekaüt maaşlarının da doğrudan doğruya üst derece üzerinden bağlanması yoluna gidilmiştir. Yani bu kabil subay ve askerî memurlarla gediklilerin son memuriyet maaşlarını iki sene almak kaydına tabi tutulmaları muktazi görülmemiştir.

30 senelik ikramiye: Tekaut Kanununun 2936 sayılı kanunla değiştirilen 58 inci maddesinde (Bilfiil otuz sene ve daha ziyade hizmet ifa edenlere tekaüt oklukları zaman almakta bulundukları maaşlarının emsali hâsılının bir seneliği ikramiye olarak verilir. 30 sene ve daha ziyade bilfiil hizmet edip de tekaüt olmadan ölenlerin müstahak oldukları ikramiyeler kanunî mirasçılara verilir) denilmiştir. Bu hüküm ile bilfiil otuz sene hizmet etmiş bulunanlar, ister talepleriyle ister resen tekaüde sevkedilsinler, isterlerse hakkın rahmetine kavuşmuş olsunlar, kendilerine veya mirasçılara bir ikramiye verilmek esası kabul edilmiştir. Verile-

cek ikramiyenin hesabında (Tekaüt oldukları zaman almakta bulundukları maaşların emsali hâsılı) esas olacaktır. Buradaki mikyasa, tekaüt olunduğu zaman, alınan son maaşın emsali hâsıdır. Son memuriyet maaşını iki sene alıp almamak meselesi ikramiyenin hesabında müessir değildir. İkramiye son maaş ne ise onun üzerinden hesap olunacaktır. Maaş emsali hâsılı tâbiriyle ifade edilen para bugün aylık tutar adı altında ifade edilegelmektedir. Bu tutar, her asli aylık için 3656 sayılı kanuna bağlı maaş cetvelinde aynı miktar asli maaş için gösterilen emsali hâsıdır. Malûm olduğu üzere 4598 ve 4805 ve 4988 sayılı kanunlarla emsali hâsılda yani maaş tutarında yapılan arttırmalar ikramiyede nazara alınmaz.

Maddede işaret edilen fiili hizmet 185 No. lı tefsire göre (memuriyet hakkı baki kaldığı halde maaşlı geçen hizmet) dir. Bu fiili hizmetin iptidası da 227 sayılı tefsir ile Tekaüt Kanunu'nun 2 nci maddesinde gösterilen başlangıçlardan hesap olunur. Tekaüt hakkının ne vakit başladığını gösteren kanunun 2 nci maddesi de 4380 sayılı kanunla tadil edilmiş olup bu tadil neticesinde sivil memurlar için 10 yaşını ikmal ile 20 yaşa vusulden itibaren tekaüt hakkı başladığından maaşlı bir memurun tekaüt hakkı da 19 yaşını ikmal eylediği günden itibaren alınır.

Yalnız bu memur, memuriyete intisap etmeden birinci cihan harbinden evvel veya sonradan yetiştirilmiş ihtiyat subaylığında bulunmuş ise, 19 yaş kaydına tabi olmadan askerlik hizmetine ilk girdiği tarihten itibaren tekaüt hakkı başlar. Askeri mekteplere girenlerin tekaüt haklarının ne vakit başlayacağı bu ikinci maddenin sair fıkralarında birer birer sayılmıştır. Bu fıkraların mevzuumuzla ilgisi olmadığından burada kaydına lüzum görülmemiştir. Mülki memurların tekaüt hakları başladığı tarihten sayılmak üzere fiilen 30 sene hizmeti sebbeden memurlara ikramiye verilebilmek için tekaütlüklerini istedikleri veya tekaüde sevk olundukları veyahut da vefat eyledikleri sırada maaş almakta bulunmaları lâzımdır. Binaenaleyh tekaütlükleri sırasında maaş almamakta bulunanlara ikramiye verilmesine imkân

olamaz. Meselâ 30 sene hizmet etmiş bir zat vazifesinden istifa ederek boşta iken hakkında tekaüt muamelesi yapılsa, veya vefat etse bu muamelenin yapıldığı veya talebin vukubulduğu zaman maaş nâmiyle bir para almadığı için 30 sene için ikramiye verilemez.

30 sene fiilî hizmetini ikmal etmiş bulunan bir zat, maaşlı memuriyetten ücretli bir memuriyete geçip, bu sırada tekaütlüğünü talep eder veya tekaüde sevk olunursa, bu muamelenin yapıldığı sırada maaş nâmiyle bir para almadığından kendilerine bu ikramiyenin verilmiyeceği Büyük Millet Meclisi'nce ittihaz buyrulan 609 sayılı kararda beyan edilmiştir.

30 sene hizmeti mesbuk olan bir memur maaşlı memuriyette iken tekaüdünü talep ederek tekaüt muamelesinin salâhiyetli makamca tasdikinden evvel vazifesinden ayrılırsa, kendisine ikramiye verilip verilmiyeceği tetkik olunarak 68 sayılı Divanı Muhasebat Mecmuası'nda mündemiç 23-1-943 tarih ve 2522 sayılı kararda (25 sene hizmet eden memurların tekaüt hakkına malik oldukları 23 üncü maddede mutlak olarak yazılı olmasına göre memurun mensup olduğu vekâletin bu vaziyette olan bir memurun tekaütlük talebini reddetmeğe salâhiyeti olmayacağına) ve 58 inci maddedeki (Tekâüt oldukları zaman almakta oldukları maaşlarının) ibaresinin (Tekâütlük talebinde bulunulduğu sırada alınmakta olan maaşa matuf bulunduğuna mebni memuriyette bulunduğu sırada tekaütlük talebinde bulunarak tekaütlüğünün salâhiyetli makamca kabulünden evvel vazifeden ayrılmış bulunanlar bu talepte bulundukları zaman maaş almakta bulunmuş olduklarından kendilerine maaşları üzerinden ikramiye hesap ve itası iktiza edeceği beyan olunmuştur.

30 sene fiilî hizmeti mesbuk olanların kadro açığına çıkarılması veya Bakanlık emrine alınmaları halinde kendilerinin derhal tekaüde sevk edilmeleri icap edeceği 2658 sayılı kanunda gösterilmiştir. Binaenaleyh 30 sene fiilî hizmeti sebkeden bir memurun kadro açığına veya Bakanlık emrine alınması halinde kendilerine açık veya bakanlık emri

maaşı verilmemek lâzımgelir. İşte kadro yüzünden açığa alınan veya herhangi bir sebeple bakanlık emrine alınan ve fakat bu sırada 30 sene fiili hizmeti de mesbuk bulunan bir memur hakkında tekaüde ircamdan başka bir muamele yapmağa imkân yoktur. Bu memurun vekâlet emrine alınması dahi bilâhare vazifeye tâyini için değil ancak tekaüdünün icrası için vaki olmuş sayılır. Bu sebeple kendilerine bakanlık emri maaşı tahsis ve itasına mahal yoktur. Bu itibarla bunlara tekaütlüklerinin icrasında almakta oldukları son maaş memuriyet maaşından ibaret bulunmak lâzımgeldiğinden verilecek ikramiyenin hesabında son memuriyet maaşının esas tutulması icap edeceği 63 No. lı Divanı Muhasebat Mecmuası'nda münderiç 29-12-938 tarih ve 2121 sayılı kararda gösterilmiştir.

Büyük Millet Meclisi'nce ittihaz buyrulan 1171 sayılı karar da bu hükmü teyit eder: Bir memur ihtilas suçundan dolayı muhakeme altına ve bilâhare de vekâlet emrine alınmıştır. Mahkemede beraet etmiş ve tekaütlüğünü talep etmiştir. Hizmet müddeti 30 seneyi mütecaviz olduğundan kendisine vekâlet emri maaşı üzerinden ikramiye verilmiş olmasına itiraz etmiş ve 30 seneyi dolduran bir memur vekâlet emrine alınmak lâzımgeldiği takdirde hakkında tekaüt muamelesinin tatbiki iktiza edeceğinden kendisine yukarıdaki fıkrada gösterildiği üzere tam maaş üzerinden ikramiye verilmesi kabul edilmiştir.

30 senelik ikramiye için gereken 30 sene fiilî hizmetin başlangıcı 227 sayılı tefsir ile tâyin olunduğu üzere tekaüt hakkının başladığı tarihtir. Fakat bu hizmetin müntehası hakkında kanunda bir sarahat yoktur. Yani tekaüt hakkının başladığı tarihten itibaren geçecek olan bu 30 senelik müddetin nihayeti ne olacaktır) Meselâ; 65 yaşını doldurduktan sonra, İcra Vekilleri Heyeti'nden karar alınmadan, her nasılsa bir müddet daha istihdam edilen bir memur 65 yaşını doldurduğu zaman 30 senelik fiilî hizmet müddetin: ancak bu son hizmetiyle beraber doldurmuş ise yine ikramiyeye müstahak olacak mıdır?

Bu mesele hakkında Sayıştay'ca ittihaz olunup 57 No. lı

Divanı Muhasebat Mecmuası'nda münderiç 21-9-933 tarih ve 1815 sayılı kararda 65 yaşını ikmalî müteakip derhal tekaüde şevki lâzımgelen bir memurun her nasılsa bir müddet daha istihdam olunduktan sonra tekaüde şevki halinde bu zatın 65 yaşını ikmal eylediği günde fiilî hizmet olan 30 seneyi doldurmayıp da bu müddeti sonradan tekaüde sevk olunduğu zaman tamamlaması halinde ikramiyeye müstahak olamayacağı gösterilmiş olduğu gibi 64 sayılı Divanı Muhasebat Mecmuası'nda münderiç 6-7-939 tarih ve 2143 sayılı diğer bir kararda da 65 yaşını ikmal ettiği halde tekaüde sevk edilmeyerek bir müddet daha istihdam olunmuş ve sonra yaş haddini doldurduğu gün esas tutularak bu günden itibaren tekaüde sevk edilmiş bulunan bir zatın 30 sene fiilî hizmeti 65 yaşını ikmalden soma yaptığı hizmetle doldurmakta ise yine ikramiye alının a hakkı bulunmadığı beyan edilmiştir.

Lâkin Büyük Millet Meclisi'nce ittihas buyrulan 14 Aralık 942 tarih ve 1319 No. lı bir karar vardır ki bu karara göre bu vaziyette bulunanlara da ikramiyelerinin verileceği gösterilmiştir. Karar şudur:

(.....mahkemesi piyade mübaşiri iken yaş tahdidi dolayısıyla tekaüde sevk edilmiş olan.....nın kanunen müstahak olduğu tekaüt ikramiyesi verilmemesinden şikâyeti havi arzuhalî üzerine yapılan tetkikat sonunda şu neticeye varılmıştır:

Bu zat, ..... mahkemesi mübaşirliğinde istihdam edilmekte iken 3 Temmuz 937 tarihinde yaş haddine uğramış fakat 25 Ağustos 937 tarihine kadar 40 gün daha fiilî ve maaşlı olarak vazifesinde istihdam edildikten sonra kendisine tebligatta bulunulmak suretiyle hizmetine nihayet verilmiş ve sin haddine uğradığı tarihten muteber olmak üzere tekaüdü icra kılınmıştır. Gerçi bu zatın sin tahdidi tarihinde fiilî hizmeti 29 sene 11 ay ve 27 güne baliğ olmasından bu suretle 30 seneyi ikmal için de arada üç günlük bir fark bulunmasından dolayı kendisine tekaüt ikramiyesinin verilmediği anlaşılmış ise de bu zat bundan sonra vazifesinde 40 gün daha fiilen ve maaşlı olarak istihdam edilmiştir.



1683 No. 1.ı Tekaüt Kanunu'nun 58 inci maddesinin 2936 No. 1.ı kanunla muaddel şekli ise «Bilfiil 30 sene ve daha ziyade hizmet ifa edenlere tekaüt edildikleri zaman almakta oldukları maaşlarının emsali hâsılının bir seneliği ikramiye olarak verileceğini» âmir olduğu gibi Yüksek Meclisin 185 No. 1.ı tefsirinde de «Tekaüt Kanunu'nun 23 üncü maddesinde yazılı fiilî hizmet, (memuriyet sıfatı baki kaldığı halde maaşlı geçen müddettir) denilmektedir. Bu zat ise 30 sene 37 gün memuriyet sıfatı baki kalmak suretiyle fiilen maaşlı ve devamlı olarak aynı vazifede istihdam edilmiştir. Tekaüt ikramiyesine istihkak için fiilî hizmetin müntehasına dair hiç bir kaydı kanunî olmayıp kanun mutlak olarak 30 sene fiilî hizmeti kabul etmiştir. Şu halde 30 seneden 37 gün fazla olarak fiilen ve memuriyet sıfatı devam etmek suretiyle istihdam edilmiş olan bu zatın kanunun yukarıda zikredilen sarîh hükmüne istinaden talep ettiği tekaüt ikramiyesinin verilmesi lâzımgelceğine karar verilmiştir.)

Görülüyor ki Yüksek Meclis'çe ittihaz buyrulan bu kararda 65 yaşını ikmal ettiği için derhal tekaüde şevki lâzımgelen bir memurun ve hem de icra Vekilleri Heyeti'nden bir karar alınmadan her nasılsa bir müddet daha istihdamı halinde, bu son müddet ile 30 sene fiilî hizmeti tamamlanmakta ise ikramiye verileceği beyan edilmiştir. Bu kararda yaş haddinden sonra devam eden hizmetin maaşlı bir hizmet olduğu ileri sürülmekte ise de Büyük Millet Meclisince ittihaz buyrulan 1164 sayılı kararın 22 nci fıkrasında muayyen yaş ikmal edenler hükmen tekaüt olduklarından yaş haddinden sonra herhangi bir sebeple bir müddet daha istihdamları devam etmiş olsa bile bu müddet için bunların ecir telâkkisi lâzımgelceği ve bu suretle geçen müddetin tekaüt müddetinde hesaba katılmayacağı beyan edilmiştir.

Binaenaleyh yaş haddinden sonra devam eden hizmetler fiilî hizmetin hesabına ithal edilmemekle beraber 30 senelik ikramiye istihkak için geçmesi gereken fiilî hizmet müddetinin hesabında yukarıki 1319 sayılı karar mucibince nazara alınmak icap edeceği anlaşılmaktadır.

30 sene fiilî hizmeti sebketmeden tekaüdünü talep eden veya tekaüde sevkolunan bir memur Tekaüt Kanununun 7 nci maddesi mucibince sonradan tekrar emekliliğe tabi bir hizmete alınarak bu (hizmeti ahire) tâbir edilen hizmet müddeti ile birlikte 30 sene fiilî hizmeti ikmal eylediği takdirde kendisine ikramiye verilmesine kanunen mesağ yoktur. Netekim 70 sayılı Divanı Muhasebat Mecmuası'nda münteşir 12-4-945 tarih ve 2709 sayılı kararda 58 inci madde mucibince verilecek ikramiye 30 sene fiilî hizmet mukabili olup bu hizmet sırasında araya bir tekaüt muamelesinin girmemesi gerektiği cihetle hizmeti ahire ile hizmet müddetinin 30 seneye iblâğının ikramiye itası için bir sebep teşkil etmiyeceği zikredilmiştir.

Kendi sun'ü taksiri neticesi olarak hapis cezasıyla birlikte vazifesinden de ihracına mahkemece karar verilen bir zatın hapis cezasını ikmalden sonra tekaüde sevkedilmesi halinde 30 sene hizmeti mesbuk olmasına mebni kendisine ikramiye verilmemesi lâzımgelceği Büyük Millet Meclisince ittihaz buyrulan 1066 sayılı kararın birinci fıkrasında beyan olunmuştur. Bu karara göre 30 sene fiilî hizmeti mesbuk olan bir memur kendi sun'ü taksirinden mütevellit bir suçla, meselâ memuriyet vazifesini suiistimal ile cezalandırılmakla beraber vazifeden ihracına karar verilmiş bulunursa, bu memur hapis cezasını çektikten sonra tekaüde sevkolunur. Bu vaziyette bulunan zatın tekaüdü yapıldığı sırada bir maaş almamasına mebni kendisine de ikramiye verilmemek icap eder, çünkü kanun ikramiyeye istihkak için sarahaten (Tekaüt oldukları zaman almakta oldukları maaşlarının emsali hâsılının bir seneliği verilir) demek suretiyle maaş almayı şart kılmış olup kendisine böyle bir şey verilmemiştir.

Tekaüt ikramiyesine müstahak olmak için geçmesi lâzımgelen 30 sene, fiilen geçirilecek müddet olup Tekaüt Kanunu'nun 6 ncı maddesinde sene kesirlerinin vâhide iblâğı hakkındaki mevcut hükmün ikramiyeye istihkak için geçmesi lâzımgelen 30 senenin hesabında nazara alınmaması lâzımdır. Netekim Büyük Millet Meclisi'nce ittihaz buyru-

lan 814 sayılı kararın 6 ncı fıkrasında iblâğ ve tay hükmünün ikramiyeye istihkak için geçmesi lâzımgelen 30 senenin hesabında tatbik olunmayacağına işaret edilmiştir.

30 sene fiilî hizmeti mesbuk bir memurun vefatı halinde ikramiyesinin kanuni mirasçılara verileceğine kanun maddesinde işaret edilmiştir. Binaenaleyh bu ikramiye yetimlerine değil (Zira birinci derecede yetimler karı, çocuklar, ikinci derecede yetimler de ana baba kocadır) kanuni vârislerine verilmek lâzımdır. Vârislerin ikramiye alabilmeleri için veraset tarikiyle bu ikramiyeye müstahak olduklarını ve istihkakları miktarım mahkemeden alacakları ilâm ile tevsik etmeleri icap eder.

Bu ikramiye vârislere intikal tarzında verilmeyip doğrudan doğruya verildiğinden bunlara para verilirken veraset vergisi tevkif etmek de mümkün değildir.

Gerek memurun kendisine ve gerek vârislerine verilecek bu ikramiyeden 4598 sayılı kanunun 8 inci maddesi ile kazanç, buhran, muvazene ve hava kuvvetlerine yardım vergilerinin kesilmemesi kabul edilmiştir. Kanun: 4598, madde: 8.

30 senelik ikramiyenin mirasçılara verilmesine mukabil, kanunun 52 nci maddesi mucibince eceliyle vefat ettiği halde hizmet müddeti 15 seneyi doldurmayanların beher hizmet senesi için aylık emsali hâsılı hesabiyle verilecek ikramiyenin yetimlerine verileceği gösterilmiştir. Bu madde mucibince birinci derece yetimlere verilecek bu ikramiyeye ikinci derece yetimlerden sayılan ana ve babanın iştirâk edebilmesi için ana ve babanın muaddel 48 inci medde mucibince hem muhtaç ve hem de malûl olmaları lâzımgelir. Bu ikramiyenin veya hissesinin birinci derece yetimlerden maaş veya ücret almakta olanlara da verilmesi kabul edilmiştir.

---

## KÖYLERİN VE KÖYLÜLERİN KALKINMASI

Yazan:  
**Ali Galip PEKEL**

Bu konu önümüzde bulunan konuların en önemlisidir. Bugüne kadar üzerinde durulamayan, kat'i çözümüne doğru adım atılamayan en başlı işimiz budur.

İdare makinemizin üzerinde iyi olarak isleyemediği saha köy sahasıdır.

İdare bölümlerimizde köye lâıyk olduğu önemi vermiş bulunuyoruz. Köy, tüzelkişiliğe sahip bir idare cüzüdür. Köy Kanunu, köy idaresine lüzumu kadar yetki ve görev vermiştir. Bu kanunun eksik tarafları pek azdır.

Köy idareleri kendi kendilerine işleyebilecek ve köylünün idare ihtiyaçlarını görebilecek halde kurulmuştur. Bu kuruluş demokrasi esaslarına en uygun bir şekildedir.

Köy derneği, kendi idaresinin icra kuvvetini bağımsız elinde tutan muhtarını kendi seçer, köy idare üyelerini yine kendi bulur. Böylece kurulan köy idare kurulu köyün belediye ihtiyaçlarını kendi başına görmekle yetkili kılınmıştır. Bu kadarla da bırakılmamış, ayrıca köylü arasında çıkacak niza ve ihtilâfları, bir kısmını barıştırma yoluyla, bir kısmını da hüküm vererek halle yetkilendirilmiştir.

Dernek tarafından doğruca seçilen muhtar, ihtiyar kurulu üyelerine karşı bağımsızlığını elde tutarak köy işlerini yapmada tam serbest bırakılmıştır.

Köy muhtarı ayrıca köyde herkesin mal, can ve ırz emniyetini, köy sınırları içinde genel nizam ve güveni sağlamakla da yükümlenmiş ve eline koruyucu ve bekçi kuvvetleri verilmiş ve ayrıca gönüllü korucu nâmiyle önemli bir kuvvet kurma yetkisi de tanınmıştır. Bu geniş yetkiler ve yeter kuvvetlerle muhtar köy sınırları içinde kâfi derecede bir otorite ile teşhiz edilmiştir.

Yetişkin bir muhtar bu kuvvet ve yetkilerle köyde ga-

yet güzel bir idare kurar, köy işlerini istenilen mertebede yürütür, köylerde istediğimiz refah ve kalkınma yollarını açabilir.

Köyde, mevcut mevzuatla, mesut bir idare kurmak kabildir.

Ancak bugün bunlara rağmen hemen hiç bir köyde istenilen bu idare kurulamamıştır. Bundan dolayı da memleketin bu geniş sahası idare işlerinde, her bakımdan, total ve kör kalmıştır.

Bunun en başlı sebebi, kanunun kendilerini lüzumlu yetkilerle donattığı muhtar ve idare kurulu üyelerinin istenilen mertebede yetişkin olmamalarıdır. Bunlar lüzumlu derecede yetişmedikçe köy idarelerini istenilen şekilde yürütmeğe imkân yoktur.

Köy idareleri istenilen şekilde yürür bir hale getirilmedikçe köylerde herhangi bir bakımdan kalkınma sağlamağa imkân bulunamaz.

Şu halde köy ve köylü kalkınmasının birinci basamağında köy muhtar ve üyelerini yetiştirmek gelmektedir.

Köylerde hangi bir işi yapmağa kalksak kullanacağımız vasıta köy idaresi başında bulunanlar olacaklardır. Bunlar kendilerine verilecek işleri görmekte ehil olamazlarsa kendilerinden bir iş beklemek elbette beyhude olur.

İlk önce bunu kalkındırmak lâzımdır.

Bu da muhtarları ve üyeleri hususî bir yolda yetiştirmekle mümkün olacaktır. Ben bunu ancak kurslarla temin etmek kabil olacağı kanaatindeyim, köylerde açılacak ilkokullarla, köylüyü okutarak bunu temin etmek kabil olacağına da kani değilim. 30 ve belki 50 yıldanberi mektebi ve iyi muallimi bulunan köylerde de bu idare uzuvları yetişmiş değillerdir. Hususî yetiştirmek zarureti vardır, mektep bilgisi yetmemektedir.

Askere giden erlere asker ocağında köy idaresi öğretilmekte ayrıca bir fayda vardır.

Şunu ilâve edeyim ki köy idaresi de ayrı bir sanattır. Bunu ancak işden anlayanlarımız öğretebilir, idarecilerimiz-

den bile hâlâ köy idaresini katiyetle bilen ve yapılacak işleri kestirenlerimiz azdır.

§ Köy idaresini iyi işletmeye engel ikinci mühim sebep de genel idare adamlarının köy muhtar ve üyelerine kanunların verdiği şerefli mevkii vermekteki imsâkleridir. Hele küçük devlet memurlarının muhtarlara ve üyelere yaptıkları muameleler bu makamların şerefleriyle mütenasip görülemez.

Muhtarlara ve üyelere kanunlarımızın sağladığı şeref mevkii fiilen genel idare memurları tarafından sağlanmak birinci derecede lüzumlu bir iştir.

Esasen muhtarlar ve köy üyeleri, kaymakam ve bucak müdürlerinden gayri hiç bir makam ve memurdan emir ve direktif almamalıdır. Bunu sağlamak lâzımdır. Mevzuat da bunu âmirdir.

Bunlara şeref mevkii verilince muhtarlıklara ve üyeliklere köylerin en şerefli, nüfuzlu ve ehliyetli adamları talip olacaklardır; en iyi adamları köy idaresi başında görmek kabil olacaktır. Bu da çok lâzımdır. Bunlara bir kaç aylık bir kursda görevlerini öğretmek de kabil olur.

§ Üçüncü mühim sebep köy idarelerini denetlemek ve hattâ idari vesayet altında bulundurmakla yükümlü bulunan vali ve kaymakamların bu idareleri sık sık teftiş edememeleridir. Sık sıkı bırakalım, belki bu güne kadar bir defa olsun vali ve kaymakam yüzü görmeyen köylerimiz ekseriyettedir.

Halbuki köy idarelerini denetleyecek ve onları ileri gitmeye sürecek ve bunların dertlerini yakından görüp anlayacak yegâne idare elemanı kaymakam ve ondan sonra valilerdir. Masa başlarına bağlanıp kalmış bulunan kaymakamların ve valilerin bu halleri devam ettiği müddetçe köy idarelerinde iyi bir kalkınmayı beklemek beyhude olur.

Bu kalkınma konusunda köyler, köy idareleri kadar ilçe ve il idarelerini gözönünde tutmak, bunları da köy ihtiyaçlarıyla uygun yolda teşkilâtlandırmak lâzımdır.

Bunun için ilk önce merkez ilçelerini kurup ilçe işlerini merkez kaymakamına vermek bir zarurettir. Sonra bütün

kaymakamları masadan kurtaracak tedbirleri almak; onlara kâfi eleman verme zarureti tatmin etmek lâzımgelir.

Arada bucak müdürleri var. Bunlar da üzerlerinde çok önemle durulacak' bir mevkidedir. Bir kere çok ihmâl görmüş bir teşkilâttır. Müdürler çok zayıftırlar, sonra kendilerine tam bir idari fonksiyon verilememiştir. Verilmek de mümkün değildir.

Şu halde bunları da ayrı bir mektepte yetiştirmek lâzım olduğu gibi bunlara verilmesi kabil olan iki görev verilmelidir. Bunlar bucak merkezi denen bir yerde oturup bir kâğıt yuvası kurmaktansa seyyar bir halde kalmalıdır; asıl görevleri de köy idarecilerini yetiştirmek ve bil taraftan da denetlemek olmalıdır. Ayrıca kendilerine seyyar sulh hâkimliği görevi de verilerek köylerde köy kurullarıyla birlikte 1.000 liraya kadar olan dâvaları, kısa bir muhakeme usulü ile halletmek ve daha fazlalı dâvaları da kabili temyiz olmak üzere görmekle yükümlenmelidirler.

Böylece köylüler, aralarında çıkacak niza ve ihtilâflarda merkezdeki mahkemelere gitmekten kurtulurlar.

Yalnız temyize lüzum gördükleri zaman temyizle uğraşırlar.

Güvenlik görevinde esasen jandarma kendilerine çok bağlı olmadığından bu görevden affedilmelidirler.

Müdürlere verilen diğer görevler hemen hemen vasıtalık olduğundan bunlardan sarfinazar olunabilir.

Fakat köy adliyesi başında köy kurulu ile birlikte bucak müdürleri çok nafi birer uzuv olurlar. Köylüleri çok güzel de yetiştirirler.

Köy idareleri kendi kendilerine işlemeye başladıkları hale geldiklerinde bucak idareleri - medenî memleketlerde olduğu gibi - kaldırılır.

Bunlara bucak müdürü demekten ziyade kaymakam yardımcısı demek ve kaymakamın emrinde atlı veya motosikletli memurlar saymak daha doğru olur.

Kaymakam da bu sayede masa başından kurtulur.

Bucak müdürünün ve kaymakamın sıkı denetim ve gözetimi altında isleyecek olan az çok yetişkin köy idaresi kö-

yün ve köylünün kalkınma işlerini görmeğe ve bunları kalkındırmağa muvaffak olur.

Bunlar yapılmadıkça köyleri kalkındırmak için tutulacak başka yolların hepsi yarım ve topal kalır; katmerli emek ve masraf yedikten başka elde edilecek verim de yarım olur.

§ Köyün ve köylünün kalkınması için birçok emek ve para sarfına lüzum ve zaruret vardır. Bu emek ve paranın yegâne kaynağı yine kendi idarelerinin kaynakları olacaktır. Bu hususta zaman zaman özel idarelerden ve devlet bütçesinden yardımlar olsa bile bunlar hiç bir zaman yeter derecede olmayacak ve geçici bulunacaktır. Dayanılacak yegâne kuvvetli kaynak her vakit kendi kaynakları olacaktır.

Yalnız, devlet, merkezden yapılması zaruri olan teşkilâtları yapacak ve bunların ücret ve masraflarını verecektir. Fakat bu kadar. Bir de çiftçiye büyük destek olacak olan Ziraat Bankasının sermayesini arttırma işi vardır. Bunu da merkezin temin etmesi lâzımdır. Fakat bu da yine Tütün Bankası'nda olduğu gibi, yine çiftçi tarafından sağlanmak lâzımgelmektedir.

Kalkınmayı kurma ve yürütme; kılavuzluk yapma işi devletin, idarenindir. Bu, halkın kendinden beklendikçe çok uzun yıllar sürüp gidecektir. Kısa yoldan gitmek ancak idarenin müdahalesi ile kabil olacaktır.

Aşağıda tafsilâtında görüleceği üzere kalkınmada bir kısım işler vardır ki, süratle sağlanabilir. Bir takımı da vardır ki bunların uzun yıllar devamlı çalışmalarla sağlanması kabil olur.

### **Kalkınmada sağlanması gereken işleri önemleri sırasıyle, şöyle diziyoruz:**

#### **1 — Güvenlik, dirlik sağlamak.**

A) Köy içinde, tarlalarda, bahçelerde, bostanlarda, meyveliklerde, otlaklarda, ormanlarda, çayırarda, kırlarda velhasıl köy sınırları içinde boş veya işlenir her yerinde, herkese, tam bir inan ve güven verecek yolda can, ırz, mal emniyeti sağlamak ve herkese yani erkek, kadın, çoluk ve



çocuk; yerli ve yabancı herkese tam bir huzur ve sükûn vermek her şeyin üstünde tutulacak bir esas olup her türlü kalkınmanın temelini teşkil eder. Bu sağlanmadıkça hiç bir şeyde kalkınma temin edilemez.

Muhtar, iyi sevk edilince, bunu her köyde köyün korucuları, bekçileri ve gönüllü korucularıyla, çok az bir zamanda, kolaylıkla temin eder. Tecrübeler bunu göstermiştir.

Bunda zorluk köy ağa ve nüfuzluların oğullarını ve adamlarını yola getirmektedir. Muhtar yüksek idareden bu hususta yardım görünce, hele direktif alınca buna da kolaylıkla muvaffak olur.

B) Köylüler arasında çıkacak niza ve ihtilâfları yerinde ve vaktinde hallettirmek, Köy Kanunu ve Çiftçi Mallarını Koruma Kanunu hükümlerinden ve mevcut örf ve teamüllerden süratle istifadeye köylüyü sevk edip alıştırmak köylünün huzur ve istirahatını temin bakımından bunlar çok büyük rol oynar.

C) Köylü arasında çok miktarda çıkmakta olan hudut nizaları, toprağa tecavüz, sulamada başkalarının haklarına riayetsizlik, tasarrufta emniyetsizlik işlerinde idare müdahalesini zamanında, süratle yaparak nizaları başında bastırıp temizlemek. Bu köylüye büyük ve derin bir huzur sağlar.

D) Hayvan hırsızlığına meydan vermemeğe çok dikkat etmek lâzımdır. Hırsızlık vukuunda, Hayvan Sirkati Men'i Hakkındaki Kanun derhal uygulanmalıdır.

E) Köy sınırları içinde insanlara, hayvanlara, yaş ve kuru mahsullere, ağaç ve otlara zarar verecek zararlı hayvanları, kuşları, çekirge, suna ve diğer zararlı haşereyi yok ettirmek.

§ Bu kısım, köylerde idarenin en önemli ve en esaslı görevini teşkil etmektedir. Bunun temini hem çok kolay ve hem de çok zordur. Elemanlara hâkim olamamak, biraz müsamaha ve ihmal işi güçleştirir. Kuvvetli bir nüfuz kurulduğunda ise iş çok kolaylaşır. Bir idareci için köylerde de kuvvetli bir nüfuz kurmak mutlak lâzımdır. Bağları da, dağları da bekleyen bekçiden ziyade korkudur; emniyeti kuran nüfuzdur.

Köylü, hattâ kasabalı meşgul olduğu her yerde canından, ırzından, hak ve hürriyetlerinden emin olduğu kadar sarfettiği emekle meydana gelen mahsulden de emin olmak ister. O inanmalıdır ki tarlaya ektiği ekini, bağdaki üzümü, bahçedeki meyvesi, toprağa diktiği ağacı her vakit kendisininindir, toprakta bulunduğu müddetçe zarardan korunacak, toplandığında da bir ârizaya uğramadan tesahüp edecektir. Hayvanı ahırında, tarlasında, çayırında, otlığında da tecavüzden masun kalacaktır.

İyi bir idarecinin ilk işi mesul memuru bulunduğu sahanın hudutları içinde şehirde, kasabada, köyde, dağlarda ve kırlarda herkese bu inanı verebilmektir.

Bu inan içinde yaşayan insanlar dört elle işlerine, istihsal işlerine sarılırlar.

Her sahada hakikî kalkınmayı da halkın bu işe sarılması sağlayacaktır.

\*\*\*

## 2 — Sağlık ve esenlik sağlamak:

A) Köy halkına kâfi, iyi ve temiz içme suyu, harcama suyu ve hayvanlarına kâfi su temin etmek. Bunu yerine göre nasıl kabilse o yolda temin etmek zarureti vardır. Kabil olan yerlerde kaynaklardan, olmayan yerlerde pınar, kuyu kazdırarak; çay ve derelerden alıp en ucuz şekliyle sürdürerek; bunların da kabil olmadığı yerlerde sarnıçlar, sun'î göller meydana getirerek temin etmek ister.

B) Köy içini sinekten, haşereden koruyacak derecede temiz tutmak. Bu temizlik işinde köylünün en kıymetli geçinme vasıtası olan hayvanlar ve tabiatıyla gübre karşımıza çıkar. Köyde en çok pisliği yapan ve sineği davet eden gübredir. Fakat köylü hayvandan vazgeçemez. Onu oturduğu yerden uzaklara götüremez. Gübre yakınında bulunacaktır. İşte bunu zararsız şekilde bulundurabilmek; köy içinde masrafsız, yahut az masraflı ve az külfetli, sağlığa az zararlı gübrelikler temin etmek ve gübreleri az zamanda köy dışına atılabilmek. Köylü için gübre kıymetli bir şey olduğundan bundan feragat edemez. Bunu da temizlik ve sağlık ile te'life imkân bulmak lâzımdır.

C) Köylüyü sıtmadan korumak, köy içinde ve köy sınırları içinde mevcut bataklıkları, sazlıkları, su birikintilerini; sivrisinek tarlası olacak yerleri kurutmak. Bu işte köylüye sivrisineğin zararları iyi anlatılmak, mücadele yolu iyi öğretilmek; bu mücadelede köylüde itiyat yaratılmak lâzımdır. Köylünün en çok zarar gördüğü hastalık sıtma olduğundan bu hususta ne kadar çalışılsa yerinde olur.

D) Diğer hastalıklarda kaymakamlığa, doktora haber vermeyi itiyat haline getirmek. Kabil olan köylerde sağlık kurucusu, ebe yetiştirmek.

E) Köyün içini, hattâ köy evleri içini sağlığa elverişli olacak derecede temiz bulundurmak, sâri hastalıklar için hazır bulunmak üzere köyde bir fırın veya bir etüv bulundurmak,

F) Hayvanlara gelen her türlü hastalıklarla köylüyü mücadeleye sevk etmek,

G) Hububata, meyvelere, bağlara, bostanlara, ağaçlara, otlara, her türlü nebatlara ârız olan hastalıklarla devamlı mücadele sağlamak.

\*\*\*

### 3—Bayındırlık işlerinde:

A) Köyün mamure olan binalı kısmı hudutları içinde düzgün, hava almağa elverişli sokaklar, lüzumlu meydanlar; ihtiyaç olan yerlerde pazar meydanları, çarşı kısımları açmak; bunları çamurdan ve pislikten kurtarmak, temiz tutturabilmek.

B) Köye mektep, cami, köy konağı yapmak, lâzımsa demirci, arabacı, marangoz, başka lüzumlu sanatlar dükkânları yaptırmak ve açtırmak.

C) Komşu köylere, bucağa, ilçeye; köyün otağına, baltalığına, tarlalarına, çayırlarına, meyveliklerine, bağlıklarına, harmanlarına velhasıl köylüye lâzım yerlerine giden yolları ve menfezleri ve köprüleri ve geçitleri yaptırıp her vakit mûtaad vasıtalarla (köyde alışılmış araba, hayvan veya otomobil, kamyonla) gidilip gelinmeye elverişli bir halde tutmak ve sular üzerinde geçitler sağlamak.

D) Köy topraklarını, mahsullerini, bağ ve bahçelerini,

hayvanlarını sellerden korumak. Bugün derelerin, çayların çoğu başıboş akmakta ve köylüye büyük zararlar yapmaktadır. Bu mücadeleyi temin lâzımdır.

E) Köy bahçelerini, bostanlarını, tarlalarını, topraklarını sulayacak sulama suyunu temin etmek. Mevcutların arkalarını daima işler bir halde bulundurmak, su tevziini adalet dairesinde işletmek; mevcut düzeni yürütmek ve korumak.

\*\*\*

4 — iktisadi işlerde:

Köylüyü ve köyleri asıl kalkındıracak iktisadi tedbirler olacaktır. Alınacak iktisadi tedbirleri kısaca şöyle sıralayabiliriz:

A) Topraksız ve az topraklı çiftçilere toprak sağlamak. Toprak Kanunu verilecek toprakları saymış olmakla beraber burada dağıtılması mutlak lüzumlu gördüğümüz toprakları saymakta fayda görürüm. Her köy sınırları içinde bugün az veya çok mevcut bulunan aşağıdaki toprakları mevcut kanunların hükümlerinden istifade edilerek hemen dağıtmak lâzımdır. Bu toprakların bugünkü şekliyle boş durmasından ise hemen işlenmeye başlanmasında memleket için de fertler için de büyük menfaatlar vardır:

- 1 — Köylerin ortamalı toprakları,
- 2 — Sahipsiz ve boş devlet malı topraklar,
- 3 — Sahipli oldukları halde işlemeyip boş duran topraklar;

B) İhtiyaçlı çiftçilere:

Çift hayvanı, âletleri, tohum ve diğer vasıtalar temin etmek.

C) Çiftçilere iyi cins damızlık hayvanı sağlamak; mevcut hayvanları islâh etmek.

D) Köylüye hayvan bakımını öğretmek ve iyi hayvan yemi yetiştirmeğe alıştırmak.

E) Tarlalara, bağ ve bahçelere karşılık yeter miktarda kredi temini.

F) Tarım mahsullerine karşı gerek toprak üzerinde ve gerek anbarlara konduğunda kredi sağlamak.

G) Ziraat Bankası'nı bütün çiftçilerin ihtiyaçlarına ce-

vap verecek dereceye getirmek (sermaye 250 milyon isterime çıkarılmalı; her çiftçiye bir kredi ayrılmalı; her biri bu kredi miktarındaki parayı tek başına ve kolaylıkla ve süratle alabilmeli ve bankaya %4 faiz ödenmeli).

H) Mevcut tohumları İslah etmek; İslah edilmiş ve en çok verim vermiş tohumları yaymak; mahsulleri standardize ettirmek; değerlerini arttıracak her şeyi yapmak.

I) Her bölge ve hattâ her köyde tecrübe tarlaları ve bahçeleri ve fidanlıklar yaptırıp hangi cins mahsullerin en iyi yetişeceğini tecrübe etmek ve alınacak neticeyi yaymak, bu tecrübeyi her türlü hububat, sebze ve meyve cinslerine teşmil ettirmek ve hepsinde en iyisini yayabilmek.

K) İyi tarım öğretmenleriyle memleketi teşkilâtlandırmak ve her türlü hastalıklarla sıkı mücadeleyle başlamak.

L) Her türlü ziraat işlerinde en iyi fennî usulleri çiftçiler arasına fiilen yaymak. Bunun için her ilçede lüzumu kadar örnek tarlaları ve bahçeleri ve fidanlıklar yapıp her köyden genç çiftçileri buralarda amelî bir yolda yetiştirip köylülerine yollamak ve bunlar vasıtasıyla bu usulleri köylüler arasına yaymak; (bu hususta en pratik yollardan yürümek) bugün bu işi kısmen muhacirler yapmaktadır.

M) Köylüler arasına fennî ziraat vasıtalarını sokmak. Bizde çiftçi olan köylü topraktan geçimini temin etmektedir. Bütün köylü topraktan geçim teminine mecbur olduğundan toprakları az ellerde toplayıp geniş makine ziraatı yapmaktan çok, geniş toprakları köylülere dağıtmak; küçük topraklı çiftçiye tutmak mecburiyetindeyiz. Bunun için, makine ziraatını gelişi güzel yaymağa imkân bulamayız.

Bizde çiftçi büyük nisbette küçük topraklıdır. Ve öyle kalacaktır. %90 nından fazlası bir çift hayvanla ziraat yapacaktır. O hayvandan fariğ olamayacaktır. Kendisine bu yolda refah ve kalkınma sağlayacaktır. Biz de, buna göre yol göstermeye mecburuz.

O az toprak işleyecek; fakat o bununla çok para kazanmalı, oldukça refahlı bir hayat kurmalıdır. Bunun için değeri yüksek mahsul yetiştirmeli, tam değeriyle satmalı;

değeri tamamen kendi eline geçmelidir. İşte, bizde üzerinde önemle çok durulacak bir cihet.

Köy kalkınması işinde en çok üzerinde duracağımız nokta budur. Şu halde ilk Önce çift hayvaniyle kullanılmağa elverişli fennî âletleri, küçük makineleri ona temin etmek lâzımdır.

Sonra; ortaklaşa kullanılabilir makineleri sokmak gerekir. Bu da ya bütün bir köy halkınca ve eğer köy çok büyükse mahalle mahalle; köy çok küçükse bir kaç köy birlikte temin olunur. Bunun için de ya bunlar köyün ortama yapılr, yahut aralarında kooperatifler veya başka teşekküller yapılarak temin olunur.

Şunu bilelim ki bunu ancak idarecilerin iyi kılavuzlukları temin edecektir. Köylü kendi başına bunu uzun zamanlar yapmak imkânını bulamayacaktır.

Bir köye ortak bir traktör, bir harman makinesi, bir selektör ve buna benzer ziraat âletleri alınabilir. Köyün yaptığı ziraat nevilere göre çeşitli makineler temini lâzımgelir.

N) Toprak verilmelerini arttırmak. Bunun için uzvî ve madenî gübre kullanmayı ve daha iyi isleme yollarını öğretmek vardır. İmkân olan yerlerde gerek akarsulardan, gerek kuyu ve göllerden, gerek artezyenlerle ve gerek basit veya mükemmel barajlarla sulamayı sağlamak en büyük hizmet olur.

O) Çiftçi mahsulleri, anbara konuncaya kadar tabiatın çok açık âfetleri karşısında, her vakit tehlike içindedir. Soğuk, ayaz, kırağı, dolu, fazla sıcak, yangın, sel ve daha birçok âfetler mahsulleri tehlike altında tutmaktadır. Bunlara karşı tarım sigortalarına ihtiyaç vardır. Bunu da ancak hükümet yapacaktır.

P) Çiftçi mahsullerini değeri ile satmalıdır. Halbuki en az muvaffak olduğu bu cihettir. Çeşitli sebeplerle mahsulü çok kere değerinden aşağı gider. Çünkü alıcıların çoğu tüccardırlar. Kabil olduğu kadar fazla ticaret yapmak isterler.

Sağlanması en güç taraf mahsulleri değeriyle satma tarafıdır.

Bu her yerde böyledir.

Sağlamak için birçok yollar düşünülmüştür.

En sağlam görülen, üzerinde en çok durulan yol, satış kooperatifleri kurmak yolu olmuştur. Bunu oldukça temin edebilen bu kooperatifler de ince bir iştir.

R) Çifte; bir de kendisine lâzım şeyleri sağlayacak istihlâk kooperatifi ihtiyacı karşısındadır. Bu da üstünde durulmağa değer bir iştir.

S) Köylünün meydana getirdiği tarım mahsullerinin kıymetini arttıracak tarım sanatlarına da ihtiyaç vardır. Şarapçılık, sütçülük, peynircilik, unculuk, bulgurculuk, konservecilik ve emsali sanatlar bu meyanıdır. Bunlar da köylünün refahını, kalkınmasını arttıracak işlerdendir.

T) Köylünün çiftçiliğe sarfedemediği boş zamanları da vardır. Hele kışları bu zaman daha boldur. Bu boş zamanlarında kendisine lüzumlu şeyleri yapacak sanatları sokmak da faydalı ve lüzumludur. Dokumacılık, halıcılık, kilimcilik, demircilik gibi sanatlar bu meyanı sayılmağa değer. Burada şunu da hemen ilâve edelim ki:

Köylerde çiftçiliği yürütemek için onunla birlikte işlemesi zarurî sanatlar vardır. Demircilik, arabacılık, nalbantlık gibi. Bu sanatları köylerde behemehal yerleştirmek lâzımdır.

\*\*\*

5 — Kültür cebhesinde ve ahlâk, din ve sosyal cephelerde kalkınma. Bu bahsi burada konumuz dışında bırakıyoruz.

### **Hülâsa:**

Az emekle az yerden çok ve iyi mahsul almak. Toprağın verimini arttırmak, mahsulleri değeri ile satmak;

Hayata lâzım, ihtiyaçları karşılayan her türlü eşyayı dayanıklı, sağlam, iyi ve güzel olarak en ucuza tedarik etmek;

Temiz, tatlı ve bol sulu, ağaçlı, meyveli, bağ ve bahçeli, temiz, iyi bezeli köylerde ve kasabalarda iyi havalı, bol ışıklı, sağlığa elverişli evlerde ve yapılarda besleyici, çeşitli.

taze ve bol gıda içinde bakımlı, iyi giyimli ve kumaşlı, şen, esen, canlı, kanlı, bilgili ve ülkülü yaşamak;

İşte kalkınma için gidilecek yol ve varılacak amaç budur.

Ne kadar kabilse o kadar çok toprak işlenmek: islenen topraklar en verimli hale getirilmeli, bol gübrenmek, kabil olanlar sulanmalıdır.

İnsan kuvvetinden, hayvan kuvvetinden, tabii kuvvetlerden, modern makine ve âletlerden, kabil olan her şeyden istifade edip en yüksek verim alınmalıdır.

Boş günlere iş bulunmalı, çalışma kudreti boşa gitmemelidir, Çiftçi toprakla uğraşmadığı günlerde başka bir şeyle meşgul olmalı, tarım sanatları, kendilerine lüzumlu şeyleri yapan sanatlar çiftçilerin arasına karışmalıdır.

Bunun için de çiftçiye:

Verimli yeter toprak; iyi hayvan, iyi âlet, iyi makine; iyi tohum, iyi fidan, cins damızlık, mallarına karşı ve açıktan yeter kredi sağlanmalı; sulama, gübreleme, iyi işleme yoluna konmalı; iyi ve fenni usullerle iyi cins tohumları ve fidanları ektirmek; hastalıklarla, zararlı hayvanlar, kuşlar ve böceklerle savaş, standardize mahsul, iyi randıman alıp iyi fiatla tam değerle vaktinde satış temin edilmelidir,

---



## 4623 SAYILI DEPREM KANUNU VE ERBAA'DAKİ TATBİKATI

Yazan:  
**Enver SAATÇIGİL**

Güzel yurdumuzun belirsiz zamanlarda büyük deprem felâketlerine maruz kalması deprem işlerinin düzenlenmesini zaruri kılmış, 944 yılına kadar yer yer ve mevzii hükümleri ihtiva eden deprem kanunları 4623 sayılı kanunda en geniş mânasını bulmuş bulunmaktadır. Volkanik bir araziye malik olması dolayısıyla geçmişin her devrinde yurdumuzun çok şiddetli deprem felâketlerine maruz kalarak büyük zararlara uğramış olduğu gerçek olaylardandır. Geç te olsa memleketi zaman zaman büyük acı içinde kıvrandıran deprem işlerinin İsrarla ele alınmasını görmek memleket hesabına en büyük kazanç olmuş bulunmaktadır. Yapı tarzlarımızı tekniğin icaplarına uydurmak, depremlerde muhtemel zararları en aşağı bir seviyede tutacağından bilhassa inşa tarzı üzerinde ne kadar İsrarla durulursa o kadar çok faydeli ve yerinde hareket edilmiş olur. Burada tetkik edeceğimiz konu özlü olarak 4623 sayılı Deprem Kanunu hükümleri ile yıpranmış, yanmış, yıkılmış eski harap Erbaadan bugünkü bayındır bir Erbaa yaratılırken Deprem Kanunu'nun tatbikatında duyulan aksaklıkları ve depremlerde alınması gerekli tedbirleri belirtmeğe çalışacağım.

4623 sayılı Deprem Kanunu'nu üç bölümde mütalâa etmek mümkündür:

- 1 — Depremlerden önce alınacak tedbirler,
- 2 — Deprem vukuunda alınması gerekli tedbirler.
- 3 — Depremden sonra alınması icap eden tedbirler.

Depremlerden önce alınacak tedbirler:

Tehlikeli yer sarsıntısı bölgesine dahil olsun, olmasın bütün illerde, kurtarma, yaralıları tedavi, barındırma, ölüleri gömme, yangınları söndürme, yıkıntıları temizleme ve

felâketzedeleri iâşe gibi hususlarda kullanmak üzere vazife ve vazifeleri tâyin, içtima mahallerini tesbit eden bir program ve gerekli vasıtaları ihzar ve muhafaza etmek mecburiyeti vardır (madde 2). Bu programın hazırlanmasında Bayındırlık, İçişleri, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca müştereken tesbit edilecek esaslar göz önünde tutulur (madde 2, son fıkra). Depremlerden önce alınması gerekli tedbirler hazırlıklı olmak bakımından ve ilgilileri daha önce bu konu üzerinde düşündürmesi bakımından faydeli ve yerindedir.

Yer sarsıntısı vukuunda alınacak tedbirler:

Mahallin mülkiye âmiri, hâkim sınıfına dahil memurlar hariç, memur olsun veya olmasın lüzum gördüğü kimselere vazife vermeğe, bedeli veya ücreti sonradan ödenmek üzere canlı veya cansız nakil vasıtalarına ve lüzumlu âlet, ve edevata el koymağa ve hiç bir kayıt ve merasime tâbi olmadan tedavi, kurtarma, iâşe gibi işlerin icap ettirdiği âcil mubayaaları yapmağa, tehlikeli binaları tahliye ve müsait bina ve meskenleri işgal etmeğe salâhiyetli kılınmıştır (madde 3), aynı maddenin son fıkralarında civar il ve ilçelerden yardım istemek yetkisi de verilmiştir. Bütün bu hükümler yerinde olan hükümlerdir.

Depremden sonra alınması icap eden tedbirler:

a) Bayındırlık Bakanlığınca kurulacak fen heyetlerince resmî ve hususi binaların muayeneye tâgi tutulması ve binaların islâhı (madde 9).

b) Bayındırlık Bakanlığınca teşkil edilecek fen heyetlerince deprem yerlerinin etüt ettirilmesi ve buna göre yeri değiştirilmesi icap eden kasaba, şehir, köylerin yerlerinin Bakanlar Kurulu'nca yerinin değiştirilmesi (madde 10).

c) İmar plânlarının üç sene zarfında ikmali (madde 12).

d) Yeri değiştirilen şehir, kasaba ve köylerin ve gerek yeniden kurulacak şehir, kasaba ve köylerin yerlerinin kamulaştırılmasına ve belediye ihtiyar heyetlerince müstahaklarına paralı ve parasız dağıtmaya salâhiyetli kılınmıştır (madde 17). Ancak 17 nci madde aynı kanunun 19 un-

cu maddesile taaruz halindedir. 19 uncu madde «İstimlâk suretile belediye'nin tasarrufuna intikal etmiş olan bu yerler, yeni şehir ve kasabanın imar plânlarına göre parsellere ayrılır. Bu şehir planına göre tiplendirilen arsalar tapu veya vergi kayıtlarına göre şehir ve kasabanın eski yerinde yer sarsıntısından zarar görenlerin inşasını kabul ve taahhüt ettikleri bina tiplerine dair verecekleri beyannamelere göre guruplara ayrılarak tasnif edilmek ve aralarında kura çekilmek suretile bedelsiz olarak tevzi edilir» denilmekte ve dolayısıle arsaların bedelsiz olarak dağıtılmasını âmir bulunmaktadır. Halbuki 17 nci maddede belediye ve köy heyetlerine verilmiş olan yetkide arsaların bedelli veya bedelsiz dağıtılması bu heyetlerin ihtiyarına terkedilmiş bulunmaktadır. Hangi ahvalde 17 nci maddeye göre, hangi ahvalde 19 uncu maddeye göre hareket edileceği açıklanmamış olduğu için yer değiştiren bir kasabanın çok ağır yükü altında kalan belediyelerin maddî güçlerinin imkânsızlığı karşısında, bedelli dağıtmağa gitmek mecburiyetinde kalacaklarını tabii görmek lâzımdır. Bu hal ise, yer değiştirme bölgesinde bulunan vatandaşların 19 uncu maddeyi ileri sürerek bedava arsa istemelerine yol açmakta ve bu yüzden bir sürü ihtilâflar doğmaktadır.

e) Deprem Kanunu'nun 23 üncü maddesinde «bu kanunun muhtelif maddelerinde yapılacağı ve ödeneceği tasrih edilen masraflar Nafia Vekâleti bütçesine konulacak tahsisattan ödenir» kaydı varsa da Bayındırlık Bakanlığınca ödenek alınmadığı veya alınan ödenek kâfi gelmediği takdirde yapılacak masrafların nereden karşılanacağı yolunda bir açıklama yoktur. Tatbikatta bütün bu taşınma veya yeniden onarma işlerinin yükü, belediyelerin omuzuna terkedilmiş bulunmaktadır.

f) 26 nci madde depremlerden harap olan yerlerin süratle inşasını temin ve yurda dayanıklı, fennî, sıhhi ve ucuz mesken yapılmasını sağlamak için 3460 sayılı kanun hükümlerine tâbi ve Bayındırlık Bakanlığına bağlı bir İktisadî devlet teşekkülünün kurulmasını âmir bulunmaktadır Gerçekten mütedavil bir sermaye ile idare edilecek böyle

bir İktisadî devlet teşekkülünün deprem bölgelerinin kurulmasında çok büyük faideleri olacağına şüphe yoktur. Geç kalınmış bu teşekkülün bir an önce kurulmasını temenni etmek yerinde olur.

g) 27 nci madde depremden zarar görmüş olanların vergi, resim ve harçlarının gördükleri zarar nisbetine göre kısmen veya tamamen terkinini âmir bulunmaktadır ve yerinde bir hükümdür. Diğer hükümler:

1 — Deprem bölgesinde bulunan maaş erbabına verilecek avanslar, ikramiyeler (madde 28), maaş ve ücret erbabının yetimlerine verilecek yardımlar (madde 29), yardıma davet olunup ta mazeretsiz gelmeyenlerden alınacak cezalar (madde 30), felâketzedelere verilecek inşaat malzemesini ve diğer âlet ve edevatı satan veya başka maksatlarla kullananlar hakkında verilecek cezalar (madde 31), tamamen yerinde olan hükümlerdir. Tatbikatta bu hükümler maksadı teinin etmektedir.

Erbaa kasabasının kısa fasılalarla 939, 942, 943 yıllarında ardı arkası gelmeyen büyük deprem yıkıntılarına maruz kalması, kasabanın kurulduğu yer arazisinin jeolojik bir heyet tarafından tetkikini icap ettirmiş ve neticede eski kasabanın fay hattı üzerinde olduğu tesbit edilerek kasabanın yerinin değiştirilmesine katî zaruret hasıl olmuştur. 944 yılından itibaren bu yer değiştirme keyfiyeti tatbik sahasına konulmuş bulunmaktadır. Yeni şehrin imar planına göre (Ardıcılık) mevkiinde işgal ettiği saha (1980) dekardır. Bu arazilerin bir kısmı sulu ve bir kısmı da susuz olan tarlalardan ibarettir. Sulu arazilerin dönümü ortalama 180 susuz arazilerin dönümü 120 liradan yalnız kamulaştırma bedeli (300) bin lira gibi ağır bir para tutmaktadır. Şehrin taşınması devam ederken yalnız yardımlara dayanarak şehrin gelişmesini beklemek, taşınma keyfiyetini çok aksatacağından Deprem Kanununun 17 nci maddesindeki sarahate dayanarak Erbaa'da da bedelli dağıtma sistemine mecburen gidilmektedir. Erbaa'da şimdiye kadar dağıtılan arsa miktarı (1250) adettir. 1-1-947 tarihine kadar kasabada (492) adet hususi şahıslar tarafından ev, (120) adet Kızılay elile

fakir halka dağıtılan küçük tip ev, 20 memur evi, 3 öğretmen evi; bir hükümet konağı, belediye, hal, Ziraat Bankası, cezaevi, banka lojmanları, çarşı yapılmış bulunmaktadır. Tekel binaları, Halkevi, ortaokul binaları da inşa halindedir. İnşaat bütün hızı ile devam etmektedir. 1944 yılında taşınmaya başlandığına göre Erbaa şehrinin kısa bir zaman içinde bu kadar büyük bir gelişme göstermiş olması çok dikkate şayandır. Gelişmenin sebeplerinden başta geleni halkın maddî takati ise de diğer önemli bir sebebi de hükümet elile yapılan yardımların deprem komisyonu tarafından çok sistemli bir şekilde dağıtılmasında aramak lâzımgelir. Deprem felâketine uğramış yerlere yapılacak yardımların nakit olarak vatandaşlara dağıtılması hiç bir zaman maksada uygun değildir. Depremin devam müddeti ve işe işleri hariç, prensip itibarile onarma veya yeni bir sahaya şehir ve kasabaların taşınmasında yapılacak yardımların aynî ve malzeme yardımı halinde yapılması çok iyi neticeler vermektedir. Erbaa'da yardım alabilmek için, eski kasabada evinin bulunması lâzımdır. Yardım ise bir sıraya konulmuş bulunmaktadır. Bu sıraya göre:

- 1 — Evvelâ temel inşaatı için taş, kireç, çimento yardımı;
- 2 — Kereste ve çivi yardımı. Bu yardımı alabilmek için aşağı şehirden enkazın arsasına getirmek ve birinci maddede alınmış malzeme ile evinin temelini yapmış olmak şarttır.
- 3 — İskelet kurulduktan sonra kiremit yardımı,
- 4 — En sonunda cam yardımı yapılmaktadır. Görülüyor ki inşaat yapan kimse adım adım takip edilerek aldığı malzemelerin yerine sarfedilmesi temin edilmektedir. Taşını alan fakat temelini yapmayan kimseye diğer yardımlar verilmemektedir. Bu tertibe riayet edilmek sayesinde alınan yardımların başka maksatlarla kullanılması veya elden çıkarılması en aşağı bir seviyeye düşürülmüş bulunmaktadır. Bundan başka alınmasında fayda görülen tedbirler:

1 — Yer değiştirme zorunda kalan yerlerin belediyelerinin yükünün hafifletilmesi ve plân tatbikatının tam bir şe-

kilde tatbikini sağlamak için doğrudan doğruya belediyeler emrine Bayındırlık Bakanlığınca teknik eleman vermek lâzımdır. Zira plan tatbikatı sırasında yetkisiz ellerde yapılacak hataların şehrin kuruluşundan sonra düzeltilmesi hem imkânsız, hem düzeltilse bile sırf bilgisizlik yüzünden esasen felâkete uğramış vatandaşlar bu yüzden lüzumsuz yere bir kere daha zarara sokulmuş olur. Binaenaleyh bir şehrin kurulmasında imkân elde iken bütün dikkat ve ilgiyi bu konu üzerinde toplamak çok yerinde olur. Esasen şehir kuruluşunda salâhiyetli teknik elemanların vücuduna ne kadar çok ihtiyaç olduğunu izaha lüzum yoktur.

2 — Deprem felâketi görmüş bir şehir halkının yardımına koşarken mevcut imkân kaynaklarına göre hareket etmekten daha tabii bir şey olamaz. Böyle olmasına rağmen deprem görmüş vatandaşlara inşa malzemesinin esaslı unsurunu teşkil eden ucuz kereste tedarik edilememesi çok acınacak bir haldir. Erbaa halkının maddî zararlarını en aşağı bir hadde tutacak olan böyle bir yardımın yapılmaması için ortada hiç bir sebep yokken ve Erbaa şehrinin yakınlarında külliyetli miktarda kerestelik orman mevcut olmasına rağmen 3116 sayılı Orman Kanunu'nda sarahat olmaması yüzünden bu vatandaşlara asıl ve esaslı yardım olacak olan ucuz kereste tedariki imkânı bir türlü sağlanamamış bulunmaktadır. Mezkûr kanunun 16, 17 nci maddeleri deprem felâketine uğramış köylü vatandaşlara meccanen kereste vermek hükmünü ihtiva etmektedir. Halbuki köylü vatandaşlar asgarî tarife bedelinden esasen her zaman ihtiyaçları nisbetinde kereste alabilmektedirler. Bu hükmün genişletilerek şehirli vatandaşlara da teşmilinde çok büyük faydeler vardır.

3 — Felâket görmüş bir kasabaya verilmiş olan yardımları dağıtmaya memur komisyonun ki halen illerde (Deprem inşaat komisyonu), ilçelerde (Tali deprem inşaat komisyonu) nun yetkilerini genişletmek lâzımdır. Hususile ilçelerdeki komisyonları müstakil bir halde çalıştırmak dağıtmanın sürati bakımından çok lüzumludur. Esasen yardım yerinden uzak her hangi bir merciin bu konu üzerinde ser-

dedeçeği mütalâa da yardımın uzamasından başka hiç bir müsbet netice veremez. İhtiyacı yerinde gören, yardım şeklini ona göre ayarlamakta en makul şekli halli bulacağına şüphe edilmeyen bu komisyonlara yetki verilmemesi için de bir sebep yoktur. Ancak bu konu açılmışken bir noktaya işaret etmek faidelidir. İlçelerde faaliyette bulunan bu komisyonlar başta kaymakam, malmüdürü, Kızılay başkanı ve belediyeden seçilmiş bir üyeden ibaret bulunmaktadır. Yardım işlerinin çok sıhhatli ve süratli yürütülmesi için kanaatimce memur olan üyeler hariç diğer üyelere her toplantı için muayyen bir hakkı huzur verilmesi, fahri olarak çalıştırılan bu üyelerin uzun müddet sürecek yardım faaliyetinde daima aynı hızla hareket etmelerine imkân sağlamış olacaktır.

4 — Yeri değiştirilen bir kasabada parsel dağıtımlarında mümkün olduğu kadar her mahalleyi aynı toplulukta tutarak yeni dağıtımlarda da mahallelilerin bir araya gelmelerini temin etmek daha iyi ve daha süratli netice almağa imkân vermektedir.

5 — Plan ve parselasyon işleri:

Deprem felâketine uğramış bir şehrin imar plânına göre yeniden onarılması veya yerinin değiştirilmesinde denetleme işleri Bayındırlık Bakanlığı elemanları vasıtasile yapılmaktadır. Yeniden bir şehir kurulurken vatandaşlar Bayındırlık Bakanlığının hazırlamış olduğu ev tiplerinden (3—4 tip) birini beğenmek zorunda bulunmaktadır. Halbuki denetleme işleri dolayısıyla esasen yer değiştiren veya onarılan bir şehirde teknik eleman bulunmaktadır. Binaenaleyh yen: kurulan bir şehrin imkânları mevcut iken bütün bir şehir evlerini bir kaç tipe indirerek şehrin görünüşünü kuru, basit hendese çizgileri arasına almaktan ise ev tiplerini mahallin özelliklerine göre şekillendirerek ve mümkün olduğu kadar evlerin her birini birbirinden daha güzel bir şekilde canlandırmak her halde özenilecek bir olaydır. Vatandaşların hiç bir ücret ödmeden, bu bakımdan, zevkleri tatmin edilmelidir.

6 — Deprem Kanunu'na göre arsa dağıtımlarında

tapu veya vergi kayıtları esas tutulmak icap etmektedir. Tapu kayıtları esas olarak ele alındığı takdirde birçok vatandaşların evleri olduğu halde sırf ihmallikleri yüzünden tapu çıkartmamış olmaları dolayısıyla arsa dağıtmalarından faydalanmamaları icap eder. Bittabi bu hal birçok vatandaşların mağdur olmalarını icap ettirmektedir.

Erbaa'da özel idare kayıtları esas tutularak arsa, dağıtmaları yapılmaktadır. Bu kayıtlara itibar edilerek yapılacak dağıtmaların en büyük mahzuru ise vergi alınmak gayretile barakaların dahi mesken olarak tesbit edilmiş olmasındadır. Bu hususta imkân dahilinde olduğu takdirde depremi müteakip hemen hususi ekipler vasıtasile birer birer yerinde evleri esaslı bir kayda tâbi tutmak çok faideli olur. Gerçi Deprem Kanunu, yıkılmış harap olmuş şehirlerde vatandaşın bir arsası dahi olsa yeni yerde bir arsa almak hakkını tanımaktadır. Fakat hiç olmazsa bu gibi vatandaşların yapılacak sair malzeme yardımlarından faydalandırılmaması adalet ve hakkaniyet prensiplerine uygun düşer. Gerçi yapılacak yardım fazla olduğu takdirde yardım sahasının genişletilmesi çok arzu edilir. Ancak bu yardım imkân hasıl olduğu zaman düşünülmelidir.

7 — Yardım yapılmadan önce genel olarak birer birer yardım yapılacak vatandaşların evleri görülecek olursa ihtiyaçlarının, eksiklerinin bu şekilde yetkili elemanlarla tesbiti sonradan yapılacak yardım dağıtmalarında en sıhhatli sonucu vermesi bakımından katiyen ihmal edilmemelidir. Vatandaşların durumlarının tesbitinde ihtiyar heyetleri ve muhtarlar daima hissi olarak hareket edebilirler. İhtiyaçlar yerinde tesbit edildikten sonra dağıtmalarda hiç bir haksızlığa da mahal kalmamış olur.

8 — Yeni kurulan bir şehrin kurulması sağlanırken yapılan evlerin tapuya bağlanmasında da mahalli teşekküllere yardım etmek çok faydelidir. Esasen yeni bir şehrin onarma, denetleme işlerini bir kül halinde düşünmek lâzımdır. Vatandaşın emniyetini sağlayacak tapu işlerinin yalnız belediye tarafından başarılması belde işlerinin çokluğu karşısında gecikebileceğinden tapu kestirilmesinde de denet-



lemeye memur teknisyenlerin bedelsiz gerekli işlemleri yapmaları için süratle neticelenmesini temin etmiş olacaktır.

9 — Kurulan bir şehrin en başta gelen ihtiyacı su, elektrik, kanalizasyon, yollar gibi umumi hizmetleri olduğuna göre bu hizmetlerin hiç olmazsa proje ve etüdlerinin yine Bayındırlık Bakanlığınca ele alınması lâzımdır. Erbaa'nın Kızılay mahallesi, Yeşilyurt, Dere mahalleleri susuzluktan büyük ızdırap içindedirler. Su getirmek belediyenin kudreti dışında bulunmaktadır. Bu hizmete elektrik, kanalizasyon ve 12 kilometrelik yol da eklenecek olursa kurulmakta olan modern Erbaa'nın karşılaşmakta olduğu giderilmez dertleri daha iyi anlaşılmış olur. Hiç olmazsa İller Bankasının bu gibi yerler üzerinde ilgisini toplamak ve bu gibi yerlerin genel ihtiyaçlarının karşılanmasında bu yerler belediyelerini her yönden desteklemek lâzımdır. Aksi takdirde başlanmış olan eserler daima eksik kalmağa mahkûmdur. Bunun ayrı bir neticesi de rızası hilâfına eski yerini terketmiş olan muhtarın vatandaşın ızdıraplarının uzun müddet dindirilememesi neticesi hasıl olur ki bu hal vatandaşın güvenini bile sarsabilir.

---

## **KÖY KANUNU TASARISINA GÖRE KÖYÜN TARİFİ, KÖY ORTAMA LLARI, SINIRLARI VE KÖY MECLİSLERİ, KÖY SALMASI**

**Fahri TOKMAKÇIOĞLU**  
Mahallî İdareler Köycülük  
Daire Başkanı

Birinci İdareciler Kongresi'nde incelenmesi yapılmak üzere içişleri Bakanlığınca hazırlanan yeni köy kanunu tasarısı hakkındaki bugünkü Köy Kanunu'nda bulunmayan hususların belirtilmesine girişmeden önce fikirlerde daima yer alan bir soruyu cevaplandırmak isteriz:

Bizde Avrupa memleketlerinin birçoklarında olduğu gibi mahallî idareler için bir tek komün kanunu neden uygulanmıyor?.

Toplu yaşamak zorunda olan insanların baş ödevi kendilerinin geçimini sağlamaktır. Beliren ihtiyaçları, insanlar geçim vasıtalarının elverişliliği nisbetinde elde ederler. Birçok san'atlar, meslekler, ticaret ve hattâ madencilik geniş ölçüde topluluğa müsait olduğu halde çiftçilik aynı nisbette buna müsaade edememektedir. Tarlasında çalışmağa mecbur olan çiftçi, tarlanın kendisine yakınlığı veya uzaklığına göre güçlüklerle karşılaşır; eğer bu güçlük çekilemeyecek bir durum gösterirse çiftçi ya evini veya tarlasını terkeder. Geçim düşüncesi, çok defalar ona tarlasını tercih ettirdiğinden oturduğu evi de ya tarlasının yanında veya yakınında yapar.

Çiftçiliğin; sebzeçilik, bağcılık, meyvecilik gibi az topraktan çok ve değeni mahsul alan neveleri daha büyük toplulukta meydana getirmeğe müsait bulunuyorsa da; memleketimizde alışılan ve yayılan ve devamı da mecburî olan geniş ölçüde arpa ve buğday ve benzeri hububat ziraatı ve bununla yan yana yürüten hayvancılık geniş sahalara yayılmayı icap ettirdiğinden çiftçilerden kurulan insan toplulukları-

mız küçük gruplar halinde meydana gelmiş bulunmaktadır. Dağlık, taşlık, çorak, bataklık ve verimi az yerlerde ise bu topluluklar üç beş haneye kadar düşer.

Toprağın yaratılışına ve verim kabiliyetine göre meydana gelmiş bulunan küçük çiftçi topluluklarını düz ve verimli ovalardakiler müstesna olarak daha büyük topluluklar halinde birleştirmeye kalkmak onları âdeta ellerindeki geçim vasıtalarından mahrum bırakmak olacağından; kendilerine başka geçim vasıtaları sağlanmadıkça bunda başarı elde etmek mümkün olamaz. Kendilerine başka geçim vasıtaları da bularak küçük toplulukları toplamağa çalışmak milyonlara malolacak bir teşebbüse girişmek olduktan başka memleketin birçok yerlerini boş bırakmağı da göze aldirmek demek olacağından iyi yüz gösterilecek bir yön sayılamaz. Şu duruma göre memleketimizde geçim vasıtalarının tesiri altında meydana gelmiş bulunan insan topluluklarını olduğu gibi idare etmeğı düşünmek mecburiyet halindedir.

Bugünkü kanunî mevzuatımız memleket içindeki toplulukları idare bakımından ikiye bölünmüş bulunuyor. Birisi şehir ve kasaba, diğeri köy. Kanun; şehir, kasaba ve köy arasındaki bariz farkı nüfus miktarı üzerine yapmıştır. 2000 nüfustan aşağı olanlara köy, 2000 ile 20000 arasındakilere kasaba, 20000 nüfustan yukarı olan yerlere şehir demektedir. Kasaba ve şehirler yani beldeler (belediye idaresine) köylerde (köy idaresi) denilen bir idare sistemine bağlanmışlardır.

Avrupa ve diğer memleketlerde her ayrı topluluk bir idareye tabi tutulmuş ve bu idare kommün adını almıştır. Yalnız nüfusu çok olan şehirler bazı istisnai hükümlere bağlanmışlardır.

Bizde de köy, kasaba ve şehir adlarını alan bütün toplulukların aynı şekilde bir idareye meselâ Belediye Kanununun kurduğu idare sistemine bağlanması ve yalnız Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük bazı şehirlerin idarelerinde farklar yapılması düşünülebilir. Ancak bizde henüz birçok sebepler altında gerek beldelerle köyler ve gerek iki taraf halkının seviye ve yaşama şartları arasında büyük ayrılıklar ol-

duğundan her iki nevi topluluk için aynı idari ölçüleri kullanmak henüz mümkün olamamaktadır. Köylerde, köylünün iktidar ve seviyesine göre bir ölçü kullanmak oraları bu ölçüye göre idare etmek bir zaruret halinde bulunmaktadır. Meselâ: Belediye idaresinde bütün işler paraya dayanılarak yapılır. Belediyelerce kanun ve usulüne göre konan ve tahsil edilen vergiyle belde ihtiyaçlar temin edilmeğe çalışılır. Kasabada belediye işleri için kasabahlılardan emek istemekten ziyade para almak daha faydalı olacağı açıktır. Köylerde ise muhit ve çalışma şartları icabı köylünün boş zamanları mevcut olup onu, boş zamanında köy işinde çalıştırmak kendisinden para almaktan daha kolaydır. Bu, köylü için memnuniyet verici bir haldir. Yine köylerimizle beldeler arasında idare bakımından daha önemli bir özellik vardır. Beldelerimizin hepsinde devlet idaresi kurulmuştur. Ya il veya ilçe veyahut bucak merkezidirler. Hiç olmazsa karakolları vardır. Halbuki köylerimizde devlet adına ayrı bir teşekkül yoktur. Ve ayrıca teşkili de imkânsızlık içindedir. Bu imkânsızlık karşısında bile devlet namına görev yüklemek, devletin görülmesi lüzumlu ve mübrem işlerini köy idaresine gördürmek zarureti bulunmaktadır. 442 sayılı Köy Kanunu'nun yayınlandığı 1924 tarihinde belediye idareleri mevcut olduğu halde bundan ayrı bir köy idaresi kurmayı gerektiren sebepler ne ise bugün de bu sebepler mevcut olduğundan belediye teşkilâtı yalnız kasaba ve şehirlerde bırakılarak köyler için kommün mahiyetinde ayrı bir köy idaresi kurmak ve bunu sağlamak amacıyla de Köy Kanununun uygulanmasına devam etmek yurdumuz için zaruri ve faydalıdır. Yalnız bundan 23 yıl önce uygulanma sahasına giren Köy Kanununun yeni baştan ele alınması zamanı gelmiştir ilerleyen demokrasimizin ruhuna uygun bir kanuna ihtiyacımız vardır. Çünkü: 1 - 442 sayılı bugünkü Köy Kanunu ihtiyar meclisini hem karar ve hem icra organı olarak kabul etmiştir. 2 - Köy bütçesinin ve çalışma programlarının yapılıp yapılmayacağı, yapılacaksa ne şekilde olacağını ve bunların kimin tarafından tasdik edileceğini kanun açıklamamıştır. 3 - ihtiyar meclisiyle muhtarın kararlarına karşı

köylüler ve İdarî üstler ancak kamulaştırılan yerin değerine, salmanın miktarına, köylünün faydasına olmayan muhtarın kararlarının kaymakam tarafından bozulmasına, öne alınması gereken sağlık, okul, yol gibi işlerin geri bırakılmasını önlemek amacıyla itiraz edebilirler. Bunlardan başka köylüye ve hatta idare üstlerine bir itiraz yolu gösterilmemiştir. 4- Özürsüz mecburî işleri yapmağa gelmeyenlere ihtiyar kurulu kararıyla 1 kuruştan 100 kuruşa kadar müeyyide bakımından tesirsiz ceza verilmektedir. 5 - Cezalarla salınan paraların tahsili için kanunda gösterilen yollar ve 21 gün süre, işleri aksatmakta ve uzatmaktadır. 6 - Kanun, köy adamlarını (bilhassa muhtarı) yetiştirecek hükümleri kapsamamaktadır. 7 - Kaymakam yalnız Köy Kanunundan bir tanesini köy odasında cami ve okulunda bulundurmayan muhtara 5 lira ceza verir, seçimi vaktinde yaptırmayan muhtara da idare kurulu kararıyla 5 liradan 25 liraya kadar ceza verilmesi için istekte bulunur, vazifesini yapmayan muhtarın, ihtarından sonra yine işini görmediği görülürse, yerine başkasını seçtirir. İdare üstleri için bunlardan başka İdarî vesayet yönünden denetlemeği, kontrolü yaparak işleri köyün faydasına sonuçlandıracak yetki kanunda yoktur. 8 - Kanun 23 yılda 6 defa tadil görmüş ve 2 maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Yukarda sayılan sebeplerin tesiriyle gelişen halkçılığımızın ruhuna ve köyün muhtariyetine uyularak ve riayet edilerek iki ana prensibin yanına Devlet mürakabesi de konulmuş ve böylelikle köy kalkınmasını sağlamak imkânlarını bulabilmek için yeni köy kanunu tasarısı hazırlanmıştır. Bu tasarı 21 bölüm 150 maddeden ibarettir.

Kanunu uygulayacaklar köy muhtarı, köy meclisi ve köy kuruludur Mecburi işleri görecektir ve cezalara da çarpılacaklar köylüdür. Köylünün ve köy adamlarının istediğini, aradığını ve kanunda bulmaları şarttır. Köylülerimizin bugünkü kültür durumları ve bilhassa her işi ve her ihtiyacı basit ve pratik usullerle görme hususundaki alışkanlıkları ve bundan başka köy işlerinde yahut köyde yapılacak diğer kamu işlerinde ayrı ayrı kanun ve tüzükleri araştırmak ve bunları karşılaştırmak ve bir hüküm ve mâna çıkarmaktaki

zorluklar yüzünden köylülere ve köy idare adamlarına kolaylık olsun diye tasarı derli toplu bir kitap şeklinde ve bazı maddeleri de uzun olarak kaleme alınmıştır.

Birinci bölüm 5 maddedir. Köy şöyle anlatılmaktadır: (Nüfusu 3000 den aşağı olan cami, okul, otlak, yaylak, baltalık gibi ortamalları bulunan tüzelkişiliğe ait bir varlık madde 1, 2, 3, 4) çok nüfuslu köy sayısının zaman geçtikçe artmasını sağlamak bu suretle çoğalan nüfustan fazla gelir ve imecede çalışacak, insan kuvveti bulmak amacıyla köy nüfusu 2000 den 3000 nüfusa çıkarılmıştır. Bununla 2000 nüfustan yukarı 130 kadar köylerimiz adedine gün geçtikçe nüfusları artarak katılacak diğer köylerin imece ve salma yükümlülüğünden kurtulmak düşüncesiyle kendi köylerinde Belediye Kanununun tatbik edilmesi için herhangi bir müracaatları da önlenmiş bulunacaktır. Değil köylerde, hattâ 2000 nüfustan yukarı ve bu nüfustan aşağı nüfusu bulunan ilçe ve bucak merkezlerine bile Köy Kanununun uygulanmasından birçok faydalar temin edileceği anlaşılmıştır. Belediye Kanunu uygulanan 609 beldemizden 63 ili çıkar diktan sonra 546 kasabanın en aşağı yarısından fazlasının bu kanuna ihtiyaçları bulunduğunu biliyoruz. Onun için birinci maddeye şöyle bir fıkra eklenmiştir: (Durumları tarımsal bir nitelik taşıyan ve köy tipi gösteren ve gelirleri ihtiyacı karşılamayan kasabalarda da belediye meclisleri kararı kaymakamın tasvibi ve valinin onamı ile kanunun — Köy Kanununun — lüzumlu ve faydalı maddeleri tatbik olunur..

5 inci madde ile köy ortamallarının sayısını çoğaltmak ve elden çıkmasını önlemek maksadiyle köyün orta mal ve mülkleri bütün vergi ve resimlerden muaf tutulmuştur. Satın almak, kamulaştırma yoluyla veya herhangi bir yolla köy namına alınmış ve alınacak olan veya köy elinde bulunan bir yerden bir yere götürülemeyen mallar hiç bir resim ve harca tabi olmaksızın tapuya bağlanacaktır. Bu mallarla, köy gelirlerine haciz konamayacağı kesin olarak belirtilmiştir. Yalnız herhangi bir işe karşılık gösterilmek

imkânlarını bulabilmek ve istikraz yapabilmek için köy özel mülkleriyle bunların gelirlerine haciz konacaktır.

Mer'a işleri, köylünün önemli meseleleri arasındadır. Mer'a fazlaları kiraya verildiğine göre, mer'aların gelir getiren özel mülkler arasına alınarak haczi yoluna gidilecek midir? Kanaatimizce, mer'alar mahiyeti itibariyle köyün ortamalarındandır. Veleve ki mer'a fazlalarından kira alınsa bile, bunu, gelir getiren özel mülklerden sayarak haciz vesair işleme tabi tutmak doğru değildir. Tatbikatta böyle bir muameleye girildiği takdirde cazip mülklerden sayılan mer'alar birer birer köyün elinden çıkabilir. Onun için yeni tasarının 5 inci maddesinin son fıkrasının: (Mer'alar hariç olmak üzere köyün gelir getiren mal ve mülkleri haciz olunurlar) şeklinde yazılması yerinde olur.

İkinci bölüm, köy idare organlarının kimlerden ibaret olduğunu göstermektedir. 6 ncı madde ile köy karar organı, icra organından ayrılmıştır. Yapılan dört yıllık iş programlarıyla yıllık bütçeyi uygulayacak elemanları denetlemek ve kontrol etmek ve köylü için gerekli, lüzumlu kararları vermek üzere, belediye idaresine mütenazır bir köy meclisi kurulmuştur. Köyün nüfus miktarına göre 8, 10, 12, 16 üyeden ibaret olan bu meclisin kurulmasıyla köylü daha çok miktarda temsil edilmek suretiyle kararlara kapılmak imkânını bulmuş olacak, bu suretle demokrasi prensipleri de köylerde daha geniş bulunacaktır.

İcra organı olan köy kurulu da — Komisyon — köy meclisi tarafından yılda bir, kendi üyeleri arasında seçilecek ve muhtarla birlikte köy işlerini görecektir.

Ekseriyetle köy muhtar ve ihtiyar kurulu üyeleri sosyal ve kültürel durum itibariyle ileri ve olgun fikirli ve tecrübeli kimselerden olmadıklarından 8 inci madde ile öğretmen ve imamdan başka teknik ve genel fikirleri dolayısıyla kararlarından, tecrübelerinden köylüye fayda sağlanır düşüncesiyle köy kooperatif müdürü, köy sınırları içinde bulunan devlet ve özel idarelerine ait teknik müesseselerde çalışanlardan kaymakam veya valinin seçecekleri zatta tabi üyeler arasına alınmışlardır.

Üçüncü bölüm, köy sınırlarının nasıl ve ne şekilde çizilip tescil edileceğinden bahsetmektedir. Sınırlar, Köy Kanunu'nun en ihtilafli konulan arasındadır. 23 yıldanberi Köy Kanunu uygulanan 28579 köyümüzün ancak yarısından biraz fazlasının sınırları çizilebilmiştir.

Köy sınırlarını tesbit işlerinin bu kadar uzun yıl içinde bitirilmemesi sınır anlaşmazlıklarının derin ve çözülmez bir halde bulunmasından bir de işlemlerin gerek idare heyetlerinde ve gerek tapu dairelerinde sürüncemede kalmasındandır. Bunun için 9 uncu madde ile idare heyetleriyle tapu dairelerine verilen görevlerin en geç 6 ay içerisinde bitirilmesi mecburî kılınmıştır. Köy okulları ve enstitüleri teşkilâtı, toprak ve orman ve diğer kanunlarla köye ve köylüye verilecek toprakların köy teklifatından hariç bırakılmaması ve çiftçi mallarının korunması hakkında 4081 sayılı kanunda gösterilen hizmetlerden istifade edilmesi için 10 uncu maddeye: (Köy sınırı tesbit edildikten sonra, bu sınırlar dışındaki devlete ait topraklardan kanunları gereğince verilen yerler hangi köyün konut yerine yakın ise, o köyün sınırı içine alınır.) diye 9 numaralı bir fıkra eklenmiştir. Aynı zamanda bu maddeye (Kabil olan yerlerde bir sınır harita ve krokisinin çizilmesi) kayıtlı da ilâve olunmuştur.

Köy Kanunu na göre çizilecek köy sınırları, bir ilçeye bağlı ve daha ziyade köyler arasındaki hudutlardır. Kanun yapıcısı bir ile de tabi olsa ayrı ayrı bucaklara bağlı köyler arasındaki hududu il hudutlarının tâyini mahiyetinde addetmiş ve bu sebeple tetkikat Ve kararı 4025 sayılı kanunla idare heyeti, genel meclis mütaleasile İçişleri Bakanlığına ve Cumhurbaşkanlığının onanına bırakmıştır. Yeni tasarıda bu esas ibka edilmiştir. Sınırların çizildikten beş sene sonra hâsıl olacak lüzum ve ihtiyaç üzerine değiştirilmesi için müracaatta bulunulur. Bu hususta kanun» göre il ve ilçe idare heyetlerinin vermiş olduğu kararlar kesindir. Yeni tasarıda bu da vardır. Köy sınır anlaşmazlıklarını halleden idare kurullarına birden fazla köylerce müştereken intifa edilen veya bir köye aidiyeti iddia ve şikâyet olunan mer'a, yayla, orman baltalık ve sular gibi müşterek işlerin düzen-



lenmesi ve bakılması yetkisi de verilmiştir. Hukuki prensiplere aykırı düşmeyen bu kararlarla yıllarca uzayan ve birçok ölüm ve yaralama olaylarına sebebiyet veren anlaşmazlıkların da idari yargılama yoluyla daha çabuk bitirilmesi sağlanmış olacaktır. Bunun için 13 üncü madde: (İki ve daha ziyade köyler arasında çıkan hudut, mer'a, yayla, orman ve baltalık anlaşmazlık ve nizalarının ve bu gibi müşterek işlerin halli münhasıran idare kurullarına aittir. Bu kurullar, bu işleri geçen maddeler hükümlerine göre hallederler.) demektedir. Bu maddenin son fıkrasıyla de anlaşmazlıkların halli bir karara bağlanıncaya kadar her türlü niza ve kavgaların önünü kesmek üzere bucak müdürleriyle kaymakamlara lüzumlu tedbirler almak mecburiyeti konulmuştur. Sular Kanununun ruhundan mülhem olarak: (İki ve daha fazla köylerin su ve sulama ihtiyaçlarını sağlayan, suların düzenlenmesi ve dağıtılması bir ilçe dahilinde içe o ilçe ve bir il içinde bir kaç ilçe arasında ise o il idare kuruluna aittir.) denilerek, su nizalarının halli de idare kurullarına bırakılmış ve ikinci fıkra ile de (İki ve daha fazla illeri alâkalandıran suların işleri ve Bayındırlık Bakanlıklarınca müştereken düzenlenmesi esası kabul edilmiştir. Düzenlenme ve dağıtma hususlarının uygulanmasında eğer bir anlaşmazlık çıkacak olursa iki tarafın mahkemeye gitmeyerek yukarıda gösterdiğimiz idari mercilere başvurmaları da kesin olarak son fıkrada belirtilmiştir.)

Köylere de plâni sokmak zamanı gelmiştir. Muntazam plânların yapılmasına bir adım olmak üzere köy yeri yurtlukları kurulmasına lüzum vardır. Bu suretle pratik şekilde bile olsa köyün plânlaştırılması sağlanabilir.

Köylerde (Köy) denen evler topluluğunun kabil olduğu kadar bir arada olması ciheti de önemlidir. Bugün köy evlerinin bir yerde ve belli sınırlar içinde yapılması hakkında 442 sayılı kanunda bir hüküm olmadığından herkes köy sınırı içinde dilediği yerde ev yapmakta serbest bulunuyor. Bu hal zaruret olmayan yerlerde bilhassa pekiyi niyetle telif edilemeyecek maksatlarla köy evlerinin dağılmasını intaç eylemektedir. Dağınıklığın verdiği sosyal zararları ön-

lemek ve köy kültürünü yükseltmek, dirlik ve düzenliği sağlamak bakımından köy yeri tesbit ve inşaat buralara hasredilmelidir. Bunun için tasar: (Kanun haline gelip yürürlüğe girdikten sonra altı ay içinde her köyün kendi yapı yerleri ile, halka ait ev ahır, samanlık ve dükkân gibi köy yapılarını çerçeveleyen yurtluk yeri sınırı kurulacağını, herhangi bir anlaşmazlığı önlemek için de bu yurtluk sınırını gösterir bir krokinin çizileceğini.) emretmektedir. Bu kurmayı köy meclisi yapacak pratik usullerle saha üzerine taş dikilmek, çizgi çizilmek vesair yollarla inşaat yeri belli edilecektir.

Köylüye sıkıntı vermemek üzere yurtluk sınırı içinde kalan yerlerle sınıra bitişik veya en çok 200 metre uzak yerlerde konut olabilecek yapıların yapılması isteği karşısında müsaade vermek yetkisi köy idare kuruluna — Komisyonuna — verilmiştir.

Tesbit ve tâyin edilen ve idare kurulunun müsaadesiyle ev yapılması kararlaştırılan sahalardan dışında inşaat 15 inci madde ile yasak edilmiştir. Eğer bu yasak hilâfına yapılan evler olursa, bunlar, köy kurulu kararı ile yıktırılır. Ancak bağ, bahçelerde yapılacak yazlık evler ve kulübelerle, ağılların yurtluk sınırlarının dışında yapılmalarının serbest olduğu 15 inci maddenin son fıkrasında açıklanmaktadır. Bu fıkra hükmüne göre bu gibi yerlerdeki binaların yapılması, yıkılması, onarılması hiç bir kayda bağlı değildir.

Yurdumuzun birçok bölgesinin yer sarsıntısına maruz kaldığı son yılların acı neticelerinden anlaşılmış bulunmaktadır. Dayanıksız temeller üzerinde taş, kerpiç ve toprak yığınınan, çürük, cılız ağaçlardan kontrole tabi olmaksızın meydana getirilen köy evleri ufak bir sarsıntıya ve toprak kaymasına dayanamıyarak yapı tarzlarının ve bu yapılarda kullanılan malzemelerin fenalığı yüzünden yıkılmış ve altında binlerce yurttaş ölmüş ve servetler mahvolmuştur. Kötü sonuçları önlemek ve gayiplerimizi oldukça hafif atlatabilmek maksadiyle 16 ncı maddeye şöyle bir hüküm konulmuştur:

(Köyde yapılacak ve onarılacak yapıların yer sarsıntı-

sı bakımından sağlam ve dayanıklı malzeme ile yapılmasını muhtar ve köy kurulu sağlar.)

Köy nüfusunun ve ihtiyaçlarının çoğalması ile bir köyde yurtluk yerinin değiştirilmesi icap ederse evvelce tesbit edilen sınırın genişletilmesine imkân verilmiştir. 16 ncı madde: (İlçelerde kaymakamın merkez ilçelerinde, valinin seçeceği bir zatın başkanlığında hükümet hekimi, bayındırlık mühendisi veya fen memuru, tarım müdürü veya memuru ve bir bucak müdüründen mürekkep heyetin köy kurulu ile birlikte yerinde yapacakları inceleme üzerine sınır lüzumlu miktar genişletilir yeni sınır bu kurul tarafından yerinde saha üzerinde gösterilir ve köy yurtluk sınırı bu yeni hududa göre tadil olunur.) demektedir.

Köy meclisi tarafından evvelce tesbit edilen yurtluk yeri, sınır tadilinin başka bir kurula bırakılması ciddi ve önemli konunun köylerde herhangi bir nüfuz ve tesir altında bozulmamasını temin etmek ve köylüler arasında bu hususta çıkacak anlaşmazlıkları gidermek içindir. Merkezden köylerde vazife alacak olan kurul üyelerine verilecek yolluğun da köy bütçesinden ödenmesi icap eder.

Köylerde niza ve ihtilâf karşısında kalındıkta istifade edilerek işlem yapılmak üzere köy yurtluk yeri sınır kâğıtları, köy meclisi ve köy yurtluk yeri sınır tadil kâğıtları, tadil kurulu tarafından ikişer nüsha olarak yapılır. Bu kâğıtlar köy meclisi ve tadil kurulu tarafından onandıktan sonra iki nüshadan birisi köy idaresinde İkincisi il veya ilçe idare kurulunda saklanır.

Jeolojik ve sağlık durumu bozuk ve toprağı verimsiz, yaşayış zorluğu bulunan yerlerde köylüyü zorluklara sokmamak ve dilediği uygun yerde ev kurmasını sağlamak için 19 uncu madde ile bu gibi yerlerde köy yurtluk sınırının çizilmemesi esas olarak kabul edilmiştir. Halk eğer: A — Bölgenin dağlık taşlık, B — Arazinin çorak, C — Sağlık durumu bozuk, E — Toprağın yaradılışı ve verim kabiliyeti fena, F — Yaşayış zorluğu yüzünden dağınık yaşamak mecburiyetinde iseler, bunların bulundukları yerlerin yurtluk sınırları çizilemez. Yalnız herhangi bir kötü ve şahsî menfaat

düşüncelerini önlemek bakımından bu gibi köylerin her ilçede idare kurullarınca tesbit edilerek ayrıca ilân olunması 19 uncu maddenin son fıkrası emri iktizasındandır, İdare kurullarınca ilân edilmemiş köylerin behemhal 6 ay içinde yurtluk sınırlarının çizilmesi 4 üncü bölümün 15 inci maddesine göre mecburidir.

Bugünkü Köy Kanununda köy işleri mecburi ve ihtiyari işler olarak ikiye ayrıldığı halde işler mahiyeti itibariyle hiç bir tasnife tabi tutulmaksızın gelişi güzel yazılmıştır. Köy işlerinin bidayeten mecburi ve ihtiyari olarak ikiye ayrılmasında fayda görülmediğinden yeni tasarıda bütün köy işleri bir maddede toplanmış bunlardan iş programlarına alınacakların mecburi olması diğerlerinin de programlara alındıkça yapılması esası konulmuştur. Köylüye ait işlerde köy mahallî idaresine kolaylık olur düşüncesiyle (Sağlık işleri), (Bayındırlık işleri), (Ekonomik, tarım ve yetiştirme işleri), (Kültür işleri, Sosyal ve dayanışma) kısımları arasında 5 inci bölümde gösterilmiştir. Köy işleri arasında 442 sayılı kanunda bulunmayan birçok önemli fıkralar 5 inci bölümdeki 20 nci maddeye eklenmiştir. Bunların bazılarını saymak yerinde olur:

A Köy içleri tenvir edilecektir.

B — imkân elveren yerlerde hükümetin yardımı ile köy imâr plânı yaptırılacaktır.

C — Köyde boş zamanlarda kadınların ve erkeklerin birer san'atla meşgul olabilmeleri için ustalar ve öğrenciler tedarik edilecektir. Köylünün kendi elbiselerini kendilerinin dokumaları ve dikmeleri sağlanacaktır.

D — Köy parası ile araba, saban ve diğer ziraat âletleri yapacak ve onaracak bir tezgâh açılıp köy adına idare edilecektir.

E — Her köyün en az 5 hektar ormanı olacaktır.

F Geliri müsait olan yerlerde kitaplık yaptırılacak ve radyo alınacaktır.

G Bilgi ve görgülerini artırmak için mümkün olan yerlerde ilçe merkezlerinde açılacak kurslara adam gönderilecektir.

H — Köyün fakir hastalarının, tedavileri için hastahanelere gönderilmesi sağlanacaktır.

1938 yılındanberi iş programları yapılmaktadır. Köy Kanununda vali ve kaymakama 43 üncü maddedeki ödevden başka bir yetki verilmemiştir. Programa alınan işler mecburi işlerden değil, fakat köylünün ihtiyacına tekabül ediyorsa, bunun o yıl içinde bitirilmemesi halinde muhtar ve ihtiyar kuruluna sorumluluk düşmediğinden ekseriyetle iş programları kâğıt üzerinde kalmaktadır. İş programlarına alınan işlerin gösterilen yıllarda yapılmasının mecburi kılınması için 6 ncı bölümde iş programları tasarı içine alınmıştır. 20 nci maddenin 1 ile 49 uncu fıkralarında gösterilen köy işlerinden her köyün bütçe imkânlarına ve ihtiyacına göre en lüzumlu olanları için köy meclis kararı ile 4 yıllık iş programları yapılacaktır. Bu gün 5 yıllık yapılagelmekte olan iş programlarını seçim dönemi ile ahenktar kılmak için süre 21 inci madde ile 4 yıl olarak kabul edilmiştir.

22 nci madde, köy muhtarı ile köy meclisini; seçilir seçilmez, 3 ay içinde 4 yıllık iş programını düzenlemeleri ve onamı için de valiliğe ve kaymakamlığa vermelerini ödevli kılmıştır. Kaymakam veya vali tarafından onamlanan bu programlar, köye gelinceye kadar eski programın uygulanmasına devam edilecektir. Henüz programları yapılmamış yerler varsa bu köyler bir iş yapmayarak yeni programların yapılmasını bekleyeceklerdir. Programlara giren işlerin sonuçlandırılması zaruri olduğundan, eski programda bitirilmemiş işler olursa, bunların yeni programa alınması da mecburidir. 20 nci maddede sayılan köy işlerinden herhangi birisi iş programlarına konulup bu programlarda tasdik edilirse artık o iş köylünün mecburi işleri arasına, 23 üncü maddeye göre, girmektedir. Bu hükümle köyün ihtiyaç ve köylünün menfaatına en uygun şekilde işlerin hangilerinin mecburi olduğunun belirtilmesi köylüye, dolayısıyla, köy meclisine bırakılmakla demokrasinin en ileri adımlarından biri atılmış olmaktadır. İş programlarına giren işler için köyün para ve imece kudretine ve ihtiyacın derecesine şiddetine göre köy bütçesine her yıl kâfi ödenek konulacaktır. Vali

ve kaymakamlar iş programlarını muhtarlar tarafından kendilerine verildiği tarihten itibaren bir ay içinde idare kurullarına inceleyerek onamıyıp ilgili köye iade etmeye 24 üncü maddeye göre mecburdurlar. Köyle ve köylü ile daha yakından ilgili bulunan bucak müdürlerinin de iş programlarında mütalâalarının alınması faydalı görüldüğünden, 24 üncü maddeye: (Bucaklara tabi köylerde tasdikten önce bucak müdürlerinin mütalâası alınır) şeklinde bir fıkra eklenmiştir.

İdare üstlerine tasarıda verilen yetkiler ancak idari kontrolla köyün ve köylünün faydasını sağlamak içindir. İş programlarının tasdikinde idare üstleri hiç bir zaman kendiliklerinden herhangi bir işi programa alamazlar. Yalnız önce yapılması gereken sağlık yol, okul ve gelir getirecek tesislerin iş programlarında geri bırakıldığı görülür veyahut eski programlara girip de yılı içinde bitirilmediği halde yeni programa alınmayan işler çıkarsa bunları programa aldırarak için, programı onamlamıyarak, geri gönderirler. Bir ay içinde onamlanmayan ve iade edilmeyen programlar köy muhtarı tarafından uygulanma sahasına çıkarılır. Kesinleşen programların tadili cihetine gidilemez, onun için bunların düzenlenmesinde takdirin, ihtiyacın, köyün takatinin iyi tartılıp biçilip hesap edilmesi gerektir. Yoksa ikide bir tadile uğrayan programlarda ciddiyet duygusu kalmaz ve köylerde programların geliş güzel tanzimi gibi fena bir alışkanlık yerleşir.

Acele ve olağanüstü hallerde onamlı programlarda tadilin: (Ancak İl İdare Kurulu'nun mütalâası alındıktan sonra yapılacağı) 25 inci madde ile kabul olunmuştur. Bu gibi değiştirmeyi: 1 —Köy meclisinin kararı ile muhtar. 2 — Bucak müdürü, 3 — Kaymakam, 25 inci maddenin son fıkrasına göre isteyebilirler.

Köy içini ve tarlalarını vakitli vakitsiz basarak harap eden sellerin mahsulâta ve köylüye verdiği zarar ve ziyânı bertaraf etmek için 25-26 ncı maddelere cezri ve kesin hükümler konmuştur. Buna göre: (Köylü, köy içini ve tarlalık, bağ ve bahçelerini, çayırlarını basacak durumda bulunan sel yataklarını köyün her işinden önce imece vesair yar-

dımlarla zarar vermiyecek hale getirmeğe mecburdur.) Burada iki cihet vardır: Birisi sel yatakları dolu ve bozuk olan derelerin köyün her işinden önce olarak temizletilmesi için iş programlarına alınması, diğeri de günü zamanı belli olmayan bu gibi afetlerin zuhurunda iş programlarında olmasa bile derhal imece vesair suretlerle sel yataklarının temizlenmesidir.

İki ve daha ziyade köyü zarara uğratan sel yatakları ve taşan dere, çay ve ırmakların taşmalarına sebep olan yarınların, köy idarelerine her şeye tercihan zarar vermiyecek hale getirmeyi ve bunları her vakit zarar vermiyecek halde tutmağa 26 ncı maddenin 2 nci fıkrası ile vali ve kaymakamlar mecburdurlar. Eğer bu yatakların, derelerin temizlenmesi köylünün insan ve mal kudretiyle temin edilemezse idare üstlerinin isteği üzerine bu konuda devletin ve ilin mevcut vesayetinden istifade imkânlarının esas olduğu tesbit edilmiştir. Son fıkranın bu açıklaması ile köylülerin bilhassa çiftçilerin büyük dertlerinin başında gelen su basmaları ve zararları, devletin, özel idarenin ve köylünün el ele vermeleriyle giderilecek, bu suretle binlerce dönüm arazi ve bunların mahsulü kurtarılmış bulunacaktır.

Köye gelir getirecek kaynakları bulmak ve köyü idare edecek köy adamlarını yetiştirmek, köy kalkınma dâvasının çözülmesi için gereken iki büyük meseledir. Bugünkü Köy Kanunu'nda mevcut gelirler matrah itibariyle islâh ve genişletilerek yeni tasarıya alındığı gibi başka kaynaklar da bulunarak fıkralar halinde 27 nci maddeye ilâve edilmiştir. Bunlardan önemliler şunlardır:

I— Köy sınırları içindeki taş, kireç, tuğla, kiremit, toprak, kum, kil, çakıl ve benzerleri ocaklardan 442 sayılı kanunun 17 nci maddesinin 10 uncu fıkrasına göre nısıf kutru 50 den 100 metreye kadar olanlardan para alınmaktadır. Tasarının 27 nci maddesinin 2 nci fıkrası, 608 sayılı kanunun 5 inci maddesi Te özel idarelere terkedilmiş ocaklara ait rûsumu nisbiye ve mukarrere harçlarının köy idarelerine devredildiğini âmindir. Buna göre köy sınırları içindeki bu gibi ocaklardan, nısıf kutru ne olursa olsun, taş

ocakları tüzüğüne gör alınacak paralar tamamiyle köye bırakılır.

2 — Bugünkü Koy Kanunu senenin altı ayında işleyen çay, nehir üzerindeki kayık ve sallardan alınacak parayı köy idaresine, bundan fazla işleyenlerden alınacak parayı özel idareye bıraktığı halde, tasarıda üçüncü fıkra ile kayık ve salları kaç ay işletilirse işletilsin bunlardan ve köy idaresi tarafından kurulan iskelelerden alınacak paraların tamamiyle köye ait olduğu belirtilmiştir.

3 — (Köyde satılmak için kesilen hayvanlardan alı nacak para) kanunun 17 nci maddesinin 13 üncü fıkrasında yazılan (Köyde) kelimesini bazı kimseler köy içi telâkki edip, her köyde de kesim yeri olmadığından istifade ederek köy sınırları içinde herhangi bir yerde bilhassa müteahhitlerin satmak üzere kestirdikleri hayvanların zephiye resminden kaçırılmakta olduğu görüldüğünden tasarının 27 nci maddesinin 5 inci fıkrası (satılmak üzere köy sınırı içinde kesilen hayvanlardan alınacak zaptiye resminin tamamı) şekline sokulmuştur.

4 — İktisadi icapların doğurduğu tesirlerle köylerde pazar, panayır kurmak gittikçe yayılmakta ve çoğalmaktadır. Buralardan da gelir temin etmek köylünün yükünü hafifleteceğinden (pazar, panayır kurulan günlerde satıcılar tarafından işgal olunan yerlerden metre karesi üzerinden 10 kuruşu geçmemek üzere köy meclisince tanzim olunacak tarifelere göre alınacak gündelik sergi resmi) adı ile belediyelerce alınan resim köylere de teşmil edilmek üzere tasarıya alınmıştır.

5 — Aynı maddenin 8 inci fıkrası ile A — Köye mensup motörlü nakil vasıtalarından, B — Bisikletlerden, C — Köy sınırı içindeki imar ve göllerde çalışan motörlü, motorsuz deniz küçük nakil vasıtalarından köy meclislerinin düzenliyeceği tarifelere göre resim alınır.

6 — Çalgı yerleri, plajlar, mesireler gibi köy idaresinin teşebbüsü ile kurulan yerlerden (Köy teşebbüsleri hasılatı) namı altında alınacak paralar.



7 — Bankalardan bilhassa İller Bankasından tüzüklerine göre yapılacak istikrazlar.

8 — Köy gelirleri de devlet özel idare ve belediye gelirleri gibi muayyen taksitlere bağlanmış ve mükellefin taksit günlerinde vergilerin ödenmesi tasarica mecburi kılınmıştır. 10 uncu fıkraya göre (taksitlerini zamanlarında ödemeyenlerden vergilerinden ayrı olarak % 10 ceza) alınacaktır.

9 — Köylünün ihtiyaç ve isteklerinin başında gelen işlerden biri de tarlaların, bahçelerin ve bağların yeter miktarda fakat gününde sulanmalarıdır. Ürünü ve verimi artıracak ve birçok anlaşmazlıkları hattâ vak'aları önleyecek olan (su dağıtma işi) tasanda köy idaresine bırakılmıştır. Tarlasının bahçe ve ağaçlarının sulandığını gören köylünün köy sandığına severek ve duymadan para ödeyeceği aşikârdır. Bunun için 13 üncü fıkra ile: (Köyler tarafından idare edilen sulardan alınacak paralar da) gelirler arasına alınmıştır. Eğer köy idaresi içme sularını da şehirler gibi demir borularla getirtip evlere dağıtacak olursa 21 inci maddenin bu fıkrası hükmüne göre de belediyenin aldığı gibi ücret alır.

10 — Nüfusu kalabalık köylerden tutunuz da, az nüfuslu köylerde bile istisnaları vardır birer ikişer kahvehane bulunabilir. Bu gibi yerlerde köylü ekseriyetle kahve, çay içtikten sonra, tavla ve kâğıt oyunları ile boş vakitlerini geçirir. İşte kahvelerdeki oyun âlet ve vasıtalarından kanuna göre alınmakta olan resim 14 üncü fıkrada da gösterilmiştir.

11 — İller Bankası Kanunu na göre her yıl, bankanın tahakkuk edecek safi kazancının %50 si geliri çoğaltmak için köylerde tesisler yapmak üzere ayrılmaktadır. 1945 yılı safi kârından köylere 210.000 lira ayrılmış ve bu para 10 biner lira olarak 21 ilin 21 köyüne dağıtılmıştır. Bu dağıtılma her yıl devam edilecektir. Dağıtılan pay 15 inci fıkra ile köy gelirleri arasına alınmıştır.

12 — Karanlık köylere petrolü, dolayısıyla elektriği kazandırmak için, köy sokaklarının aydınlatılması cihetine

gidilmelidir. Burada da 16 ncı fıkra ile (Köy meclisince yapılacak tarifeye göre aydınlatılmış sokaklardaki evlerden aydınlatma resmi alınacaktır.)

13 — Köy yeri yurtluklarında yapılacak her türlü konutlar için belediyelerde olduğu gibi, ruhsatiye verilmelidir. Bunun için köy meclisinde yapılmış olan tarifeye dayanılarak inşaat izin verme harcı alınacaktır.

14 — Dükkânlara ve evlere takılacak numara, levha ve reklamlardan resim alınacaktır.

15 — Genel muvazeneden imkân nisbetinde özel idarelere ve belediyelere yardım yapılmakla beraber kanunen alınan vergilerden mahallî hizmetler için bu idarelere pay da verilmektedir. Nüfusunun çokluğu itibariyle devlete şehirlerden fazla vergi vermek ödevinde bulunan köy mükelleflerinin dışarıdan gelecek giyim ve istihlâk eşya ve yiyecekler için harcadıkları paralar, yekûn itibariyle şehirlerinkinden kabarıktır. Onun için devlet bütçesinden de sayım, gümrük ve Tekel vergilerinden köyler için de bir pay ayrılmalıdır. Bu, adalete de uygundur. Bunu sağlamak amacıyla (Genel muvazeneden — Sayım, Gümrük, Tekel) vergilerinden (her köy nüfusuna göre ayrılacak bir payın) köylere verilmesi 24 üncü fıkra ile kabul edilmiştir.

16 Salma; köyün kanunda belirli gelirleri yetmediği takdirde başvurulacak son bir çare olmak üzere gelirlerin en sonuna konulmuş ve imecenin de salmadan bir fıkra evvel alınması hem uygulama, hem de kanunun köylüye ilk bakışta telkin edeceği kanaat bakımından faydalı olacağı düşünüldüğünden 442 sayılı kanunda gelir kaynaklarının başında gelen bu vergi, bu suretle tasarının son fıkrasına alınmıştır.

### **KÖY SALMASI**

Mahallî idarelerin ihtiyaçlarını karşılamak için birçok gelir kaynakları aranmaktadır, işleri Bakanlığınca hazırlanıp 20 Ocak 1947 gününde Ankara'da toplanan 1 inci İdareciler Kongresi'ne incelenmek üzere verilen (Yem Köy Kanunu) tasarısına mükellefi sıkmayacak ve ona hissettir-

meyecek gelir kaynakları konulmuştur. Bu gelirlerin nelerden ibaret olacağı —İdare Dergisi'nin 186 ncı— sayısında vardır.

Yirmi üç yıl önce çıkan bugünkü 442 sayılı Köy Kanunu'nda gelir kaynaklarının başında gelen salma, yeni Köy Kanunu tasarısında köyün kanunda belirli gelirleri yetmediği takdirde başvurulacak son bir çare olmak itibariyle gelirlerin en sonuna konulması ve imecenin de salmadan bir fıkra evvele alınması hem uygulama, hem de kanunun köylüye ilk bakışta telkin edeceği kanaat bakımından faydalı olacağı düşünüldüğünden bu suretle salma, gelirlerin sonuna alınmıştır.

442 sayılı Köy Kanununun iki dayancı vardır: Biri: bedenî olan (imece), diğeri: malî olan (salma) kudretidir. Halbuki komünlerde hakiki gelir kaynağı (resim, harç, hasılat) olduğu halde köylerimizde tamamen aksi bir durum görülmektedir. Köylerin başlıca gelir kaynaklarını salma ve imece teşkil ediyor. Resim, harç, hasılat kaynakları ise yalnız gelir ve tahakkuk defterleri üzerinde adlarının yazılı olduğu görülmekte olup, rakam haneleri birçok yerlerde bomboştur.

Salma; eskiden alınan (tekâlifi örfiye) ve (tevzii vergilere) benzemektedir. Yalnız aralarında şu fark vardır: Salma köy hudutları içinde oturan halkın mahallî ihtiyaçları için alınır. Tekâlifi örfiye, tevzii vergilerde ise toplanan paralar köyün kamu hizmetleriyle ilgisi olmayan maksatlara harcanırdı.

Köy gelirinin en önemlisi olan salma, Köy Kanunu'nun yayınlanmasından sonra birkaç safha geçirmiştir: Kanunun 16 ncı maddesine göre (Köy sınırı içinde yapılacak işler için para toplanması lâzım gelirse, işbu kanunun buyruğu üzere ihtiyar meclisinin hükmü ile köylüye salma salınır.) Bu hükmün yaygın ve geniş anlamından istifade edilerek bazı yerlerde yukarıda adı geçen eski vergileri canlandıracak şekil ve amaçlar için köylüden hudutsuz para toplandığı görüldüğünden 2491 sayılı kanunla 1934 de 16 ncı madde değiştirilmiştir. Bunda da (... köy namına yazılı veya va-

kıf emlak ve arazinin vergi ve başka masrafı ve köyün mecburi işleri veya isteğe bağlı iken 12 nci madde mucibince mecburi işler arasına alınan işleri için her sene salınacak paraların tutarı 17 nci maddenin fıkrasında yazılı köy adamları yıllıkları tutarının, şayet bu gibi adamlara para verilmiyorsa, emsaline göre tahmin olunacak miktarın on mislini geçemez.) Bu madde ile salmanın hangi işler için salınacağı ve bütçedeki miktarının ne kadar olacağı tesbit edilmiş ise de mükellefin belli edilmemesi salmanın şahıs üzerinde miktar ve ölçülerinin gösterilmemesi, itirazının ne şekilde yapılacağının açıklanmamasından ötürü eksik taraflarının tamamlanması için madde, 3664 sayılı kanunla 1939 da üçüncü defa değiştirilerek son şeklini almıştır:

1 — Salma, köyde oturanlar için hane başına salınır. Şayet bu hanede oturanların kendilerine ait ayrı gelirleri olduğu takdirde bunlar dahi ayrı hane sayılır. Köylü olmadığı halde köyde maddî ilgisi meselâ evi, tarlası, bahçesi, ağılı, değirmeni bulunanlardan da salma alınır.

2 — Salma yalnız köyün aylıklı adamlarının ücretleriyle mecburi işlerin, görülmesi için alınır. Bundan başka hiç bir maksat için salma alınamaz.

3 — Salmada, ölçü herkesin tediye kudretidir. Köyün dışında oturup da köyde maddî ilgisi bulunanlardan vergi, yâni salma miktarı o köyle alâka ve istifadelerinin derecesine göre ölçülür ve tâyin olunur.

4 — Salmanın en yüksek haddi 20 lirayı geçemez. Kanunla bu kesindir. Bir mükellefin köyün mecburi işlerinin görülmesi için paraya lüzum görüldükte bir yıl içerisinde ödeyeceği salma miktarı, yirmi liranın üstüne çıkarılamaz. 3803 ve 4274 sayılı Köy Enstitüleri Kanunları hükümlerinin bazı yerlerde yanlış uygulamalarından, okul yapımı için ayrıca yirmi liradan başka salma salındığı görülmektedir. Okul işi, yukarıda numaralarını verdiğim kanunları ilgilendirir. Bu kanunların bütün hükümleri de Köy Kanununa dayanır. Köy Kanunu'nda ise köylüden mecburi işler için alınacak para tutarının yirmi lirayı geçmemesi esastır. Yalnız vergi nitelikleri arasında bulunan adalet kaidesinin ve bugünkü

para, kazanç ve malzeme yüksekliği gözönüne alınarak düşünülürse görülür ki, bir köyde mecburî işleri yaptırmak için iki bin liraya lüzum anlaşılır ve burada yüz mükellef bulunursa herkesin zenginlik ve kudretini ölçü olarak alan kanun yapıcısının emirleri hilâfına seyyanen fakirinden zenginine kadar her yükümlüye yirmişer lira salınmış olacak ki bu; adalet prensiplerine aykırıdır. 939 yılına göre ölçülmüş ve o günkü fiyatlara nazaran mümkün görülmüş olan yirmi lira âzami haddin bugünkü ekonomik şartlara göre değiştirilmesi zaruridir. Yüksek had tâyin edildiği günlerdeki malzeme fiyatları bugün çok yükselmiş olduğundan yirmi lira üzerine çıkılmaması bilhassa köy idarelerini ve idare âmillerini çok zor duruma sokmakta, bazı önemli işlerin tahakkuku da bu yüzden gecikmektedir. Bu yönler, Yeni Köy Kanunu tasarısında düşünülerek şöyle bir madde formüle edilmiştir: (Köy kurulu, salma tevzi ederken, her hanenin tediye kudreti ve gelirini gözönünde tutar. Köy Kurulu — İhtiyar meclisi — lüzum gördüğü takdirde köy salmasına bina, arazi, sayım, kazanç vergileri ve yol paraları matrahları üzerine de istinat ettirebilir. Ve bir mükelleften yirmi liradan fazla alınamaz. Ancak zaruret halinde yukarıdaki vasıtasız vergiler mecmuu 40 lirayı geçenlere verdikleri vergilerin yüzde ellisini aşmamak üzere salma sanınabilir.) Yılda devlete, özel idareye ödediği vergilerin toplamı 60 lira olan bir yükümlüden lüzum ve ihtiyaç olduğu takdirde bu suretle 30 lira salma alınabilir. Bu kayıtla âzami 20 lira haddin içinde çok sıkışık vaziyette kalan vazifeliler köyde hal ve vakti müsait olan zengin vatandaşlardan kamu ve köy hizmetleri için daha fazla salma sağlamak yetkisine haiz olmuş olacaklar ve salma hakkında da adaletsizlik bakımından yapılan şikâyetler giderilmiş bulunacak.

5 — Salma köy ihtiyar meclisi tarafından Ocak ayı içinde tâyin edilerek tevzi cetvelleri on beş gün süre ile herkesin görebileceği yere asılır, ilân edilir ve eğer mükellef köyün haricinde ise buna tahriren tebliğ edilir.

6 — Salman bu paralarda kanunsuzluk veya nisbetsizlik olduğunu iddia edenler ilân veya kendilerine tebliğ sü-

resinin bitiminden başlamak üzere on beş gün içinde itiraflarını köy muhtarlarına söylerler veya yazı ile bildirirler ve başvurmalarını tutulacak deftere yazdırarak bir ilmühaber alırlar. Köy ihtiyar meclisleri bir hafta içinde itirazları inceliyerek kararlarını vermeğe ve itiraz eden mükelleflere bildirmeğe mecburdurlar. Verilen paralar aleyhine ilgililer tebliğ tarihinden başlamak üzere on beş gün içinde merkez ilçesinde valiye, diğer ilçelerde kaymakama müracaat edebilirler. Vali ve kaymakamların verdikleri kararlar kesin olup bu kararlar aleyhine Danıştay'a gidilemez.

7 — Salma mükellefiyeti para ile, ayın ile veya beden ile ödenir. Salmanın mükellefi, hanenin başkanıdır. Vergide matrah tâyin ve tesbit edilmemekle beraber «herkesin hal ve vaziyetine göre» gibi genel bir ölçü konulmuş ve en yüksek had yirmi lira olarak kabul edilmiştir. Uygulamalarda salma beş, on, on beş, yirmi lira olarak dört boy üzerinden mükelleflere serpiştirilmektedir. Salma daha çok para ile ödenmektedir. Parası olmıyanlar mahsul de verebilirler. Para ve mahsulü olmayıp bedenlen çalışmak kudretinde olanlar bizzat çalışarak salma borcunu edâ edebilirler. Salmanın köylerde durumunu ve bilhassa köy gelirleri arasındaki önemini belirtmek üzere 1943, 1944, 1945 ve 1946 yılları köy gelir birleşik bütçe yekûnlarını görmek ve birbirleriyle mukayese etmek kâfidir:

|                                       | <b>Milyon<br/>itibarile</b> |      |      |      |
|---------------------------------------|-----------------------------|------|------|------|
|                                       | 1943                        | 1944 | 1945 | 1946 |
| Para (salma)                          | 13                          | 19   | 41   | 43   |
| Mahsul                                | 5                           | 7    | 5    | 6    |
| İmece                                 | 9                           | 13   | 28   | 29   |
| Diğer vergiler (Harç, resim, hasılat) | 8                           | 11   | 20   | 19   |
| Asker ailelerine yardım               | 2                           | 2    | 2    | 2    |
| Bakaya                                | 4                           | 4    | 6    | 12   |

Bu cetvelde:

1 — Salma dört yıl içinde üç misli çoğalmıştır.

2 — Komünlerde ileri safta gelen harç, resim, hasılat gelirlerinden iki misli fazladır. Diğer köy gelirleri arasındaki nisbeti yüzde kırktan aşağı düşmemiştir. Halbuki diğer gelirler daha kabarık olsaydı mükellefin üzerinde yük azalmış olurdu. Bu ciheti düşünerek Yeni Köy Kanunu tasarısında resim, harç ve hasılat gelirlerine birinci derecede yer verilerek iptidâî bir gelir olan salma sona alınmıştır.

Salma vârislere intikal eder mi, ve zaman aşımı var mıdır?

Tarh ve tevzi edilen salma borcunu ödemediği ölen yükümlülerin bu borçlarının vârislere intikal edip etmiyeceği ve köy idarelerince tevzi edilen salmanın zaman aşımı süresi hakkında, Köy Kanununda bir sarahat yoktur. Yalnız yılı içinde tahsil olunmayan salmaların müteakip yıllarda ölen mükelleflerin vârislerinden alınacağı hakkında Danıştay'ın 16-7-1942 tarih ve 42171-185 sayılı kararı vardır. Bu karara göre salma:

a) Köyün kamu hizmetlerini görmek maksadiyle kanunda yazılı şekil ve kaideler dairesince alındığından,

b) Nakden veya aynen ödenip bazı hallerde kanunun bedenî hizmeti kabul etmiş olması salmanın vergi mahiyetini değiştirmedığından,

c) Köy Kanununun bazı yerlerinde (vergi) kelimesinin kullanılmasından ve bu kullanışın lûgat mânasına değil malî bilimdeki (vergi) istilâhı olarak 3664 sayılı kanunun 2 nci maddesine de geçmesinden ötürü salma ile mükellef olan şahsın ölümü halinde salmanın bedenî hizmete intikal etmemiş ve vârisler tarafından ölünün terekesi Medeni Kanun hükümleri dairesinde reddedilmemiş olduğu takdirde, verginin yani salmanın vârislere intikali tabii bulunduğu ve vergilerin tabii olduğu zaman aşımının bu hususta cari olacağı kabul edilmiştir.

Eğer salma nakit, ayin safhalarından geçerek çalışmak suretiyle ödenmesi karara bağlanır veya vârisler Medenî Kanun hükümlerine uyarak mükellefin terekesini reddederlerse bu zaman salma vârislere geçemez ve ortadan kalkmış olur. Hesapların incelenmesinde kolaylık bakımından

ihtiyar meclisinin bu hususları karar defterlerine ve mükellefin borç hanesine kayıt ve işaret etmeleri yerinde olur.

3664 sayılı kanunun 1 inci maddesi köyde oturanlara veya maddi ilgisi olanlara salma salınacağını anlattığına göre köyde oturan, köy sınırları içinde daimi çalışan memur ve ücretli amelelere de. meselâ; posta ve telgraf teşkilâtı olan köylerde —bucak merkezlerinde — sınırları içinde maden işletmeleri ve demiryol istasyonları bulunan köylerdeki memur ve ücretlilere köy salması salınabilir mi?

Bu gibi memur ve ücretliler köy sınırları içinde oturduklarından, köy hizmetlerinden istifade etmekte ve durumları itibariyle köy idarelerine bazı külfetler de yükletmiş olacaklarından uygun bir salma payı ödemelerinin kanun ruhuna aykırı düşmeyeceği kanaatindeyiz. Bunlar çoluk çocuklarıyla birlikte köy çeşmesinden, bahçe ve parklarından istifade ettikleri gibi korucu ve kır bekçileriyle gerek ev ve eşyaları ve hayvanları ve gerek icarla tuttukları bahçe ve tarlaları korunduğundan aldıkları maaş ve ücretlerine göre ihtiyar meclisinin takdir edeceği miktar üzerinden köy masraflarına katılırlar. Köye borçlarını ödemeyen memurların köy ihtiyar meclislerinin haciz kararları üzerine önceden maaşlarının haczedilmesi lâzımdır. Bu haciz kararının da genel muvazeneden maaş alanlarını ilçelerde kaymakamlar, illerde valiler, eğer bir şirket ve ek bütçelerden maaş alanlar bulunursa ilgili daireleri tarafından infaz olunur.

Bucak merkezlerinde Belediye Kanunu uygulanmadığı takdirde bucak müdürlerinin de salma paylarını köy sandığına edâ etmeleri gerekir.

Salmalar köy borçlarına karşılık olarak haczedilebilecek midir?

Kanun bu hususta sâkittir.

Köyü tüzelkişi olarak kabul eden Köy Kanunu'nun 8 inci maddesine nazaran köyün ortamalı kanun karşısında Devlet malı gibi korunduğuna bu türlü mallara el uzatanlar Devlet malına el uzatanlar gibi ceza gördüklerine göre bu malların İcra ve İflâs Kanunundaki «Devlet mallarının



haczi caiz olmadığı» yolunda 82 nci maddenin 1 inci fıkrası hükmünden istifade etmeleri lâzımgeleceği ve köyün malı v-e mülkleri gibi köyün kamu hukukundan doğan salma paralarının da haczi caiz olamayacağı Yargıtay'ın 15-3- 940 tarihli tevhibi içtihat kararıyla kabul edilmiştir.

Yeni Köy Kanunu tasarısı 5 inci maddesinin ( ..... bunlarla köy gelirlerine haciz konamaz) hükmüyle 442 sayılı Köy Kanunu'nun yukarıda anlattığımız kapalılığı bu suretle ortadan kalkmış bulunacaktır.

Salma veya köy borcundan ötürü (Tahsili Emval Kanunu) nun uygulanması icap ettiği takdirde mükelleflerin hapis cihetine gidilip gidilmiyeceği hakkında kanunda açık hükümler yoktur. Köy Kanunu'nun 45 inci maddesinde paraların yolsuz harcandığı hükümetçe anlaşılırsa ilçe idare kurulunun hükmüyle Tahsili Emval Kanunu'na göre köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyelerinin malları satılarak köy parasının ödeneceği yazılıdır.

Madde metninden, Tahsili Emval Kanununun mutlak olarak uygulanacağı mânası çıkmamaktadır. Ancak mal ve mülklerin satışı Tahsili Emval Kanununa göre yapılacak, bu suretle köyün parası ödenmiş olacaktır. Buna göre kanundaki (Tahsilat Komisyonu) görevinin de ihtiyar meclisinin, eğer bu meclis üyelerini ilgilendiriyorsa yedek üyelerden kurulmuş bir komisyonun yapması lâzımgelir. Sözü geçen kanunun (hapis ile tazyik) e ait 17 nci maddesinin tatbik edilmesi için Köy Kanunu'nda yeter sarahat görülmemektedir. Bu durum karşısında haciz suretiyle tahsil olunmayan paraların, zaman aşımı süresi içinde zaman zaman borçluların mallarına tekrar müracaat edilerek paraların tahsili iktiza eder düşüncesindeyiz. Kanunda önemli olan bu boşluğu doldurmak üzere Yeni Köy Kanunu tasarısının 132 nci maddesiyle: (..... borçlarını ödemekten çekinenlerin borçları idare heyeti kararıyla hapse çevrilir. Bu hapis vali ve kaymakamın isteği ile savcılıkça hemen infaz olunur. Hapis süresi bir ayı geçemez) hükmü konulmuştur.

---

---

## TERCÜMELER

---

### AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE SEÇİM MEVZUATI

Yazanlar:  
Chicago Üniversitesi (Siyasal  
Bilgiler) Fakültesinden  
**Gosnel ve Merriam**

Çeviren:  
**İzzeddin ERAYDIN**  
İçişleri Tetkik Müşaviri

Bütün seçmenleri namuslu ve seçilenleri yurtsever olan ideal bir cumhuriyette bir sürü seçim kanununa ihtiyaç yoktur. Tıpkı özel şirketlerde olduğu gibi seçimlere yalnız ehliyetli olanlar girer, oylar bir kâğıt parçası üzerinde verilir ve sayım sonuçlarının doğruluğundan kimsenin şüphesi olmazdı. Yazık ki ne Amerika Birleşik Devletleri'nde ve ne de başka büyük politik topluluklarda bu ideal şartlara rastlanmıyor. Memleketimizde fesatçı faaliyet o kadar ilerlemiş bir haldedir ki sayıları azımsanmıyacak bir insan kalabalığı günlük ekmeğini iyi veya kötü bu işlere karışmakla çıkarıyor. Eğer Seçim Kanunu biraz yumuşak hükümler taşıyorsa ve müeyyidesi de gevşekse ikbal yardakçıları için bu bulunmaz fırsattır. Derhal hile yarışı başlar. Kanun hangi hilelere karşı tedbir almalıdır? Amerika seçimlerinde hatıra gelebilecek her türlü hile ve fesada başvurulduğu görülmüştür. Oy verme işinde iki kademe vardır ki bunlar çok ince bir dikkatle göz önünde tutulmalıdır. Her bakımdan yolunda ve düzgün bir oy kâğıdı hiç ehliyeti bulunmayan bir kimse tarafından sandığa atılabileceği gibi ilgili memurların da iştirakiyle veya hiç haberleri olmaksızın sayımlara hile karıştırmak mümkündür. Bunlardan birincisine, sandık başlarında hüviyet incelenmesini kabul etmeyen memleketlerde rastlanır. En çok görülen şekilleri bir kimsenin bir kaç defa oy kullanması, kendini bir başkasının yerine koyarak oy verme halleridir. St. Louis, Louisville ve Philadelphia gibi tescil sis-

temi kusurlu olan memleketlerde bir kimsenin bir kaç defa oy vermesi mümkündür.

Hileli sayımlar ya bu işe ayrılan memurların ahlâksızlıklarından veya oy kâğıtlarının dağıtılmasında veya sayılmasında gerekli emniyet tedbirleri alınmamış olmasından ileri gelir. Bunların en çok görüleni sandıklara önceden oy kâğıdı atılması, oy kâğıdı aşırılması gibi şeylerdir. Bütün bunların muvaffak olmadığı yerlerde seçmenleri korkutmak maksadiyle seçim yerlerine tehdit grupları yollamak yoluna gidiliyor.

### **Seçimleri idare edecek otorite**

Bir seçimin muteber olabilmesi için onun meşru bir otorite tarafından yapılmış olması gerektir. Anayasa ile veya bununla ilgili kanunlarla verilmiş bir yetki bulunmadıkça meşru bir seçim otoritesi yok demektir. Seçimlerin idaresinde göz önünde tutulacak esaslar kanunlarla açıklanmıştır. Serbest bir seçim yolundaki halk arzusunun tahakkuk ettirmek maksadiyle çıkarılacak kanunlar seçim gününün tesbiti, seçimin gizli oyla yapılacağı veya seçim bölgelerinin tayini gibi şekle ait hususlarla beraber seçimlerin sevk ve idaresi hakkındaki esaslı hükümleri de ihtiva eder. Kanun hükümlerine karşı seçmenlerin oy verme haklarını serbest ve düzgün şekilde kullanmalarına engel olmıyan ufak tefek riayetsizlikler, kanunların seçimleri hükümsüz saydığı cinsten suç teşkil etmemek şartıyla, seçimleri muteber olmaktan çıkaramaz.

Normal bir seçimin yapılacağı yer ve zaman kanunlarda açıklanmış olduğuna ve seçmenlerin de bu kanunları bil dikleri farz olduğuna göre ayrıca bunların ilân edilmeleri gerekli değildir. Ancak ölüm, istifa ve çıkarılma sebepleriyle boş kalan hizmetler için yapılacak özel seçimlerde ilân şarttır. Kanun seçim gününden belli bir zaman önce böyle bir ilânın bir veya bir kaç gazete ile veya seçim mevkilerine veya genel yerlere konacak levhalarla yapılmasını gerekli kılmıştır.

### **Seçim günü ve yeri**

Seçimin meşru olabilmesi için seçim günü ve veri ka-

nunla veya kanunun yetki verdiği makamlar tarafından tesbit edilmiş olmalıdır. Eğer genel kanun seçim gününü belirtmiş ise özel seçimler müstesna olarak, bunun dışında kararlaştırılacak bir zaman meşru olamaz. Seçimi başka bir güne bırakmağa hiçbir kimse yetkili değildir. Seçim yerinde ufak bir değişiklik yapılması, seçmenleri şaşırtmak ve oy vermeden mahrum etmek gibi sebepler doğurmamak şartıyla seçimin muteberliğine zarar getirmez. Bazı sebeplerle seçim yeri seçim bölgesinin dışında da bulunabilir.

### **Oy verme yerleri**

Kanun, seçmenlerin oy kâğıtlarını tam serbestlik içinde işaretleyip sandığa atabilmelerini sağlayacak şekilde oy verme yerlerinin tertiplenmesini emretmektedir. Avustralya sisteminin uygulandığı yerlerde kanun seçim istasyonlarında bir seçmeni alabilecek büyüklükte kompartımanlar bulundurulmasını gerekli kılmıştır. Bu kompartıman seçmenin oy kâğıdını hazırladığı sırada görülmemesi için perdeli yapılmış ve içeriye kimsenin girmemesi için de demir korkuluk konmuştur. Birçok Amerika devletlerinde resmî oy kâğıdı oy istasyonu dışında kabul olunmaz. Bütün seçimlerde, oy sandığı kullanılması şarttır. Oylar atılmağa başlamadan sandıklar açılarak hazır bulunanlara gösterilir. Seçim istasyonlarında polis âmirlerinin bulunmasına kanun açık surette izin vermemiş olmakla beraber seçim sırasında buralarda düzenin korunması gerektir, bazı hallerde seçim âmirleri sulh yargıcı otoritesini kullanmağa ve seçim suçlularını cezalandırmağa yetkilidirler. Bazı Amerika devletlerinde seçmeni yersiz tesirlerden korumak maksadiyle bir takını sert kanunlar kabul olunmuştur. Seçim istasyonuna belli bir mesafede seçim propagandası yapılması birçok Amerika devletlerinde yasaktır. Bazı devletlerde istasyonlar şehir hollerinden belli bir mesafe uzakta olmalıdır.

Origon'da seçim gününde seçim yerlerinde bir politik partiye bağlılığı anlatan herhangi bir düğme veya işaret taşıması yasaktır.

### **Seçmen defterleri**

Oy vereceklerin ehliyetli olup olmadıklarının incelen-

mesine ve hüviyetlerinin anlaşılmasına imkân verecek tek çare seçmen defterleri tutulması usulünün kabulüdür. Bunu her devletin kendi kanunu düzenler.

Amerika Birleşik Devletlerinde ilk defa böyle bir kanun çıkaran memleket Massachusetts olmuştur. 1800 de kabul edilen bu kanun bu gün İngiltere’de uygulanmakta olan sistemin tıpkısıdır. Bir takım devletler bu sistemi kendi kanunlarına da aynen almışlarsa da seçmen defteri tutulması usulü 1860 yılına kadar Amerika’da geniş ölçüde yayılmamıştır. Bu bakımdan Amerika’nın asıl orijinal sistemi 1866 tarihli California ve New-York kanunlarında görülür. Bu kanunlara göre her seçmen seçimlerden önce seçim komisyonuna giderek seçmenlik ehliyetini haiz bulunduğunu isbat zorundadır. Amerika Birleşik Devletlerinden çoğu bu sistemi kabul etmiş bulunmaktadır.

Anayasa’daki seçmenlik vasıflarını taşıyan herkes seçimler başlamadan önce oturdukları bölgenin seçmen defterine kaydolunmalıdırlar. Bu müracaatın seçimlerden ne kadar evvel yapılması gerektiği Amerika Birleşik Devletleri nin hepsinde aynı şekilde tesbit olunmamıştır. Eğer bir devlet kanunî seçimden belli bir zaman evvel seçmen defterine yazılmayı oy verme hakkını kullanabilmek için şart koymuş ise bunu yapmadıkça anayasadaki öteki şartları tam olarak haiz olsa bile oyunu kullanamaz. Böyle olmakla beraber Amerika’da mahkemeler çok defa şöyle karar vermişlerdir. : «Seçmen defterleri kapatıldığı zaman haiz bulunmadığı seçmenlik, ehliyetini seçim gününden evvel kazanmış olan kimsenin oyunu kullanmaktan menedilmesi kanuna uygun değildir.»

Anayasa’nın koyduğu vasıflar ne daraltılabilir, ne de genişletilebilir olmakla beraber seçmenin bunları haiz olup olmadığının incelenmesi hakkında gerekli tüzükler çıkarılabilir. Oy verme hakkını daha evvel seçim defterine kaydolunmağa bağlayan kanun Anayasa’ya aykırı değildir. Böyle bir kanunun bulunduğu yerde seçmen defteri hazırlanmadan yapılacak bir seçim hükümsüzdür. Fakat eğer devlet anayasası seçmen listeleri hakkında kanun çıkarılmasına dair hü-

kümler koymuş ve böyle bir kanun da henüz çıkarılmamışsa seçmen defteri düzenlenmeden yapılacak seçimler muteber sayılır. Arkansas ve Texas devletlerinde seçmen defteri tutulması gerekli değildir, Oklahama'da seçmen defteri tutulması sade birinci sınıf şehirlerde mecburidir. Kansas ve Ohio'da birinci ve ikinci sınıf şehirler için; Kentucky'de birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf şehirler için; Washington'da bütün şehir ve kasabalar için; kuzey Dakota'da 800 ve daha çok nüfuslu şehir ve kasabalar için; Maine'de 2000 den fazla nüfuslu şehirler için; Nebraska'da 3500 veya daha çok nüfuslu şehirler için; Missouri'de 100000 veya daha fazla nüfuslu şehirler için; Pennsylvania'da bütün şehirler için seçmen defterleri düzenlenmesi mecburi kabul edilmiştir. Devlet seçim kanununu kabul etmiş olan (İllinoies) un bütün tüzelkişiliği haiz şehirlerinde seçmen defterlerinde kaydı olmayanlar oy veremezler; öteki şehir ve kasabalarda seçmenler seçmenlik vasıflarını haiz olduklarını inanılır bir tanıkla isbat ederek yeminle oy verebilirler. (Rondh Island) da vergi mükellefi olmıyanlar her yıl 30 Haziran ayından evvel seçmen defterine yazılmalıdırlar. Büyük şehirlerde seçmenler defteri hazırlayan memurlara şahsan müracaata zorundadırlar. Kır bölgelerinde bu iş sadece resmî bir beyanla yapılır ve bunu mahallî idareler yapar, ilgililerin düzeltme isteğinde bulunma hakları mahfuzdur. Büyük şehirlerde sahtelikleri önleme maksadiyle benlik isbatına dair hükümler de vardır. Güney Amerika devletlerinin eski seçim kanunları ve hayli karışık tüzükleri zencileri oy verme hakkından mahrum etmişti, hattâ bugün Anayasa'da yapılan tadile rağmen yine zencilerin oy kullanmalarında güçlükler vardır. Çünkü bir zencinin oy kullanmağa ehliyetli olarak seçmen defterine kaydedilebilmesi için Anayasayı okuyabilmesi veya okuduğu zaman anlayabilmesi veya böyle bir konuyu tefsir edebilmesi veya bir cumhuriyet rejiminde yurttaşa düşen görev ve sorumlulukları anlamış olması şarttır.

### **Seçmen defterlerinin hazırlanmasına memur komite**

Seçim işlerini; seçmen defterlerini düzenlemeye me-

mur resmî (ve çok defa ücretli) komiteler idare ederler. Bunların o bölgede seçmen olmak ehliyetini taşıyan kimselerden olmaları şarttır. Görevleri; belirtilmiş olan günde seçim listelerinin hazırlanmasını sağlamaktır. Bu listeler seçim istasyonlarında oy verenlerin kontrol edilmelerini kolaylaştıracaktır.

Eğer bu işe memur edilenlerden biri ehliyetli bir seçmenin adını bu listelere koymağı haksız ve kötü niyetle reddederse hakkında hukuk mahkemesinde zarar ziyan dâvası açılabilir. Komitelerin kuruluşunda iki partinin de içine alınmasına dikkat olunur ve genel olarak bu komitelere seçimler için aday koymuş çeşitli partilerin müşahitleri de girer. Seçimler başlayınca her parti bir veya bir kaç savaşı (Challenger) bulundurur, bunların görevi gayrimeşru oy kullanılmasını, şüpheli seçmenlerin oy vermelerini ve bütün seçim hilelerini önlemek ve bunlarla mücadele etmektir. Bir kimsenin gayrimeşru oy vermeğe çalıştığını gören her yurttaşın buna itiraz etmek ve mücadeleye girişmek hakkıdır.

(Massachusetts) de seçimden önce belli bir süre içinde şehir ve kasabalardaki seçmen defterlerini hazırlamaya memur komiteler; ehliyetlerini isbat etmek isteyen seçmenleri dinlemek maksadiyle toplantılar yaparlar.

(Boston) daki usul buna benzemez, yani bu memlekette özel bir komite emrindeki polis seçmen listesini hazırlamak üzere bütün evleri kapı kapı dolaşırlar. 1908 tarihli New-York Kanunu na göre nüfusu bir milyondan yukarı şehirlerde seçmen defterlerini düzenlemeye memur komiteler seçmenlerin sade adlarını, yaşlarını, doğum yerlerini, adreslerini, mesleklerini, ve ikâmet sürelerini, oylarını son defa kullandıkları yeri ve tarihini değil aynı zamanda evli olup olmadıklarını, bütün bir evi veya sadece bir katı, veya bir odayı mı ve hangisini işgal ettiklerini de incelerler ve hattâ kiraya vermiş olanın adını da kaydedenler. Bu suretle oy kullanma sırasında itiraza uğradığı zaman seçmenin hüviyetini de anlamak kolaylaşır. Seçmen defterlerinde yazı bilenlerin imzaları evvelce atırılmış olduğu için karşılaştırma im-

kânı da bu suretle sağlanmış olur. Bütün seçmen listeleri halkın görebileceği yerlerde asılı bulundurulur.

### **Oyların kullanılması**

(Anayasa'ya göre popüler bir seçimin gizli oy ile yapılması şarttır, şu halde oy kâğıtlarına seçmenin listedeki numarasının damgalanması hakkında hükümler koyan her kanun Anayasa'ya aykırıdır ve oy gizliliğini ortadan kaldırması sebebiyle hükümsüzdür) tarzında mahkeme kararları bulunmasına rağmen bugün seçim bölgelerinde kullanılan listelerde seçmenlerin adları hizasına numaraları konmakta ve oy kâğıtlarına da bu numaralar damgalanmaktadır. Bu oy kâğıdını alan seçmen üstüne gizlice X işaretini koymak üzere kompartımana çekilir. Okumak yazmak bilmiyorsa veya bir beden sakatlığı yüzünden kendi başına oy kâğıdını işaretlemeğe muktedir değilse seçim memurlarından yardım ister. Böyle bir seçmenin oy kâğıdının hazırlanmasına bütün seçim komitesi nezaret eder, komite üyeleri oyun kime verildiği sırrını saklı tutmak zorundadırlar. Seçmen oyunu işaretledikten sonra içinin görülmesini önlemek üzere kâğıdı katlar ve komitenin bu işe memur ettiği memura verir ve o da bunu oy sandığına atar. Sandık daima kilitli tutulur ve anahtarı komite başkanında bulunur. Böylelikle bir seçmenin oy kullanması sona ermiştir. Şu halde o seçmenin listedeki adı hizasına bir kâtip tarafından oyunu normal şekilde kullanmış olduğunu kaydetmekten başka yapacak şey kalmaz. Eğer oy kâğıdı bozulur ve işe yaramaz bale gelirse bunu komiteye geri vererek bir başkasını almak seçmenin hakkıdır. Resmî oy kâğıtlarından başka bir kâğıdın seçimlerde kullanılamayacağını kanunlar açıklamıştır, ayrıca oy kâğıtlarına normal şekilde adaylıkları konulmuş kimselerle bağımsız adayların adları da konacaktır ki seçmen anayasaya göre istediğini seçme hakkını serbestçe kullanabilsin. Seçmenin bu hakkını tahdide veya oy kâğıdında adları yazılı olanlardan başkasına oy vermekten seçmeni alıkoymağa hiç bir kanun yetkili değildir. Adayların adları oy kâğıtlarına masrafi genel bütçeden ödenmek üzere basılmış olacaktır. Ancak seçmen bunlardan istemediğini çizer, yerine başkasının



adını yazar. Bu hak genel olarak kabul edilmiş olduğu için bu maksatla basma yazıların altında beyaz boş bir yer bırakılmıştır. Bir seçmenin oy kullanma hakkı onun tam ehliyetli olmaması veya hilekârlığından şüphe olunması halinde itiraza uğrayabilir. Böyle bir seçmen yemin etmeğe davet olunur ve ehliyeti hakkında sorulacak sorulara yeminli cevaplar istenir. Seçmen yemin etmek istemezse oy hakkını kaybeder. Eğer verdiği cevaplar seçmenin oy hakkını kabule müsait görülür ve tartışma ortadan kalkarsa seçmen kendisinin kanunî vasıfları taşımakta olduğuna dair bir daha yemin eder ve bundan sonra oyunu kullanır. Eğer yaptığı beyanın sahteliği daha sonra isbat edilecek olursa bu hareketi ağır suçtan dolayı hakkında kovuşturma yapılmasını gerektirir.

### **Oyların sayılması**

Oyların atılmasına sabahın erken saatlarında başlanır ve gecenin belli saatına kadar devam olunur. Bundan sonra artık hiç bir seçmen içeriye alınmaz. Son oy kâğıdı sandığa atılır atılmaz oyların savılmasına başlanır. Oy sayma işi bazan alenî olarak açıkta ve bazan da kapalı bir odada yapılır. Sayımın teferruatı bütün oy verme yerlerinde bulundurulacak resmî ve kenarlı Standard kâğıtlara kaydolunur. Komite başkanı sandığı açar, oy kâğıtlarını birer bir-er çıkarır ve verilen oyların kimlere ait olduğunu yüksek sesle bildirir. Parçalanmış veya oy verenin benliğini işaret eden oy kâğıtları hükümsüz sayılır. Şu kadar ki parçalanmanın ve işaretin kötü niyetle yapıldığına kanaat gelmezse sayılmaya bunlar da katılır. Hükümsüz sayılan oy kâğıtları bir tarafa konur ve muteber oy kâğıtları ile birlikte sevk olunur. Öyle ki sonradan bir şikâyet ve itiraz halinde incelenmeleri mümkün olabilsin. Muteber oy kâğıtları komite başkanı tarafından okundukça kâtipler bunları okunduğu şekilde yazarlar ve sonra kanunun emrettiği şekilde bunları tasnif ederler. Kâtipler resmî kâğıtlardan iki veya daha çok sayıda hazırlar ve hepsinin sonlarını toplarlar ve sonuçlar resmen açıklanır.

Bölgenin seçim memurları seçmen listeleriyle sayım kaydına mahsus kâğıtları belgeye bağladıktan sonra mühür-

leyerek ilgili yüksek makamlara yani kontluk sekreterine ve daha büyük şehirlerde özel seçim komitelerine gönderirler. Oy kâğıtları tekrar sandıklara konarak mühürlendikten sonra ilgili otoritelere teslim olunur, bazı şehirlerde meselâ New York'da polise verilir. Polis bunları şikâyet ve itiraz halinde yeniden sayılabilecek şekilde uygun bir yerde saklar. Sayım kaydına mahsus kâğıtlar özel seçim komitesine veya ilgili makama gelir gelmez bunların kesin olarak doğrulukları incelendikten sonra sonuçları resmen ilân olunur.

Amerika Birleşik Devletleri nin her hangi birinde belediye ve kontluk seçimlerinin sonuçları bu işleri takiple ödevli bakanlığa yolların. Bazı Amerika devletlerinde seçim bölgesi seçim raporunu doğrudan bakanlığa yollar. Bazıları her iki teşri kolunun seçim âmirlerine yollarlar, bu raporlar onların önünde açılır ve incelenerek sonuca bağlanır. Yine bazı devletlerde seçim komiteleri özel şekilde tayin olunmuş memurlardan teşekkül eder ki bunların görevleri seçimi kazanmış olanlar için seçim sertifikası düzenlemektir. Eğer bir aday (sayımda hazır bulunmuş olsun veya olmasın) hileli ve gayrimeşru oylarla veya yanlış sayım yüzünden seçimi kaybettiğine kanaat getirecek olursa yetkili mahkeme önüne giderek dava açmaya yetkilidir. Mahkeme oyların yeniden sayılması için emir çıkarabileceğe gibi seçim sonuçları aleyhinde bir karar vermeğe de yetkilidir. Amerika Birleşik Devletleri nin ve bu devletler içindeki kontlukların seçim komitelerinin görevleri tamamiyle idari mahiyette olup seçim raporlarının meşru olup olmadığı hakkında karar vermeğe yetkili değildirler.

### **Seçim ehliyeti:**

Oy kullanma hakkının tabii ve irsi bir hak olup herkesin bunu kullanabileceğini kabul eden teori artık bugün değerden düşmüştür. Siyasal haklar bugün yurttaşlar için kesin haklardan değildir.

Ami and Smith dâvasında bir hâkim şöyle demiştir:

«Devlet bir kimsenin bütün siyasal haklarını tanımayabilir, fakat o yine bir yurttaş olarak kalacaktır. Amme hizmeti görme ve oy verme hakları tamamiyle siyasaldır. Hü-

kümete karşı bağıllık, hizmet ve vergi yoluyla para vermeğe vatandaş borçludur, ve hükümet de karşılık olarak ona şahıs ve vicdan hürriyetini, mülk edinme ve tasarruf, evlenme ve sosyal münasebetler kurma, dava açma veya karşı koyma haklarını, can, mal ve şeref güvenliğini garanti eder.»

Yine yüksek mahkeme şöyle bir karar vermiştir:

«Sadece tabiiyet veya vatandaşlık siyasal haklar bakımından bir değer değildir. Bu, yerlere ve şartlara göre değişir. Seçim ehliyetine sahip olabilmek için yurttaş olmak yetiştir.»

Hiç bir topluluk bütün yurddaşları seçim işlerinde hak sahibi yapamaz, çünkü bunların hiç değilse üçte ikisi çeşitli sebeplerle ehliyetsizdir, idare işlerini paylaşmazlar. Şu halde yurddaşlık ile oy arasında kesin bir münasebet yoktur. Küçükler (ve eskiden kadınlar) yurddaş oldukları halde oy veremezler. Bunun tersine olarak bazı devletlerde ve birçok belediyelerde yurddaşlık iddiasında bulundukları halde ikamet ve diğer şartları haiz olanlara oy verme hakkı verilmiştir. Birçok devletlerde çift karılı olanlar, rüşvet mahkûmları ve akıl hastaları, ... vesaire oy veremez. Bir sınıf yabancılar seçim işlerine hiç giremezler. Yoksullar ve başkalarının yardımı ile geçinenler hükümetin kuruluşuna karışamazlar, çünkü bunlar bizzat bir yardımda bulunmadıkları gibi ayrıca bir de yük teşkil ederler. Suçlulara gelince bunlar yurddaşlık imtiyazlarının ne demek olduğunu arılamak kudretinden mahrum olduklarını göstermiş insanlardır.

Şu halde bu tabii bir hak değil, bir imtiyazdır ve çevresinin daha ziyade genişletilmesi bir politika meselesidir. Millî anayasanın ırk, renk ve sabıka hakkındaki tahditleri mahfuz kalmak şartıyla Amerika Birleşik Devletleri'nden her biri ne kadar yersiz, haksız ve merhametsiz de olsa yurddaşların oy verme ehliyetlerini daraltmak hususunda yüksek ve kesin yetkilere sahiptirler.

Bu sebeple Amerika'da bazı devlet kanunlarının seçmenlerden anayasayı okuma ve tefsir edebilme kudreti isteyen maddeleri Federal Anayasaya aykırı değildir. Devlet anayasasınca verilmiş olan oy hakkı sonradan çıkarılacak

bir kanunla kaldırılamaz. Anayasa ile bir sınıf için tesbit edilmiş bir ehliyet ne artırılabilir ne de eksiltilebilir.

Anayasa bu hakkı bir kimsenin şahsına veya bir topluluğa kayıtsız ve şartsız bahsedemez. Gerçi anayasanın on beşinci tadili zencilere kesin bir oy hakkı tammiş gibi görünmektedir. Fakat bu, uygulamada ayrılığı gidermek içindir. Yoksa bu, devletler anayasalarının beyaz seçmenler için koydukları bütün ehliyet şartlarını haiz bulunmayan zencilerin oy verebilecekleri mânasında değildir. Fakat federal kongre renkli yurddaşlar hakkında gereken görevleri yapmaktan çekinen bir devlet memurunu cezalandırabilir. Şu halde Birleşik Devletler’de oy hakkı devlet işlerindendir. Fakat oy ile ilgili bir yasağın kaldırılması federal hükümet işidir.

Anayasa diyor ki: Parlâmento üyeleri çeşitli devletler halkı tarafından seçilecek ve her devletin seçmenleri diğer teşri kolları seçmenlerinin haiz bulunmaları gerekli niteliklere sahip olacaklardır (madde 1 ve 2).

Devletler parlâmento üyeleri için kimlerin oy vereceklerini tahdit etmemişlerdir. Yaptıkları sadece bu niteliklerin nelerden ibaret olduklarını açıklamaktan ibaret olmuştur.

### **Bugünkü ehliyet şartları**

Almanya gibi bazı Avrupa devletlerinde uygulanan usulün tersine olarak Amerika’da bir han odasında oturan veya bir serserinin oyu da en zengin kimselerin oyları kadar değer taşır. Bazı devletler, seçmenlerinin birleşmiş devletler uyruğundan olmalarını şart kılmuşlardır. Kaide olarak devletler anayasaları şunları ehliyet şartı kabul etmişlerdir:

En az yirmibir yaşında olmak, aslî veya müktesep Amerikan uyruğu olmak, İngilizce okuma ve yazmağa veya ikisine birden muktedir olmak.

Bilhassa tarım işçisi olarak göçmen getirmek isteyen bazı devletler oy kullanma imtiyazını yurttaş olmak arzusunu beyan eden ve seçimden evvel belli bir süre - normal olarak 6 ay - içinde memlekette oturan bir ecnebiye de teşmil etmektedirler. Böyle bir seçmen Amerika Devleti için

bağlılık yemini etmek zorunda değildir. Çünkü Amerika bir gün o yabancının mensup olduğu memleketle bir anlaşmazlığa düşebilir. Mahkeme içtihatları şöyledir: Çocuğu olgunluk çağına varmadan Amerikan uyruğuna alınmış olan bir babanın çocuğu - ikamet yeri Amerika dışında olmamak şartıyla - Amerikan yurttaşı olur. Ayrıca bir işleme lüzum yoktur.

Amerika Devletleri'nden bazıları Amerika'nın yerli halkından olup parlâmentonun kendilerini yurttaş ilân ettiği kimselere ve bunların kabile hayatı yaşamıyan medenilerine oy kullanma hakkı vermektedirler. Akıl hastaları ile ağır suçtan mahkûm olanların oylarını kullanmalarına müsaade edilmemesi kaidedir. Bazı yerlerde serseriler, yoksullar, hıyanet mahkûmları, rüşvetçiler, dolandırıcılar, iki kanlı olanlar, Çinliler vesaire de seçmen defterlerine sokulmamaktadırlar.

### **Bilgi ve diğer ehliyet tecrübeleri**

Bilgi, mal, vergi ve iyi karakter ehliyetleri bakımından yapılan incelemeler binlerce kimsenin ve bilhassa güney devletlerinden zencilerin liste dışı edilmelerini gerektirmektedir. Seçmenlerin anayasayı okuyabilecek ve kendi adlarını yazabilecek kudrette olmalarını şart koymak suretiyle Massachussetts ve Connecticut Devletleri öteki memleketlere bu hususta öncülük etmişlerdir. Güney Amerika devletlerinde zencilerin oy kullanmalarını önleme sebebi bu memleketlerin devamlı surette beyazlar tarafından idaresini sağlamaktır, çünkü zenciler kalkınma devresi içinde idare işlerinde büyük kabiliyetsizlik göstermişlerdir. İşte bu maksatla kuvvete veya hileye başvurma, korkutma usulleri yerine anayasada buna göre tadiller yapılması daha uygun görülmüştür.

Bundan başka 1890 Mississipi Anayasası na eklenen yeni hükümlere göre bir kimse seçmen defterine kaydedilebilmek için seçim vergisi vermeli, anayasayı okumasını bilmeli veya kendisine okunduğu zaman anlayabilmek veya herhangi bir parçasını makul derecede bir doğrulukla tefsir edebilmelidir. 1895 Güney Carolina Anayasası da seçmen-

lik için gerekli ehliyetlerden başka anayasayı da okuyup yazmaya muktedir bulunmayı ve o sene içinde en az 300 dolar tutarındaki emlak vergi borçlarını ödediğini isbat edebilmeği şart kılmıştır. 1898 tarihli Louisiana anayasası da buna benzer hükümler kabul etmekle beraber 1867 ve daha evvelki kanunlara göre oy verme ehliyetini taşıyan bir - erkek yurttaşın çocuklarını ve torunlarını yeni konmuş olan tahditlerden istisna etmiştir. Bu hükümler büyük baba maddeleri diye şöhret almıştır. 1901 tarihli Alabama Kanunu öteki ehliyetlere ek olarak şu hükümleri koymuştur: Seçmen olacak kimse iyi karaktere sahip olmalı ve cumhuriyet rejimi altında bir vatandaşın görev ve sorumluluklarının nelerden ibaret bulunduğunu kavramış bulunmalıdır. Virginia da bu hükümleri aynen kendi kanunlarından almıştır. Ancak bu hükümlerin anayasaya uygunluğu hakkında yüksek mahkemeden henüz bir karar çıkmış değildir.

### **Federal seçimler**

Amerika'da Cumhurbaşkanı dört yıl için, Senato üyeleri altı yıl için ve Temsilciler Meclisinin üyeleri iki yıl için seçilirler. Anayasanın altıncı maddesinin üçüncü fıkrası Senato ile temsilciler meclisi üyelerinin, devletler içindeki teşrii meclisi üyelerinin bütün adliye ve idare şeflerinin anayasayı destekleyeceklerine yemin etmelerini istemektedir. Herhangi bir hizmete alınabilmekte dini bir ehliyet şartı konmuş değildir. Ne Senato veya temsilciler meclisi üyesi, ne de federal devlet teşkilâtında görevli bir kimse Cumhurbaşkanlığı seçmenlerine iştirak edemez. (Anayasa madde 11 § 12).

Cumhurbaşkanlığına seçilebilecek kimsenin Amerikada tabii yurddaş olarak doğmuş olması veya Anayasanın kabul edildiği sırada Amerikan yurddaşı bulunması şarttır. (Madde 11 § 5) 35 yaşına varmamış ve on dört yıl Amerika'da oturmamış kimse seçilemez. Ana ve babasının geçici olarak yabancı memleketlerde oturdukları sırada orada doğmuş çocuklar yabancı memleketlerde doğmuş sayılmazlar. Cumhurbaşkanının kaç defa görevleneceği hakkında

Anayasa’da bir kayıt yoktur. Washington bu görevi iki defa üstüne almıştır. Roosevelt üç defa seçilmiştir. Senato üyesi olacak kimsenin en az otuz yaşında olması ve dokuz yıl Amerikan uyruğunda bulunması ve seçim sırasında seçildiği devlet topraklarında oturmakta olması gerekir. Temsilciler meclisine üye olabilmek için en az yirmi beş yaşında olmalı, yedi yıl Amerika uyruğunda kalmış olmalı ve seçim sırasında temsil edeceği devlet topraklarında oturmakta bulunmalıdır. (Madde 1 § 2, 2 § 3) Ne Senato, ne de Temsilciler meclisi üyesi devlet memuru olamaz. Eğer bu meclis üyelerinden biri federal devlet teşkilâtında bir hizmet kabul edecek olursa, meclis üyeliği görevini kaybeder.

### **Oy kullanma sistemi**

Oy vermek için sandık başına gelen seçmenlerin benliklerini incelemek yetiştir. Oy Kanunu na güvenlik tedbirleri hakkında esaslı hükümler de konmalıdır. Yoksa bütün seçimler fesat, hile, rüşvet ve korkutma ile berbat bir hal alabilir. Bugün endüstrinin büyük ölçüde genişlemesi, şehirlerde nüfusun çoğalması işçi kullananların belli bir sınıf üzerinde tazyik kullanma imkânlarını daha ziyade arttırmıştır. İşte bu bakımdan yükselen şikâyetler oyların gizli verilmesi usulünün kabulüne yol açmıştır.

Millet meclislerinde oy kâğıdı veya marka kullanılması usulü eski Yunan ve Roma devrine kadar götürülebilir. Fakat bu hususta bütün dünyaya öncülük etmiş olanlar İngiltere’nin Amerika müstemlekeleridir. Amerika Birleşik Devletleri’nden çoğu oy kâğıdı kullanılması prensibini 1776 yılında anayasalarına koymuşlardır.

On dokuzuncu yüzyılın ortalarında bu sistem hemen bütün Amerika devletlerine yayılmıştır, ama oy kâğıdı kullanılması sistemi gizli oy usulü demek değildi. Her parti veya aday kendi oy kâğıtlarını kendileri tedarik ediyordu. Korkutma veya para ile ayartma ve sandıklara önceden oy kâğıtları yerleştirme şikâyetleri almış, yürümüşü.

Massachussetts ve Rodes İland’da gizliliği sağlamak maksadiyle 1851 de resmî zarf sistemi kabul edildi. Fakat

kısa bir tecrübeden sonra, zarf kullanma zoru da kaldırıldı. Çünkü parti adamları gizlilik prensibine bütün kuvvetleriyle karşı koyuyorlardı.

İç savaştan sonra politika dalavereleri geniş ölçüde kendini gösterdiği için, seçim kanunlarında esaslı değişiklikler yapılması gerekmiştir. Bu sırada, Avustralya seçim sistemi en çok göze çarpyordu. Elli yıldanberi Avustralya’da uygulanmakta olan bu sisteme göre, oy kâğıtları devlet tarafından tedarik edilecek ve resmî olacaktır. Başka kâğıt sandığa atılamaz. Adaylık işleri kanunla düzenlenecektir. Oy kâğıtları yeminli devlet temsilcileri tarafından dağıtılacaktır. Oy kâğıdı seçmen tarafından gizli olarak işaretlenecektir. Oy kâğıtlarının sandığa atılmasını ve sayılmasını kanun düzenliyecektir. Bu sistem, Amerika’da ilk defa 1888 de Massachussetts ve Louisville, Kentucky da uygulanmıştır. Bu sıralarda seçim savaşlarında emsalsiz denecek kadar çevrilmekte olan para dolaplarına son vermek üzere çok geçmeden yukarıdaki sistem başka devletler tarafından da kabul edilmiştir. Hattâ bugün denebilir ki, Georgia, Güney Carolina ve Delaware’den başka bütün devletlerde uygulanmakta olan sistem budur, yani Avustralya sistemidir. Georgia ve Delaware’de kanun seçmenlerin, oylarını gizli şekilde işaretlemelerini şart kılmıştır.

Louisville ise, 1888 Seçim Kanunu nu hazırlarken, İngiltere ve dominyonlardaki seçim sistemini esas tutmuştur. Buna göre hiç parti işareti olmaksızın, isimler oy kâğıtları üzerine, alfabe sırasıyla, yazılacaktır. Aynı yıl içinde çıkarılan Massachussetts Oy Kanunu da bu hükümleri kabul etmişti. Amma ayrıca her aday isminin hizasına, onu aday gösteren parti adının konmasına da devam olunacaktı. Bu usule Massachussetts sistemi denildi. Seçmen, hangi parti adaylarına oy vermek istiyorsa, onların adları hizasındaki dörtgenlerin içine x işareti koyacaktır. Listelerde isimler çok fazla olduğu için bunların hangi partiye mensup olduğu gösterilmekle seçmene rehberlik etmesi düşünülmüştü. Şimdi Florida Tennessee, Mississipi ve Virginia’dan başka, bütün devletler oy kâğıtlarını bu şekilde düzenliyorlar. Yalnız bu



dört güney devleti aday üstelerinden parti adlarını kaldırmışlardır, maksatları zencileri şaşırtmaktır. Çünkü zenciler, oylarını hep cumhuriyet partisine vermek istiyorlar. Bu dört devlet seçimlerinde (Tennessee'den başka) listelerde ilkönce demokratlar, sonra cumhuriyetçiler geliyordu.

New-York'ta oy kâğıtlarına yalnız parti adları değil, parti işaretleri de konur. Bunun sebebi okuma bilmeyenleri aydınlatmaktır.

1889 da Indiana, Avustralya sistemini aldı. Bu sisteme göre parti adayları ayrı bir sütunda bulunacak ve sütunun üstüne partinin adı ve işareti konacaktır. Bütün bir parti adaylarına oy vermek isteyen seçmen sütunun tepesindeki daire içine X. işareti yapacaktır. Parçalı oy verecekse ya tercih ettiği partinin yuvarlağı içine X işareti koymakla beraber oy vermek istediği öteki partilerin aday isimleri hizasındaki yuvarlaklara da birer X işareti yapar veya baştan aşağı tercih ettiği bütün isimler hizasındaki dairelere birer X yapar. Bu sistem daha ziyade bir partinin bütün adaylarına oy verme bakımından uygundur. Bu sistem Amerika Birleşik Devletleri'nin yüzde ellisi tarafından kabul olunmuştur. Parti işareti olarak cumhuriyetçiler kartal ve demokratlar da horoz resmi kullanılmaktadırlar.

### **Oy kâğıtlarının hazırlanması ve sayılması**

Avustralya sistemi oy kâğıtlarıyla ilgili birçok tedbirler de düşünmüştür. Oy kâğıtları basılırken, bunların tesbit edilen miktarı aşmamasını veya çalınmamasını sağlamak maksadiyle basın yerinde müşahitler bulunur. Oy kâğıtları basıldıktan sonra yüzer yüzer paketlenir ve mühürlenir ve sonra ilgili mahallî idare komitelerine dağıtacak makamlara teslim olunur. Mahallî idare komiteleri bunları ya kullanılmış veya boş olarak aynı sayıda geri vermek zorundadırlar.

Eğer sandık başlarında oy kâğıdı verenlerin benlikleri incelenmeyecek olursa, hilelerin önüne geçilemez. Her şeye rağmen oy kâğıtlarının çalınıp kullanılması mümkündür. Meselâ Chicago'da çok iyi giyinmiş bir kadın oy vermek

üzere geldiği sırada, sahte baygınlık göstermiş ve herkes telâşa düşünce o, bundan faydalanarak aldığı oy kâğıdını birlikte götürmüştür.

Seçim dalaveresi çok defa şöyle olmaktadır: Dalavereci, aşırıldığı bir oy kâğıdını istediği şekilde işaretliyor ve elde ettiği seçmene vererek sandığa atılmasını sağlıyor. Seçmene seçim hâkimi tarafından verilen asıl oy kâğıdı da böylelikle henüz hiç işaretlenmemiş olarak yine dalaverecinin eline geçiyor ve bu suretle istenildiği şekilde işaretlenerek tutulmuş bir başka seçmen tarafından yine sandığa atılıyor. Bu hareketler bütün seçim günü devam ediyor. Bu gibi hileleri önlemek ve sandıklara bu gibi oy kâğıtlarının atılmasına engel olmak maksadiyle Amerika Birleşmiş Devletleri'nin hemen yarısında zımbalı ve dip koçanlı oy kâğıtları kullanılmaktadır. Oy kâğıdında dip koçanının sıra numarası vardır. Her seçmenin kendisine verilmiş oy kâğıdından başkasını kullanıp kullanmadığı dip koçan numarası ile karşılaştırılmak suretiyle kontrol edilir. Bir kaç devlette dip koçanlar çifttir ve oy kâğıtları bloknot şeklinde birleştirilmiştir. Bütün bunlar hilekârlığa karşı daha ihtiyatlı olmak için yapılmaktadır.

### **Oy makineleri**

Amerika seçimlerinde ilk defa oy makinesi kullanan memleketler, New-York ile Lockport şehirleri olmuştur. Bu makine, vezne hesaplarını kaydeden otomatik makinalara benzer, öyle ki, her kolun kaç defa açılıp kapanmış olduğunu müşir levhasına bakarak anlamak mümkündür. Makinenin ön kısmında her adayın adı sıra ile yazılmıştır. Bu adların üstünde de birer kol bulunmaktadır. Hangi adaya oy verilmek isteniyorsa o adayın ismi üstündeki kol aşağı indirilir. Seçmenin hangi adaya ait kolu harekete getirdiği başkası tarafından görülmesin diye, makinelerin etrafı perdelerle kapatılmıştır. Bu makinelerde partiler için de kollar vardır. Bir partinin bütün adaylarına oy vermek isteyenlerin yapacakları şey, sadece bu kolları harekete getirmekten ibarettir.

Makinenin başına gelen seçmen, oyunu kullanmak üzere kollardan birini harekete getirdikten sonra makine, otomatik olarak kilitlenir ve hilekâr bir kimsenin ikinci defa bir hareket yapmasına imkân vermez. Makinenin bundan sonra işleyebilmesi için yeni bir seçmenin gelerek tekrar perdeleri kapatması gerektir. Eğer bir seçmen istediği bir adaya oy vermek üzere hazırlık yaparken yanlış bir kol çekecek olursa, bulunduğu yeri terketmeden ve perdeleri açmadan bu yanlışlığı her zaman düzeltebilir. Bundan sonra yeni bir seçmen gelip perdeleri kapatıncaya kadar makina işlemez. Toplam müş'irleri makinenin arkasına konmuş olduğu için oy verme sırasında bunların görülmesine imkân yoktur. Oyların verilmesi bitince, toplam müş'irlerinin kilitli bulunan kapakları açılır ve seçim sonuçları okunur.

Bu makinelerin avantajları çoktur. Gizlilik oy kâğıtları sisteminden daha iyi bir surette sağlanmaktadır. Dalavere oyunlarını bunda yürütmek daha güçtür. Oy hataları kolay düzeltilebilir. Oy kâğıtlarının sayılmasındaki yorgunluk ve bekleme makinelerde yoktur. Tecrübelere göre oy makinalarının daha başka avantajları da vardır. Meselâ: seçim süresini ve masraflarını da kısaltmaktadır. Makine kullanılan yerlerde birçok bölgeler birleştirilmekte ve sayıları azaltılmaktadır. Aynı şekilde memur sayısından da tasarruf edilmektedir.

Bütün bu avantajlarına rağmen, bugün ancak on Amerikan devletinde oy makinası kullanılmaktadır. Böyle olmakla beraber, Amerika Birleşik Devletleri'nin yarısında kanunlar, oy makinası kullanılmasını kabul etmiş bulunuyor. Hiç bir devlet henüz oy kâğıtlarından büsbütün uzaklaşmamıştır. Meselâ: New-York nüfusunun ancak yüzde 86 sı, Connecticut'un yüzde 63 ü, Washington'un yüzde 50 si, Indiana'nın yüzde 45 i oylarını makina ile vermektedirler. Michigan seçimlerinde 389 makina kullanılıyor. İowa'ının 99 kontluğundan 22 sinde oy makinası vardır.

Oy makinalarının daha geniş ölçüde yayılmaması sebepsiz değildir. Meselâ: Chicago gibi bazı şehirlerde ağır skandallar kendini göstermiş ve eski makinalar üzerinde

hile yapılabileceği anlaşılmıştır. İlk zamanlar (Ohio) da mahkeme makina ile oy vermenin Anayasaya uygun olmadığına karar vermişse de, daha sonra bu kararını geri almıştır.

Ne yazık ki, birçok tasarruf imkânları veren bu makinaların kendi maliyet fiyatları çok yüksektir. Bir tek makina bin dolardan aşağıya alınamıyor. Bir seçim yerinden ibaret olan bölgelerde makina tasarruf sağlayamaz. Oyların kısa zaman içinde kullanılması mümkün olan yerlerde makina gerekli değildir. Bu makinaların yapılmasına en kuvvetli engel dalavereci politika adamlarının karşı koymalarıdır. Çünkü makinalarla hileli oy kâğıtlarına ve entrikalı sayımlara benzer işler becermek güçtür. Beşyüz ve daha fazla oy kâğıdının kullanıldığı seçim yerlerinde seçim komiteleri aralıksız yirmi dört saat çalışmak zorundadırlar. Böyle bir halde yorgunluk, işin düzgün bir şekilde yürütülmesine engeldir. Bundan başka Chicago ve New-York gibi şekillerde memur ve müşahitler tâyin etmek ve teşkilât kurmak ne kadar güçtür. Seçim komiteleri, sayımlar yapılırken, çok yorulurlar. Bu yorgunluk hilekârlar için bulunmaz fırsattır. Chicago’da yapılan ikinci defa sayılma tecrübesinde seçim kurullarından yüzde elli altısının büyük hatalara düştükleri görülmüştür.

---

## İNGİLTERE'DE KABİNE VE BAKANLAR

Yazan:

**William Bennett MUNRA**

Kalifornia Teknik Üniver-  
sitesi'nde İdare İlmi ve  
Tarih Profesörü

İngilizceden çeviren:

**Vecihi TÖNÜK**

§. Bir hükümetin ilk ödevi yaşamaktır. Düşüğü takdirde memleketin daimi bir ezilmeye, parçalanmaya gideceğine inanmadıkça, bir hükümet, hükümet olmak hakkına asla mâlik değildir.

**Arnold Bennett.**

§. Britanya Kabinesi sadece sağduyu ve anlayışla yaşamakta ve işlemektedir. Onun hükümdar ile, parlâmento ile, milletle hattâ kendi başkan ve üyeleriyle münasebetlerini düzenleyen anayasal veya kamusal tek bir satır yazılı metin bile mevcut değildir.

**W. E. Gladstone.**

## KABİNEİN KANUNİ TEMELİNİN ZAYIFLIĞI

Güzide bir Başbakanın yukarıda naklettiğimiz sözü iki asırdan fazla bir zaman için tamamiyle doğru ve yine onun: «Britanya kabinesi yeni zamanların siyaset dünyasında en meraklı ve nâdir bir teşekküldür» tarzındaki mütalâası dahi haklı idi. Fakat 1937 tarihli ve «Kırallığın Bakanları» adlı kanun çıktıktan sonra artık kabine hakkında kanuni yazılı tek bir metin mevcut değildir sözü doğru değildir. Zira bu kanun kabineden açıkça bahsetmekte ve hattâ kabine üyelerinin ödenekleri hakkında da bir cetveli muhtevî bulunmaktadır. Her nekadav Avam Kamarasındaki muhalefet lideri kabine için bir diken ise de, bu kanun tesadüfi olarak muhalefet liderine verilecek ödenek hakkında da hükümleri muhtevîdir. Bununla beraber Gladstone'un kabine

hakkındaki sözleri esas itibariyle hâlâ doğruluğunu muhafaza etmektedir. Zira 1937 tarihli kanun kabinesinin görev ve sorumluluğu hakkında hiç bir hüküm koymamaktadır. Bu hususlar, evvelce olduğu gibi, şimdi de uzun bir mazisi olan kiralılığın örf ve âdetine tabi kalmaktadır. Kabine, İngiliz hükümet cihazının en önemli bir parçasıdır. Hattâ bugün dünden daha önemlidir. Gerçekten kabine bugün hükümet makinesinin mihverî haline gelmiştir ve bütün cihaz bu mihverin etrafında dönmektedir. İngiliz kabinesinin ne olduğunu, ne yaptığını, görev ve sorumlunun neden ibaret bulunduğunu bilmeyenler Britanya'nın siyasi kuruluşu hakkında açık bir fikir ve bilgi edinmeye muvaffak olamazlar.

### KABİNEİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Britanya kabinesi modern dünyanın hükümet müesseseleri arasında örf ve âdetin neler yaratabileceğinin en iyi bir misalini vermektedir. Norman'lar zamanının «Curia Regis» inin; «Privy Council» in babası olduğu hatırlardadır, Privy Council = Has Şûra = Özel Danışt kiralâ fikir ve mütalâa vermek ve idarenin günlük işlerinde ona yardım etmekle ödevli bir kurul idi. Bu kurulun üyeleri kiral tarafından seçilip atanıyordu. Bu hususta kiralın büyük bir takdir salâhiyeti vardı. Parlâmentoda üye olan bazı asiller de bu kurulda üye idiyseler de esaslı bir rol oynayamıyorlardı. Tudor'lar ve Stuart'lar zamanında bu şûra gelişmiş ve kuvvetli bir heyet haline gelmişti. Çeşitli komiteleri marifetiyle idarenin her dalını hemen hemen bu kurul yürütüyordu. Hiç bir şey bu şûranın dikkatli denetiminin dışında kalamıyorum Fazla olarak, bu heyetin üyeleri de yalnız kiralâ karşı sorumlu bir durumda bulunup, parlâmentoya karşı sorumlu değildiler. Parlâmentonun bunlar üzerinde nafiz olabilmek için elindeki tek vasıta suçlandırmaktan ibaretti. Hattâ çoğu zaman bu usul de tesirli olamazdı. Zira kiral, hüküm giymiş olan şûra üyelerini affetmek yetkisini haizdi. Böylece Has Şûra büyüyüp geliştikçe görevleri de artıp genişliyordu. Üyelerinin artması ve komitelerinin çoğalması neticesi olarak kurul betaet kesbetti ve bir istişare heyeti

olarak faydalı bir kurul olmaktan çıktı. Üyelerinin çoğu bitip tükenmek bilmeyen tartışmalarla vakit geçirmekten başka bir şey yapmaz oldular. Bundan başka kiral, Has Şûra üyeliğini şuna buna fahri birer ünvan olarak vermeye başladı. Bu kabil üyeler ise, Has Şûra'nın toplantılarında nadiren veya hiç hazır bulunmazlardı. Onun için kiralın özel danışma odasına, diğer adı ile, kabinesine kendisine uzun uzun tartışmalar yapmaksızın fikir ve mütalâa verebilecek bazı seçkin üyeleri çağırıp onlardan fikir danışması usulünün uygulanması tabii sayıldı. Bu usulün uygulanmasına ne vakit başlandığı iyice bilinmemektedir. Herhalde hariçtekilerin bunu öğrenmelerinden daha evvel bu usulün uygulanmaya başlanmış olması ihtimal içindedir. Fakat ikinci Şarkın zamanında bu toplantılara katılanların beş üyeden ibaret bulunduğu ve bunların hepsinin de kiralın yakın dostlarından olan asillerden mürekkep olduğu kesin olarak bilinmektedir.

Privy Council = Has Şûra = Özel Danışt istişari görevler yapmakla beraber onun bilkuvve kabine yerine geçmesi parlâmentonun hoşuna gitmemişti. Avam Kamarası buna «hükümet ve idare işlerine keyf ve itisaf yolları açmaya çalışmak» nazariyle bakıyordu. Avam Kamarası üyeleri kiralın danışmanlarını denetim altında bulundurmak arzusunda idiler. Fakat kiral kimleri müşavir = danışman tâyin ettiğini açıkça bildirmemekte ve bu tâyinleri gizlemekte olduğundan, Avam Kamarası üyeleri bu arzularına nail olamıyorlardı. Bununla beraber Avam Kamarası üyelerinin elinde de kiralın bu danışmanlarını suçlandırabilmek yetkisi gibi bir silâhı vardı. Parlâmento bu yetkisini kullanmak suretiyle kirala gizli veya açık bir surette fikir ve mütalâa verenlerin verdikleri bu fikir ve mütalâaların iyi veya fena sonuçlarının sorumlunun kendilerine ait ve râci bulunduğunu belirtiyordu. Bu prensip, 1679 da kesin olarak kararlaşılmış ve yerleşmiş oldu. Parlâmento, kiralın çok itimat ettiği danışmanlarını azletmenin yolunu buldu. İkinci Şarl bunları kurtarmak için her şeyi yaptı. Bahse konu olan danışman Danby Kontu Thomas Osborne idi ve hazine lordluğu

görevini yapıyordu. Avam Kamarası bu suçlamaya ve kovuşturmaya başlayınca kiral, meclisi dağıttı ve yeniden seçim yapılmasını emretti. Fakat yeni seçim sonucunda toplanan meclis de kiralın müşaviri hakkındaki suçlama ve kovuşturmayı yeniledi. Danby, her ne yapılmış ise kiralın emriyle yapılmış olduğunu ve İngiliz hukukunun esaslarına göre ise «Kiralın hata yapamayacağından» ve sorumsuzluğundan bahsederek kendisini müdafaa etti. Lâkin Parlâmento azimli ve kararlı davranarak takibatı durdurmada ve kiralın danışmanını, Tower hapisanesine gönderdi. Parlâmento böyle yapmakla da Bakanların, kirallığın haiz olduğu kanuni muafiyet ve imtiyazların arkasına saklanarak sorumluluktan kurtulamamaları ilkesinin kesin olarak yerleşmesini sağlamış oldu amma, bu durum ortaya bir tezat ve gayritabiilik çıkardı. Kiral, müşavirlerini seçmek hak ve yetkisini haizdir. Çok eski zamanlardan beri mevcut olan bu hakka hiç kimse tarafından itiraz ela edilmemektedir. Kiral, güvendiği kimseleri seçmek ve günlük idare işlerinin kendi emir ve talimatına tevfiikan yürütülmesini bunlara tevdi etmek hak ve imtiyazına maliktir. Fakat öbür yandan parlâmento da kiralın istenilmeyen danışmanlarını suçlamak suretiyle azletmek yetkisini haiz bulunmaktadır. Yalnız bu kadar da değil, parlâmento, krala isabetli fikir ve mütalâa verilmemesi veya kiralın emir ve talimatı dışına çıkılması sebebiyle de danışmanları cezalandırmak yetkisini haizdir. Bu şartlar altında Bakanların durumlarının çok sıkışık bulunduğu şüphesizdir. Zira kiralın emir ve talimatına uygun hareket etmeseler, vazifelerinden azlonurlar; bu emir ve talimatlara saygı gösterecekler, parlamento kendilerini suçlandırıp hapse atılabilir. Bu tertip ve düzen içinde ise hükümet makinesi işleyemez. Bu iki başlı sorumluluğu birleştirecek ve düzenleyecek bir tertip ve plân düşünmek ve bulmak gerekliydi.

### **Kabine Üzerinde Parlâmentonun Tam bir Denetim Yetkisinin Kurulması**

Bu güçlüğü ortadan kaldırabilmek için ise Avam Ka-



marası'nın kendine has fikirleri vardı. Danby'nin çekilmesinden senelerce evvel Avam Kamarası meselenin sureti hallini şu sözlerle beyan ve irae etmişti: «Kral yalnız ve yalnız Parlâmentonun güvenini kazanabilecek olan danışmanları istihdam etmelidir.» Başka bir deyimle, kiralın danışmanlarının ancak ve ancak parlâmento tarafından seçilmesine müsaade olunması suretiyle bunların sorumlulukları düzenlenir ve birleştirilebilir. Fakat birinci Şarl bu teklife kulak asmadı. Şayet bu öğüde kulak asmış olsaydı, hem tacını, hem de kellesini kurtarmış olacaktı. Bu, Cromwell tarafından da kabul edilmemişti. 1660 yılında Stuart monarşisinin ihyasından sonra ikinci Şarl tarafından da nazara alınmadı. Kısa süren hükümdarlığı müddetince ikinci James de öyle yaptı. Fakat Avam Kamarası da her fırsat düştükçe teklifini ileri sürmekten geri kalmadı ve en sonunda da ısrarının mükâfatını gördü. 1688 yılında William ile Mary tahta çıkınca Avam Kamarası'nın talep ve tekliflerine uygun hareket ettiler ve kiralın bakanlarının parlâmentoya karşı sorumlu bulundukları ilkesi bu tarihten beri ciddi ve önemli bir itiraz ve itilâfla karşılaşmadı.

### **Has Şûra (Privy Council)**

Şimdi bir nebze Flaş Şûra konusuna dönelim. Bir danışma kurulu olan Has Şûranın yerine kabine geçmiştir; fakat Has Şûra'nın varlığı da sona ermemişti. Has Şûra'ya da yapacak daha birçok işler kalıyordu. Ve işte bu sebeplerdir ki, Britanya'nın bugünkü idare makinesini bir parçası olarak kalmış ve işlemekte bulunmuştur. Has Şûra 300 ü aşan üye sayısı ile hâlâ da kalabalık bir kuruldur. Bu kurulun üyelerinin önemli bir kısmını kabine üyeliklerinde bulunmuş olanlarla halen de bulunanlar teşkil etmektedirler. Kabineye dâhil bir bakanlığa geçen Bakanlar hemen Has Şûra'ya üye yapılmaktadırlar. Bunlar, bakanlıktan ayrılışları bile hayat kaydı ile Has Şûra üyesi olarak kalmaktadırlar. Bundan başka siyasi hayatta, yargıcılıkta, memuriyette, sanatta, edebiyatta, hukukta, ilimde veya sömürgeler idaresinde temayüz etmiş bulunanlar bir şeref nişanesi olarak kiralılık tarafından Has Şûra üyesi yapılmaktadır.

### **Has Şûra'nın Bugünkü Görevleri**

Has Şûra'nın bütün üyelerinin işleri görüşüp tartışmak üzere bir arada toplanmaları mutad değildir. Böyle bütün üyelerin katılmasıyla yapılan toplantılar, ancak yeni bir hükümdarın taç giyme töreni gibi önemli vesileler zuhurunda olmaktadır. Fakat Has Şûra'nın mitingleri sık sık vuku bulmaktadır. Başkan Lord ile Şûra'nın yazmanı da dâhil olmak üzere, üç veya dört kabine üyesi birlikte Buckingham Sarayı'na gelerek bütün üyeler adına hareket ve muamele ifa etmektedirler. Her nekad arazı şart değışle de, ekseriya kiral da hazır bulunmaktadır. Bu toplantılarda görülen işlerin çoğunu daha evvel hazırlanıp kabinece onaylanmış bulunan orders - in - Council = Parlâmentonun tasdik ve tasvibiyle veya hemen doğrudan doğruya yürürlüğe- geçecek olan kanun hüküm ve kuvvetini haiz teşrii mahiyetteki emir ve kararların kabulü teşkil etmektedir. Has Şûra'nın (özel danışıt) bazı komiteleri de vardır ki, bunların içinde en önemlisi adalet komitesidir.

### **Kabineye Parti Dayanışmasının Sokulması**

Kabine, Has Şûra'nın 250 yıl önceki istişare görevlerini üzerine almış bulunuyor; fakat parlâmentonun kabine üzerindeki denetiminin müessirliğini sağlayacak usuller hâlâ tamamlanamamıştır. 1688 devriminden önce kırıllar danışmanlarını kendi samimi dostları ve taraftarları arasından seçmekte idiler. Bu tarihten sonraki hükümdarlar ise danışmanlarını parlâmentodaki büyük parti grupları arasından seçmek yeniliğini göstermeye başladılar. Bu hareket tarzı ile hem Whigs'lere, hem de Tories'lere aynı derecede önem ve değeri vermek amacını güttüklerini göstermek istiyorlardı. Fakat bu usul iyi işleyemedi; herkesin tahmin edebileceği veçhile iki ayrı muhalif partiye mensup Bakanlar bir arada âhenkli bir surette çalışmamaktadırlar ve partiler arasındaki ayrılık açık ve kesin bir hatla ayrılmış bulunduğu vakitlerde uyuşmazlıklar büyümekte ve bariz bir şekil almaktadır. Bu vaziyette kabine iki partiye ayrılmış bir meclis manzarası arzeder; oy birliğiyle kararlar alamaz; kabine

üyelerinin bir kısmı parlâmentonun güvenini sağlar, diğer kısmı ise sağlayamaz. Bu müşkülâtın kurtulmanın tek yolu olarak, bütün bakanların parlâmentoda çoğunluğu haiz olan parti mensuplarından seçilmesi usulü kabul edildi. Bu sıralarda ise parlâmentoda çoğunluğu Whigs'ler haizdi. 1697 yılında kurulan kabine, bütün üyeleri parlâmentoda çoğunluğu haiz partinin güvenini haiz ilk İngiliz kabinesi idi. Bu yeni tatbikat Kraliçe Anne tarafından bile umumi bir usul ve kaide olarak takip olundu. Ve kendi şahsi sempatisi Tories'lere mütemayil olduğu halde Whigs'lere mensup bakanları iş başına getirdi. Şüphesiz bir anayasa örf ve âdetinin yerleşmesi için zamana ihtiyaç vardır. Hattâ Anne'ın hükümdarlık süresinin sonlarında bile bakanların müşterek sorumluluğu ve kabine dayanışması ilkesinin devrilmesi ihtimal harici değildir. Gerçekten eğer Anne'ı haris ve sere iradeli bir kiral istihlâf etmiş olsaydı, kabinenin her iki partiye mensup üyelerden kurulması usulünün ihyası tamamiyle imkân dâhilinde idi. Hattâ belki de ihya edilmiş bulunur du. Bununla beraber vaziyet William ve Anne tarafından başlanılmış bulunan tatbikatın devamına müsait olarak gelişti. Anne'ın yerine geçen Birinci George, Hanoverian hanedanına mensup dar fikirli bir kırıldı ve İngiliz siyasi gelenekleri hakkında hiç bir bilgisi yoktu. İngiliz dilini bile ne konuşabiliyor, ne de anlayabiliyordu. İngiliz dahili siyasetinin teferruatı kendisini hiç bir surette ilgilendirmiyordu bile. Bu sebeple kabinesinin toplantılarına başkanlık etmekten de çekindi ve bu görevi kabinesi üyelerinden Sir Robert Walpole'e bıraktı. Bu suretle Robert Walpole bugünkü anlamda ve ilk olarak başbakan oldu. Walpole'un zamanından çok evvel, sekizinci Henry'nin kırıllığı devrinde Wolsey ile Thomas Cromwell; Elizabeth'in zamanında Burleigh; Birinci Şarl zamanında Strafford ve İkinci Sarl zamanında da Clarendom bakanlar başı olmuşlardı. Fakat bu bakanlar başları parlâmentoda çoğunluğu haiz partilerin tanınmış liderleri sıfatıyla ve başbakan olarak mevki işgal etmiyorlardı. Kabine toplantılarına ilk defa ve kralın danışmanı ve aynı zamanda Avam Kamarasındaki çoğunluğun

önderi sıfatıyla başkanlık eden Walpole olmuştur. Bundan başka Walpole çok kıyaset, dirayet ve fetanet sahibi yetkili bir devlet adamıydı. Yirmi yıl Avam Kamarasındaki çoğunluğun güvenini sağlamış bulunduğundan, Birinci George ile ikinci George onu iş başında tutmuşlar ve kiralığın iradesini ona bırakmışlardı. Parlâmentonun çoğunluğunu kendi tarafında tutmak için müracaat ettiği usuller, bugün doğru gömülmeyebilir; hattâ hileli ve eğri bile sayılabilir. Fakat hiç olmazsa parlâmentonun çoğunluğunun güvenini sağlamadıkça mevkiini muhafazaya da çalışmamıştır. Maharet ve kıyasetine rağmen 1742 yılında parlâmentonun çoğunluğunu elinden kaçırdı ve hemen de istifa etti. Bununla beraber, kralın tam itimadını hâlâ da haizdi.

## **Kabine Sisteminin Değişmesi ve Bugünkü**

### **Şeklini Alması**

İktidar mevkiinde kaldığı bu uzun süre içinde Walpole kabine sistemine bugünkü şeklini vermiye çalışmış ve muvaffak da olmuş bulunmaktadır. Başbakanı kiralın seçmesi ve fakat diğer bakanları ise kiralın değil, başbakanın seçmesi esasını Walpole koymuştur. Önemli bütün hususlarda kiral ile kabine arasındaki muhabere ve münasebetlere vesatet etmek ödevinin yalnız başbakana ait ve raci olması hakkındaki kaideyi koyan da bizzat kendisidir. Kabinenin her zaman parlâmentonun çoğunluğuna dayanması esasını kabul ve müdafaa etmesine mukabil, partisinin kendisini desteklemesi lüzumunda ısrar etmişti. Whig Partisi'ne mensup her üyenin parlâmentoda kabinece ortaya atılan her dâvada kabineyi desteklemesini istedi. Ve bu isteği tatbik ve icra da etti. Böylece kabine usulü ile parti sistemi el ele vererek beraberce ilerlemeye ve inkişaf etmeye başladı. 1760 yılında üçüncü George tahta çıktığı vakit millî siyasetin istikamet ve cereyan almasında hükümdarın şahsi tesir ve nüfuzunun ihyası için cesurâne gayret ve teşebbüslerde bulundu ise de bu gayretler neticesiz kaldı. On sekizinci yüzyılın sonlarından beri Britanya kabine sistemi anahatları itibariyle esaslı bir değişikliğe uğramamış, sadece emsal teş-

kil eden bir sıra hâdise ve tatbikat ile birçok çeşitli hususlar açıklanmış ve kesinleşmiştir. Meselâ başbakanın istifası halinde onunla beraber bütün kabinenin iş başından ayrılması, başka bir deyimle, kabinenin sorumlunun müşterek olması esaslı bir kaide olarak yerleşti. Biraz sonra izah edileceği veçhile kabine üyelerinin yalnız kirala ve parlâmentoya karşı değil, birbirlerine karşı da sorumlu oldukları kesin bir şekil aldı. Bundan başka, parti sisteminin sürekli ve muntazam bir surette gelişmesi parti programının düzenlenme ve şekillenmesiyle parti inançlarının kanun haline kalbi, kabinenin görevleri arasında önemli bir mevki tuttu. Böylece bütün manzume sabit ve sağlam bir temel üzerine yerleşmeğe başladı. Fakat örf ve âdete istinat ettiğinden bu gelişme çok yavaş yol almak zorunda kaldı. Kabine sisteminin bugün bile artık son tekâmül merhalesine geldiğini düşünmeyi haklı gösterecek bir sebep yoktur. Kabine sistemi yeni yeni şekiller alarak inkişaf ve tekâmül seyrini takip etmektedir ve gelecek nesillerin elinde şüphesiz bu yolda devam edecektir.

### **Kabine Üyelerinin Sayısı**

Walpole'ün kabinesi 7-10 faal üyeden ibaretti. Fakat idare görevlerinin genişlemesi sebebiyle kabine de gittikçe büyüyüp genişledi. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında ise kabine üyelerinin sayısı yirmiyi aşmıştı. Bundan başka daha otuzdan fazla bakan vardı. Her nekad bunlar kabine üyesi değildiyse de kendilerine idare orunları<sup>1</sup> verilmişti. Barış zamanlarında kabine halinde ve bir arada toplanan yirmi bakanla iş görmek mümkündü. Fakat Büyük Britanya, Birinci Cihan Harbi'ne katılmak zorunda kalınca böyle kalabalık bir heyetin hal ve vaziyetin icap ettirdiği seri kararlara varmaya imkân olmadığı sabit oldu. Lloyd George'un dediği gibi: «Siz bu çok sayıdaki üyelerle kurulan bir heyetle harbi sevk ve idare edemezsiniz». Bunun için 1916 yılında kabine içinde beş altı üyeden mürekkep bir harp ka-

---

<sup>1</sup> Orun= Makam

binesi ihdas edildi. Bu daha küçük heyete Britanya'nın harp programını gerçekleştirmek yetkisi verildi. Bu altı üyeden yalnız birinin, maliye bakanının, idare ödevleri vardı. Başbakan da dahil olduğu halde bu bakanlar kurulunun, bu harp kabinesinin diğer üyeleri harp işlerinin kovalanmasına emek harcamaktan muaf tutulmuşlardı.<sup>1</sup> Bu tertibin haklı ve yerinde olduğu anlaşıldı. Ve bu tarz kabine üyeleri sayısının da sürekli olarak 10-12 arasında bulunması lüzumunu belirtti.<sup>2</sup> Fakat bu teklif hiç bir sonuç vermedi. 1919 yılında eski kabine 20 kadar üyesiyle ihya edildi ve o vakitten beri de sürüp gitmektedir.

### Kabine Üyelerinin Seçim Usulü

Bugünkü günde kabine nasıl teşkilâtlanmış ve görevleri nelerden ibarettir? Böyle bir tartışmaya girişmeden önce İngilizlerin kendi hükümetlerinin yürütme kolunu tarif ve tavsif ederken kullandıkları bazı terimlerin anlamlarının açık ve kesin olarak iyice belirtilmesi gereklidir.

Bu terimler Privy Council = Özel Danışt, Has Şûra; Ministry = bakanlar heyeti; cabinet = kabine ve government = hükümet tâbirlerinden ibarettir. Nazariyatta kiralığın muamelelerini hâlâ Has Şûra yürütmektedir. Kıratlığın muamele ve kararları «Has Şûranın muvafakatiyle ve birlikte» formülü ile ısdar ve ilân olunmaktadır. Bunun sebebi son zamanlara kadar kabinenin gerek anayasa ve gerekse kanunlarca kabul edilmemiş olmasıdır. Bu itibarla hiç bir kimse resmen kabine üyesi olarak atanmamaktadır. Bakanlar önce Has Şûra'ya üye olarak atanmaktadırlar ve sonra da kabine toplantılarına davet olunmaktadırlar. Bunun içindir ki, kabine «Başbakanın kendine yardım etmek üzere Has Şûra üyeleri arasından seçtiği yirmi kişiden mürekkep bir heyettir» diye tarif edilebilir. Diğer bazı terimler de İn-

---

<sup>1</sup> Daha fazla tafsilat için John A. Fairbie'nin "British War Administration" adlı kitabına başvurulmalıdır. (Oxford 1919 )

<sup>2</sup> Umumiyetle Haldane Reort diye bilinen ve anılan İmar Bakanlığının Hükümet Makinesi Komitesinin raporu. (1918)

giliz olmyanlar tarafından birbirine karıştırmaktadır. Halbuki bunların arasındaki farkları unutmamak lâzımdır. Ezcümle Ministers = Bakanlar ile Cabinet Ministers = Kabine Bakanları ve Ministry = Bakanlar heyeti ile Cabinet = Kabine tâbirleri arasında fark vardır. Parlâmento üyesi olup da siyasi nitelikte idari bir makam işgal eden ve kabinenin çekilmesiyle işgal ettikleri mevkileri kabine ile birlikte terkedenlere «Bakan» denmektedir. Başka bir deyimle bakanlar Avam Kamarası üyelerinin çoğunluğunun güvenine mazhar olduğu müddetçe iş başında kalan Kırallığın yüksek memurlarıdır. Ellinden fazla bakan varsa da bunlardan ancak 20 si kabine üyesi olan bakanlardandır. Meselâ Posta Genel Müdürü ile Başsavcı bakandırlar; fakat kabine üyesi olan bakanlardan değildirler. Kabineye dâhil olmayan bakanlar, işlerin görüşülüp tartışılması için heyet halinde toplanmazlar. Bunların toplanarak birlikte görüşecekleri işler yoktur. Bir arada toplanmak ve birlikte çalışmak yalnız kabine üyesi olan bakanlara aittir. Kabine üyesi olmyan bakanların ödevleri ferdî ödevlerdir. Bunlar, ya küçük bir bakanlık, veya devlet dairesinin başıdırlar, yahut da büyük bir bakanlığın başı olan ve kabineye dâhil bulunan bir bakanın yardımcısı; idari veya siyasi müsteşarıdırlar. Bazı bakanlar da Avam Kamarası'nda çoğunluk partisinin önderlik ve takipçiliği hizmetini görürler. Büyük Britanya'da kabine üyesi olan bakanlarla kabine üyesi olmayan bakanlar arasındaki bu büyük fark Amerikalı okuyuculara belki de Birleşik Devletler'in Cumhurbaşkanı'nın iş başına geçtiği zaman birçok yüksek idareciler tâyin etmesi ve iş başından ayrılırken bunların da başkanla birlikte ayrılmalari yolundaki tatbikat hatırlatılarak daha iyi ve açık bir surette izah olunabilir. Birleşik Amerika Devletleri Cumhurbaşkanı'nın kabinesi de zaten yalnız on bakandan ibaret olmayıp Dışişleri, Millî Savunma, Deniz ve Hazine bakan muavinleriyle diğer çeşitli daire, komisyon ve kurumların başları da başkanın kabinesine dâhil yüksek memurlardır. Birleşik Devletler'de bütün bu kabine üyeleriyle yüksek memurların iş başında kalacakları müddet sıhhatle belli edilmemiş olmakla

beraber, yine de İngilizlerin Bakanlar Heyeti dedikleri topluluğa tekabül etmektedir. Kabine bu üç zümre heyetin en küçüğü ve ortaklaşa sorumluluğu olan bir heyettir. Kabine. Başbakanın kendi kabinesine dahil olmak üzere tâyin ettiği bakanlardan mürekkeptir. Başbakana bu tâyinlerde geçmişteki emsal geniş ölçüde rehberlik etmektedir. Dışişleri, İçişleri, Milli Savunma Bakanlıkları gibi önemli makamları işgal eden bakanlar daima kabineye dahil üyeler paye ve safındadırlar. Fakat diğer daha az önemli bakanlıkları işgal eden bakanlar bu derece ve sınıfa dahil ve mensup değildirler. Ancak bunlardan bazılarının kabineye dâhil üyeler sırasına girmelerine ve bakan statüsüne mazhar olmalarına başbakan karar verebilir. Zira başbakan hem kabinenin, hem de diğer bütün bakanların topunun birden başıdır. Nihayet bir de hükümet terimi vardır ki, İngilizler bu tâbiri yabancıların alışmamış olduğu bir anlama almaktadırlar. Meselâ İngilizler bir hükümet değişikliğinden bahsettikleri vakit, hükümetin şeklinin tebeddülü mânasına anlamazlar. Yine onlar «hükümet düşeceğe benziyor» dedikleri vakit de hükümdarlık usulünün kaldırılıp yerine herhangi başka bir hükümet şeklinin ikame edileceğini mürad etmezler. Hükümet denilince onlar başbakanla bakan arkadaşlarının bugünkü günde idare ve murakabesi altında bulunan yürütme orunlarını (icra makamlarını) kasedederler. İşte «hükümet karar ve tedbirlerinin» parlâmentodan geçmesinden sorumlu olan bu yürütme orunlarıdır. İngilizlerin hükümet tâbiri aşağı yukarı Amerikalıların Administration —idare de dikleri terime karşılık teşkil eder ki, biraz da müphem ve lâkaydane bir kullanım tarzıyla cumhurbaşkanı ile kabinesi üyelerini ve bunların yardımcılığıyla başkanlıkta bir değişiklik vukuunda onunla birlikte iş başından ayrılacak olanları kapsar.

## **BAŞBAKAN**

### **1 — Başbakanın seçilip atanması:**

Yukarıda da söylendiği gibi başbakan bütün bakanların, kabinenin ve hükümetin başıdır. Kırıl, başbakanı se-



çerken derin ve etraflı incelemeler yapar. Bununla beraber bu hususta kiralın öyle geniş bir takdir salâhiyeti yoktur. Kırıl, Avam Kamarası'nda çoğunluğu elde tutan siyasî partinin liderini davet eder ve teamül icabı olarak başbakanlığa onu tâyin etmeğe de mecburdur. Şayet tek başına hiç bir parti çoğunluğu elde tutamıyorsa kırıl bir birlik (coalition) kabinesi kurabilecek veya önemli işlerde çoğunluk sağlayabilecek olan parti liderlerini davet eder. İngiltere'de de nesiller boyunca iki partili sistem rüçhan kazanmış bulunduğundan kiralın vazifesi basitleşmiştir. Bir başbakan genel bir seçimde hezimete uğrar veya Avam Kamarası'nın güvenini ve çoğunluğunu sağlayamazsa kiralın işi sadece seçim savaşıdan galip çıkan veya Avam Kamarası'nın güven ve çoğunluğunu sağlayan siyasi parti liderini davetle Başbakanlık görev ve ödevini omuzları üstüne almasını ona tekliften ibarettir. Fakat Avam Kamarası'nda üç parti temsil ediliyor ve bunlardan da hiç biri tek başına çoğunluğu elinde tutamıyorsa kiralın vazifesi o kadar da sade ve basit değildir. Bu takdirde kırıl, akıl ve muhakemesini kullanarak parti liderlerinden kimleri davet etmesi lâzımgeldiğini tâyin eder. Esaslı mesele Başbakanlık makamını işgal edecek olan kimsenin Avam Kamarası'ndaki çoğunluğa dayanabilmeyi sağlamasıdır. Şayet bu çoğunluğu kendi partisi safları arasından temin edebilirse şüphesiz en iyisi budur. Şayet bu yolda bir çoğunluk sağlayamazsa diğer partilerden biriyle anlaşma, uzlaşma veya koalisyon kabinesi teşkili suretiyle Avam Kamarası'nda bir çoğunluk sağlanmaya çalışılır, 1928 yılında Mr. Ramsey Mc. Donald başbakan olmak üzere davet edildiği vakit çalışma partisi Avam Kamarası'nda çoğunluğu tek başına elinde tutamıyordu. Fakat iş başına geçmeden önce Muhafazakarlara rağmen Liberal'lerden yeter sayıda müzaheret sağlamak yoluyla Avam Kamarası'nda çoğunluk elde edilmiş ve böylece iş başında kalabilmiştir.

## 2 — Başbakan ve parti liderliği:

Başbakan hemen daima hal ve vaziyetin icabına göre iki veya üç parti liderleri arasından seçilir. Böyle tanınmış

bir parti liderinden gayri bir kimsenin başbakanlığı deruhte etmeğe davet olunması, anlaşılması güç bir vaziyet meydana getirir. 1922 yılında Mr. Lloyd George istifasını verince muhafazakârların safında tanınmış bir lider yoktu. Kırıl, Mr. Bonar Law'dan başbakanlığı deruhte etmesini istedi. Bonar Law Muhafazakâr Partisi nin kendisini sarahaten liderliğe tâyin ettiği takdirde başbakanlığı kabul edebileceğini bildirdi. Muhafazakâr Partisi kendisini lider yaptı, o da bunun üzerine başbakanlığı kabul etti. Kezalik 1923 yılında Bonar Law çekilince, kırıl, Stanley Boldwin'i davet le başbakanlığı ona teklif etti. Fakat bu suretle hareket etmeden önce parti ileri gelenleriyle istişarede bulunmuş ve bu tâyinin iyi karşılanacağını anlamak mecburiyetini duymuştu. Her parti kendi liderini seçmek usul ve tarzını kendisi serbestçe tâyin ve tesbit etmiştir. Bununla beraber umumi surette lider seçimi Avam Kamarasındaki partili üyelerle partinin diğer ileri gelenlerinin bir seçim toplantısında yapılmaktadır.

### **3 — Şimdiye Kadar Başbakanlık Yapmış Olanlar Hakkında Genel Bilgiler:**

İki yüz on altı yıl içinde (1722 - 1938) Büyük Britanya'da kırk başbakan iş başına geçmiş bulunmaktadır. Bu zamanın dörtte biri kadar süren bir müddet içinde bu sayının çok üstünde başbakan değiştirmiş olan Fransa ile bu durum açık bir tezat teşkil etmektedir. Sir Robert Walpole'den Newille Chamberlain'e gelinceye kadar Büyük Britanya'nın bu kırk başbakanı elli sekiz kabineye başbakanlık etmişlerdim.<sup>1</sup> Bu kırk başbakandan on üçü iki ve ikisi üç ve biri de (Gladstone) dört defa başbakan olarak iktidar mevkiine gelmişlerdi. Bu suretle her İngiliz kabinesi vasati bir hesapla dört ve bu kırk başbakanın her biri de altı yıldan daha az bir müddetle iş başında kalmışlardı. Bu kırk başbakandan yirmi sekizi doğum itibariyle İngiliz: altısı İskoçyalı, üçü İrlandalı; biri Galli, biri Kanadalı, biri de ya-

---

<sup>1</sup> Clive Bigham; The prime Ministers of Britain, New York.

bancı ana babadan ve fakat İngiliz doğumludur. (Distraeli). Yine bu kırk başbakanın yirmi beşi asil (âyan=peer) veya asilzade ve üçü veya dördü müstesna diğerleri önemi; servet sahibi idiler. Bunlardan otuz üçünün üniversite derecesi almış bulunması ve hemen hepsinin de bu dereceleri Oxford veya Cambridge gibi en eski İngiliz üniversitelerinden almış olmaları dikkate değer bir olaydır. Bu olay aynı zamanda bu iki en eski İngiliz Üniversitesinin milletin siyasi ve umumi hayatında aldığı seçkin ve büyük hissenin bariz delilleridir. Hemen hemen bütün başbakanlar siyasi hayata çok genç yaşlarında atılmışlardı. Başbakanlardan on biri yirmi bir yaşlarında parlâmentoya üye olmuşlardır. Bütün diğerlerinin siyasi hayata giriş yaşı ortalama olarak yirmi beştir. Birleşik Amerika Devletleri Cumhurbaşkanlarından hiç biri kendilerini siyasi hayatta bu kadar erken gösterememişlerdir. Bununla beraber bunlar başbakanlık postuna ortalama olarak elli yaşlarında geçebilmişlerdir ki bu; görevin uzun bir çıraklık devrine ihtiyaç olduğunu göstermektedir. İki Pitts’lerde olduğu gibi şüphesiz bunun önemli istisnaları olmuştur. Fakat genel olarak genç politikacılar başbakan olabilmek için uzun zaman sıralarının gelmesini beklemek zorunda kalmışlardır. Başbakanlardan yirmi biri Whigs veya Liberaller dendi. On yedisi Tories, Muhafazakâr veya Birlikçiler dendi (Unionists). Başbakan Duke of Portland birincisinde Whig, İkincisinde Tory Partileri mensubu olarak iki defa iş başına geçmiş olduğundan bir başbakan da iki partili idi. Britanya’da, Çalışma Partisinden yalnız bir başbakan iş başına geçmiştir.<sup>1</sup>

Britanya Başbakanları, politikacılıktan gayri bir meslek sahibi idiler. Başbakanlardan biri asker, biri sanayici ve bazıları da avukatlar; fakat bunların hepsi de maiyetlerini temin için kendi kazançlarına bağlı değildiler. Bazıları uzun siyasi bir hayata maliktiler. Meselâ Duke Of Newcastle bir görevden ötekine geçmek suretiyle sürekli olarak 1

---

<sup>1</sup> Bu yazının 1939 yılında yazılmış olduğu hatırd tutulmalıdır (Tercüme).

46 ve Lord Palmerston ise 47 yıl hizmet görmüşlerdi. Gladstone yarım asırdan daha fazla bir müddet gâh iş başında, gâh dışında nöbet tutmuştu. Başbakanlık postunun insanın ömrünü kısaltmadığı anlaşılıyor. Zira başbakanların ortalama ömürleri (hâlen berhayat olanlar hariç) Davut Aleyhisselâm'ın ömrü gibi üç yirmi, bir on (70) kadar uzuncadır. Altı başbakan ise seksenliktir.

### **İNGİLİZ BAŞBAKANLARI İLE BİRLEŞİK DEVLETLERİN CUMHURBAŞKANLARININ MUKAYESESİ**

Kırk yıl önce Mr. James Bryce «Niçin büyük adamlar Amerika Birleşik Devletlerinde Cumhurbaşkanı geçilmemektedir?» konusu üzerine ilgi çeken bir yazı yazmıştı. Bu yazıda Lord Bryce, Amerika Birleşik Devletleri'nde, icra Kuvveti Başkanlığının çoğu zaman büyük ve sivrilmiş insanlar tarafından niçin doldurulmadığı sorusunu ortaya atmıştı. Bryce, Washington'dan sonra Cumhurbaşkanı olan yirmi bir kişi arasında ancak yarım düzinesinin büyük değer ve liyakat sahibi devlet adamı olduğunu ileri sürmüştür. Yalnız Washington, Jefferson, Madison, Jackson, Lincoln, Grant, Claveland Birleşik Devletler'in birinci sınıf devlet adamları arasında yer alan hükümet reisleri idiler. Cumhuriyetin ilk yüz yılındaki Cumhurbaşkanılarının yarısından fazlasının bugün tamamiyle unutulmuş insanlar olduğu açık ve samimî bir iddiadır. Fakat bu konuda yalnız Birleşik Devletler Cumhurbaşkanı orta seviyeli devlet adamlarına örnek teşkil etmez. İngiliz başbakanları arasında da vasat derecedeki devlet adamlarına sık rastlamak kabildir. Walpole ile Chamberlain arasında gelip geçen başbakanlar arasında Lord Bryce'in saydığı Amerika Cumhurbaşkanılarının zamanına rastlayan devrede yarım düzineden daha çok sayıda aşağı seviyede İngiliz Başbakanları bulunabilir. Walpole, Pitts, Peel, Palmeston, Disraeli, Gladstone böyle orta seviyeli başbakanlar listesinde yer almazlar. Bunlara Caning, Salisbury, Mac Donald da eklenebilir. Fakat North, Newcastle, Greenville, Rockingham, Liverpool, Campbell- Bannerman ne iktidar sahibi ve ne de sivrilmiş şahsiyet ola-

rak Fillmor, Buchanan, Arthur veya Harding'den üstün değildir. Duke of Wellington cesur ve kahraman bir askerdir. Grant da öyle. Fakat yüksek sivil bir görevin sorumluluğu kendilerine tevdi olununca bunların birinin diğerinden daha üstün olduğu sabit olmamıştır. Her iki memlekette de Cumhurbaşkanlığına ve başbakanlığa hem büyük insanlar, hem de ikinci derecedeki devlet adamları gelmişlerdir, Bu konu; üzerinde sahifeler dolusu yazı yazılabilecek bir önem taşımakta ise de yeri burası değildir.

### **BAŞBAKANIN KABİNE ÜYELERİNİ SEÇMESİ**

Başbakanı kral seçer. Kabineye dâhil bakanlarla kabineye dâhil olmıyan bakanlar da, başbakan tarafından seçilir. Başbakan, bakanları seçerken zahiren büyük bir serbestliğe maliktir. Fakat hesaba katması lâzım gelen bazı amelî mahiyette çeşitli mülâhazalar yok değildir. Yeni bir başbakan bir kabine kurarken yalnız kendi şahsî tercihleriyle hareket edip başka hiç bir şeyi nazara almayacak olursa bunun kendisini destekleyenlerin saflarında hâsıl edeceği karışıklığı unutmaması icap eder. Çeşitli ilgi ve menfaatlerin kabinede temsili gerektiğini de görmesi lâzımdır. Meselâ Lordlar Kamarasını tamamiyle ihmal edip kabinesinin bütün üyelerini Avam Kamarası'ndan seçemez. Kabinede parlâmentonun her iki meclisinin de temsil olunmasının lüzumu hakkında kanuni bir hüküm de mevcuttur. Bu kanun hükmü ile aynı kabineye aynı zamanda beşten fazla bakanla beşten çok bakan muavin veya müsteşarının kamaralardan yalnız birinden alınması yasak edilmiştir, iki yüz yıldan beri İngiliz kabinelerinde daima hem Avam Kamarası, hem de Lordlar Kamarası temsil edilmekte bulunmuştur. Fakat Avam Kamarası üyelerinden kabinede yer alanların nisbeti gittikçe artmaktadır. Üçüncü George'un ilk kabinesinde on dört üyeden on üçü Lordlar Kamarası'ndandı. Ancak 1832 tarihli Islahat Kanunundan sonradır ki Avam Kamarası üyeleri kabinede eşit sayıda yer alnaca başlamışlardır. Bu tarihten beri Avam Kamarası üyeleri kabinede yarı yarıya veya daha fazla sandalye işgal etmekte

devam edegelmişlerdir. Tabiatıyla Lord'lar, Çalışma ve Liberal partilerinin kurdukları kabineden ziyade Muhafazakârların teşkil ettikleri kabinelerde sayı itibariyle daha çok yer almışlardır.

Her İngiliz bakanının parlâmento üyesi yani ya Lordlar Kamarası, yahut da Avam Kamarası üyesi olması şarttır. Fakat bu bir bakanın tâyin edildiği sırada parlâmento üyesi olması lâzımgeldiği mânasına gelmez. BL bakan bazı defa kabineye üye tâyin olunduktan sonra da parlâmentoya üye olur. Şüphesiz bu tarz kabineye üye tâyin olunan bakana Lordluk payesi verilmek ve bu suretle de ona Lordlar Kamarasında bir sandalye kazandırılarak sağlanmaktadır. Fakat daha çok başvuru usul yeni bakan atanan kabine üyesinin Avam Kamarası na üye seçilebilmesine yol açmak üzere bu kamara üyelerinden birisinin ikna edilerek çekilmesini sağlamak suretiyle seçim dairelerinin birinde münhal bir üyelik yer açmaktan ibarettir. Böyle bir münhal vukuu özel bir seçim yapılmasını istilzam eder. Yeni bakan atanan kabine üyesi bu seçimde aday olur. Bu iş kolaylıkla gerçekleştirilebilir de. Zira Büyük Britanya'da Avam Kamarası'na üye seçilmek isteyen adayların seçim daireleri halkından olması mecburiyeti hakkında ne bir kanun hükmü, ne de teamül mevcut değildir. Bu itibarla bir başbakan kabinesine dışarıdan bir bakan almak isterse seçim sonucunun kazanılacağına güvenilir bir seçim dairesinde böylece bir inhilâl vukua getirmek suretiyle işi düzenleyebilir. Sandalyesinden vazgeçen üye de bu âlicenaplığının mükâfatını Lord payesi verilmek veya yüksek bir memuriyete tâyin edilmek suretiyle görmüş olur. Başbakan bu tertibi parti teşkilâtı mârifetiyle gerçekleştirir. Fakat bazı defa seçim dairesi zannolunduğu gibi uysal çıkmaz ve plân da gerçekleşmez.

Birkaç yıl önceye gelinceye kadar Avam Kamarası üyelerinden birisi bir bakanlık görevi kabul ettiği takdirde Avam Kamarası'ndaki sandalyesinin boşalması ve fakat yeniden seçilmek için seçim dairesine dönmesi bir kaide haline gelmişti. Bu kaidenin menşei ilgi çekicidir. İngiliz K1-

rallarının siyaset sahasında faal rol aldıkları eski günlere dönelim. Bu tarihlerde krallar, Avam Kamarası üyelerinin çoğunluğunu elde tutmak maksadiyle nüfuzlu üyeleri şeref ve fahri mucip memuriyetlere tâyin etmek ve onları kirallığın atıfetine faydalandırmak yolunu tutarlardı. Bu bir nevi hâlis irtişa teşkil etmekte idi. Böyle kiralın âtîfetine uğrayan parlâmento üyeleri kirala karşı medyun kalırlar ve tabiatıyla kiralı sevenlerle bir olup oy verirlerdi. Fakat parlâmentonun bu tatbikat aleyhindeki kini gittikçe büyüdü ve bundan kurtulmak için kiral tarafından ödenekli bir memuriyete atanan Avam Kamarası üyelerinin yerlerini kaybedecekleri hakkında bir kanun kabul etti. Bu kanun yeni tâyin edilmiş bulunan bakanlar hakkında olduğu gibi kirallığın diğer memurları hakkında da uygulandığı takdirde umumi işlerin cereyanına ciddi bir müdahaleyi mucip oluyordu. Zira yeni bir kabine kurulup iş başına geçince Avam Kamarası üyelerinden olan bakanların kendi seçim dairelerine geri dönmeleri zaruri oluyordu. Halbuki bu bakanlar, Avam Kamarası'na birkaç gün evvel seçilmiş bulunuyorlar. Bu husustaki kanuni mecburiyetin yerine getirilmesi parlâmento tarafından Birinci Dünya Harbi içinde geri bırakılmıştı, 1926 yılında ise tamamiyle ortadan kaldırıldı.

Başbakan kabinesini teşkil ederken coğrafya alanlarını da nazara almak zorundadır. Kabine üyelerinin yalnız İngiliz, İskoçyalı veya Galli olanlardan seçilmesi ağır bir kabahat teşkil eder. Hissiyat ve anane Birleşik Kıratlığın muhtelif akşamının nazara alınmasını ve her birine eşit bir surette önem verilmesini ister. Başbakanın kabinesini kurarken kendi şahsi tercihleriyle birlikte mümkün mertebe sosyal ekonomik ve dinî ayrılıkları da geniş ölçüde temsil ve inikâs ettirmeye çabalaması iyi bir siyasi hareket tarzı teşkil eder. Daha evvelki kabinelerde aynı partiye mensup olarak hizmet ifa etmiş olup da hâlâ siyaset hayatında faal surette çalışanlar varsa bunlara da kabinede bir yer verilmesi Britanya siyaset ilminin gayrimektup kanunlarındandır. Bunun gibi sabık kabinenin icraatını parlâmento görüşmelerinde en tesirli ve şiddetli bir tarzda tenkit etmiş olan kimselerin

de lâhik kabinede yer alması pek tabii ve kolay anlaşılır bir keyfiyettir. Şüphesiz aynı bir partinin içinde teşekkül etmiş ayrı ayrı zümreler varsa — ki ekseriya vardır — bunu da nazara almak lâzımdır. Bazan parlâmentonun ileri gelen üyelerinden biri bazı kimselerin kabineye sokulmaması şartıyla kabinede yer almak ister, aksi halde kabineye girmeyi reddeder. Bu da bazı defa ortaya bir güçlük ve sıkıntı çıkarır.

Elhâsıl yeni bir kabine teşkil etmek işi başbakana bütün tâbiyevi maharetini kullanmak fırsat ve imkânını verir.<sup>1</sup> Zira bakanlıkların sayısı mahduttur; halbuki memleketine hizmet için kabinede bir üyelik verilmek için davet edilmeyi bekleyen hassas ruhlu insanların sayısı ise hemen hemen gayri mahdut denecek derecede çoktur. Bu itibarla her kabine bir dereceye kadar da bir uzlaşma ve uyuşma mahsulüdür ve hiç bir zaman başbakanın tamamiyle serbest kaldığı takdirde vücuda getireceği bir kabineyi temsil etmez. Mesele elde mevcut olanların arasından yekpare bir nesiç ve bünye vücuda getirebilecek unsurları seçmekten ibarettir. Bir şârihin bir münasebetle dediği gibi, başbakanın durumu, sayıları lüzumundan fazla ve fakat şekil ve hacim itibariyle birbirine tamamiyle uymayan kütüklerden muntazam bir şekil inşa etmeye çalışan bir çocuğun vaziyetine benzemektedir.

Başbakanı sıkıntıya sokan, onu rahatsız eden mesele yalnız kabinesine kimleri almasını kararlaştırmaktan ibaret de değildir. Bakanlıkları en münasip kabine üyelerine dağıtmak da kolay bir iş değildir. Kabinede en önemli iki mevki olan Maliye ve Dışişleri Bakanları kimleri yapmalıdır? Hazine Kıdemsiz Lordluğu'na, Amirallik Sivil Lordluğu'na hangi bakanlar tâyin olunursa memnun kalırlar? Başbakan bu gibi meselelere karar verirken bakanların tecrübelerini, idarecilikteki maharetlerini ve bakanlığına ait işlerin parla-

---

<sup>1</sup> Daha fazla tafsilât almak ve ilgi çeken bir yazı okumak için W. Ivor Jennings'in Cabinet Government (Cambridge, 1936) adlı eserinin «The Formation of a Government» bahsine başvurulmalıdır.



mentoda muhalefet tarafından eleştirilmesi (tenkit edilmesi) sırasında bakanın gösterebileceği kabiliyeti hesaba katar. Her bakanın hususiyle yüksek mevkiler işgal etmiş olanların şahsi tercihlerinin de ihtimamla gözönünde bulundurulması lâzımdır.

### **BAKANLARIN SEÇİMLERİNDE KİRALIN TESİRİ**

Başbakan kabine arkadaşlarını seçerken ve bakanlıkları onlara dağıtırken kiralın arzularını da hesaba katmak mecburiyetinde midir? Normal hal ve şartlar dahilinde buna verilecek cevap hayırdan ibarettir. Bugünkü günde Britanya Kiralının, başbakanın kabineye alınmasını istediği bakanları kabul etmek istememesi çok güç anlaşılır bir keyfiyettir. Takat her vakit böyle olmamıştır. Kraliçe Viktorya bir defa başbakanının bakanları seçiş tarzını tenkit etmiş ve başbakanın hoşlanmadığı bazı devlet adamlarının kabineye alınmalarına itiraz etmişti. Bugün kırıllar kabinenin teşkili işine karışmaktan ve şahsi hislerini telkin ve nefhetmekten hoşlanmanı akta ve bundan kaçınmakladır.

### **KABİNEYE DAHİL BAKANLAR**

Kabineye girecek bakanların sayısı kanunla değil, örf ve âdetle tesbit olunmuştur. Maliye Bakanı, Adalet Bakanı, Amirallik Birinci Lordu, Sağlık Bakanı, Ticaret Bakam, Dışişleri Bakanı, Harbiye Bakanı, Hindistan Bakanı, .Dominyonlar Bakanı, Sömürgeler Bakanı ve İçişleri Bakanı kabinenin tabii ve daimi üyeleridir.

İskoçya Bakanı, Hava Bakanı, Ulaştırma Bakanı, Çalışma Bakanı daimi değilse de ekseriya kabineye katılırlar.

Posta Bakam ile Bayındırlık Bakanı gibi diğer bazı bakanlar da arasına kabine toplantılarına gelirler. Müsteşarlarla parlâmento müsteşarları da dâhil olduğu halde diğer bakanlar kabineye dâhil değildirler. Bununla beraber başbakan istediği takdirde kabine toplantılarına bunların çağırılmasına mâni yoktur.

Kabineye dahil olsun olmasın bütün bakanlar önemli miktarda ödenek alırlar. Bu ödenekler her yıl parlâmentoca tesbit ve kabul olunur, ve her vakit azaltılabilir de.

## KOALİSYON KABİNELERİ

Normal hal ve şartlar altında bütün bakanlar, Avam Kamarası'nda çoğunluğu haiz bulunan partiye mensup olanlar arasından alınmaktadır. 1915 yılına tekaddüm eden iki yüz yıldan daha fazla bir zaman bütün kabineler böyle kurulmuşlardır. Fakat Birinci Dünya Harbinin nezaket arzeden yıllarında her üç siyasi partiden de üye almak suretiyle kabinenin bir koalisyon temeline istinat ettirilmesinin uygun olacağı düşünüldü. 1931 yılından sonra bu usul Mac Donald, Baldwin ve Chamberlain tarafından da takip olunmuştur. Bu üçü de hep coalition = birlik kabineleri kurmuşlardır. Fakat Muhafazakâr partisi saflarından daha fazla üye almışlardır.<sup>1</sup>

**Kabinenin genel görevleri:** Geçen yarım asır içinde hükümetin görevleri süratle artmış bulunmaktadır. Hükümetin yapması mütad olan işlerden çok daha yapacağı işler vardır. Bu hal ise idare orunlarının kudret ve nüfuzunu gittikçe arttırmaktadır. Zira işte bu idare orunları yani bakanlarla onların maiyetlerindeki memurlardır ki, yasama erkini haiz bulunan meclislerce ifade ve formüle edilen millet iradesini gerçekleştirmekle ödevlidirler. Bunun sonucu olarak kabinenin hükümet manzumesi içindeki önemini lâıyk olduğu derecede takdir etmek kolay değildir. İngilizler kabineye hükümetin bütün dal ve kollarını birbirine bağlayan bir kopça gözüyle bakarlar. Kabineye siyaset kemerinin köşe taşı ve devlet gemisinin dümeni denildiği de olmuştur. Kabinenin gerçek durumunu belirtecek mecazi bir tâbir bulmak gerçekten güçtür.

Britanya kabinesinin görevlerini incelerken kabinenin genel görevleriyle kabine üyelerinin ayrı ayrı ferdan yap-

---

<sup>1</sup> Bugünkü günde kabineye şunlar dahildir: Başbakan ve Hazine birinci Lordu, Mührü Has Lordu, Şüranın Lord Başkanı, Adalet, Maliye. Dışişleri, İçişleri, Harbiye, Dominyonlar, Sömürgeler, İskoçya. Hindistan ve Hava Bakanlarıle Amirallik Birinci Lordu, Ticaret, Sağlık, Milli Eğitim, Tarım ve Balıkçılık, Çalışma. Ulaştırma ve Milli Korunmayı düzenleştirme Bakanları.

makla görevli oldukları ödevleri birbirinden ayırmak gereklidir. Bir defa kabine üyelerinin her biri devlet idaresinin bir dalının başıdır ve onu yürütmekle sorumlu ve görevlidir. Sonra kabine bütün üyeleriyle birlikte bir heyet olarak parlâmentonun büyük bir icra komitesi halinde tecessüm ve teşekkül eder. Bu sıfatla da parlâmentonun görüşeceği işleri hazırlar, görüşme ve tartışmalarına rehberlik eder ve her zaman onun çoğunluğunun güvenini kazanmaya çalışır.

## KABİNE ÜYELERİ

### 1 —Başbakan “ (The Prime Minister) :

Bu her iki çeşit görevler kabine tarafından başbakanın başkanlığı altında yapılır. Başbakanın kendi yirmi arkadaşının faaliyet ve mesaileri üzerinde umumi bir nezarette bulunduğu mefruzdur. Başbakan, bakan arkadaşları arasında çıkacak görüş ve düşünüş ayrılıklarında hakemlik eder. Şayet bakanlardan biri kendisiyle görüş ve düşünüş birliği sağlayamazsa, bakan çekilir. Öbür yandan, başbakan, bakan arkadaşlarını dörtnala alabildiğine de süremez. Başbakan, bakanların önderidir, reisleri değil. Başbakan arkadaşı bakanlarla geçinmek zorundadır. Zira onlar Avam Kamarası arkadaşlarıdır ve kabinedeki uyumsuzluk hemen buraya yayılır. Bununla beraber başbakan, başbakan kaldıkça kudret ve nüfuzu büyüktür. Onun talep ve tavsiyesi üzerine kiralık makamına has imtiyazlar, Tudor’lar zamanındaki gibi, aynı kudretle derhal canlanır ve harekete geçer. Nazari olarak başbakan, İçişleri Bakanına ve Posta İşleri Bakanına şöyle veya böyle hareket etmeleri hakkında emir ve direktif vermeğe hakkı yoktur. Fakat başbakan, kirala bir bakanın çekilmesini ve bir yenisinin seçilmesini tavsiye edebilir ve bir defa bir başbakanın yaptığı gibi bunu pek nazikâne bir üslûp ile yazılmış bir yazı ile yapabilir. Şüphesiz böyle çok uzaklara gidilmesi kaide halinde bir usul değildir. Uyuşmazlıklar ve güçlükler çekilmeler, aziller vuku bulmadan çözülebilmekte ve ortadan kaldırılmaktadırlar.

## 2 — Maliye Bakanı = (The Chancellor of the Exchequer) :

Başbakan'dan sonra kabinenin en çok sivrilmiş ve en önemli üyesi Maliye Bakan'dır. Devlet idaresi geniş ölçüde devlet kesesinin açılıp kapanmasına dokunan bir iştir. Her ne kadar beş üyeden mürekkep bir kurulun ismen denetimi altında olmakla beraber Maliye Bakanı, Britanya hâzinesinin gerçek başıdır.<sup>1</sup>

Bununla beraber bu kurul Britanya devlet idaresindeki sahte kuruluşlardan biridir. Bu kurul hiç mi hiç toplanmaz. Bunun bütün görevleri hemen hemen fiilen Maliye Bakanına devir ve havale edilmiş gibidir. Maliye Bakanının görev ve ödevleri Washington'daki Hazine Bakanı'ninkinin aynıdır. Maliye Bakanı bütün devlet gelirlerini toplamak ve parlâmentoca verilmiş olan ödeneklerin yerlerine harcanmasını sağlamakta yükümlüdür. Maliye Bakanının, para işlerine ilişkin çeşitli ödevleri vardır. İngiltere Bankası ile hükümet arasındaki münasebetleri de Maliye Bakanı tanzim ve idare eder. Yıllık bütçeyi hazırlamak da ona aittir. Bu muazzam erkam cetveli kabinenin önüne konur ve bu heyetçe tasvip edildikten sonra Avam Kamarası'na sunulur. Maliye Bakanı hemen daima bu meclisin bir üyesidir ve bütçe de dâhil olduğu halde her malî tedbirin ilk önce Avam Kamarası'na incelenmesi gereklidir. Bütçenin Avam Kamarası'na sunulmasıyla Maliye Bakanı bir bütçe söylevi verir ve bunda hükümetin malî plânındaki değişiklikleri belirtir. Halk yeni vergilere ait haberleri ve hükümetin malî siyasetinde yapılması tasarlanan değişiklikleri ilk önce bu nutuktan öğrenir. Bu itibarla kendisini kürsüde tutabilmek için Maliye Bakanı açık konuşan, hazır cevap, akıcı ifadeli bir hatip olmak ihtiyacındadır. Bu, maliye ilmine vukuftan daha da önemlidir. Zira bakan maliye ilim ve tekniğine ait gerekli bilgileri maiyetindeki uzman memurlardan her vakit alabilir.

---

<sup>1</sup> Hazine Bakanlığının kuruluş ve görevleri hakkında tam bilgi edinmek için T. L. Heath'in «The Treasury» adlı eserine başvurulmalıdır (London, 1927).

### 3—Adalet Bakanı — (The Lord Chancellor) :

The Lord Chancellor = Adalet Bakanı ile the Chancellor of the Exchequer — Maliye Bakanını birbirine karıştırmamalıdır. Büyük Britanya'nın Adalet Bakanı = Lord Chancellor, Amerikan Birleşik Devletleri'nde tam benzeri bulunmayan bir mevki işgal etmektedir. Adalet Bakanı, Lordlar Kamarasının bir üyesidir ve bu meclise başkanlık eder. Bu Avam Kamarası üyelerinden birinin Adalet Bakanlığına seçilemeyeceği mânasına gelmez. Herhangi bir Britanya tebaası bu mevkîye getirilebilir ve sonra asalet payesine lordluk derecesine yükseltilir. Adale? Bakanlığı postu Britanya adalet cihazında en yüksek bir mevkidir. Zira istinaf mahkemesinin (Court of Appeal) asıl başkanı Adalet Bakanıdır. Bununla beraber fiiliyatta bu mahkemeye gelip başkanlık etmesi nâdirdir. Fakat Lordlar Kamarası'nın yargısal görevlerinin yerine getirilmesi için toplanan hukukçu lordların toplantılarına fiilen başkanlık yapmaktadır. Yüksek dereceli mahkemelere kiral tarafından atanacak yargıçları inha etmek ve aşağı dereceli mahkemelere atanacak yargıçları da doğrudan doğruya tâyin etmek yetkisi kendisine aittir. Bu bakımdan Britanya Adalet Bakam Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanına (Attorney - General = Başsavcı) benzeyen ödevlerle görevlidir. 4

### 4 — Dışişleri Bakanı — (The Secretary of State for Foreign Affairs)

Britanya'nın devlet ve idare tarz' konusu üzerine yazılmış bir kitabı okuyanlar kabineye daha bazı Secretaries of State = bakanların da dahil bulunduğunu görürler. Bu ifade doğrudur, fakat bir amerikalının kafasında bu deyiş yanlış izlemler doğurabilir. Britanya kabinesi amerikalıların anladığı mânada secretaries of State = devlet yazmanlarını kapsamaz. Bunlar sadece belli başlı bakanların birer unvanından ibarettir ve her bakanın görevi kendi bakanlığına ait çeşitli konuları kapsar.

Dışişleri Bakanı da bunlardan biridir. Bu bakan adının da delâlet ettiği gibi Britanya Dışişleri Bakanlığının başı-

dır.<sup>1</sup> Bu itibarla Dışışleri Bakanı yabancı devletlerle olan münasebetlerde Kırallığın önemli bir danışmanıdır. Bütün diplomatik münasebetlerin seyrine nezaret, muahedelerin müzakeresini idare ve diplomasi memurlarının tâyinini inha eder. Bu bakımdan bakanın görevleri umumi hatları itibarile Amerika Birleşik Devletleri Dışışleri Başkanı'ninki gibidir. Büyük Britanya gibi yabancı memleketlerle ve dış dünya ile alâka ve münasebetleri geniş ve karmaşık olan bir memleketin dışışleri bakanlığının taşıdığı önemin büyüklüğü meydandadır. Nitekim bu sebepledir ki Başbakan bazı defa bu bakanlığı kendi üzerine alır. Fakat Britanya Dışışleri Bakanı Amerika Dışışleri bakanı gibi kabinenin kuvvetli üyelerinden mâdüt değildir.

## 5 — Harp Bakanı = (The Secretary of State for War)

Harbiye Bakanı bütün memleketlerde mevcut olan ve esas itibarile görevleri de birbirine benzeyen bir Bakanlık postunu işgal etmektedir.<sup>2</sup>

Bakanlığının kırallığın kara kuvvetleri üzerinde genel nezaret hakkı vardır. Hava kuvvetleri ayrı bir bakanlığa tevdi edilmiş olduğundan bu kuvvetler üzerinde bir denetim hakkına sahip değildir. Öbür yandan donanmanın İngilterenin savunmasında ilk plânı işgal etmesi gelenek icabından olduğu halde bir Bahriye Bakanlığının bulunmaması hayli gariptir. Donanma işleri bir amirallik dairesinin denetimi altındadır. Bu amirallik konseyi geçmiş günlerin yüksek amiral lordunun yerine geçmiştir. Bu konsey bir birinci amirallik lordu ile dört veya daha fazla deniz lordundan ve bir sivil lord ile müteaddit yazmanlardan kurulmaktadır. Deniz lordları yüksek rütbeli deniz subaylarıdır.<sup>3</sup>Bununla beraber bu kurulun kararlarında birinci amirallik lordunun tesir ve nüfuzu altında bulunması mukadderdir ve böyle olması da lâzımdır. Zira Amirallik Kurulunun her muamele

<sup>1</sup> J. Tilley and S. Gaslee; The Foreign Office. London. 1933.

<sup>2</sup> H. Gordon; The War Office. London, 1935

<sup>3</sup> G. Aston; The Navy of Today, London, 1927.

ve hareketinden dolayı parlamentoya karşı bütün sorumluluğu omuzlarına yüklenmektedir.

## 6 — Hava Bakanı (The Secretary of State for Air)

Hava Bakanlığı 1917 yılında ihdas edilmiştir. Birinci Dünya Harbinden evvel Britanya hava kuvvetleri bugün Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi ordu ile donanma arasında paylaşılmıştı. Bu her iki kol arasındaki işbirliği müşterek bir komite marifetile düzenlenmekte idi. 1916 yılında bu komite başında bir başkanı olan düzenli ve sürekli bir kurul haline gelmişti. Bu da hava yönetim kurulunun kurulmasına yol açtı. Bu kurulun sorumlu başı bugün Hava Bakanıdır. Kırallık hava kuvvetleri üzerinde olduğu gibi sivil havacılık üzerinde de denetim ve gözetim hakkını haizdir. Harp Bakanlığı ile Amirallik ve Hava Bakanlığı arasındaki işbirliği bir İmparatorluk Savunma Müşterek Komitesince sağlanmaktadır.

## 7 — İçişleri Bakanı —(The Secretary of State for the Home Affairs)

Diğer daha bazı belli başlı bakanlar vardır ki bunların işgal ettikleri bakanlıklara tamamen tenazur edebilecek nitelikte Amerika'da bakanlıklar mevcut değildir. İçişleri Bakam da bunlar arasında sayılabilir.

İçişleri Bakanı, adının da delâlet ettiği veçhile devletin iç işlerine taallük eden konularla uğraşır. Böyle içişlerin belli başlıları da Kırallık ülkesi içinde düzen ve güvenin korunması, fabrika ve imalâthanelere ait kanunların uygulanması, belediye zabıtasının nezaret ve mürakabe altında bulundurulması, kirala sunulan dilekçelerin kabulü, yabancıların vatandaşlığa alınması, hapisanelerin teftişi gibi hususlardan ibarettir. Seçmen listelerinin düzenlenmesi ve parlamento seçimlerinin yaptırılması da bu bakana aittir. Nihayet kiralın af yetkisinin kullanılmasında da içişleri Bakam kirala tekliflerde bulunabilir, fikir ve mütalâa verir.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Daha fazla tafsilât için E. Troup'un The Home Office, London, 1925 adlı eserine başvurulmalıdır.

## 8 — Sömürgeler Bakanı == (The Secretary of State for Colonies)

Sömürgeler Bakanı, Londra hükümeti ile muhtelif sömürgelerin hükümetleri arasındaki münasebetleri sağlamak ve düzenlemekle yükümlüdür. 1925 yılına kadar gerek sömürgeler ve gerekse kendi kendini idare etmek hakkına sahip olan dominyonlar için bir tek bakanlık mevcuttu. Fakat bu yıl içinde ayrı bir Dominyonlar Bakanlığı ihdas edildi. Bu her iki bakanlık da bir bakanın 1930 yılına kadar uhdesinde birleştirildi. Bugün kabine üyeleri arasında hem sömürgeler bakam diye bir bakan mevcuttur hem de ayrı bir dominyonlar bakanı vardır..<sup>1</sup> H. Londra ile Kanada, Avustralya, Güney Afrika, Yeni Zelanda hükümetleri arasındaki münasebetler Dominyonlar Bakanlığı aracılığıyla cereyan eder. Jamaika, Malta, Hongkong ve diğerlerle olan münasebetler de Sömürgeler Bakanlığı vasıtasile olur. Hindistan işleri ayrı bir bakanın, Hindistan Bakanının gözetimi altındadır. İskoçya için de ayrı bir bakan vardır. 1926 yılından- beri bu bakanın derecesi de belli başlı bakanlar derecesine çıkarılmıştır.

## 9 — Kabinenin öteki Bakanları.

Diğer memleketlerdeki gibi Büyük Britanya'da Adalet Bakanlığı yoktur. Bu bakanlığın görevleri dört bakan arasında paylaşılmıştır: Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı, Başsavcı ve arkadaşı Başavukat. Çalışma, Sağlık, Ulaştırma, Ticaret, Tarım ve Balıkçılık gibi diğer Bakanların görevlerinin neden ibaret bulunduğunu bunların adlarının delâletile anlamak kabildir. Yalnız Sağlık Bakanının görevi kamu sağlığını korumaktan ibaret değildir. Mahallî idarelerin gözetimi de bu bakana aittir.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> G. V. Feddes: The Dominions and Colonial Offices, London. 1926.

<sup>2</sup> Britanya'daki Bakanlıkların görevlerini tafsilâtı bir surette belirten monografiler çıkmıştır. Bunlardan bazıları: 1 - H. L. Smith; The Board of Trade, London. 1925. 2 - F. Floud; The Ministry of Agriculture and Fisheries, London, 1927. 3 - L. A. Selby-Bigge; The Board of Education, London, 1927.



## BAKANLIKLARA YARDIMCI İDARELER

Birleşik Devletler de hükümetin idari görevleri son yıllar içinde çok artmış ve genişlemiş bulunması müteaddit komisyonların, kurulların idarelerin ihdasını intaç etmiştir. Bunlar bilinen bakanlıklardan hiçbirinin denetimi altında da değildir. Biraz sonra görüleceği veçhile aynı şey daha dar bir çerçeve içinde Büyük Britanya için de doğrudur. Britanya hükümeti giriştiği birçok teşebbüs ve faaliyetleri Çalışma, Sağlık ve Ulaştırma Bakanlıkları gibi zaten mevcut Bakanlıklar arasında paylaştırmıştır. Meselâ mahallî ticaret ve iş mübadelesi kurulları Çalışma Bakanlığının idaresi altına verilmiştir. Hükümet bütün bir memleket ölçüsünde elektrik istihsali ve radyo istasyonları kurup işletmek gibi sistemli teşkilâtın idaresi sorumunu da yüklenmiştir. Bu her iki faaliyet kollarından hiçbirisi mevcut Bakanlıklardan her hangi birinin idaresi altına konmamış ve özel birer idare olarak kurulup cihazlandırılmıştır.

Bir bütün olarak alınınca Britanya'nın idare sisteminde ne bir ahenk ve tenasüp ne de mantık yoktur. Britanya'nın idare cihazının çeşitli parçaları uzun bir tekâmülün mahsulüdür. Son yıllar içinde hükümetin görevlerinin artışının hızlanması ve genişlemesinin de bunda hissesi büyüktür. Öyle hayalî kurullar vardır ki gerçekten hiç bir yetkisi yoktur. Öyle kurullar da vardır ki çok geniş yetkilere sahiptirler. Bir kâğıt üzerine renkli hartası veya şeması çizilebilecek olan bir idare kuruluşuna alışmış bulunan bir Amerikalı, birinci lordlar, kıdemsiz lordlar, asıl bakanlar, bir bakanlığı olan fakat asıl bakanlar payesinde bulunmayan bakanlar, genel yazmanlar, konsey başkanları, özel mühür sahibi lordlar ve vekiller gibi çeşitli unvan ve memuriyetler karşısında şaşırıp kalır. Fakat bu karışıklığa rağmen makine işlemekte ve hattâ bir bütün olarak iyi işlemektedir. Zaman zaman bu makinenin tâmiri ve sadeleştirilmesi için önergeler ileri sürülmüştür. Fakat ufak tefek düzeltmelerden başka bir sonuç vermemiştir.

### **Heyet Halinde Bir Uzun Olarak Kabine**

Bakanlıkların başı olarak bakanlar ferden birer idareci gibi sorumluluk yükü altındadırlar. Evvelce de işaret ettiğimiz gibi bakanlar müşterek sorum ve görevleri olan bir heyet de teşkil ederler. Bu heyet İngiliz yazarların belirttikleri gibi bütün bir siyaset cihazının mihveridir ve cihaz bu mihverin etrafında işler. Kabine büyük ve önemli kararlar almak yetkisine sahiptir. Özel tâbiriyle kabine sadece Has Şûranın bir komitesidir ve başbakanın seçtiği üyelerden kurularak onun emri üzerine toplanıp yalnız onun önlerine getirdiği işleri görüşür. Bugün kabine devlet gemisinin dümenidir. Millî siyasete istikamet veren odur. Nazariyatta yaptığı her şeyden dolayı Avam Kamarası'na karşı sorumludur. Hakikatte ise Avam Kamarası onun önderliğine ve sevkü idaresine uygun olarak hareket eder.

### **Kabine Toplantıları**

Kabinenin mutad toplantıları haftada bir kere ve çoğu zaman sabahleyin yapılmaktadır. Bundan başka Başbakanın daveti üzerine özel toplantılar da olmaktadır. Ciddi ve olağanüstü ivedi hallerde ise kabine gece gündüz herhangi bir saatte toplanmaktadır. Parlâmentonun tatilinde kabine mutad toplantılarını ihmal etmekte ve yalnız ihtiyaç hâsıl oldukça üyeler birbirleriyle buluşmaktadırlar. Toplantıların Başbakanın Downing Street'deki 10 No.lı resmi ikametgâhında yapılması usuldendir. Başbakanın Avam Kamarası'ndaki odasında toplanıldığı da olur. Toplantılardaki görüşme ve tartışma usulü tamamiyle gayriresmî ve hususidir. Yeter sayı aranması, oy toplanması, demeç verilmesi gibi hususlar tespit ve tâyin edilmiş değildir. Kabine üyeleri bir kıdem sırası takip ederek oturmazlar, her üye oturacağı yeri seçer ve hemen her vakit orada oturur. Kabine toplantılarında sigara içilmesi kesin olarak yasaktır. Bunu bazı bakanlar sert ve ağır bir mahrumiyet saymaktadırlar. Mutad toplantılardan evvel görüşülecek işe ait evrakın birer sureti her üyeye gönderilmektedir.

### **Kabinenin Komiteleri**

Harp sonrası günlerinin önemli bir yeniliği Sık sık komite halinde toplanmak usulünün ihdas edilmiş olmasıdır. Kabinenin bu toplantılarında özel kanunlar görüşülür. Bugün sürekli olarak iki komite vardır. Bunlardan biri İçişleri Komitesi diğeri de Maliye Komitesidir. Şüphesiz bu kabine komiteleri son söz sahibi değildirler. Bu komiteler kabineye rapor hazırlarlar. Birçok işler de kabine toplantısından önce Başbakanla kabinenin nüfuzlu üyelerinden bazıları ile yapılan özel bir toplantıda halledilmektedir. Bundan başka tâyin salâhiyeti kendisine ait olan hallerde münhal memuriyetlere bir kimseyi tâyin etmeden önce Başbakanın kabine üyeleriyle istişare etmesi de gelenek icabı değildir. Bununla beraber sömürgeler valileriyle yargıçlarının tâyininden önce başbakanın kabine üyeleriyle istişarede bulunduğu vakidir

### **Yazmanlık**

1917 yılına gelinceye kadar kabinenin yazmanı yoktu ve bir tutanak da düzenlenmezdi. Bu tuhaf ihmal kabine Has Şûranın (Privy Concil) gizli toplantılar yapan bir komitesi olduğu ilk günlerden beri devam edegelmiştir. Yalnız başbakan sırf kendisi için veya Kuala bilgi vermek üzere not alırdı. Bakanlar kendi bakanlıklarına taallûk eden hususları hatırlarında tutarlardı. Zira kabine toplantılarında başbakan müstesna, hiç kimsenin yazılı not almaması ve demeçte bulunmaması değişmez, bükülmez bir kaide halinde idi. Bunun sonucu, kabine toplantılarında verilen kararların neden ibaret bulunduğu hususunda bazı defa uyuşmazlık çıkması oldu 1917 yılında David Lloyd George, Başbakan iken bu usul ve tertibi tamamiyle tedbirsiz ve gevşek buldu. Bunun için kabine toplantılarında görüşülecek işlere bir şekil vermek resmî belgeleri muhafaza etmek ve tutanak düzenlemek ödeviyle görevli sürekli bir kabine yazmanı atadı. Bu yazmanlığın ihdası ile teşkilât beş yıl içinde yüzden fazla memuru içine alacak derecede genişledi ve bu genişleme aleyhinde parlâmentoda birçok tenkitler aldı yürüdü. 1922

yılında Bonar Law kabinesi iş başına geçince yazmanlığın memur kadrosu çok azaltıldı. Fakat bu teşkilât hâlâ mevcudiyetini muhafaza etmekte ve hükümet makinesinin sürekli bir parçası halinde de devam edeceğı benzemektedir. Kuruluşu, görev ve yetkileri kanunla belirtilmiş değildir. Bununla beraber genel olarak sekreterliğin görevleri kabinenin gündemine dair işlerin hazırlanması, kabineye ve onun komitelerine bilgi toplanması, tutanakların düzenlenmesi ve kabinenin istediğı diğer işlerin yapılması gibi hususları yerine getirmekten ibarettir, denilebilir. Başyazman yahut yardımcısı kabine toplantılarında hazır bulunur ve oturumun zaptını tutar. Fakat tutulan zabıtname açığa vurulmaz.

### **Kabine Görüşme ve Tartışmaları**

Kabinede yapılan görüşme ve tartışmalar dana çok umumî siyasete veya emsal teşkil edecek önemli meselelere taallûk eder. Tek bir bakanlığa ait günlük nitelikteki işlerin kabinenin huzuruna getirilmesi âdet değildir. Bu kabilden olan işlerin her bakanın kendi sorumluluğı altında veya yalnız başbakanla görüştükten sonra sonuçlandırılması umulur. Bazı istisnâî önemdeki işler hariç olmak üzere kabinede görüşülen işler hakkında oy toplanmaz. Bu görüşme ve tartışmalar başbakanı bağlamaz. Başbakan kabinenin ayrışık, oyu karşısında kirala istediğı tarzda fikir ve mütalâa verebilir. Böyle hareket edilen haller de çok olmuştur. Bununla beraber bir Başbakanın kabinenin uygun bulmadığı bir tarzı ihtiyar ve ona göre hareket etmekte tereddüt göstermesi de tabiidir. Amerika iç harbinin devam ettiği müddetçe güney konfederasyonunun tanınması Palmerston, Russell ve Gladstone gibi üç önemli şahsiyetin - ki o zaman Başbakan, Dışişleri ve Hazine Bakanı idiler - arzularına rağmen kabine üyelerinin oy çokluğu ile bertaraf edilmişti. Şayet kabinenin görüşme ve tartışmaları sonucunda bakanların görüş ve düşünüşleri arasında ayrılık olduğu anlaşılırsa bir uzlaşmaya varılıncaya kadar işin askıda bırakılması âdettir. Zira herhangi bir meselede kabine üyelerinin harice karşı fikir ve reylerinde ayrılık olmadığını göstermeleri lâzımdır. Kirala

oy ve fikirlerde birlik olmadan mütalâa ve tavsiyelerde bulunulamayacağı gibi saflarında tefrika olan bir kabine parlâmentonun huzuruna da çıkamaz. Kabinenin birlik ve beraberlikle hareket -etmesi lâzımdır. Şayet kabinenin bir üyesi varılan kararın sonucuna tahammül ve muvafakat gösteremeyeceğini anlarsa vazifesi çekilmektir. Çünkü kabinenin parlâmentoda işleri tesirli ve kifayetli bir surette yürütebilmesi için tesanüt esastır. Bununla beraber nâdir bazı hallerde bir koalisyon kabinesi üyelerinden bazılarının arkadaşlarından ayrı görüş ve düşünüşte bulunduğu haber verildiği halde bunlar iş başında kalmışlardır. Dâva hayatî önemi haiz olmadıkça bu mümkündür.<sup>1</sup>

### **Kabinenin Kanun Teklif Etmek Yetkisi**

Kabinenin heyet halindeki en önemli görevi, millet adına takip olunacak siyaseti formüle etmek ve parlâmentonun her devresi için yasa tasarıları hazırlamaktır. Çeşitli konulara taallük edip parlâmentoya sunulan bu hükümet karar ve tedbirlerinin arkasında kabinenin prestiji saklıdır. Bu hükümet karar ve tedbirleri parlâmentonun her iki meclisi önünde de kabine üyeleri tarafından açıklanır ve savunulur. Bunların yürürlüğe konması için parti mensuplarının oylarının çoğunluğunun sağlanmasına çalışılır. Şüphesiz bütün kanun tasan ve önergeleri parlâmento huzuruna kabine tarafından getirilmez. Fakat fiiliyat ve tatbikatta genel nitelik ve önem taşıyan bütün teklif, karar ve tedbirler bu kanaldan gelmelidir. Aks: takdirde bunlar parlâmentodan geçmek talihine nail olamazlar. Böylece bir İngiliz başbakanı ve kabinenin bir üyesi para ve banka sisteminde değişiklik yapılacağını veya yeni vergiler konacağını veya yeni bir daire kurulacağını veya da bazı munzam harp gemileri inşa ettirileceğini söylediği vakit bu söyleyiş bunların hemen yapılacağını muhakkak olduğu mânasına gelir. Şayet bakanlar fikir ve kararlarını değıştirmezler veya bir uzlaşma-

---

<sup>1</sup> N. L. Hill ve H. W. Stoke; The Background of European Governments, New York, 1935.

ya yanaşmazlarsa parlâmento ya bunları kabul veya yeni bir kabinenin iş başına gelmesini göze almak zorundadır. Şüphesiz bazı defada bakanlar umduklarından fazla bir muhalefetle karşılaşınca talep ve tekliflerini tâdil ve hattâ tamamıyla geri de alırlar. Bunun iyi bir misalini Dışişleri Bakanı Sir Samuel Hoare vermişti. Bu bakan 1935 yılında Habeşistan işinde İtalya'ya barış teklif etmişti. Görünüşde kabine de bu işde bakana zahir idi. Fakat parlâmentoda fırtına kopunca bakan çekildi. Kabinenin bir üyesi sıfatıyla kabineden istiyerek çekilmesiyle kabineye yardım etmiş ve onun iş başında kalmasını sağlamış oldu.

### **Bu Hususta Amerikan Kabinesiyle İngiliz Kabinesi Arasındaki Tezat**

Gerçekten kanun tapmak usulünde İngiltere ile Amerika arasındaki en bâriz fark ta buradadır. Amerika Birleşik Devletlerinde kabine, hükümet karar ve tekliflerinin hazırlanmasında hiçbir resmî sorumluluk taşımaz ve hakikaten kongre de icra kuvvetinin ne yapılması lâzım geldiğini söylemesini iyi karşılamamaktadır. Amerikan kabinesi üyeleri kongrenin her iki meclisinin de toplantılarına katılamazlar. Bu itibarla İngiliz bakanları gibi görüşme ve tartışmalarda bulunup söz söylemezler. Amerikan kabinesi üyeleri yapacakları herhangi bir teklifin kongrenin çoğunluğu tarafından destekleneceği hakkında kesin bir inancaya malik değildirler. Fakat büyük Britanya'da bütün önemli kanun tasarıları bakanlar tarafından tasarlanır, kaleme alınır ve Avam Kamarası'na sunulur ve savunulur. Bununla beraber bu hal İngiliz usulünün daha iyi olduğu mânasına gelmez. Her iki usulün de kendilerine mahsus meziyet ve kusurları vardır. İngiliz usulü kanun yapmakta kabinenin tesirli ve kuvvetli olmasını sağlar; fakat geniş ölçüde yasama diktatörlüğüne de yol açar. Bu usul bir kaç bakanın kanun çıkarabilmesini bile sağlar. Halbuki parlâmento serbest kalsa belki de bu kanunları çıkarmak şikkını terviç etmeyecektir.<sup>1</sup> Amerikan

---

<sup>1</sup> Bu husustaki bir tartışmayı görmek ve okumak için Sidney

usulünde ise icra kuvveti bir ret ile karşılaşabilir. Nitekim 1937 yılında Amerikan kongresi Cumhurbaşkanı Franklin Roosevelt'in Birleşik Devletler yüksek mahkemesinin İslahı hakkındaki önergesini kabul etmiyerek reddetmişti. Bununla beraber bazı defa da Amerikan usulü yürütme erkinin önergesinin reddile sonuçlanmayıp tatminkâr olmıyan bir uzlaşmaya da müntehi olmaktadır. Öbür yandan Amerikan usulü yürütme erkinin büyüyüp yayılmasına karşı da bir korunma güveni (emniyet subabı) sağlamak meziyetini de haizdir.

## KABİNEİN VE BAKANLARIN SORUMLULUĞU

Britanya'nın hükümet sisteminde mevcut ve cârî olan kabinenin ve bakanların sorumluluğu esası hakkında çok şeyler yazılmıştır. Halbuki bu hususta kesin olarak hiç bir esas yerleşmiş olmadığı gibi mevcut olan esas da öyle şümüllü bir önem taşımaz. Sonra bu esas anlaşılması kolay basit bir prensip de değildir. Zira bu ilkenin üç cephesi ve uygulanma tarzı vardır:

### 1 — Kirala Karşı Sorumluluk

Her şeyden önce İngiliz bakanları kirala karşı sorumludurlar Bu sorumluluk daha çok nazârî ve meslekî bir niteliktedir. Kırıl kabine üyelerinden herhangi birini, Birleşik Devletler Başkanının azledebildiği gibi azledemez. Bir İngiliz bakanı başbakanla Avam Kamarasının güvenine mazhar oldukça kral tarafından bütün bir hükümet cihazının işlemekten kalmasını göze almadıkça azlolunamaz. Zira bu takdirde protesto makamında bütün kabinenin istifa etmesi mümkündür. Azledilmek istenilen bakanın hareket tarzı Avam Kamarası'nın çoğunluğu tarafından desteklenebilir. Bu hal yeniden genel bir seçim yapılması sonucunu doğurabilir. Bu vaziyette kırıl işi talihe terketmiş olur. Bu itibarla bakanların kirala karşı sorumlulukları öyle pek de ciddi ve

---

ile Beatrice Welb'in «Constitution for the Socialist commonwealth of Great Britain» adlı eserile Lord Howart'ın «The New Despotism» New York, 1929) adlı eserlerine başvurulmalıdır.

önemli bir husus değildir. Bununla beraber kiralın devlet işlerinden haberdar edilmesi lâzımdır. Bir defa Kraliçe Victoria Lord Palmerston'a bir mektup yazarak onu takdir etmiş ve «yabancı devletler sefir ve bakanlıklarıyla yapılp önemli kararlar alınmasına sebep ve mesnet teşkil etmiş bulunan konuşmalardan kendisinin haberdar edilmesini beklediğini» bildirmişti. Bugün kiralın başbakan marifetiyle devlet işleri hakkında bilgi edinmek hakkı tamamıyla teslim edilmektedir.

## 2 — Bakanların Birbirlerine Karşı Sorumlulukları

İkincisi kabine üyeleri birbirlerine karşı da sorumludurlar. Böyle olması da tabiidir. Çünkü Britanya'nın kabine usulünde dayanışma ve ortaklaşa sorumluluk esastır. Onun için kabine üyelerinin hepsi biri için, biri hepsi içindir. Kabine üyelerinden birinin hatası Avam Kamarası'nın öfkesini bütün bir kabine üzerine çeker. Bu sebeptendir ki her bakanın eleştirme konusu teşkil edebilecek olan bir husus hakkında harekete geçmeden önce arkadaşlarının fikirlerini almak mecburiyetini duyması sadece bir ihtiyatkârlıktan ibaret olmayıp bir şeref ve haysiyet meselesidir de. Kabine üyelerinin kendi aralarında ve birbirlerine karşı olan bu sorumlulukları ilkesi 1851 yılında kesin olarak yerleşmiş oldu. Bu tarihte Lord Palmerston arkadaşlarına danışmadan Fransız sefirine Fransa'daki hükümet darbesini uygun bulduğunu söylemişti. Böyle yapmakla da kabineden çekilmek zorunda kalmıştı. 1922 yılında da Hindistan Bakanı resmî bir yazı muhteviyatını arkadaşlarına danışmadan halka bildirdiğinden kabineden ayrılmak mecburiyetinde kaldı. Diğer taraftan önceden kararlaştırılmış bulunan bir siyasete uygun hareket eden bir kabine üyesi normal şartlar altında bu heyetin müttehit bir desteklemesinden de emin olur. Diğer arkadaşı olan bakanlar onun arkasında dimdik dururlar. Böyle bir bakam sandalyesinden atmak için bütün kabineyi çekilmeye zorlamak gerekir. Bununla beraber nihayet bakanlar da beşer nevine has olan zaafı bulunan insanlardır. Bazı defa arkadaşlarından birini yalnız bıraktıkları



ve kendilerinin kenara çekilip cezayı yalnız ona çektirdikleri olur. Evvelce sözü edilmiş olan Hoare hâdisesi buna bir misal teşkil eder.

### 3 — Kabinenin Avam Kamarasına Karşı Sorumluluğu

Kabine üyelerinin yani bakanların sonuncu ve en önemli sorumluluğu hiç şüphesiz Avam Kamarası'na karşıdır. Kabinenin sorumluluğu tâbirinin gerçek anlamı da işte budur. Avam Kamarası'nın çoğunluğunun itimadını temin ve muhafaza edemeyince kabinenin iş başından çekilmesi hakkında kanundan doğma bir lüzum ve mecburiyet yoktur. Fakat hemen hemen ikiyüz yıldanberi böyle bir mecburiyet al tında bulunması örf ve âdet hükmüne gelmiş bulunmaktadır. Kabine şimdiki halde iş başında bulunan Avam Kamarası'nın; veya milletin hakemliğine müracaat için yeni bir genel seçim yapılmış ise yeni meclisin çoğunluğunun itimadını daima haiz bulunduğunu isbat etmek suretiyle memleketin emniyet ve itimadına mazhar olmak zorundadır. Bu itimadın ziyayı mevkiin de ziyamı müstelzimidir. Avam Kamarası'nın elinde kabine hakkındaki güvenini kaybettiğini gösterecek ve bu itibarla kabineyi iş başından çekilmeye veya milletin oyuna başvurmaya icbar edecek çeşitli yollar vardır. Şayet bütçe projesi umulduğundan az muhammenatı ihtiva ediyorsa Avam Kamarası bakanın ödeneğini azaltabilir. Bu durum karşısında dayanışma esası, bakanın, arkadaşları tarafından savunulmasını gerektirir. Yahut ta Avam Kamarası bazı hükümet karar ve tedbirlerini natık teklifleri kabul etmez, reddeder. Bu kabil karar ve tekliflerde değişiklik yapılmasına hükümet kesin olarak muhalefet edip de işi itimat meselesi haline sokmadıkça itimat oyu istenmesini zaruri olarak intaç etmez. Avam Kamarası tarafından yapılmak istenilen değişiklikler çoğu zaman ilgili bakanlarca kabul edilmektedir. Meselâ 1937 yılında Hazine Bakanı, Sir Neville Chamberlaine kabinenin tasvibile Avam Kamarası huzuruna bazı vergi teklifleriyle gelmişti. Fakat beklenilmedik bir muhalefetle karşılaşıldı, kabine teklifi geri aldı ve böylece bir güven oyu istemek mecburiyeti önlenmiş ol-

du. Kezalik Avam Kamarası kabinenin muhalif olduğu bazı kanun tasarılarını kabul etmiş olabilir. Bu takdirde bu hali hükümet bir güven veya güvensizlik meselesi yapabilir. Nihayet şayet Avam Kamarası, kabinenin umumi siyasetini tasvip etmiyorsa herhangi bir özel tedbire başvurmaksızın herhangi bir zamanda güvensizlik kararı da verebilir. Tarihin bir mahsulü olan İngiliz kabineleri geçen yüzyıllar boyunca Avam Kamarasının güvensizlik oyu vermesi sebebiyle çekilmek mecburiyetinde nadiren kalmıştır. İngiliz kabineleri daha çok iş başından halkın oy sandıkları başında verdiği muhalif oyların sonucu olarak çekilmişlerdir. Diğer taraftan parlâmentonun feshine ve genel seçim yapılmasına karar verilmesi de bazı defa Avam Kamarası üyeleri tavafindan dikte edilir. Kabinayı destekleyenlerin azalması ve beklenilmedik oy verilmesi gibi hâdiseler kabinenin çekil meşini mucip olmaz. Kabine, her vakit itimat kararı verilmesini istemek suretiyle çoğunluğu kontrolleri altında bulundurduklarını isbat etmek imtiyazına maliktir.

### **Kabinenin Halkın Oyuna Başvurma Hakkı**

Avam Kamarası'nda hezimete uğrayan veya bir mağlûbiyetle karşılaşacağını anlıyan kabine, halkın oyuna müracaat olunmasını istemek imtiyazına maliktir. Başka bir deyişle başbakan, kraldan parlâmentonun dağıtılmasını ve yeniden genel seçim yapılmasını isteyebilir. Kiralın bu talebi reddedebileceği iddia olunmaktadır. Zira kiral isterse parlâmento üyelerinin çoğunluğu tarafından desteklenen başka birini bulup başbakanlığa getirebileceği ileri sürülmektedir. Fakat böyle bir durum tatbikatta hemen hemen hiç vukubulmamıştır. Şayet yeniden genel bir seçim yapılmasına irade çıkarsa kabine seçim savaşı süresince iş başında kalır. Fakat seçimin sonucunun aleyhte olduğu anlaşılınca parlâmentonun toplanmasını ve güvenoyu istemeyi beklemez. Tatbikatta bakanlar için yapılacak şey acele işleri çabukça bitirip resmi mühürleri hemen iade ve teslim etmekten ibarettir. Bu ise bir kaç günlük veya en çok bir kaç haftalık bir iştir. Bunun üzerine kiral seçimde muzaffer olan

partinin liderini davet ederek yeni bir kabine teşkil etmesini ondan ister. Şüphesiz kiralın bu daveti beklenmedik bir olay teşkil etmez ve yeni başbakanın kralın davetinden evvel kabinesinin üyelerinin listesini hazırlaması âdet hükmündedir.

### **Koalisyon Kabineleri**

Normal zamanlarda kabinenin yalnız bir siyasi parti mensupları arasından alınan üyelerle kurulması âdet hükmündedir. Fakat olağanüstü hallerde ve bütün partilerin birlikte çalışması istenildiği vakitlerde koalisyon kabineleri kurulduğu da olmuştur. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman Mr. Asquith'in başkanlığı altında Liberal Partisine mensup bir kabine iş başında idi. Bir yıl sonra savaşın genişliği ve güçlüğü anlaşılınca başbakan parlâmentodaki muhaliflerinin de kabinesinde temsil edilmesini talep ve telkin etti. Bu istek ve öğüt kabul olundu. Böylece Muhafazakâr, Liberal ve Çalışma Partilerine mensup üyelerden seçilmiş bulunan bir koalisyon kabinesi kurulmuş ve Mr. Asquith'de 1916 yılında Mr. Lloyd George tarafından istihlâf edilinceye kadar başbakan olarak iş başında kalmıştı. Bu koalisyon kabinesi harp bittikten sonra da bir müddet iş başında kalmakta devam etti ise de 1922 yılında parçalandı.<sup>1</sup> Bunun üzerine genel seçim yapılmış ve Muhafazakârlar kazanmıştı; fakat bunların iktidar mevkiinde kalmaları kısa sürmüştü. Çünkü gümrük tarifelerinin yükseltilmesi üzerine 1923 yılında yeniden halkın oy una başvurmuşlar ve neticede hezimete uğramışlardı.

### **1923 - 1924 Azınlık Kabinesi**

1923 genel seçimi kabinenin sorumluluğu konusunda ortaya yeni bir mesele çıkardı. Zira bu seçim sonunda toplanan Avam Kamarasında bu her üç partiden hiç biri çoğunluğu haiz değildi. Avam Kamarası'nda en büyük gurubu

---

<sup>1</sup> Koalisyon kabineleri hakkında ilgi çeken bilgi almak isti- yenler, E. M. Saint ile D. P. Barrows'un «British Politics in Transition» adlı eserine başvurmalıdır. New York. 1925.

Muhafazakârlar teşkil ediyordu. Sonra Çalışma Partisi ve üçüncü olarak da Liberaller geliyordu. Liberal Parti ile Çalışma Partisi birleşince Muhafazakâr Parti Avam Kamarası'ndaki oy çoğunluğunu kaybetti ve kabineleri de bu sebeple çekilmek zorunda kaldı. Bunun üzerine Kırıl, Çalışma Partisi liderini bir kabine kurmaya davet etti. Avam Kamarası'nda çoğunluğu haiz olmadığı halde Çalışma Partisi kabinesi hemen bir seneye yakın bir zaman iş başında kaldı. Bütçe kanunu ile diğer önemli işlerde Liberaller Çalışma Partisi kabinesini desteklediler.

### **Sonraki Kabine Değişiklikleri**

Nihayet 1924 yılının sonbaharında hayatî bir meselede Liberaller kabineyi desteklemediler. Bunun üzerine Başbakan Ramsey Mac Donald, kirala yeni bir seçim yapılmasını inha ve tavsiye etti. Bu seçimin sonucu olarak her iki partinin kazandığı üye sayısından da çok bir çoğunluk elde ederek iktidar mevkiine döndü ve bir müddet için kuvvetli bir çoğunlukla desteklenen bir kabinenin iş başına geçmesi usulü ihya edilmiş oldu. Fakat bu çok uzun bir zaman sürmedi. 1929 yılında yeni bir seçim yapıldı ve bir defa daha hiç bir parti tek başına Avam Kamarası'nda çoğunluğu ihraz edemedi. Çalışma Partisinin durumu daha iyi ve müsait olduğundan ve hayatî dâvalarda Liberallerin yardımını da sağlamış bulunduğundan yeniden canlandı. Fakat 1931 yılında kabine üyeleri arasında ayrılık ve uyuşmazlık çıktığından kabine dağıldı ve yerine Çalışma, Muhafazakâr ve Liberal Partilerine mensup üyelerden kurulmak ve yine Ramsey Mac Donald başbakan olmak üzere bir koalisyon kabinesi iş başına geçti. Bu koalisyon kabinesi Mac Donald'ın liderliği altında 1935 yılına kadar Muhafazakârların desteklemesiyle iş başında kaldı. Bu yılın ilk yaz aylarında Mac Donald başbakanlıktan çekildi ve Muhafazakâr Partisi lideri Mr. Stanley Baldwin onun yerine başbakan oldu. Bunu genel bir seçim takip etti ve seçimi de diğer partilerden daha çok sandalye sağlamak suretile Muhafazakârlar kazandı. Netice itibarile hepsi Muhafazakâr Partiyemen-

sup üyelerden bir kabine kurabilecek bir durumda oldukları halde yine bir koalisyon kabinesini iş başında tutmayı daha iyi buldular. Bununla beraber bakanlıkların çoğu Muhafazakârlara verilmişti ve bu kabine ismen koalisyon kabinesi diye anılmış ise de hakikatte bir Muhafazakâr Partisi kabinesi idi. Kabinenin başbakanı ise 1937 yılında Stanley Baldwin'in yerine geçen Neville Chamberlaine idi.

### **Kabinenin Sorumluluğu ve İki Parti Sistemi**

Kabinenin sorumluluğu usulünün uygulanabilmesi için mutlaka iki partili bir sisteme lüzum ve ihtiyaç yoktur. Bu usul yasayıcı kurulda (heyeti teşriyyede) bir kaç parti gurubu bulunduğu takdirde de pekâlâ başarı ile uygulanabilir. Fransa'nın tatbikatı buna bir misal teşkil eder. Fakat kabinenin sorumluluğu ilkesi biri hükümeti diğeri muhalefeti teşkil etmek üzere iki parti esasına dayanan bir sistemde daha kolay uygulanabilir. Gerçekten parlamenter hükümet usulü kabinenin arkasında sağlam ve çalışkan bir çoğunluk bulunduğu takdirde en iyi bir şekilde işlemektedir. Fakat bu çoğunluğun ezici «kaahir bir ekseriyet» olmaması lâzımdır. Sert, kuvvetli ve birleşik bir muhalefet kabineyi şevk ve harekete getirir. Kabineyi gerçek bir sorumluluk altına kor. Kabinenin sık sık düşmesi parlamenter hükümet usulünün kifayetli ve tesirli bir tarzda işlemesine engel olur. Fakat kabinenin her lâhza düşmek korkusu içinde bulunması parlamenter hükümet usulünün en tesirli ve kifayetli bir tarzda işlemesini sağlar. Parlamenter hükümet usulünün tarihi tek bir partiye mensup üyelerden kurulan ve nisbeten küçük bir çoğunluk tarafından desteklenen kabinelerin diğeri herhangi bir tarz ve usulde teşkil edilen kabinelerden daha iyi işlediğini göstermiştir. İşte bunun içindir ki İngiltere'de kabinenin sorumluluğu ilkesinin (prensibinin) istikbali, iki kuvvetli parti usulünün mü yoksa ikiden çok parti usulünün mü kabul ve idame olunmasına bağlı bulunmaktadır.

### **BİBLİYOGRAFYA**

I — Umumi Eserler.

Kabinenin kuruluşu görevleri ve sorumluluğu İngiliz

Hükümet sistemi hakkında yazılmış bulunan bütün eserlerde bahis konusu edilmiştir. Meselâ:

- 1— Anson; Law of the Constitution.
- 2— Lowell; Government of England. Vol. I, Chap. II-IV.
- 3— Ogg; English Government and Politic. Chap. IV-IX.
- 4— Marriott; English Political Institutions. Chap. IV-V.
- 3— J. J. Clarke. Outlinos of Central Government. London, 1933.
- 6— Law; Governmance of England.
- 7— Courtney; Werking Constitution of the United Kingdom.
- 5— Bagehot; English Constitution. Chaps, I, VI, VIII, IX.
- 9 —W. I. vor Jennings; Cabinet Government. Cambridge, 1936.
- 10 —Sir John A; R. Marriott; Merchanism of the Modern State. Vol. I, Chaps. XXV.
- 11 —Lord Howart. The New Despotism. New York, 1929.
- 12— Rommsay Muir; How Britain is government, London 1933

Yabancı görüşü ile Britanya kabinesinin incelenip tartışılması da şu eserlerde bulunabilir:

- 1 —W. Hasbach; Die Parlamentarische Regierong. Berlin, 1919.
- 2 — Robert Redslob; Le regime parlementaire, Paris, 1924.
- 3 —Hermann Savelkouls; Das Englische Kabinet System. Munich, 1934.
- 4— R. H. Gretton; The Kings Government: A. Stady in the grauth of the Central administration. London, 1913.

Bu eser eski olmakla beraber kıymetini kaybetmemiştir.

II — özel incelemelere ve irdelemelere ait eserler:

1 — Muhtelif bakanlıkların kuruluş ve görevlerini bahis konusu etmiş bulunan ve Whitehall serisi altında neşredilmiş olan küçük ciltler halindeki eserler kayda değer bir niteliktedir. Bunların yazarları ile adları ve basılış tarihleri yukarıki sahifelerde ilgili bahislerin sonlarında gösterilmiştir.

2— John Willis; The Parliamentary Powers of English Government Departments. Cambridge, 1933. Bu eser önemli bir konuyu pek güzel ve etraflı bir tarzda inceliyen bir kitaptır.

3 — J. A. Fourbi: British Wor Administration. New York, 1919. Bu eser hükümetin harp şartlarına nasıl intibak ettiğini açıklamaktadır.

### III — Seçme belgeler.

İlgi çeken bazı resmi belgeler vesair evrak şu adı taşıyan seriler halinde basılmışlardır:

1 — E. M. Sait and D. P. Barrows; British Politics in transition. New York, 1925.

2 — N. B. Hill and H. W. Stoke; The Background of European Governments, New York, 1935.

3 — Report of the Committeeon ministers, Powers, (1932). Bu da dikkatle nazara alınacak bir özellik taşımaktadır.

### IV —Tarihî eserler:

Has Şûra, Bakanlar Heyeti ve Kabinenin menşei ve büyümesi hakkında aşağıdaki eserlerde birçok bilgi ve malzeme vardır:

1 —G. F. Baldwin; The kings Council in England during the Middle Ages. New York, 1913.

2 — A. V. Dicey: The Privy Council, London, 1887.

3— Edward R. Turner; The Cabinet Council of England in the Seventeenth and Eighteenth Centuries; 1622- 1784; Baltimore, 1932.

4 — Mary T. Blanvelt; The Development of Cabinet Government in England. New York, 1802.

### V — Başbakanlar ve kabine teşkili hakkındaki eserler

Söylemesi gariptir amma şimdiye kadar Büyük Britan-

yanın Başbakanlığı'nın menşei, gelişmesi ve bugünkü durumu hakkında hiçbir kitap yazılmamıştır. Bununla beraber şu aşağıdaki eserlerde bu konuya dair hem okumaya değer hal tercümeleri vardır, hem de yeter derecede bilgi vermektedirler:

1 — Clive Bigham; The Prime Ministers of Britain. New York, 1922.

2 — F. J. C. Hearnshaw; British Prime Ministers of the Nineteenth Century. London, 1930.

3 — W. R. Anson; Law and Custom of the Constitutions. 4 the edition, 2 vole. London, 1822-i 935 (Bu eserin ikinci cildinin birinci kısmının 108-150 nci sahifelerinde kabine teşkili usulü tasvir edilmektedir.)

4 — Herman Tiner; The Theory and Practice of Modern Government. 2 vols. New York, 1932.

5 — W. İvor Zennings; Cabinet Government, Cambridge, 1936.

VI — Hal Tercümeleri ve Hâtıralar:

Yalnız başbakanlar değil birçok bakanlar da hal tercümelerini ve hatıralarını bizzat kendileri yazmışlardır veyahut ta başkaları tarafından yazılmıştır. Bunlar kabine sisteminin günlük işlerine taallük eden hususlarda ilgi çeken malzemeyi muhtevi birer hazne gibidirler. Bu zengin evrak mahzeninden biz burada sadece bazılarını zikredebileceğiz:

1 — W. S. Churchill; Lord Randolph Churchill, 2 vols New York, 1936.

2 — Lord Haldane; Autobiography. London, 1929.

3 — H. A. L. Fisher. James Bryce. 2 cilt, London, 1927.

4 — W. F. Mpnypenny ve G. E. Buckie; Life of Benjamin Disraeli, 6 cilt, London, 1910-1920.

5 — John Morley Life of W. L. Gladstone. 3 cilt, New York, 1913.

6 — Lady Gwendolen Cecil Life of Robert, Marquis of Salisbury. 2 cilt, London, 1921.

7 — E. T. Raymond; Life of Lord Rosebery, London, 1923.



8 — G. A. Spender and C. Asquith; Life of Lord Oxford and Asquith, 2 cilt, London, 1932.

9 — H. H. Asquith; Fifty Years of Parliament. 2 cilt, London, 1926: And his Mamoirs and Reflection, London. 3928.

10 — Harold Spender; The Prime Minisier: Life and times of David Lloyd George. London, 1920.

1 1 —H. H. Tiltmon; james Ramsey Macdonald, London, 1931.

12 —Amerika ve İngiltere’de yayınlandığı tarihte çok okunmuş bulunan ve yazarın adı bildirilmemiş olan «Mirrors of Downing» Street adlı eser de kayda değer (London,1923).

13 — Guide to historical Literatüre, New York, 1931. (Diğer başbakanlar hakkında da bu eserden bilgi edinilebilir) .

---

---

## FİKİR HAREKETLERİ

---

### BİRLEŞİK DEVLETLER’DE SİYASİ PARTİLERİN MUVAZENESİ

Yazan:  
**S. Stelling-MİCHAND**

Çeviren:  
**H. BERKSUN**

Cüretkârane bir tez ileri sürülerek Birleşik Amerika’da siyasi partilerin mevcut olmadığı iddia olunabilir.

Bilhassa, Birleşik Devletler’de, parti mefhumunun, Avrupa’da verdiğimiz mâna ve anlayıştan çok farklı olduğu ekseri yabancı müşahitlerin gözünden kaçmaktadır.

Milletin siyasi hayatında hakiki bir rol oynayan Demokratlar ve Cumhuriyetçiler, bizdeki partiler gibi muhtelif sınıfların menfaatlerini veya zıt ideolojilerin mefkurelerini temsil etmezler. Amerikan partileri «Sağ» ve «Sol» şeklinde birbirleriyle çarpışmazlar. Zira Demokratlarda ve Cumhuriyetçilerde aynı derecede terakkiperverlik ve muhafazakârlık temayülleri yayılmıştır. Her iki parti de umumi efkârın derin cereyanlarını bastırmak istemezler. Amerikan partilerinin mefkure itibariyle teşekkülleri aşağıdaki tarzda gösterilebilir:

Cumhuriyetçiler

Demokratlar

|         |           |
|---------|-----------|
| Terakki | perverler |
| Muhafa  | zakârlar  |

Partilerin programları bile açıkça belirtilmiş olmayıp ekseriya değişik ve bazan giriftir. 19 uncu yüzyılın başından beri Demokratlarla Cumhuriyetçiler arasında cumhurbaşkanlığı seçimlerinde mevcut farklar tedrici bir surette azalmış, belli bir mâna ifade etmekten âri bir tarz almıştır.

«Esaslı muhalefetler başka yerlerde olup bunlar da partilerin ananevi ayrılıklarına tevafuk etmektedir. Çünkü Birleşik Devletler’in karşılaşmakta olduğu müşküllerin; bu ayrılığı doğuran Amerikan umumi hayat şartlarıyla yakın-

dan ve uzaktan hiç münasebeti yoktur. Bu şartlar; derin bir surette değişmek üzere olup, Birleşik Devletler'in yeni bir çağın eşiğinde bulunduğu zannını uyandırmaktadır.»

Partiler: iki menfaat topluluğundan ziyade, hakikatte Amerikan Devletinin menşesine çıkan iki ayrı an'ane mahsulüdür. istiklâl harbinin ferdasından itibaren, devletlerin kendi hususiyetlerini muhafaza etmesi taraftarlığı ile meydana çıkan siyasi partiler, yegâne gayeleri iktidar mevkiini elde etmek isteyen teşebbüs ve hayatiyet kabiliyeti gösteremeyen geniş birer teşkilât olarak göründüler. Federalistlerle antifederalistler arasındaki fikir ayrılıkları, birinin merkezi iktidarı teşkil etmek istemesi ve diğerlerinin buna muarız düşünce ile harekete geçmelerinden ileri gelmektedir. Bu umumi vasıf, Amerikan partileri arasında galip bir hattı fasıl teşkil etmektedir. Bu da, idare makinesinin sağlam işleyişini ve vazife ve nimetlerin sıra ile tevziini temin etmektedir. Partiler arasındaki devamlı mücadele, Birleşik Devletler'de demokrasinin teminatıdır. Çünkü partilerin terazi üzerindeki hareketlerinin durduğu gün, Yeni Dünya'da siyaset hayatı esaslı bir surette altüst olur.

Bu itibarla, siyasi partilerin programları tâli bir ehemmiyeti haiz olup, çok basit bir ifade tarzını ihtiva etmekte bulunmuşlardır. Eğer bu dar kadroyu aşan temayüller mevcut ise, bu temayüllerin partilerin dışına ve üstüne çıkılarak ifade edildikleri görülür. Bu da muvaffakiyet temin eylemek için kullanılmasından vazgeçilemeyen basit vasıtalarlardır. «Bu şartlar altında aranılan ister siyasi bir gaye, ister esaslı bir temayül, ister fikir mücadelelerinde toplulukta bir itidal olsun; bu mevcut olmayan bir şeyi kovalamaktır.»

Bir Avrupalı, bir Amerikan seçimini tavsif etmek ve bu veya şu adaya oy vermek için kıstasın ne olabileceğini soruşturabilir. Bir Amerikan seçimini izah edebilmek için birçok unsurları hesaba katmak icap eder. Seçimin neticelerini bir parti programından evvel seçim sözcüleri (Slogans) kararlaştırır. Propaganda, gümrük tarifelerinin artırılmasına veya artırılmamasına, müskiratın menedilmesine veya edil-

memesine, milletler cemiyeti lehine veya aleyhine, infıratçılığın lehine veya aleyhine karşı yapılır. Bundan sonra adayların şahsiyetleri seçimin ehemmiyetli bir unsurunu teşkil eder. Seçimde üçüncü katı bir âmil de, iktidar mevkiinde olan partinin siyasi bilançosudur. Çünkü umumi efkâr bir partiyi, idaresinin verdiği müşahhas neticelere göre muhakeme eder. Amerika'da buna, «Outs» ların «Ins» lere karşı (dışarda olanların, içerde olanlara karşı) mücadelesi derler. Nihayet, seçimler, partilerin genel an'anelerinin tesiri altındadır.

Cumhurbaşkanı seçimlerinden 32 sinin iktisadi siyaset (tarifeler, para, içtimai adalet, New Deal ilâh.) mülâhazalarıyla, 10 unun adayların şahsiyetlerinin tesiriyle, diğer sekizinin parti erkânının şahsi anlaşmalarına ve an'anelerine göre yapıldığı hesap edilmiş bulunmaktadır. Geri kalan Cleveland, Wilson ve Franklin Roosevelt'in «Ad Hominem» veya «Ad Partem» olarak hangi tesirlerle seçilmiş olduklarını tâyin etmek müşküldür. Amerikan seçim nutukları umumiyetle, birbirine benzer bir şemaya göre tanzim edilmiş olduklarından, bu husus açıklamaya pek az müsaittir. Her şeyden evvel partinin yüksek icraatı övülmek ve rakiplerin hata ve fenalıkları sayılmak suretiyle adayın demokrasiye ve millete bağlılığı basma kalıp ifade, siyasetin nazik meselelerine müphem bir surette temas edilir. Bundan sonra günün sözcüleri ileri atılır, iki parti, güreşe nihayet verecek bir hakem bulunmaksızın kâh sağa, kâh sola yuvarlanan, sıra ile birbirini yere seren iki pehlivana kıyas edilebilir.

\*\*\*

Amerikan partilerinin teşekkülünü; sınıf, ırk, din an'anelerinin kıstaslarına göre kısaca tetkik edelim.

Avrupa'daki ekser partilerin teşekkülünü izah eden bu kıstasların Amerikan partilerine tatbikinin kaabil olmadığının görürüz.

Amerikan halkının içtimai bünyesi, belirli siyasi tiplerin ve fikirlerin doğmasına yer vermemiştir. İftirak harbinden beri, umumi hayatta bir rol oynayan esash guruplar, bir tarafta büyük sanayi «Big business», diğer tarafta çiftçiler

ve orta hallilerdir. Bunlara mukabil işçiler sınıfı şimdiye kadar sağlam bir surette teşkilâtlanmaya ve dahili siyasete müessir bir surette müdahalede bulunmağa muvaffak olamamışlardır.

Kuzey-doğusundaki «Büyük sanayi» iftirak harbinden beri, her zaman Cumhuriyetçiler partisiyle tev'emdir. Esas itibariyle bu parti; teşkilâtlanmış zenginlerin ve büyük sermayedar müstahsillerin partisidir. Güney büyük sanayicilerine gelince; bunlar kuzeydekilerden daha az ehemmiyeti haizdirler. Buna mukabil, muhalefet fikriyle ve ırk meselesi münasebetiyle demokrat kalmışlardır. Bununla beraber bu ayrılık tamamen iğtizâli mahiyettedir. Çünkü fiiliyatta, iktisadi menfaatler, büyük sanayi teşkilâtı vasıtasıyla her iki parti üzerine azim tesirler icra etmektedir.

Kuzey-batıda orta halli çiftçilerin ekserisi Cumhuriyetçi ve güneyin ortasındakiler —zenciler müstesna— Demokrat olup, batıdakiler-e gelince, bunları tâyin etmek pek güçtür. Bunlar, mensup olduğu parti ne olursa olsun umumiyetle «tekellere» tröstlere, harbe muarız olmak şartıyla liderlere reylerini verirler. Kuzey-batıda çiftçiler, terakkiperverliğin zihayat bir yuvası olmasına rağmen, zürrai ve köylüleri solcu bir partide toplamak için sarfedilen gayret boşa gitmiştir. Zaman zaman «Halkçılar» veya «Terakkiperverler», Minnesota'nın ziraat işçileri partisi Wiconsin âyan âzasından La Follette'in partisi adlariyle meydana çıkan yeni partilerin şeflerini ve programlarını düşürmek hususunda oldukça maharete sahip bulunan an'anevi partilerin darbeleri altında hepsi de yıkıldılar.

İşçiler pek batı bir surette müşterek menfaatlerini idrak ederek, meslekî birliklerde toplandılar. Dünyada en çok sanayileşmiş bir memlekette sosyalist partisinin mevcut olmadığını görmek hayret vericidir. Çünkü işçiler teşkilâtı, siyasi programı olmayan meslekî derneklerden ibarettir.

Halihazırda; Amerikan işçileri iki rakip sendikaya ayrılmışlardır: Bunlardan biri 6 milyon âzası bulunan American Federation Of Labor, diğeri de yine 6 milyon kadar âzası bulunan Congress of Industrial Organisation'dur.

Bu harbin, iç plânda, sendikaların siyasi nüfuzlarını artırmak hususunda büyük tesiri olmuştur.

Franklin Roosevelt'in 1944 te tekrar cumhurbaşkanlığına parlak bir surette seçilmesinin bir hikmeti de, işçiler teşkilâtının müzaheretleridir.

Bilhassa, Congress of Industrial Organisation'un (siyasi faaliyet komite) si zikredilebilir. Bu teşekkül, her türlü parti fikrinden âri olarak işçilerin siyasi terbiyelerini «her iki partinin programlarını ve adaylarını seçmek hususunda fikirleri üzerinde tesirde bulunmak suretiyle» geliştirmek çarelerini araştırmaktadır. Bu teşekküllere başkanlık eden M. Hillman, sendikası âzalarının siyasi durumlarını aşağıdaki tarzda târif eylemiştir:

«Üçüncü bir partinin tesisiyle alâkadar değiliz, çünkü bu, ilerletici kuvvetleri dağıtmaktan başka bir şeye yaramaz. Bizim gayemiz, işçilerin, çiftçilerin ve diğer terakkiperverlerin yapıcı bir programa müsteniden birleşmelerini kuvvetlendirmeye yardım etmek ve bu programı terviç edecek siyasi parti mülâhazasına kapılmaksızın adayları desteklemektir.»

Birleşik Devletler'de; işçi kütlelerinin siyasi terbiyesi; metotlu bir surette ilerlemekte ve her türlü Marksist fikirlerden tecrit edilmiş bulunmaktadır. Bu hal, insanların mukadderatını tâyin eden faaliyet zaruretlerinin hâkim olduğu Anglo-Sakson âleminde parti umdelerinin ve fikirlerinin ne kadar az hesaba alındığını açıkça gösterir. Bunun için, 1944 seçiminden itibaren Hillman; Roosevelt'e rakibinden daha fazla terakkiperver olduğu için rey verdirdi. Halbuki John Lewis (C. İ. O.) dahil olduğu halde pek az terakkiperver olduğu beyaniyle, madencilerine Roosevelt'in aleyhine rey vermeleri tavsiyesinde bulundu. Bu vahdet fıkdanı; Amerikan sermayedarlığının, daha hâlâ bütün gizli kudretini tüketmekten uzak olmasıyle, işçilerin bu sebeple karşı koymak için birleşmekte büyük fayda bulmamalarıyle izah olunabilir. Bundan başka Amerikan ameleleri etnik asılları, meslekî vasıfları ve hayat seviyeleri itibariyle derin bir surette birbirinden ayrılırlar. Amerikan Komünist Partisi'nin

eski genel sekreteri Earl Browder'in dediği gibi, Amerikan amele hareketinde en ileri giden partisinin; İngiltere'deki işçi Partisi'nde mevcut olan müphem sosyalist fikirlere bile malik değildir.

Bunun için Birleşik Amerika'da amele partileri teşkili hususundaki bütün teşebbüsler akım kalmıştır. Nitekim 1872 de Labor Reform Party, 1877 de Socialist Labor Party, 1888 de Union Labor Party ve Social Democratic Partyler böyle bir akıbete duçar olmuşlardır. Yalnız 1900 deki işçi partisi ehemmiyetli bir rol oynayamaksızın yaşayabilmiştir. Bunlar arasında en garibi, 100.000 âzası bulunan Birleşik Amerika Komünist Partisi 20 Mayıs 1944 de şefleri tarafından istenilerek feshedilmiştir. Bu münasebetle genel sekreter Earl Browder, partisinin siyasi bir parti bulunmasına rağmen tasfiye edildiğini beyan etmiştir. Browder, «İki parti sistemi an'anevidir. Bizde bir parti muhtelif gurupların toplanmasından müteşekkil olup bunlardan her biri diğerine intisap edebilir. Komünist Partisi ne demokrat partiye, ne de diğer bir partiye iltihak etmeyecektir. Herkes, adaylara ve meselelere karşı olan temayülllerine bakmaksızın ve hangi partiye mensup olduklarıyla meşgul olmaksızın rey verecektir. Komünist partisi «Birleşik Devletler siyasi komünist birliğine» inkılâp edecektir. Bu birlik, umumi efkârı tenvir ederek ileri ıslahatın tahakkukunu aramağa taraftar olmayıp işçi sınıfına dayanarak Washington, Jefferson, Jackson ve Lincoln'un an'anelerini tâkip edecektir.» demektedir.

Tahran Konferansı'nın ertesi günü üç büyük devletin harpten sonra teşriki mesaide bulunmaları esasları ortaya atılmıştı. Sovyet idarecileri dünya sulhünü tahakkuk ettirmek için genel ihtilâl yapmak ve sınıfsız bir cemiyet vücuda getirmek plânının terkedilmesi lâzım geleceğini anladılar. Muhtelif memleketlerdeki komünist partilerinin çok dar bir sahayı temsil ettiklerini takdir ettiler. Sovyetler, muhalefet partisi olmak ve komünist partilerini milliyetçi partilere tahvil suretiyle nüfuzlarını arttırmak ve bütün ileri unsurlarla ve bünyevi ıslahat taraftarlarıyla teşriki mesaide bulunmala-

rını komünist partilerine emretmek hususlarındaki eski formüllerinden vazgeçtiler. Buna binaen, kurtuluş hareketlerinde ve bütün demokratik cephelerde komünistler idareci unsurların ileri sürdüler. Bunlar, bizzarure işçi olmayan dahilde en nüfuzlu kuvvetlerle ittifak ettiler. Bu suretle muhtelif memleketlerin komünistleri, itibarlarını pek çok arttırdılar ve milli bir kuvvet gibi meydana çıktılar.

Komünist Browder'in 10 Ocak 1944 teki ve bütün nutukları, sanayicilerle işçileri birleşmeğe bir davet idi. Grevleri red ve başkan Roosevelt'in siyasetini tasvip suretiyle Amerikan komünist şefleri, Palmiro Togliatti'nin İtalya'da ve Maurice Thoreg'in Fransa'da yapacakları tatbikata ait malûmatı takip ediyorlardı.

Bununla beraber, istikbale ait bir hüküm vermemek icap eder. Zira 28 Temmuz 1945 te Komünist Partisi dağıldıktan 14 ay sonra, komünist birlikleri arasında cereyan eden uzun müzakereler neticesinde tekrar kurulmuştur.

Amerikan halkının sosyal ve ekonomik yapısıyla partilerin teşekkülünü izah etmek kaabil olamazsa, etnik mülâhazalarla da daha fazlası yapılamaz. Partilerin teşekkülü ırklara göre tetkik edilirse, bu kaidenin mânasının güneyde taayün ettiğini görürüz. Buradaki zenciler Cumhuriyetçidiler. Bununla beraber, zencilerin; bilhassa, Roosevelt'in başkanlık mevkiini işgal etmesinden beri, kuzey de «demokrat» olduklarını ve ırk müsavatını hararetle istediklerini görürüz.

Hülâsa, Birleşik Devletler; Almanya'da 1933 te mevcut «Centrum» veya Avusturya, İtalya, İsviçre deki Hristiyan-Sosyalistler gibi esasî dinî olan siyasi partileri tanımaz. Bununla beraber, güneyde (Maryland ve Louisiane hariç) Demokrat Parti nin umumiyetle Protestan olduğunu; buna mukabil kuzeyde Demokrat Parti nin birçok katolikleri ve hususiyle İrlanda'lılarla Polonya'lıları ihtiva ettiğini de açıklamak yerinde olur. Cumhuriyetçiler, kuzeyde Protestan ekseriyetini ve çok az Katoliği haizdirler, (İtalyanlar, Çekoslovaklar). Ekseriya bu karışık milletlerin siyasi renklerini



yüksek bir şahsiyetin nüfuzu tâyin eder. Meselâ bir bölgenin lideri demokrat ise, dindaşları Katolik olan İrlandalılar da demokrat olurlar.

Andre Siegfried, Birleşik Devletler hakkındaki güzel eserinde, Birleşik Devletler'deki siyasi partilerin bir coğrafisini çizmiş ve bu dağılışı sebeplerinin tamamen ekonomik olduğunu göstermiştir.

Kuzey doğuda fabrikalarla bankalar toplanmış olduğundan, cumhuriyetçi parti hâkimdir; halbuki eskidenberi ekim ve pamuk arazisi olan güneyde, Demokrat Parti en çok hararetle âzalara mâliktir. Modern ziraatin ileri bulunduğu orta ve doğuda partiler karışıktır.

Amerikan sosyologları; bir partiyi seçmekte aile an'anelerinin büyük bir rol oynadığını kabul ve tasdik etmektedirler. Tecrübi ruhiyat istatistikleri seçmenlerin yüzde 65 ilâ 85 inin herhangi bir partiyi atavizim tesiri altında seçtiklerini göstermektedir. Siyasetin incelikleri, çocuklara daha küçük yaşta iken telkin edilmektedir. Bu izahatta belki bir parça mübalâğanın da hissesi vardır.

Her partide, üç guruba veya seçmen çeşitlerine tesadüf olunabilir:

- Partilerine hiç değışmeksizin, daima oylarım verenler ;
- Partilerine bağlı kalmakla beraber, müstakilen rey verenler;
- İsmen Demokrat veya Cumhuriyetçi olup da reylerini ortadaki meseleye veya adayın şahsiyetine göre

reylerini tâyin edenler.

\*\*\*

Amerika'nın iki tarihî partisi, Avrupa'daki mânasiyle programları ve muayyen kanaatleri olan sağlam topluluklar olmaktan daha ziyade iki ayrı temayül ve itiyattan ibarettir^

Demokratik an ane, ıslahatçı gaye üzerine müpteni olup Anti - Federalist partinin şefi olan ve Fransız demokrasisinden mülhem olarak İstiklâl Harbinin ferdasında halk hükümeti şeklini tavsiye eden Jefferson'a kadar çıkar. Demokratik an'ane; ekalliyetleri, zayıfları, teşkilatlanmamış-

ları müdafaadan ibarettir. Demokrat parti, muhtelif seçimlerde memnun olmayanları etrafında toplamağı bilmiştir.

Demokratlar, muhacirleri, mutaassıp temsilcilere, ferdi devlete, mahallî ve federal idareleri merkezî hükümete karşı müdafa ederler. Bu an ane; New Deal plancılığının da gösterdiği üzere ekonomik tekâmül ile başlamıştır.

Diğer bakımdan, doğudaki terakkisever demokratlarla Ku-Klux-Klan'nın doğmasına<sup>1</sup> sebep olan mürteci mutaassıp ve ırkçı güney demokratları arasında büyük bir müşabehet olmadığı bedihidir.

Demokratların diğer bir an'anesi de serbest mübadeledir. Fiiliyatta, Birleşik Devletler in artan refahına bağlı olan bu ekonomik doktrinden pek az şey kalmıştır. Bugün şeker yapan Louisiane fabrikaları, Caroline ve Georgu'nun dokumacıları demokratlara rey vermekle beraber selâmetlerini, himayeci tarifelerden beklemektedirler. Bu, parti gazetecilerinin, itiyat neticesi Adam Smith'in eskimiş kaidelerini yayınlamalarına mâni olamamaktadır.

Zenciler meselesine gelince, kuzey ile güney Demokratlarının tatbik ettikleri siyaset taban tabana zıt mahiyettedir. Güney Demokratları zencilerden o kadar azap duymaktadırlar ki, liderleri kongrede beyaz ırka yarayabilecek bir mesele olursa, Cumhuriyetçilerle beraber rey vermeği tercih eder. Bu hal, kuzey ile güney Demokratları arasında hemen hemen bir anlaşma imkânı olmadığını gösterir.

M. Andre Siegfried'e göre; Demokratlar umumiyetle müstahsillere karşı alıcıların ve tröstlere karşı müstehliklerin müdafiidirler. Fiyatların alçaltılması, tarifelerin indirilmesi ve serbest rekabet lehine müdahalede bulunurlar.

Birleşik Devletler in en büyük cumhurbaşkanları Lincoln müstesna — Cleveland, W. Wilson, Franklin D. Roosevelt — hep Demokrat idiler Çünkü bu parti, umumiyetle büyük kriz zamanlarında iktidar mevkiine geçmekte idi.

Cumhuriyet Partisi, realist ıslahatçılık taraftarlığı esa-

---

<sup>1</sup> Yüzleri maskeli ve beyazlar örtünerek azalarına zencileri ürküttüren ve öldürten bir cemiyet.

sına dayanır. William Taft'tan itibaren Theodore Roosevelt, Abraham Lincoln zamanına kadar çıkar. Bu parti, esas itibarıyla Andre Siegfried'in ifade ettiği gibi teşkilatlanmış servetin, büyük istihsal sermayedarlarının partisidir. Umumi refahı tahakkuk ettirmek ve müesses içtimai nizamı muhafaza eylemek ister. Bu partinin esaslı umdesi, serveti arttırmak olup, ekseriya bunun için yabancılara karşı millî istihsalı himaye eylemek maksadiyle infıratçılığı tavsiye etmektedir. Cumhuriyetçiler, gelenekleri icabınca, para kazanmak, iş yapmak isteyenleri desteklerler ve bunu hürriyet ve bütün milletin iyiliği namına yaparlar; zira her hangi bir kimsenin refahı herkes için faydalıdır.

Sulh ve refah zamanlarında bu sisteme ekseriyetin uyacağı kolaylıkla anlaşılır; müşküller belirince ve buhranlı zamanlar kendini gösterince Cumhuriyetçiler oyları kaybederler. Bu parti 1920 den 1932 ye kadar iktidar mevkiinde iken böylece yerini başkan Roosevelt'e bıraktı. Dahilî ekonomik müşküllerin ve Birleşik Devletler tarihinde vukua gelen milletlerarası en büyük buhranın önlenmesinin ezici ve şerefli vazifesi Roosevelt'e düştü.

Demokratik gelenek Jafferson'a kadar çıkıyorsa, cumhuriyetçilerinki nüve halinde Hamilton'da bulunur. Her iki partinin umdeleri, istiklâlin ferdasından itibaren büyük bir katiyetle federalistler ve federalist aleyhtarları arasındaki zıddiyet ile teressüm eder. Britanyalı Hamilton her zaman iradesini yerine getirebilecek kuvvetli merkezî bir idare tavsiye etmekte idi. Nizam ve otoritenin ve maddi tevakkının devlet tarafından temin olunabileceği kanaatinde idi. Bu fikir, büyük sanayi ve Amerikan «Emperyalizminin» inkişafına imkân verdi. George Washington'un büyük bakam Jafferson, bilâkis, Fransız ve Amerikan ihtilâllerinin umumi prensipleriyle meşbu idi. İnsanların İlâhî adalet huzurunda müsavi olduklarına, ırkların müsavatına, milletlerin kardeşliklerine, hürriyete, vicdanlarına göre yaşamaları lâzım geleceğine inanıyordu.

Cumhuriyetçiler; — kelimenin Amerikanca mânasıyla — daha çok milliyetçi iseler, demokratlar da, güney hariç, koz-

mopolitliğe mütemayildirler, Demokratlar insanlara itimat ederler, cumhuriyetçiler ise ümitlerini, aileye, kabileye, geleneğe bağlamışlardır.

Birleşik Devletlerde siyasi hayatın bir hususiyeti de: «gömlek değiştirmek» sistemidir. Bir başkan, vazifesinden çıkar ve Beyaz Ev'i bir muhalif parti adayına bırakırsa başlıca memurlar da yerlerini kendisiyle beraber terkederler. Yeni seçilen başkan da beri taraftan partisi âzalarına vazife ve hizmetler tevdi eder. Meselâ «Roosevelt idaresinin memurları» olmak demek, Roosevelt'in başkanlığı zamanında Demokrat Parti tarafından muvakkaten bir memuriyete tâyin olunmuş demektir.

Bu sistem, — mahallî idarede ve devlet kadrosunda yer alan adalet memurlarına olduğu gibi, idare memurlarına da tatbik edilmektedir.— Jackson (1829-1837) zamanında doğmuş ve bugüne kadar tatbikatı tedrici bir surette hafifletilmiş olarak elde tutulmakta bulunmuştur. «Gömlek değiştirmeyi» temin için partiler, memuriyetleri tevzi için üstün ve iyi teşkilâtlanmış bir makine kurmuşlardır.

Birleşik Devletler de bu sistemin zararı bilinmektedir. Bu, partiye bağlılığın genel menfaatlere hizmetten daha üstün tutulduğunu ifade eder ve bundan başka bu sistem, seçkin memurlar dâvasını şüpheyi düşürür. Bu itibarla son başkanlar, mesai arkadaşlarını ve idare kadrolarını tamamen müstakil bir tarzda seçtiler. Nasıl ki Franklin Roosevelt rakip partinin âzalarına mühim siyasi vazifeler verdi. Ezcümle, ölen Wandel Willkie'nin 1942 senesinde dünyayı dolaşmak suretiyle yaptığı seyahat, milletlerarası mesai teşrikinde Roosevelt'ci siyasete, Cumhuriyetçileri büyük mikyasta bağladı.

\*\*\*

Amerikan siyasi partilerine verilmekte olan vasıftan pek kolaylıkla anlaşılacağı üzere Avrupa'daki mânasiyle bunların sağlam topluluklardan olmadıkları cihetle eski dünyadaki partiler gibi bu partilerin de harp esnasında Birleşik Devletler'de geçirdikleri tekâmülden bahsedilemez.

Bilhassa, Roosevelt devri olan 1932 den 1945 sene-

lerine kadar, mutad parti hareketleri görülmemektedir. Cumhuriyet Partisi 12 senelik bir hegemonyadan sonra kaybettiği mevkiini elde etmek için az çok bir gayret sarfetmeksizin Demokrat partinin hükümrân kaldığı müşahade olunmaktadır. Cumhuriyet Partisi de 1920 den 1932 ye kadar aynı suretle iktidar mevkiini elde tutmuştu.

Bununla beraber, bu iki «devir» birbiriyle kabili mukayese değildir. Çünkü 1920 den 1932 ye kadar hiç bir cumhurbaşkanı Franklin Roosevelt'in yetkisini ve nüfuzunu haiz olamamıştır. Cumhuriyetçilerin Harding'den Hoover'e kadar olan devresine gelince, bir partinin tam bir saltanatı olmuştur. Bunu takip eden devre, her şeyden evvel partisini, kendi kendine asla takip edemeyeceği bir yol üzerinde sevkeden olağanüstü bir insanın devri olmuştur.

Bu devir; Roosevelt idaresi devri, yani yüksek şahsi bir devir olup demokrat partisi başkanının tek siyasi âleti olmaktan uzak kalmış olmakla beraber, resmen ön plânda görünmüştür. Bundan maada, Birleşik Devletler in hiç bir tarihî devrinde, partinin programı ve merasimi bu kadar az hesaba katılmış değildir. Siyasi hayat; çok dar olan kadrosundan taşmış ve partileri birbirine yaklaştıran yeni cereyanlarla beslenmiştir. Roosevelt eski guruplar arasındaki bölmeyi kaldırımağa pek büyük yardımda bulunuyordu. Meselâ kabinesine Stimson'u Harbiye Bakanı ve Knix'u Bahriye Bakanı olarak iki cumhuriyetçi'yî alıyor ve esaslı siyasi rakiplerinden olan Wilkie'yi İngiltere, Rusya ve Çin'e fevkalâde elçi olarak gönderiyordu.

New-Deal'in uyandırdığı aksi cereyanlarla partileri arasındaki münâferetin kalkmasına bu suretle yardım etmiş oluyordu. Fakat, yaklaşımda esaslı âmil dünya harbi olup, buna karşı, Roosevelt, memleketini inkârı kaabil olmayan bir otorite ile zafere ulaştırmasını bilmişti. Son cumhurbaşkanlığı seçiminde (1944) pek çok subaylar, belki kalben Cumhuriyetçi olmakla beraber başkumandanlık görevini parlak bir surette başarmış olmasından dolayı reylerini ona verdiler. Son başkan seçiminin nev'ine münhasır yegâne bir seçim olduğuna işaret etmek yerinde olur. Çünkü

iftirak harbi esnasında Lincoln'un tekrar seçilmesinden beri, böyle harp içinde tekrar başkanlığa seçilmek asla vâki olmamıştır, Roosevelt'in 1944 te tekrar başkanlığa seçilmesi yalnız parti mülâhazalarıyla vâki olmamış, belki her şeyden evvel düşüncelerinin yüksekliği ve tabiatının asaleti sebebiyle halk arasında kazanmış olduğu çoğunluğun arzusuyla ve menfaatlerin birleşmelerinde âmil olan şeflerinden ve sulh ve emniyetin müstakbelde teşkilâtlanmasının esaslı müteşebbislerinden biri olması hasebiyle seçilmiştir.

Birleşik Devletler tarihinde hiç bir zaman askerî düşünceler ve umumi siyaset mülâhazaları, bu derece seçmenlerin fikri üzerinde müessir olmamıştır. Roosevelt'in şahsiyeti, partisini yükseltmiş, başkanlığı altında partinin idare tarzı ve doktrini Birleşik Devletler de uzun sürecek olan ehemmiyetli bir tekâmüle uğramıştır.

Roosevelt'in, bilhassa, ilk başkanlığı esnasında karşılaşmağa mecbur kaldığı ekonomik buhranı önleme tarziyle demokratik fikirleri değiştirdiğini ve gençleştirdiğini söylemek bir mübalâğa sayılamaz. Roosevelt tarafından 1933 senesinden 1935 senesine kadar cesurâne ve âlicenabane alınan tedbirler, 1929 da patlayan ekonomik ve sosyal buhranı önlemeği mümkün kılmış ve bunu Amerika takdir ve minnetle karşılamış ve tehlikeye cepheden bakmak cesaretini gösteren ve memleketin mukadderatına tam bir güven besleyen adamı ikinci defa başkanlığa seçmiştir.

Demokrat parti zaferini, New-Deal'in değerine olduğu kadar Roosevelt'in dünya muhasematının arifesinde umumi efkâr üzerinde haiz olduğu nüfuza borçludur.

Başkan, ikinci intihap devresi olan 1936 dan 1940 senesine kadar bilhassa infıratçılığa karşı mücadelede bulunmuş ve eski dünya işlerine Amerika'nın müdahalede bulunması fikrine umumi efkârı yavaş yavaş hazırlamıştır.

Chicago'da 5 Ekim 1937 de irat eylediği büyük nutkunda, sulhün samimi dostu olan bu adam, ilk defa tehlikeye işaret etmiştir. Totaliter devletlerin takip ettikleri kuvvet politikasıyla milletlerarası husule gelen anarşiden bahseden

Roosevelt; demokrasi ve hürriyet dâvası lehine kati bir mevzu almıştır.

Hitler ve Mussolini'ye Eylül 1938 ve Nisan 1939 da yaptığı müracaatlar, insanlık vicdanı namına ifa ettiği sonuncu ihtarlar olmuştur. Roosevelt felâketten kaçınmanın kaabil olamayacağını görünce, efkârı umumiyenin yekten anlayamayacağı bir takım tedbirler almak suretiyle memleketini her türlü ihtimallere karşı hazırladı.

Harbin patlamasından ve bilhassa Fransa'nın bozguna uğramasından sonra Roosevelt, 1823 te Monroe tarafından tesbit edilen Garp Yarım Küresi'nin müdafaası eski prensibini yeni vaziyetlere göre tatbik etmesini bildi.

Emniyet bölgesini genişletmek için Amerikan karasuları hududunu, bir takım İngiliz deniz hava üslerinde, Terre-Neuve'den Guyanne'a kadar istinat noktaları elde etmek suretiyle uzattı ve eski dünyadan gelecek ani bir taarruza karşı siper aldı.

«Demokrasilerin kalesi» haline gelen ve gayelerine badema bağlı kalacak olan Kuzey Amerika, Büyük Cumhuriyeti, hiç kimsenin memleketi felâkete sürükleyecek fırtınalara daha iyi bir surette koruyamayacağı ve milleti korumak hususunda elinden geleni yaptığını bildiği Roosevelt'i üçüncü defa olarak cumhurbaşkanlığına intihap etti.

Bu üçüncü intihap; 1932 senesinden beri memleketin siyasi hayatını faaliyete sevk etmek suretiyle, millî bir kuvvet halini alan Demokrat Parti nin kafi zaferini temin etmişti. Bundan sonra Cumhuriyetçilerin Roosevelt'in indirdiği darbenin altından kalkabilmeleri mümkün olamamış ve hâdiselerin süratle cereyanı, muhalefete, tenkitlerini tevcihe zaman bırakmamıştır. Cumhuriyetçiler, siyasi muhalefetin bir tortusu halini almış ve «eski rejimin» muhalefetini yersiz bırakan bir mahiyet iktisap etmişti. 1944 seçiminde Thomas Dewey, Cumhuriyetçilerin adayı olarak nâdiren görülen zayıf bir programla seçim mücadelesine atılmıştı. 1944 de Cumhuriyetçiler partisi fikir ve teşebbüs noksaniyle Hooverin iktisadi buhranı önlemeğe muvaffak olamadığı bir zamanı garip bir surette hatırlatmakta idiler. Bu tek hâtıra,

bir çok seçmenlerin, bu partiye rey vermemelerine kâfi gelmiştir.

Cumhuriyetçilerin diğer bir zaaf sebebini de Pearl Harbour'a karşı yapılan taarruzun infiratçılığa indirdiği darbe teşkil etmekte idi. Bu hâdis; cumhuriyetçileri bu tarz hareketlerinden rücu ve Demokrat başkanının haricî siyasetine iştirake mecbur etti. 1936 dan beri, maddi refahın ve Amerikan dünyasının kendine kifayeti onlara hak verir gibi görüldüğü halde, Başkan infiratçılığa karşı bütün iktidariyle mücadele etmekte idi. 1938 de —Munich senesinde — milletlerarası meselelerin henüz kati bir rol oynamadığı devrede seçim mücadelesinin vecizesi «Amerika Amerika'lılarındır.» olmuştu.

Amerikalılar, kendi kıtalarının müdafaası mesuliyetini deruhte etmeleri lâzım geleceğine dair olan Monroe doktriniyle meşbu idiler. Başkan Roosevelt vatandaşların menfaatlerinin Okyanusun öte tarafına gözlerini dikmeğe ve orada teressüm etmekte bulunan muhasamada mevki almağa icbar ettiğine iknaa çalışmakta idi. Bununla beraber, 1940 yazında vukua gelen hâdiseler, parlâmentoda başkanın siyasetine karşı gösterilen muhalefeti haksız çıkarmamakta idi. 1940 seçimi (Mümessiller Meclisi'nin ve Aya'nın üçte birinin yenilenmesi) gerek Demokrat ve gerek Cumhuriyetçi Parti ye mensup büyük nisbette infiratçı mebus ve âyan âzalarını Washington'a gönderdi. Başkan Roosevelt büyük bir sevgi ve nüfuza malik olmasına rağmen 1941 senesinde «İcar ve İare» Kanunu nu müşkülâtla çıkartabildi.

Muhalefetin tamamen sarsılması ve itibarını kaybetmesi için 7 Aralık 1941 de Japon taarruzu ve Filipin'lerin ziyı lâzım geliyordu. Birçok mebuslar siyaset sahnesinden çekildiler, diğerleri parlak bir surette başkanın siyasetine «döndüler». Missouri seçmenleri «nasıl bir dünyada yaşadıklarını anlamak kabiliyetinde olmayan» temsilcilerini geriye çağırdılar.

Bilhassa, bunlar 1940 Ağustosunda Guam Adasının tahkimine ait krediyi reddeden ve Mecburi Askerlik Kanu-



nu'nun çıkmasına mâni olmak için obstrüksiyon yapan Cumhuriyetçi mebuslar ve ayan âzaları idiler.

Pearl Harbour felâketi, 7 Aralık 1941, Birleşik Devletlerin tarihinde en mühim bir tarih olması muhtemeldir. Amerikan halkı Okyanustaki Japon taarruzu ile, kıtalar arasındaki sahanın ve infiratçılık itiyadının şimdiye kadar kendisinden sakladığı korkunç hakikatle karşılaşarak duçar olduğu uyuşukluktan uyanmıştır. Washington'da Amerikan - japon müzakerelerinin devamı esnasında, deniz üssü olan Pearl Harbour'un bombardıman edilmesi suretiyle japonlar, Yeni Dünya da hakikaten ruhi bir tesadüme sebebiyet vermişlerdir. Birleşik Devletler; harbe sürüklendiği vakit Arizona ve Oklahoma ile beraber, Okyanus dalgaları arasında bir kaç saat içinde âlemşümül kudretinin sönmek üzere olduğunu anlamıştır.

Bu şartlar altında, başkanın siyasetine karşı duracak bir infiratçılık muhalefeti, devlete karşı ihanet derecesinde ağır bir suç teşkil ederdi.

Pearl Harbour hâdisesinden evvel, Wandell Wilkie'nin «parçalanmaz» bir haricî siyasetin tatbiki ve bunun hükümet programına ithali lehine aldığı vaziyet Cumhuriyetçi Parti'nin durumunu pek çok zayıflatmıştı. Denilebilir ki, Wilkie, memleketinin yüksek menfaati için partisini siyasi bir intihara sevketmişti. Bundan sonra Cumhuriyetçiler in muhalefeti dahilî işlere inhisar etti. Bu suretle 1942 seçiminde Roosevelt'e karşı şiddetli bir mücadele açmak üzere oldukça rey toplayabildiler. Fakat, hiç bir zaman, münakaşalarda Cumhuriyetçi Parti'nin Demokrat Parti'nin yerine geçmesi, başkanlığı elde etmesi bahse mevzu ittihaz edilmedi. Kongrede muhtelif zamanlarda başkanın New-Deal ile buhrana bir çare bulmağa uğraştığı müddet içinde, bundan sonra iktisadi yükseliş senelerinde, daha sonra Amerika bitarafılığı meselesinin müzakeresi, en nihayet dünya harbinin cereyanı sıralarında Roosevelt'e karşı muhalefetin gösterdiği temevvüçler çok alâka uyandırıcı bir keyfiyettir. En şiddetli muhalefetin Demokrat Parti'den geldiği ve Cumhuriyetçilerin ekseriya ikinci bir rol oynadığı görülmüştür. Bu hal me-

selâ; 1944 Şubatında Demokrat Ayandan Bornley'in, Temsilci Meclis tarafından teklif edilen parlamenter bir projeyi desteklemesine karşı Kongre yi vetoya sürüklemesi üzerine de vâki olmuştur. (Proje, vergilerin indirilmesini istihdaf ediyor, Roosevelt de bir enflâsyondan kaçınmak için bunu zaruri telâkki eyliyordu.)

Demokrat Parti nin sinesinde, Kongre'nin içinde veya dışında bir isyanın patlamak üzere bulunduğu zamanlar da olmuştur. Eğer Demokrat Parti'de bir ayrılık vukua gelseydi, bu ayrılık Cumhuriyetçi Parti nin içinde de aynı suretle vukua gelecekti. Bu takdirde, hususi bir menfaate müstenit veya sağ ve solların arasını ufki bir surette ayıran yeni bir üçüncü parti ortaya çıkacaktı.

Roosevelt, dahilî siyaseti, idaredeki kabiliyeti sayesinde böyle bir hareketi önleyebildi. 1944 te üçüncü defa başkanlığa seçilmesi üzerine, güney, ayrılmak üzere bulunuyor gibi idi. Fakat bu tehlike hakikat olmadı. Yalnız güney değil, şimdiye kadar Roosevelt'in siyasi fikirlerine iştirak eden büyük amele teşkilâtı da reylerini ona verdiler. Birleşik Devletler tarihinde, meslekî dernekler — kendi siyasi teşkilâtlarını vücuda getirmişlerdi. — yegâne bir hâdise olmak üzere Demokrat Parti'nin zaferine yardım ettiler. Bu yeni sendikalar teşkilâtı, istikbalde siyasi faaliyet bakımından Amerika'nın iç tarihinin en alâka uyandırıcı meselelerinden biri olacaktır. Eğer bu teşkilât tutunursa, ağırlığını hangi tarafa yöneltecektir? Bu suale hemen cevap vermek pek erken olur.

Roosevelt devrindeki Amerikan siyasi hayatının diğer bir manzarasını da açıklayacağız. Cüretkârane ve yeni bir tarzda hareket eden başkan, Kongre yi ve kendi partisini aşarak doğrudan doğruya halkla temasa geçti ve onlara hitap ederek uyandırdığı aksülâmeli araştırdı. «Ocak başı musahabeleri» herkesin aklındadır. Samimi bir surette söylenilen bu nutuklar sayesinde Roosevelt, partisinin programile mukayyet olmaksızın tam bir serbesti ile umumî efkârı sevk ve idare edebildi.

Başkan, meşhur olan matbuat konferanslarıyla efkâ-

rı sistemli bir surette besledi ve aydınlattı. Bunlar halk musahabelerinden daha ehemmiyetli idiler. Çünkü tesirleri daha devamlı ve daha tutumlu idi. Hiç bir devlet adamı, çok şahsi olan böyle hareketle bu derece müsbet ve devamlı netice elde edememiştir. Bu matbuat konferanslarına, Roosevelt'in Kongreye yaptığı müteaddit mesajlarla elde ettiği muvaffakiyetleri de ilâve etmek icap eder. Hükümet, teknik usullerinin muhtelif tarzlarda kolayca kullanılması Roosevelt e politikasını, Demokrat Parti nin takip ettiği siyasetinin seviyesi üstüne çıkarmasına ve his ve arzularını çok iyi bildiği halkın iradesine uyarak siyasetini millî bir siyaset yapmasına imkân vermiştir. Parti içinde teressüm eden çapraz cereyanı, parti haricinde takip ettiği siyasetle değiştirmiş ve partiler üstünde kalan Roosevelt, harp bitmezden evvel dünyada milletlerarası bir teşkilât vücuda getirmek hususundaki muazzam ve nazik esere Birleşik Devletler'in iştirakini ve mesuliyet deruhte etmesini başarmıştır. Bunun en iyi bir misali Roosevelt'in partilerin siyasetleri arasında bir muvazene tesis etmek suretiyle San Francisco'ya giden Amerikan Murahhas Heyetini teşkil etmesi ve dünya emniyetini teşkilâtlandırmağa ait projeye karşı Kongre nin müsbet bir vaziyet almasıdır. Roosevelt'in başkanlığının muhtelif zamanlarında partiler arasındaki ahenk derecesini tâyin etmek çok faydalı olursa da, New-Deal tecrübesinden beri kendisini tâkip eden umumi efkârın, sulhun eşiğine kadar da tâkibe hazırlandığı bir sırada ölüm bu mücadeleci insanı yere sermiştir. Böyle bir tetkik; partiler arasında bu ahengın tahakkuk ettiği bölgelerle, ahengın teessüs edemediği bölgelerin hemen birbirine müsavi olduğunu ve bu yerlerde siyasi muhalefetin kendini hissettirdiğini göstermektedir. Eğer Cumhuriyetçiler 1932 de büyük bir hezimete uğramamış olsaydılar, 1936, 1940 başkan seçiminde işleri tekrar ellerine almak talihine mazhar olmaları muhtemeldi.

Amerikan demokrasisi, memleketin iktidar ve idaresini partilerin münavebe ile mürakabe etmelerini istilzam eder. Birçok seçmenler 1936 ve 1940 da Demokratların

iktidar mevkiini uzun zaman elde tuttuklarını ve «değiştirme zamanının» geldiğini, ancak genel şartların böyle değişikliğe müsait olmadığını düşünmeğe başlamışlardı. Muhalefet partisi, bu vaziyeti körüklemeye ve bundan menfaat elde etmek mevkiinde değildi. Bu itibarla Franklin Roosevelt devri, her iki partiye ait bir siyaset devri olmamıştır. Bu devir Rooseveltin idare tarihi ve Birleşik Devletler in milletlerarası işlere faal bir surette müdahaleye avdeti tarihidir.

Bu muhtelif sebeplerden, 13 Nisan 1943 de başkan Roosevelt'in âmil olduğu zaferden hemen bir ay evvel ölümü Amerikan ve dünya siyasetinin dönümünü teşkil eder.

Kendisini istihlâf edecek olanın meziyeti ne olursa olsun, Roosevelt in şahsiyeti o derece kuvvetli ve parlak idi ki, Amerikan siyaseti kendisi idi denilebilir.

Kanuni halefi, Demokrat Parti'den başkan muavini M. Harry S. Truman idi. Bu zat, 1944 sonbaharında başkan muavinliğine, Demokrat Parti nin heyecanlı geçen bir içtimasında vukua gelen bir anlaşma neticesi tâyin edilmişti. Başkan muavinliğine aday; ekonomik muhitleri müdahalecilik fikirleriyle ürküten ve New-Deal Sosyalistleri"nden biri olan «Terakkiperver» M. H. Wallace idi.

Franklin Roosevelt in dördüncü defa adaylığının kabulü, muhalefetle karşılaşması itibariyle büyük bir ehemmiyeti haizdir. Roosevelt, hükümet partisini; an'anevi mürtecilerden olup başkan muavinliğine kendi kıyılarından aday gösteren güney demokratlarının muhalefeti karşısında safra atmağa icbar etmişti. Missouri'nin çiftçi âyanlarından olan mutedil Harry Truman, ihtirasları teskin ve Roosevelt'in tekrar cumhurbaşkanlığına seçilmesini temin etti. 1884 te doğan Truman, gençliğini babasının çiftliğinde geçirmişti. Fransa cephesinde 1914-1918 harbi esnasında subay idi. Amerika'ya avdetinde hukuk tahsil ederek hâkim olmuştu.

Truman, 1933 te Missouri'den Demokratların âyanı oldu ve 1940 seçimlerine kadar halkın teveccühünü muhafaza etmesini bildi. Ancak hükümet işlerine fiili bir surette 1941 den sonra el işlerinin ve sanayi ve teslihatın inkişaf

plânına dahil malzeme ve paranın heder olmasını önlemek üzere teşkil edilen ayan komitesi başkanı sıfatiyle iştirak etti. Bu komite velût bir faaliyet temin etti ve birçok suiistimalleri ortadan kaldırdı. Bununla beraber yeni başkanın haricî siyasette büyük bir tecrübe sahibi olduğuna ihtimal verilemez. Bu itibarla selefinden daha fazla State Department'in tesiri altında kalacağı anlaşılmaktadır.

Truman başkanlığa geçmesi üzerine, müteveffa selefinin siyasetini takip edeceğini alenen beyan etti.

Bu tebeddülün ilk neticesi, U. R. S. S. Dışişleri Komi seri Molotov'un San Francisco'ya gönderilmesi oldu. Yalla anlaşması, «Uç Büyükler» arasında, sulhun esaslarını kurmak hususunda şahsi ve zayıf bir anlaşmadan ibaret bulunmakta idi. San Francisco konferansına; Sovyetler çok az ehemmiyet atfettikleri halde; büyük devletlere inhisar ettirilen bu esaslı meselelere dair noktai nazarlarını bildirmek imkânım bulacak olan küçük ve orta devletler alâka göstermekte idiler.

M. Churchill ile Staline'i uzlaştıran Roosevelt; Yalta karar ve fikirlerinin bir teminatçısı idi. Ölümü, bu anlaşmayı bir mesele haline koyduğundan halk komiserinin huzurunu lüzumlu kılmakta idi. Tecrübe bu endişenin yerinde olduğunu göstermiştir. San Francisco'da, konferansa nüfuzu ile hâkim olacak bir şahsiyet bulunmamakta idi.

Potsdam'da üçlerin toplanmalarından evvel M. M. Davies ve Hopkins'i Londra ve Moskova'ya gönderen Truman, Amerikan siyasetinin devam edeceğine işaret etmişti. Bu müdahale sayesinde, milletlerarası hava açılmış ve inşacı bir fikirle müstakbel sulhün esasları kurulabileceğini ortaya koymuştu.

İç siyasette, kayde şayan hiç bir değişiklik olmamıştı. Başkanlığın yenilenmesi münasebetiyle içtinabı kabil olmıyan şahsi değişiklikler, siyasi istikametleri tâdil edeceğe asla benzemiyordu. Çünkü yeni başsavcı Tom Clark, yeni içişleri Bakanı M. Schwellenbach, Ziraat Bakanı Anderson New-Deal'e mütemayil demokratlardı.

San Francisco Konferansı'nın arifesinde yapılan daha

mühim değişiklikler, Roosevelt devrinin artık kapandığını ve başkan Truman'ın başka insanlar ve usullerle hükümeti idare etmek istediğini göstermekte idi. Bugün, Birleşik Devletler tarihinde bir devrin kapandığı ve yeni bir devrin açıldığı daha iyi anlaşılmaktadır. Birbiri ardına Roosevelt'e dış siyasette mesai arkadaşlığı yapan üç zat Stettinius State Departement şefi, Harry Hopkins ve Maliye Bakanı Morgenthau umumi sahneden çekildiler.

Halbuki, istisnai bir kabiliyette olan Başkan Roosevelt, kendisi kendinin devlet sekreteri idi ve haricî siyasette kendisine bağlı olanlardan talimatına riayet edilmesini isterdi. Başkan Truman ise, dış işler hakkında pek az malûmat sahibi olduğundan mesuliyeti kabine âzalarına terketmeyi tercih etti. Diğer taraftan selefi, mebusan ve ayan meclisleri haricinden mesai arkadaşlarını seçtiği halde eski bir ayan âzası sıfatıyla yeni başkan, bu meclislere karşı daha hürmetkar bulunmak arzusunda idi. Daha usulperest elan Truman; hükümette parlâmento âdetlerine alışık insanları bulundurmamak istedi.

Bu noktai nazardan eski devlet sekreter muavini Stettinius yüksek sanayi içinde yetişmiş M. Truman'ın arzu ettiği siyasi kabiliyeti haiz olmaması itibariyle emniyet vermemekte bulunmuş idi. O, millet temsilcilerinin de tasvibine mazhar olmuş kimseleri şiddetle arzulamakta idi. Yeni devlet sekreteri M. James Byrnes tamamen bu şartları haiz ve 14 seneden beri temsilciler meclisinde mebus bulunuyordu. Ve on sene de âyanda bulunmuş. Yüksek Mahkemede hâkimlik etmişti. Bilhassa dış siyaset işlerinde tecrübesi fazla idi. Çünkü Casablanca, Tahran ve Yalta'da Başkan Roosevelt'e refakat etmişti.

Beyaz Ev'in takip ettiği siyasetin yeni istikameti açık olarak muhafazakâr bir mahiyet arz ediyordu.

Byrnes, sağlam bir güney tipini temsil etmekte idi.

Komünistlerin de yeni bir ric'i cephe hazırladıkları hayretle görülmekte idi. En - sol insanlar, Roosevelt'in şahsında Marksist olmadığı halde çok ileri sosyal ülküye malik olduğunu ve R. S. S. B. ile bir dostluk siyaseti takip etmek

istediğini görmekte idiler. M. Truman ise Amerikan işçi sınıfının ümitlerine aynı suretle cevap vermemekte idi. Çünkü komünist siyasi teşkilâtının reisi Earl Browder hususi surette hedef ittihaz ederek «Üç Büyükler» arasındaki anlaşmayı bozmakla ve San Francisco'da Roosevelt'in itilâfperver siyasetini terkederek İngiltere'nin emperyalist siyasetine bağlanmak ve «Sovyetlerin iddia ettikleri hakları kabul etmemekle» itham eylemekte idi. Müteveffa başkanın aksine olarak Truman, Solların düşmanlığını kazanmıştır.

1930 dan 1945 e kadar kongrenin tertip tarzı:

| YIL  | <u>Ayan 96</u> | <u>Mümessiller 435</u> |                |                |                  |              |
|------|----------------|------------------------|----------------|----------------|------------------|--------------|
|      | Demokrat       | Cumhu-<br>riyetçi      | Müsta -<br>kil | Dernok-<br>rat | Cumhuri<br>yetçi | Müs<br>takil |
| 1930 | 47             | 48                     | 1              | 214            | 220              | 1            |
| 1932 | 59             | 36                     | 1              | 313            | 117              | 5            |
| 1934 | 69             | 25                     | 2              | 322            | 103              | 10           |
| 1936 | 75             | 17                     | 4              | 335            | 89               | 11           |
| 1938 | 69             | 23                     | 4              | 262            | 170              | 3            |
| 1940 | 66             | 28                     | 2              | 268            | 162              | 5            |
| 1942 | 57             | 38                     | 1              | 222            | 208              | 5            |
| 1944 | 57             | 38                     | 1              | 243            | 190              | 2            |

1932 den 1944 e kadar Cumhurbaşkanı seçim tablosu:

Cumhurbaşkanı Namzetleri 531

| <u>Yıl</u> | <u>Demokrat</u> | <u>Cumhuriyetçi</u> |
|------------|-----------------|---------------------|
| 1932       | 472             | 59                  |
| 1936       | 523             | 8                   |
| 1940       | 449             | 82                  |
| 1944       | 432             | 99                  |

---

## YABANCI MEVZUAT

---

### FRANSIZ SEÇİM KANUNU

#### Millet Meclisi Üyelerinin Seçimi Hakkındaki 5 Ekim 1946 Tarih ve 2151 - 46 Sayılı Kanun

Kurucu Millî Meclis'in kabul ettiği,

Cumhuriyetin geçici hükümet başkanının ilân ettiği kanunun metni aşağıdadır:

### BÖLÜM — I

#### Genel Hükümler

Madde 1 — Anavatan Fransa'sı ile Guadeloupe, Martinique ve Reunion illerinin Millet Meclisindeki sayılları; nisbi temsil esasına üzerine, liste ile, karma ve eksik adaylı listeler sayılmaksızın, bu kanundaki hükümlere göre bir defada seçilirler.

Madde 2 — Guyane ili tek sayıav seçen bir seçim çevresi teşkil eder.

Bu il de seçim, tek şahıs seçme usulü ile bir defada yapılır.

Madde 3 — Oy verme seçim çevresi esasına üzerine yapılır.

Bu kanuna ekli 1 sayılı cetvele göre müteaddit seçim çevrelerine bölünen Bouches-du-Rhone, Pas-du-Calais Nord, Rhone, Seine, Seine-et-Oise, Seine-Inferieure illeri hariç olarak, her il bir seçim çevresi teşkil eder.

Madde 4 — Seçimler, kadın ve erkek seçmenleri seçime çağıran kararnamenin yayınlanmasından sonraki beşinci Pazar günü yapılmak zorundadır.

Seçim mücadelesi, seçim gününün 20 gün öncesinden başlar.

### BÖLÜM — II

#### Yurddaşların Sayılavlığa Adaylığını Koyması

Madde 5 — Bir seçim çevresinin herhangi bir listesin-



deki kadın yahut erkek adaylar, altında yolu ile onanmış imzaları bulunan bir beyanname vermek zorundadırlar.

Adaylık beyannamelerinde şunlar gösterilmiş bulunmalıdır :

- 1 —Çıkarılan listenin unvanı,
- 2 — Adayların soyadı, adı, doğum yeri ve tarihi ile adaylık tercih sırası.

Beyannameler, iki nüsha olarak, seçimlere başlanmasından en geç 21 gün önce valiliğe verilmiş bulunmalıdır.

Bir nüsha valilikte kalır, ötekisi hemen içişleri Bakanlığına gönderilir. Beyannameyi getirene muvakkat bir makbuz verilir. Getirilen liste yürürlükte bulunan kanunlara uygun ise, bu listenin valiliğe götürülmesinden itibaren 3 gün içinde de kesin makbuz verilir.

Madde 6 — Aynı seçim çevresi içinde aynı unvanı taşıyan yahut aynı partiye veya a3rni kuruma ait müteaddit listeler olamaz.

Yukarıdaki maddeler uygulanarak düzenlenen her listedeki adayların miktarı, bu kanuna ekli 2 sayılı cetvel gereğince, Üstenin ait bulunduğu seçim çevresi için tesbit edilen sayısalık miktarına eşit olmalıdır.

Liste valiliğe verildikten sonra, herhangi bir şekilde adaylığın geri alınması kabul olunmaz.

Seçim mücadelesi sırasında adaylardan birinin ölümü halinde, listeyi çıkaran adayların, bu ölünün yerine. diledikleri tercih sırasında göstermek üzere, yeni bir aday koymağa yetkileri vardır. Hiç kimse, aynı seçim çevresi içindeki müteaddit listelerde aday gösterilemez.

Hiç kimse, bir tek seçim çevresinden fazlasında adaylığını koyamaz. Müteaddit adaylıklar hakkındaki 17 Temmuz 1889 kamunu Millet Meclisi seçimlerine uygulanır.

Eğer bir aday, bu maddenin hükümlerine aykırı olarak, müteaddit listelerde yahut müteaddit seçim çevrelerinde adaylığını koyarsa, hiçbir seçim çevresinde kanunen muteber şekilde seçilmiş sayılamaz. Bu maddeye aykırı olarak yapılan her liste hükümsüzdür. Böyle bir liste tescil

edilmiyeceği gibi kazandığı oy pusulaları da hükümsüz sayılacaktır.

Bir listenin tesciline itiraz edilmesi halinde, bu listedeki adaylar iller arası il kuruluna müracaat edebilirler. Bu mahkeme 3 gün içinde kararını vermek zorundadır; verilen karar kesindir.

Madde 7 — Bütün listelerde adayların adları, adaylıktaki tercih sırasına göre sıralanmıştır.

### **BÖLÜM — III**

#### **Seçim İşlemleri ve Sayıtlavlıkların Tesbiti**

##### **KESİM : 1**

##### **Seçim İşlemleri**

Madde 8 — 5,000 den fazla nüfusu olan beldelerin seçmenleri, oylarını atarken, seçim bürosu başkanına, seçmen kartı ile birlikte bir kimlik belgesi göstermek zorundadırlar. İçişleri Bakanı muteber sayılacak kimlik belgelerinin listesini tesbit edecektir.

Madde 9 — Her seçmenin, seçim çevresinde çıkarılan, aday listelerinden yalnız bir tanesine ve bir defa oy verme hakkı vardır.

Madde 10 — Oy alan listelerin genel sayımı, her seçim çevresi için o seçim çevresinin merkezinde, seçimin sona ermesinden itibaren, sonuçlar ile tutanaklar geldikçe, aleni olarak yapılır ve en geç seçimden sonraki ilk Çarşamba günü bitirilmiş olur.

Seçim çevresinin bölümlere ayrılması halinde, seçim çevresinin merkezi, vali kararı ile tesbit olunur.

Sayım, asliye mahkemesi başkanı başkanlık etmek üzere, istinaf mahkemesi birinci başkanının tâyin ettiği iki yargıç ile valinin tâyin ettiği bir il kurulu üyesi ve bir il şube başkanından müteşekkil bir komisyon tarafından yapılır.

Komisyon üyelerinden birinin manii çıkması halinde mânii çıkan üyeye göre, ya istinaf mahkemesi birinci başka-

nı yahut vali onun yerine bir başkasını tâyin ederler.

Aday listelerinden her biri için listedeki adayların tâyin edeceği bir temsilci, sayım komisyonunun işlemlerinde hazır bulunabilir.

## KESİM : 2

### Listeler Arasında Sayıavlulukların Taksimi

Madde 11 — Anavatan Fransası'ndaki sayıavluluk miktarı 544 olarak tesbit edilmiştir.

Madde 12 — Her seçim çevresine tahsis edilen sayıavlulukların miktarı, bu kanuna ekli 2 sayılı cetvelin gösterdiği şekilde tesbit edilmiştir.

Madde 13 — Sayıavluluklar her seçim çevresindeki muhtelif listeler arasındaki «en yüksek vasatı»<sup>1</sup> kaidesine göre tevzi olunur. Bu kaidenin esası şudur:

Listelerden her birinin kazandığı oy miktarının kendisine tahsis edilmiş bulunan sayıavluluk miktarına 1 ilâvesinin verdiği adede taksiminden çıkan harici kısımetlerden en büyük sonucu kazanan liste başta gelmek üzere listeler arasında müteselsilen sayıavluluklar tahsis olunur.

## KESİM : 3

### Adaylar Arasında Sayıavlulukların Taksimi

Madde 14 — Seçmenler, adayların bastırdıkları oy pusulalarından birini kullanabilecekleri gibi, bizzat kendi yazacakları pusulayı da kullanabilirler. Adayların bastırdıkları dışında, bütün basılı pusulalar hükümsüzdür.

Madde 15 — Bir listeye isabet eden sayıavlulukların o listedeki adaylara tahsisi, seçmenlerin tesbit edeceği tercih sırasına göre yapılır.

Liste, bir tercih sırasına göre düzenlenir. Ama seçmenler, listedeki adaylardan birinin, birkaçının yahut hepsinin karşısına bir sayı koymak suretiyle, bu tercih sırasını diledikleri gibi değiştirebilirler.

Madde 16 — Seçim bölümlerindeki bürolar, her lis-

---

<sup>1</sup> Regle de la plus forte moyenne.

teye verilen oyların toplamını çıkardıktan sonra, hiç bir değişikliğe uğramıyan oy pusulaları miktarı ile kanuna uygun şekilde değişikliğe uğramış pusulaların miktarını açıkça gösterirler. Bu sonuncular, ekli bir tutanakla, seçim çevresi sayım komisyonuna gönderilir.

Bir liste için verilen oy pusulalarından değişikliğe uğramış olanların miktarı o liste için verilen oy pusulaları toplamının yarısından az olması halinde, seçim çevresi sayım komisyonu listedeki adaylık tercih sırasına uygun şekilde adayların tasnifini yapar ve 13 üncü maddeyi uygulayarak, listeye verilmiş olan sayırlıkları bu sıraya göre adaylara tahsis eder. Aksi halde, komisyon aşağıdaki şekilde işlemde bulunur:

Komisyon başkanı, değişikliğe uğramış pusulaların sağ sütununa eksik yazılmış olabilen tercih sırası sayılarını, listedeki tercih sırasını gözönünde tutarak, kırmızı mürekkeple tamamlar.

Komisyon, değişikliğe uğramış veya uğramamış pusulardan kaçında her adayın sayı «1»i kazandığını tesbit eder. Bu sayıyı en çok miktarda kazanmış olan aday tasnifte birinciliği alır.

Komisyon, bundan sonra, değişikliğe uğramış yahut uğramamış pusulalardan kaçında, birinciliği kazanan aday hariç, öteki adaylardan her birinin en iyi sıra sayısını (sayı 1yahut sayı 2) kazandığını tesbit eder. Bu sayılardan en çok miktarda kazanmış olan aday ikinci olarak tasnif edilir ve tasnif bu şekilde devam eder.

Bir listeye isabet eden sayırlıklar, bu şekilde tesbit edilen tasnif sırasına göre tevcih edilir. Tasnifte oy eşitliği halinde, adayların en yaşlısı seçilmiş ilân olunur.

Madde 17 — Bir listenin adayları, o listeden seçilmiş sayırlıklardan birinin ölümü, istifası yahut başka bir sebeple sayırlıklığın açılması halinde, tasnif sırasına göre o sayırlığın yerine geçerler.

Madde 18 — Bir seçim çevresinde, seçim işlemlerinin iptali yahut seçilmiş listeden hiç bir adayın kalmamış olması halinde, iki ay içinde kısmî seçim yapılır.

## KESİM : 4

### Cezair Hakkındaki Hükümler

Madde 19 — Anavatan Fransası'nın Seçim Kanunundaki hükümler, 3 üncü maddenin ikinci fıkrasındakiler hariç, aşağıdaki maddelerde gösterilen şartlar dahilinde Cezair'e de uygulanır.

Madde 20 — Bu kanunun 3 inci maddesinde anlatılan beyannameler, il'in valisine gönderilmelidir.

Madde 21 — Cezair'e tahsis edilen sayısal miktarı 30 dur. Bunlardan 15 i birinci seçmenler sınıfı, 15 i de ikinci seçmenler sınıfı içindir.

Birinci seçmenler sınıfından olanlar şunlardır: Müslüman olmıyan Fransız yurddaşları ile 7 Mart 1944 Emirnamesi'nin üçüncü fıkrasıyla tesbit edilmiş bulunan Müslüman Fransız yurddaşları, 1914- 1918 savaşının muharip belgesine sahip olanlar, 1939 - 1940 savaşında silâhlı yararlık gösterdikleri için savaş nişanı alanlar, kurtuluş savaşlarında savaş nişanı alanlar, ilköğretim diploması olanlar, bir orta öğretim kurumunun 6 ncı sınıfından dördüncü sınıfına kadar (dördüncü dâhil) devam etmiş olan eski öğrenciler, yerli tarım, zanaat ve sosyal yardım cemiyetlerinin yönetim kurulunun eskiden seçilmiş üyeleri ile bugünkü üyeleri.

Madde 22 — Sayısalıklar aşağıdaki şekilde taksim olunur:

Birinci seçmenler sınıfı için: Alger il'i, 6; Oran il i. 5 ; Constantin il'i, 4.

İkinci seçmenler sınıfı için: Alger il'i, 5; Oran il'i, 3; Constantin il'i, 7.

Madde 23 — Bu kanunun Cezair'e uygulanmasında geriye kalan diğer cihetler, içişleri Bakanının vereceği bir rapor üzerine Bakanlar Kurulu'ndan çıkacak bir kararnameye konu olacaktır.

## KESİM : 5

### Seçim Propagandası

Madde 24 — Seçim mücadelesi sırasında karşılaşılan listelere imkân eşitliği vermek için ve kâğıt kıtlığı sebebiyle, bu kanunun 5 inci maddesine uygun şekilde ilân edilmiş seçim çevresindeki her listeye, aşağıda gösterilen şartlar dahilinde, afiş ve el ilânı yolu ile propagandayı ve oy pusulalarının basımını sağlayacak miktarda kâğıt tahsis edilir.

Madde 25 — Seçim çevresindeki her listeye verilecek olan bu miktarın içinde şunlar vardır:

1 — Seçim devresi süresince 20 Mart 1914 kanununun tesbit ettiği yerlere asılmak üzere ve (Om 63 X Om 90) nisbetini aşmayacak büyüklükte 3 afiş;

2 — Aynı yerlere asılmak üzere, (Om 21 X Om 45) nisbetini de aşmayacak büyüklükte ve seçim propaganda toplantılarının zamanını bildirmek için kullanılacak 3 afiş:

3 — Om 21 X Om 27 büyüklüğünde 2 tamim;

4 — Seçim çevresindeki kadın ve erkek seçmenlerin üç misli miktarında oy pusulası; bu pusulaların büyüklüğü Om 20 X Om 12 nisbetini geçemez.

Madde 26 — Seçim tarihinden 25 gün önce, her seçim çevresinin merkezinde şu şekilde bir komisyon teşkil edilecektir:

Başkan olarak, bir asliye mahkemesi başkanı yahut seçim çevresi istinaf mahkemesinin birinci başkanının tâyin ettiği bir yargıç;

Defterdar yahut temsilcisi;

Valinin tâyin ettiği bir il memuru;

İl posta müdürü yahut temsilcisi;

İl arşiv müdürü yahut temsilcisi;

Kâtip olarak da, bir il şube başkanı.

Her liste için o listenin adayları, beyannameler geldikçe, bu komisyonun çalışmalarına istişari oyla katışmak üzere bir temsilci tâyin edeceklerdir.

Komisyonun çalışma yeri seçim çevresi merkezinin mahkemesinde olacaktır.

Madde 27 — Komisyon řu işlerle görevlidir:

- a) Tamimlerin posta ile yollanması için gereken zarfları temin etmek ve bu zarfları yazdırtmak;
- b) Seçim vesikalarının basılmasını kabul eden matbaacıların bir listesini yapmak;
- c) Yürürlükte olan kanunlar gereğince oyunu mektupla vermek isteyen seçim çevresinde kayıtlı bütün seçmenlere, seçim gününden en geç 15 gün önce, posta ile parasız gönderilecek kapalı bir zarf içinde her aday listesine ait bir tamim ile birlikte oy pusulalarını göndermek;
- d) Seçim çevresindeki bütün seçmenlere, seçim gününden en geç 10 gün önce, posta ile parasız gönderilecek kapalı bir zarf içinde her aday listesine ait bir tamim ile birlikte oy pusulalarını göndermek;
- e) Seçim gününden en geç 5 gün önce, (d) bendinde gösterilen şartlar dahilinde, her aday listesinin bir ikinci tamimini göndermek;
- f) Seçim gününden en geç 7 gün önce, kayıtlı seçmenlerin en az eşiti; en çok da iki misli miktarında her aday listesine ait oy pusulalarından her belediyeye göndermek.

Belediye başkanı, oy pusulalarını aldığını taahhütlü bir mektupla hemen komisyon başkanına bildirecektir.

Belediye başkanı, seçim gününde, oy pusulalarını bütün seçim bürolarında seçmenlerin emrine hazır bulunduracaktır. Oy pusulalarına nezaret etmek bir belediye memuru tarafından sağlanacaktır.

Madde 28 — 1) Her listenin adayları, kendi oy pusulalarının, tamimlerinin ve afişlerinin basımını, aşağıdaki şartlar dahilinde bizzat yaptıracaklardır:

Her listenin temsilcisi, bu kanunun 29 uncu maddesinde gösterilen teminat akçasının yatırılmasından sonra, basım işini yapmaları uygun görülen matbaacılar listesinden seçtiğı matbaacının adını komisyon başkanına bildirir. Başkan da kendisine, oy pusulalarının, tamimlerin ve afişlerin 25 inci maddede tesbit edilen miktarlarda basımları için

muteber olmak üzere, bu matbaacıya hitaben bir sipariş bonosu verir.

2 — Her listenin temsilcisi komisyon başkanına, seçim gününden en az 16 gün önce, bilinci tamim ile oy pusulasından, seçim gününden en az on gün önce de ikinci tamimden kayıtlı seçmen sayısına eşit yahut iki misli miktarında nüsha vermek zorundadır.

Temsilci, isterse, elinde fazla kalan oy pusulalarından bir kısmını yahut hepsini ayrıca verebilir.

3 — Adaylar, afişlerinin duvarda asılmasını bizzat kendileri yaptıracaklardır.

4 — Yukarıdaki 2 sayılı bentte gösterilen basılı kâğıtlar tâyin edilen tarihlerde komisyona verilmemiş olursa, komisyon bunları seçmenlere yollamak zorunda değildir.

Madde 29 — Seçim çevresindeki her listenin temsilcisi, adaylık beyannamesinin verilmesinden sonraki 48 saat içinde, (Tasarruf sandığı) nın sorumlu memuru sıfatıyla hareket eden il defterdarına aday başına 20,000 frank (20,000 F.) teminat akçası yatırmak zorundadır.

Madde 30 — Devlet, 23 inci maddede gösterilen adaylara tahsis edilmiş kâğıdın ve zarfların bedeli ile afişler, oy pusulaları ve tamimlerin basım masrafını ve oy pusulaları ile tamimlerin yollama ücretlerini üzerine alır.

Afişleri asma masrafı, bilhassa seçim çevresindeki afiş asılacak yerlerin miktarı gözönünde tutularak yapılan bir kararnamenin tesbit ettiği bir bareme göre adaylara ödenir.

Benzin masrafları da, bilhassa seçim çevresinin genişliği gözönünde tutularak yapılan bir kararnamenin tesbit ettiği bir bareme göre adaylara ödenir.

Bununla beraber, bir liste, seçimde verilen oyların en az yüzde üçünü kazanmazsa, afiş asma ve benzin masrafları bu listedeki adaylara Ödenmeyecek ve liste adına yatırılan teminat akçası da devletin olacaktır. Aksi halde, adaylar tarafından yatırılan teminat akçası kendilerine geri verilecektir.

Madde 31 — Yalnız seçim propagandası toplantılarının tarihini bildirecek afişler hariç, seçim gününden önce-



ki Perşembe gününden sonra hiç bir afiş asılamıyacaktır.

Madde 32 — Bu bölümde tesbit edilenden başka herhangi bir seçim afişi asmak yasaktır.

Afiş asmanın ve propaganda vasıtalarının sınırlarını çizen yukarıdaki 25 inciden 31 inciye kadar maddelere karşı işlenecek herhangi bir suç, seçim propagandasını düzenleyen 17 Ağustos 1945 tarih ve 1838-45 sayılı emirnamenin 14 üncü maddesinde gösterilen cezalara çarptırılacaktır.

Madde 33 — 29 Temmuz 1881 de çıkan ve 29 Eylül 1919 Kanunu ile değişikliğe uğrayan basın hürriyeti hakkındaki kanunun 13 üncü maddesinin sondan bir önceki fıkrası aşağıdaki şekilde tamamlanmıştır:

«Hükmün tebliğinden başlamak üzere bu fıkranın tesbit ettiği müddet içinde ve emredildiği şekilde gazeteye basılmayacak olursa, neşriyat müdürü, 6 günden 3 aya kadar hapis ve 5,000 frank tan 100,000 franka kadar para cezasına çarptırılacaktır.»

Madde 34 — Millet Meclisi seçimleri hakkındaki 2 Şubat 1852 tarihli teşkilât kararnamesinin 50 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

«Kamu dâvası ve şahsi dâva, seçim sonucunun ilânı gününden başlayarak altı ay sonra zaman aşımına uğrar.»

Madde 35 — Bu kanun ve daha önceki emirnamelerle düzenlenmeyen bütün hususlara, 16 Haziran 1940 da yürürlükte olan kanun ve nizamnamelerin hükümleri uygulanır.

Madde 36 — Millet Meclisi, 5 yıl için seçilir.

Madde 37 — Bakanlar Kurulu'nun çıkaracağı bir kararname, bu kanununun uygulanma şartlarını tesbit edecektir.

## KESİM : 6

### Deniz Aşırı Memleketleri Hakkındaki Hükümler

Madde 38 — Deniz Aşırı Fransası Bakanlığı na bağlı memleketler, bu kanuna ekli 3 sayılı cetvel gereğince tesbit edilen miktardaki sayıllar tarafından Millet Meclisinde temsil edilirler.

Madde 39 — Gerek tek seçmenler sınıflı, gerek iki seçmenler sınıflı (Fransız haklarına sahip olan yurddaşlar ile yerli haklarına sahip olan yurddaşlar) memleketlerdeki erkek ve kadın seçmenler, memleketin hukuki bünyesine göre ve bu kanuna ekli 3 sayılı cetvel gereğince gruplara ayrılacaklardır.

Madde 40 Seçmenler şunlardır:

I — Bu kanunun ilân tarihinde seçim listelerine kayıtlı şahıslar.

II — Aşağıdaki zümrelerden herhangi birine giren şahıslar:

a) Fransız Batı Afrikası'ndaki, Togo'daki, Fransız hattı üstüva Afrikası'ndaki, Fransız Cameroun'daki Fransız milletinden olanlarla Fransız uyruklarından kadın ve erkek 21 yaşında olup aşağıdaki zümrelerden herhangi birine girenler :

1 — Her memleket için, ayrı bir nizamname metni ile hukuki durumları tesbit edilerek, eşraf sayılanlar;

2 — Mahallî meclislerin eski ve bugünkü üyeleri (Hükümet Kurulları, idare Kurulları, Belediye, Ticaret Odası, Sanayi ve Tarım Odaları, Tarım Sendikaları) ;

3 — Sendika yahut kooperatif kurumlarında iki yıllık üyeliği bulunduğunu ispat eden eski ve bugünkü üyeler ile yerli sosyal yardım cemiyetlerinin idare kurullarının eski üyeleri ile bugünkü üyeleri;

4 — Her memleket için listesini umumi vali veya valinin bir kararname ile tesbit edip Deniz Aşırı Fransası Bakanı'nın tasdik edeceği «Legion d'Honneur» üyeleri, kurtuluş «Compagnon» ları ile askerî madalya, Fransız mukavemet hareketi madalyası, savaş nişanı, sömürge madalyası, tarım ehliyeti rütbesi, denizcilik ehliyeti rütbesi, Fransız sömürge rütbesi yahut mahallî şeref dereceleri sahipleri;

5 — Bütün asli ve yardımcı memurlar ile kanunlara uygun şekilde çalışan bir ticaret, sanayi, zanaat, tarım müessesesinde en az iki yıl müddetle devamlı bir vazife görmektir. Veya görmüş olanlar yahut nizamlara uygun bir iş kartına sahip olanlar;

6 — Yerli mahkemelerin asli veya yedek başkanları ve yargıç yardımcıları ile eski asli veya yedek başkanlar ve yargıç yardımcılarında seçim ehliyetsizliğini gerektiren bir sebeple azledilmiş veya istifa etmiş olmaları;

7 — Dinî vazife gören kimseler;

8 — Kara, deniz ve hava ordularının eski ve bugünkü askerleri ile silâh altına çağırılacak sınıfın birinci veya ikinci bölümüne girmiş olanlar;

9 — Bütün tüccarlar, sanayiciler, ziraatçılar, zanaatçılar ile genel olarak kazanç vergisi veren herkes;

10 — Bütün yerli toplulukların şefleri yahut temsilcileri ile bütün köy muhtarları;

11 — Bir tapu senedini yahut medeni kanuna göre tanzim edilmiş bir senede istinaden gayrimenkul sahibi olan herkes;

12 — Bir avlanma ruhsatnamesine yahut otomobil kullanma ruhsatnamesine sahip olan herkes;

b) Fransız Hindistanında seçim listelerine kayıtlı Fransız milliyetinden olan bütün şahıslar;

c) Madagaskar ile Comores’de:

1 — Yirmi bir yaşında olup seçim listelerinde kayıtlı kadın erkek Fransız yurddaşları;

2 — Medeni durum bakımından şahsi ahkâmını muhafaza etmiş yurddaşlar ile Fransız rejimine tabi olanlardan yirmi bir yaşındaki kadın ve erkeklerin, bir temsili kurul ihdası için çıkan 23 Mart 1943 tarihli kararnamede gösterilen şartları yerine getirenleri; kara, deniz ve hava ordularının eski ve bugünkü askerleri ile silâh altına çağırılacak sınıfın birinci veya ikinci bölümüne girmiş olanlar; kanunlara uygun şekilde çalışan bir ticaret, sanayi, zanaat, tarım müesseselerinde en az iki yıl müddetle devamlı bir vazife görmekte veya görmüş olanlar veya nizamla uygun bir iş kartına sahip olanlar; bütün tüccarlar, sanayiciler, ziraatçılar, zanaatçılar ile genel olarak kazanç vergisi vermekte olan herkes; bütün yerli toplulukların şefleri yahut temsilcileri ile bütün köy muhtarları; bir tapu senedine yahut medeni kanuna göre tanzim edilmiş bir senede isti-

naden gayrimenkul sahibi olan herkes; bir avlanma ruhsatnamesine veya otomobil kullanma ruhsatnamesine sahip olan herkes.

Madde 41 — Yalnız tek sayılab seçmeye hakkı olan seçim çevrelerinde, tek şahıs seçme usulüyle bir defada seçim yapılır.

Seçimin hükümsüzlüğü, ölüm veya istifa yahut herhangi başka bir sebeple yer açılması halinde, yerin açılması gününden başlamak üzere üç aylık bir müddet içinde yeni seçim yapılmış olmalıdır.

Millet Meclisinin yenilenmesinden önceki altı ay için de yer açılmazsa ayrı bir seçim yapılmaz.

Madde 42 — En az iki sayılab hakkı olan seçim çevrelerinde nisbi temsil esasına göre liste usulüyle, katma ve eksik listeler sayılmaksızın, bir defada seçim yapılır.

Sayılablıklar, bu kanunun 13 üncü maddesi gereğince «en yüksek vasatı» kaidesine göre, her seçim çevresindeki listeler arasında tevzi olunur.

Yerin açılması, seçilmiş listedeki adaylardan hiç birinin kalmaması yahut seçilen kimsenin seçiminin iptali hallerinde 17 ve 18 inci maddeler uygulanır.

Madde 43 — Deniz aşırı memleketlerindeki seçim çevreleri bu kanuna ekli 3 sayılı cetvele göre tesbit olunmuştur.

Muhtelif seçim çevrelerinin sınırlarını bir kararname tesbit edecektir.

Madde 44 — Koşınşın'deki Fransız seçmenler sınıfı sayılabının seçimi, ilerde tesbit edilecek bir tarihe bırakılmıştır.

Madde 45 — Sayılabların seçimi hakkındaki 30 Kasım 1875 tarihli kanunun 13 üncü maddesinin 3 üncü bendi, deniz aşırı memleketler için, şu şekilde tamamlanmıştır: «3 — Cumhuriyetin yüksek komiserleri, genel valiler, valiler, Saint Pierre et Mignecan ile Comores'deki idare âmiri şefler, genel sekreterler, müdürler, maliye daire ve büroları, siyasi işler, iktisadi işler, genel idare, zat işleri, basın, emniyet, eğitim, bayındırlık, limanlar, madenler, tarım.

orman ve su yolları, veterinerlik ve haralar, muhabere işleri, liman idaresi, gümrükler, tapu ve millî emlak, vasıtalı ve vasıtasız vergiler işleri şefleri, yüksek komiserlerin, genel valilerin ve valilerin özel büro müdürleriyle şefleri, mülkiye müfettişleri, çalışma müfettişleri, millî eğitim genel müfettişleri, idari taksimat şefleri ile yardımcıları (en küçük rütbesi dâhil) genel idare ile görevli belediye başkanları».

Madde 46 — Bu kanunun 6 ncı bölümü ile lüzum görülmesi halinde seçim propagandası hakkında beşinci bölümün uygulanma şekilleri Deniz Aşırı Fransası Bakanı'nın teklifi üzerine, Bakanlar Kurulu'ndan çıkacak bir kararname ile tesbit edilecektir.

Kurucu Millî Meclisin müzakere ve kabul ettiği bu kanun devletin kanunu olarak uygulanacaktır.

---

## Fransız Seçim Kanunu'nda adları geçen kanun ve kararnameler

### — I —

## 2 ŞUBAT 1852 TARİHLÎ KARARNAME

### Saylav Seçimlerin<sup>1</sup>

### BÖLÜM: 1

Seçim Listelerinin Her Yıl Gözden Geçirilmesi

Madde 1 — Seçim listelerinin her yıl gözden geçirilmesi aşağıdaki kaideler gereğince yapılır:

Her yıl 1 Ocak'tan 10 Ocağa kadar, her beldenin belediye başkanı (bugün: 7 Temmuz 1874 kanununun birinci maddesi ile belediye başkanı yerine bir komisyon kurulmuş-

---

<sup>1</sup> 7 Temmuz 1874, 2 Temmuz 1913, 12 Temmuz 1919 kanunlarına bakıla.

tur. Ve bu komisyon şu kimselerden müteşekkildir: Belediye Başkanı, vali tarafından tâyin edilen idareden bir memur, belediye kurulu tarafından seçilen bir temsilci) kanunun istediği vasıfları edindiğini kabul ettiği yurddaşlar ile 1 Nisandan önce yaş ve ikamet şartlarını edinecek kimseleri eski listede unutulmuş olanları listeye katar. Belediye başkanı «bugün, Komisyon», 1) ölmüş şahısları, 2) yetkili bir makam tarafından listeden adlarının silinmesi için emir verilmiş olanları, 3) kanunun kendilerine kazandırdığı vasıfları kaybetmiş olanları, 4) her nekadar kayıtlarına itiraz edilmemiş ise de, uygun değilken kayıtlarının yapılmış olduğunu kabul ettiği şahısları da listeden siler. Belediye başkanı (bugün, komisyon), bütün bu kararlar için bir defter tutar ve dayandığı vesikalarla sebepleri de oraya kaydeder.

Madde 2 — Belediye başkanı (bugün, komisyon) tarafından seçim listesinde yapılan katma ve çıkarmaları gösterir cetvel, en geç 15 Ocağa kadar, belde kâtipliğine verilir. Bu cetvel, her istekliye gösterilecektir. İstekli, bu cetvelin bir örneğini çıkarabilecek ve bastırarak çoğaltabilecektir. Cetvelin belde başkanlığına verildiği hemen o gün, mutad yerlere asılacak afişlerle bildirilecektir.

Madde 3 — Cetvelin bir örneği ile yukarıdaki maddede gösterilen işlemlerin tamamlandığını bildirir bir tutanak, hemen, ilçenin kaymakamına verilecek; kaymakam da bu tutanağı, kendi mütalâası ile birlikte, iki gün içinde ilin valisine gönderecektir.

Madde 4 — Eğer vali, kanunun gösterdiği şekil ve müddetlere riayet edilmediği kanaatine varırsa, cetvelin kendisine verilmesinden itibaren iki gün içinde, belediye başkanının (bugün, idare komisyonu) yaptığı işlemleri il kuruluna havale etmek zorundadır. İl kurulu da üç gün içinde hüküm vererek, iptal edilmesi gereken işlemler varsa, bunların yeniden yapılacağı müddeti tesbit eder.

Madde 5 —Listede yapılacak kayıt yahut silme istekleri, listelerin yayımlanmasından itibaren 10 gün içinde yapılmak zorundadır. (Bugün: 7 Temmuz 1874 tarihli ka-

nunun 2 nci maddesinin ikinci bendine göre bu müddet 20 gün olmuştur.)

Madde 6 — Sulh yargıcı kendisi tarafından verilen bozma kararlarını, 3 gün içinde valiye yahut belediye başkanına bildirecektir.

Madde 7 — Belediye başkanı, her yıl 31 Martta, yolu ile emredilmiş olan bütün düzeltmeleri işler; bu düzeltmelerin cetvelini valiye gönderir ve beldenin seçim listesini kesince tesbit eder. — Seçim listesinin aslı belde kâtipliğine verilerek orada kalır; valiye gönderilen düzeltilmiş cetvel seçim listesinin örneği ile birlikte, il genel kâtipliğine gönderilir ve orada kalır. — Bu listeler, isteyen yurddaşlara daima bildirilecektir.

Madde 8 — Sulh yargıcı kararı ile emredilecek değişikliklerle kaziyeyi muhkeme kuvvetindeki bir hüküm ile siyasi ve medeni haklardan mahrum edilen yahut ölen seçmen adlarının kayıtlarının silinmesi müstesna, seçim listesi, gelecek yılın 31 Martına kadar tesbit edilmiş olduğu gibi kalır.

## **BÖLÜM: II**

### **Seçmen Dernekleri**

Madde 9 — Seçmen dernekleri, mümkün olduğu nisbette, bir Pazar yahut bir bayram gününde toplanmalıdır.

Madde 10 — Seçmen dernekleri, ancak çağırıldıkları seçim ile uğraşabilirler. Her çeşit tartışma ve müzakerede bulunmaları yasaktır.

Madde 11— Toplantının inzibatına yalnız, seçmenler derneği yahut bölüm başkanı karışır. Başkanın izni olmaksızın, ne oturumların yapıldığı salona, ne de toplantının bulunduğu yerin çevresine hiç bir silâhlı kuvvet yerleştirilemez. Mülki makamlar ile askerî komutanlar, kendisinin isteklerine uymak zorundadırlar.

Madde 12 — Her dernek yahut bölüm bürosu, bir başkan ve dört yardımcı ile bunların seçmenler arasından seçtiği bir kâtipten teşekkül eder. — Büronun müzakerelerinde, kâtinin yalnız istişari oyu vardır.

Madde 13 — Dernek ve bölümlere, beldenin belediye başkanı, başkan yardımcıları ve belediye üyeleri başkanlık ederler. Bunların bulunmamaları halinde belediye başkanı, okuma yazma bilen seçmenler arasından başkanları tâyin eder. — Paris'te, her ilçedeki bölümlere, belediye başkanı, başkan yardımcıları yahut bunların tâyin ettiği seçmenler başkanlık ederler.

Madde 14 — Yardımcılar, cetveldeki sıraya göre, okuma yazma bilen belediye üyeleri arasından seçilirler. Bunların bulunmamaları halinde, mevcut seçmenler içinden okuma yazma bilenlerin en yaşlı ikisi ile en genç ikisi yardımcı olurlar.—Paris te, her bölümde, yardımcıların görevlerini okuma yazma bilen seçmenlerden en yaşlı ikisi ile en genç ikisi yaparlar.

Madde 15 Seçmenler derneğinin bütün çalışmaları boyunca, büro üyelerinden en az üçü hazır bulunmak zorundadır.

Madde 16 — Büro, derneğin yahut bölümün çalışmaları ile ilgili olarak çıkacak güçlükler hakkında geçici kararlar verir. — Büronun kararlarında, gerekçeleri gösterilir. — Bütün istekler ve kararlar tutanağa geçirilir. İlgili vesikalar yahut pusulalar, büroca imzalandıktan sonra, tutanağa eklenir.

Madde 17 — Bütün seçim işlemlerinin yapıldığı müddetçe, içinde her kayıtlının soyadı, ikametgâhı ve durumunu göstermek üzere seçmenler listesinin bir örneği, büronun etrafında toplandığı masanın üzerine konulmuş durur.

Madde 18 — Bu listeye kayıtlı her seçmenin oyunu kullanmağa hakkı vardır. — Bununla beraber, mahpuslar, gıyabi sanıklar ve seçim hakkından mahrum edilmedikleri halde 30 Haziran 1838 kanunu gereğince bir akıl hastaları kamu müessesesinde kapatılmış şahıslar için bu hak tâlik olunur —

Madde 19 — Listeye kayıtlı olmıyan hiç kimsenin oyunu kullanması kabul edilemez. — Bununla beraber listede kayıtlı olmadıkları halde, ellerinde kayıtlarının yapılmasını emreden bir sulh yargıcı kararı yahut kayıtlarının si-



linmesi için verilmiş hükmü bozan bir Yargıtay kararı bulunan yurddaşların oy vermeleri kabul olunur. —

Madde 20 — Üzerinde herhangi bir silâh bulunan hiç bir seçmen, seçim işlerinin cereyan ettiği yere giremez.

Madde 23 — Her seçmenin oy verdiği, büro üyelerinden birinin oy verenin listedeki adının yanına atacağı imzası ile tesbit olunur.

Madde 28 — Büronun başkan ve üyeleri oy sayımı işlemine nazaret ederler.<sup>1</sup>

Madde 29 — Üzerinde oy sayımının yapılacağı masalar, çevrelerinde seçmenlerin dolaşabileceği şekilde yerleştirilir.

Madde 30 — Boş pusulalar, kime oy verildiği kâfi derecede gösterilmemiş pusulalar, yahut oy verenin kim olduğu anlaşılan pusulalar sayım sonucunda hiç hesaba karılmaz. Bunlar, yalnız, tutanağa eklenir.

Madde 31 — Oyların sayımı biter bitmez seçim sonucu yayınlanır. 16 ve 30 uncu maddelere göre tutanağa eklenmesi gereken pusulalardan artakalan pusulalar da seçmenlerin önünde yakılır.

Madde 32 — Müteaddit bölümlere ayrılan dernekler de, oyların sayımı her bölümde yapılır. Sonuç hemen tesbit edilerek büro tarafından imzalanır; sonra, büro başkanı tarafından, birinci bölümün bürosuna götürülür; birinci bölümün bürosu da öteki bölümlerin başkanlarının önünde, oyların genel sayımını yaparak sonucu ilân eder.

Madde 33 — (29 Temmuz 1913 kanununun 10 uncu maddesi) Her beldenin seçim işlemlerinin tutanakları

---

<sup>1</sup> Yukarıya koymadığımız ikinci fıkra (21, 22 ve 24 den 27 nciye kadar olan maddeler gibi) 29 Temmuz 1913 kanunundan beri artık yürürlükte değildir. Tam bir oy sayımı sistemi kuran bu kanun, adı geçen fıkradaki (300 den az oy vereni olan dernek yahut bölümlerde büroların bizzat oy sayımını yapabilecekleri) hakkındaki hükmü zımnen kaldırmış sayılır.

çift olarak yazılır. Bunlardan biri belediye kâtipliğine verilir ve orada kalır; öteki de, hemen, sayım komisyonuna verilmek üzere, mumlu mühürle ve taahhütlü olarak, valinin adresine postaya atılır.

Madde 35 — Oyların genel sayımı biter bitmez, komisyon başkanı sonucu bildirir.

Madde 37 — Seçim işlemlerinin sonucu ilân olunur olunmaz tutanaklar ile bunlara ekli vesikalar, valiler tarafından İçişleri Bakanı'nın delâletiyle Millet Meclisine gönderilir.

## II

### Basın Hürriyeti Hakkındaki 29 Temmuz 1881

#### Kanunu'nun 13 üncü Maddesi

Madde 13 — (29 Eylül 1919 Kanunu) yazı işlerini fiilen idare eden, gündelik bir gazete yahut bir dergide adı yahut şekli ile anlatılan her şahsın verdiği cevabı, kendisine geldiği günden itibaren 3 gün içinde basmak zorundadır. Basmazsa makalenin doğurabileceği diğer cezalar ve zarar ve ziyan hakları mahfuz kalmak üzere, 50 franktan 500 franga kadar para cezasına mahkûm olur. — Gündelik olmıyan gazete ve dergiler hakkında ise, yazı işlerini fiilen idare eden, cevabın kendisine geldiğinin daha ertesi gününden sonra çıkacak sayıda, aynı müeyyideler altında, bu cevabı basmak zorundadır. Bu cevap, yazılmasına sebep olan makalenin çıktığı yerde, aynı harflerle ve yazı metnini kesmek suretiyle ilâve yapılmaksızın basılmak zorundadır. — Bu cevabın uzunluğu, adres, selâmlar, mutad istekler ve imza asla hesaba katılmaksızın, yazılmasına sebep olan makale ölçüsünde olacaktır. Bununla beraber, makale daha az uzun bile olsa cevap 50 satıra varabilecek ve makale ne kadar uzun olursa olsun cevap 200 satırı aşamayacaktır. Yukarıdaki hükümler, gazetecinin cevaba yeni izahlar eklemesi halinde, ikinci cevaba da uygulanır. — Cevap daima

parasız basılacaktır. Cevabının basılmasını isteyen kimse, fazlası için para vermek teklifinde bulunsa bile, yukarıdaki bentte tesbit edilen sınırları aşamayacaktır. — Cevabın, ancak makalenin çıktığı basım yahut basımlarda<sup>1</sup> yayınlanması istenebilir. Yukarıda gösterilen basım yahut basımların yayınlandığı bir bölgede, gazete, özel bir nüsha yayınlayıp da bu nüshanın taşıdığı sayıda basmak zorunda olduğu bir cevabı koymayacak olursa, zarar ve ziyan dâvası hakkı mahfuz kalmak üzere, cevabı basmayı reddetmiş sayılır ve aynı cezalara çarptırılır. Cevap basımın red hakkındaki bir şikâyet üzerine, mahkeme, celp gününden itibaren 10 gün içinde hükmünü verir. Mahkeme, cevabın basılmasını emreden hükmün (Yalnız cevabın basılması hususu için), itiraz ve temyiz yoluna gidilmediği halde, hemen yerine getirileceğine karar verebilir. Eğer temyiz yoluna gidilirse, mahkeme kalemine müracaattan itibaren 10 gün içinde hüküm verir. Bu maddenin birinci bendinin cevabın basımı hakkında tesbit ettiği üç günlük müddet, bütün seçim devresi boyunca 24 saate indirilir. Cevap, içinde çıkması gereken nüshanın basımından en az altı saat önce verilmiş bulunmalıdır. Gazetenin yazı işlerini fiilen idare eden, seçim devresi başlayınca, gazetesinin bu devre için tesbit ettiği basım saatini, birinci bentteki cezaların müeyyidesi altında, savcılığa bildirmek zorundadır. Cevabın basılmasını red üzerine mahkemeye celp müddeti, mesafeye göre arttırma yapılmaksızın, 24 saate indirilecek, hattâ mahkeme başkanının özel bir emirnamesi ile birkaç saate konulabilecektir. Cevabın basılmasını emreden hâkim (yalnız cevabın basılması hususunda), itiraz ve temyiz yollarına gidilmediği halde, hemen yerine getirilir. — Zorla cevabı bastırmak dâvasının zaman aşımı, cevaba sebep olan yazının yayınlanmasından itibaren bir yıldır.

---

<sup>1</sup> Fransada bir gündelik gazete, aynı gün içinde müteaddit basımlar yapabilir. Yukarıdaki fıkra bu noktaya temas etmektedir. (Tercümcü).

### III

#### **Müteaddit Adaylıklar Hakkında 17 Temmuz 1889 Kanunu**

Madde 1 — Hiç kimse, bir seçim çevresinden fazlasında adaylığını koyamaz.

Madde 2 — Genel yahut kısmi seçimlerde adaylığını koyan yahut adaylığı konulan bir yurddaş, kendisinin yazıp imzaladığı yahut kabul ettiğini imzaladığı ve yolu ile onanmış bir beyanname ile hangi seçim çevresinden adaylığını koyduğunu bildirir. Bu beyanname, seçim gününden en geç 5 gün önce, ilgili ilin valiliğini muvakkat bir makbuz karşılığında teslim olunur. Kesin makbuz da 24 saat içinde verilir.

Madde 3 — Bu kanunun birinci maddesine aykırı olarak yapılan her beyanname hükümsüzdür ve kabul olunmaz. — Aynı yurddaş tarafından birden çok seçim çevrelerine beyannameler verilmiş olursa, yalnız en eski tarihli muteber sayılır. Eğer hepsinin tarihi aynı ise hiç biri muteber değildir.

Madde 4 — Bu kanunun hükümlerine aykırı olarak bir adayın lehine afişler imzalayıp duvara asmak, pusula, tamim yahut kanaatlerini bildirir beyannameler dağıtmak yahut göndermek yasaktır.

Madde 5 — Bu kanuna aykırı olarak adaylığı konulmuş bir yurddaş için verilen oy pusulaları oy sayımı sonucunda hesaba katılmaz. Bir seçim çevresinde, kanunen yapılmaması gerekirken, birisinin adaylığını desteklemek için duvarlara asılan yahut dağıtılan afişler, beyannameler, kanaat bildirir yazılar oy pusulaları, kaldırılır yahut müsadere olunur.

### IV

#### **20 MART 1914 KANUNU**

#### **Seçim Afişlerinin Asılması — Oy Verme Büroları — Belediye Başkanına Tebligat**

Madde 1 — Her nevi seçimlerde bütün seçim devre-

si boyunca, her beldede, belediye makamı tarafından, seçim afişlerinin asılması için özel yerler tahsis olunur. — Bu yerlerin ayrı ayrı herbiri, her aday yahut her aday listesi için eşit büyüklükte parçalara ayrılır. — Oy verme bölümlerinin yanında kurulanlar hariç, bu yerlerin âzami miktarı şöyle tesbit edilmiştir: 500 ve daha az seçmeni olan beldeler için 5 yer; — 5000 den fazla seçmeni olan yerler için 10 yer;— geriye kalan her 3000 yahut 2000 den yukarı seçmenler için de ayrıca birer yer. — Seçim için asılan afişlerin bu yer dışında yahut başka adaylar için ayrılmış yerde asılması, hattâ pullu afiş bile olsa, yasaktır.

Madde 2 — Eğer belediye başkanı, birinci maddede yazılı hükümlere uymamağa kalkar yahut bu hükümleri ihmal ederse, vali bizzat yahut bir murahhas vasıtasıyla kanunun uygulanmasını hemen sağlamak zorundadır.

Madde 3 ve 4 — (Cezalar)

Madde 5 — Eğer bir beldede müteaddit oy verme bürosu bulunacaksa, bu büroları tesbit eden vali kararının, seçim devresinin başlamasından önce belediye başkanına bildirilmesi icap eder.

### **Seçimlerin İfsadı Hakkındaki 31 Mart 1914 Kanunu**

Madde 1 — Her kim bir veya müteaddit seçmeni tesir altında bırakmak için, eşya yahut para olarak yapacağı bağışlar yahut teberrularla, özel işlerde yahut kamu hizmetlerinde yer bulma, teberru, iltimas vaatleriyle yahut başka çeşit özel menfaatler göstererek gerek doğrudan doğruya ve gerek üçüncü bir şahsın delâletiyle, bu seçmenlerin oylarını kazanacak yahut kazanmağa kalkışacak olursa; her kim, aynı vasıtaları kullanarak, bu seçmenlerden bir veya birkaçını müstenkif kalmağa ikna edecek yahut ikna etmeğe kalkışacak olursa, 3 aydan 2 yıla kadar hapis ve 500 franktan 5000 franga kadar para cezasına çarptırılır. — Bu bağış, teberru yahut vaatleri kabullenenler yahut yapılmasını isteyenler de aynı cezaları görürler.

Madde 2 — Gerek bir seçmene karşı zor kullanarak yahut onu tehdit ederek fiili yollarla, gerekse işinden çıka-

rılacağı, şahsının, ailesinin, servetinin bir zarara uğrayacağı korkusunu vererek, onu müstenkif kalmağa ikna edecek yahut ikna etmeğe kalkışacak olanlar yahut bir seçmeni verdiği oyda tesir altında bırakacak yahut tesir altında bırakmağa kalkışacak olanlar 1 aydan 2 yıla kadar hapis ve 200 franktan 5000 franga kadar para cezasına çarptırılır.

Madde 3 — Her kim, gerek bir belde de gerekse herhangi bir yurttaşlar topluluğunda, bir seçmenler derneğinin yahut bu derneğin bir parçasının vereceği oya tesir etmek için bağışlarda yahut teberrularda, teberru yahut idari iltimas vaitlerinde bulunacak olursa 3 aydan 2 yıla kadar hapis ve 500 franktan 5000 franga kadar para cezasına çarptırılır.

Madde 4 — Yukarıdaki maddelerde gösterilen hallerde, eğer suçlu devlet memuru ise, ceza iki misline çıkarılır. — Bu kanun gereğince verilen mahkûmiyet kararlarında Ceza Kanununun 463 üncü maddesi uygulanır.

Madde 5 — Saylavlar Meclisi yahut Sena, bir saylavın seçimini iptal ederse, o seçim dosyasının Adalet Bakanlığına gönderilmesi gerekip gerekmediği meclise yahut Senaya sorulur, eğer cevap müsbet olursa, dosya 24 saat içinde gönderilir.

Madde 6 — Seçimi iptal olunmuş bir saylavın yahut Sena üyesinin, bu kanunun 1, 2 ve 3 üncü maddeleri uygulanarak hüküm giymesi halinde, bu şahıs, ayrıca bir karara lüzum olmadan ve seçiminin iptali tarihinden başlamak üzere iki yıllık bir müddet için seçilebilirlik hakkını kaybeder.

Madde 8 — 5 inci maddenin hükümleri gereğince iptal edilen seçim dosyasının ayrıca Adalet Bakanlığına da gönderilmesi halinde, iptal tarihinden itibaren 1 ay geçmeden yeni seçim yapılamaz. Eğer bu bir ay içinde, seçimi iptal edilen Sena üyesi yahut saylav hakkında bir soruşturma açılmış ise, saylavların seçimi hakkındaki 30 Kasım 1875 kanunu ile işbu kanunun Sena üyelerinin seçimi hakkındaki 7 nci maddesinin gösterdiği 3 aylık müddet, ancak, yapılan kovuşturmanın kesin bir karara bağlandığı günden itibaren

başlar. Aksi halde, iptal tarihinden itibaren 3 ay içinde seçim yapılır.

Madde 9 — Bu kanunun 1, 2, 3, 4, 10 ve 11 inci maddelerindeki hükümler, bütün seçimlere uygulanır. 6 ncı maddede sözü geçenler dışında, 1, 2, 3 ve 4 üncü maddeler gereğince haklarında mahkûmiyet kararı verilen bütün şahıslar iki yıllık bir müddet için seçilebilirlik haklarını kaybederler.

30 Kasım 1875 kanununun 3 üncü fıkrasının 4 üncü bendine atıf yapan 2 Şubat 1852 teşkilât kararnamesinin 38 ve 39 uncu maddeleri, 2 Ağustos 1875 kanununun 19 uncu maddesi, 30 Kasım 1875 kanununun 3 üncü maddesinin 4 üncü bendi ve 5 Nisan 1884 kanununun sor bendi ile işbu kanuna aykırı olan bütün hükümler yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 10 — Seçim sonuçları yayınlanmadan önce, bir aday hakkında bu kanunun 1 inci ve 3 üncü maddeleri gereğince hiç bir kovuşturma yapılamıyacağı gibi hiç bir memura da 29 Temmuz 1913 kanununun 14 üncü maddesi gereğince mahkemede bizzat hazır bulunması için celpname verilemez.

Madde 11 — Bu kanunun 1, 2 ve 3 üncü maddelerinde gösterilen dâvaların zaman aşımı müddeti, seçim sonucunun yayınlanması gününden başlamak üzere, 6 ay olarak tesbit edilmiştir.

## İNGİLİZ SEÇİM KANUNU

1918

1 — ( 1) Yirmi bir yaşında olup kanunî ehliyetsizliği bulunmayan ve -

(a) Gerekli ikamet şartlarını, veya

(b) Gerekli çalışma yeri şartlarını haiz bulunan kimse bir parlâmento seçim bölgesinin seçmen listesine kaydedilmeğe yetkilidir.

(2) Bir kimse bir seçim bölgesinde ikamet veya çalışma yeri şartlarını haiz olabilmek için —

(a) Şart olan sürenin son gününde seçim bölgesindeki yerinde ikamet etmekte veya o bölgedeki iş yerinde çalışmakta olmalıdır, veya

(b) O bölgede veya aynı parlâmento burg'u veya kontluğu içinde veya bu burg veya kontluğa bitişik parlâmento burg'u veya kontluğu içinde veya en yakın noktası 6 mili geçmeyen bir su ile o burg veya kontluktan ayrılmış bir bölgede bu süre içinde ikamet etmiş veya iş yerini işgal etmiş bulunmalıdır.

Bu fıkranın maksadına göre Londra idare kontluğu bir parlâmento burgu sayılacaktır.

(3) Bu fıkradaki «işyeri» tâbirinden bir meslek, sanat veya ticaret için bir kimsenin üstüne kayıtlı ve senelik değeri 10 liradan aşağı olmayan bir mülk veya mahai anlaşılacaktır.

### Üniversite seçim bölgesi .

2 — Yirmi bir yaşında olup kanunî ehliyetsizliği bulunmayan ve tam bir seçim bölgesi veya bunun bir kısmını teşkil eden bir üniversitede (fahri olmamak üzere) bir derece almış olan (İskoçya üniversitelerinde ise 1868 Seçim Kanunu'nun yirmi yedinci maddesindeki şartları haiz bulunan) kimse bir üniversite seçim bölgesinde parlâmento seçmenleri listesine kaydedilmek hakkına maliktir.

(Not: Birinci madde gibi bu da erkekler hakkındadır.)



3 — Tam yaşta olup kanuni ehliyetsizliği bulunmayan kimsenin bir mahallî idare bölgesinde mahallî idare seçmeni olabilmesi için —

(a) Ehliyet devresinin son günü o bölgede bir mülk veya meskeni, sahip veya kiracı olarak işgal etmesi; ve

(b) Bütün ehliyet devresi içinde o bölgedeki ve eğer o bölge bir İdari kontluk veya kontluk burg'u değilse, tam veya parça halinde içinde bulunduğu idari kontluk veya kontluk burg'u çevresinde bir mülk veya meskeni işgali altında bulundurmuş olması gerektir.

Şu kadar ki:

(1) Bu maddenin maksadına göre bir hizmet veya görev sebebiyle bir meskende ikamet etmekte olan kimse eğer bu hizmet veya görevi kendisine veren kimsenin yanında ikamet etmiyorsa kiracı sıfatıyla o yeri işgal etmekte olduğu kabul olunur.

(ii) Bu maddenin maksadına göre kiracı kelimesi, bir ikamet yerindeki bir veya bir kaç odayı möblesiz tutmuş olan kimsenin durumuna da şamildir.

4 — ( 1 ) Bir kadının (üniversite seçim bölgesinden başka) bir parlâmento seçim bölgesinin seçmen listesine kaydedilebilmesi için —

(a) Otuz yaşına varmış olması; ve

(d) Kanunî bir ehliyetsizliği olmaması; ve

(c) O seçim bölgesinde yıllık değeri beş liradan az olmayan bir mülk veya meskeni işgal etmekte olması sebebiyle mahallî idare seçmen listesine kaydedilmeğe yetkili olması veya böyle bir yetkiye sahip bir kimsenin karısı bulunması gerektir.

(2) Bir üniversite seçim bölgesinin parlâmento seçmen listesine kaydedilmek isteyen bir kadının otuz yaşına varmış olması ve bir erkeğin kaydedilebilmesi için gerekli şartları haiz olması veya son sınavlara kabul edilmiş ve kazanmış olması ve bir erkek için seçim bölgesini veya bunun bir kısmını teşkil eden üniversitede alması lâzım olan bir derece yerine üniversitenin kadınlardan istediği ikamet şartlarını haiz bulunması gerektir.

(3) Bir mahallî idare bölgesinin mahallî idare seçmen listesine kaydedilmesini isteyen kadının

(a) Erkek olması halinde kabul edilecek yetkiye malik bulunması; ve

(b) Birlikte oturdukları mesken sebebiyle seçmen listesine kaydedilme yetkisini haiz bir kimsenin karısı olması ve 30 yaşını doldurmuş olması ve kanunî ehliyetsizliği bulunmaması gerektir.

Bu paragrafın maksadına göre kara veya deniz kuvvetlerine mensup ve bu hizmeti sebebiyle ikamet şartını tamamlayamamış bir seçmen, bu husustaki şartlara göre orada ikamet etmiş kabul olunur.

5 — (1) Deniz veya kara kuvvetlerine mensup bir kimse askerlik hizmeti sebebiyle memlekette kalamayarak ikamet şartlarını tamamlayamamış olsa dahi seçim bölgesinde parlamento seçmen listesine kaydedilmeye yetkilidir. Bu yetki ile birlikte başka bir bölgenin seçmen listesine yazılma hakkına da maliktir. Ancak yukarıki hükme göre başka bir seçim bölgesinde adının yazılmasını önlemek hususunda uygun tedbirler aldığına dair beyanda bulunmadıkça hizmeti sebebiyle ikamet etmekte olduğu bölgenin seçmen listesine kaydedilemez.

(2) Bir kimsenin askerlik hizmeti olmaması halinde bir seçim bölgesinde gerekli ehliyeti haiz bulunacağı yolunda tüzüğe uygun şekilde yapacağı beyan tahakkuk ettiği takdirde bu maddenin bütün maksatları için muteber sayılacaktır.

(3) Bu kanuna göre gerekli yaşa varan ve kanuni ehliyetsizliği bulunmayan kimse hakkında aşağıdaki hallerde bu madde hükümleri uygulanır —

(i) Kırallığın kara, deniz veya hava kuvvetlerinde tam aylıkla hizmet etmekte; veya

(ii) Kırallığın girişmiş olduğu bir savaş sebebiyle denizlerde veya yabancı bir memlekette —

(a) Devlet bütçesinden ücretli kara veya deniz hizmetlerinde veya deniz ticaret gemilerinde denizci, pilot veya balıkçı vesaire ise; veya

(b) İngiliz Kızılhaç ve benzeri kurullardan birinde hizmet etmekte ise; veya

(c) Amirallikçe tanınmış bir teşkilde savaşa ilgili önemli bir hizmette ise.

(4) Savaşla ilgili bir hizmette bulunmuş veya bulunmakta olan kara veya deniz kuvvetlerine mensup bir erkek hizmete başladığı zaman veya bu hizmet sırasında 19 yaşına varmış ve başkaca ehliyetleri de haiz bulunuyorsa, bu ve diğer kanunların başka hiçbir hükmüne bakılmıyarak parlamento seçmen listesine kaydolunmağa yetkili kabul olunur.

6 — Ehliyet devresi, Ocak ve Temmuz aylarının 15 inci günlerinde sona eren (bu 15 şer gün dahil) altışar aylık sürelerdir.

Şu kadar ki, kara veya deniz kuvvetlerinde, sözü geçen altı ay içinde hizmet görmekte iken bu hizmetten ayrılmış bir seçmen hakkında bu madde uygulanırken, bir ay altı ay olarak sayılacaktır.

7 — (1) iki veya daha fazla kimseler tarafından birlikte işgal edilen meskenler varsa burada oturanlardan her biri, bu kanunun bu bölümünün maksatlarına göre aşağıdaki şartlarla başlıbaşına işgal edici gibi kabul olunurlar.

(a) Bir iş yerinin birlikte işgal edilmesi halinde bu yerin yıllık değeri birlikte oturanlar sayısının on lira ile çarpısı tutarından daha aşağı değilse; ve

(b) Mesken olmayan bir mülk veya binanın işgal edilmiş olması halinde bir kadın seçmenin parlamento seçimlerinde ehliyetli olabilmesi için bu yerin yıllık değeri birlikte oturanlar sayısının beş lira ile çarpısı tutarından daha az değilse; ve

(c) Bir mülk veya binanın işgali sebebiyle iki kişiden fazla kimse seçmen listesine girme hakkı elde edemezler, ancak bir mülk veya binada bir meslek, sanat veya iş ortaklığı yaparak iyi niyetle bir arada çalışanlar bundan harihtir.

(2) Ehliyet devresi içinde dört ayı aşmamak üzere möbleli olarak kira veya sair bir sebeple evin başkası tarafından işgaline müsaade edilmesi, veya ev sahibi tarafından evi boşaltma ihtarnamesi tebliğ edilmesi bir evde ikametini

veya bir evi işgal etmenin inkıtaa uğraması şeklinde kabul edilemez; ancak bu kanun hükümleri «ikametgâh» ve benzeri tâbirlerin tefsirine hâkim ana prensiplere tesir etmez.

(3) Ehliyet devresinin son gününde o bölge içinde bir binada ikamet etmiş bulunmakla beraber eğer ehliyet devresinin bitmesinden 30 gün evvel o bölgede ikamete başlıyarak, 30 gün içinde ikametine son vermişse ikamet şartları sebebiyle parlâmento seçmen listesine kaydedilmeye yetkili değildir.

(4) Mahallî idare seçmenliği için de aynı hüküm muteberdir.

8 — (1) Bir bölgenin parlâmento seçmen listesine kaydedilmiş olan kimse, o bölge için parlâmentoda hizmet edecek üyenin seçiminde oy vermeye yetkilidir; ancak bir kimse genel bir seçimde ikamet ehliyetine dayanarak birden fazla seçim bölgesinde oyunu kullanamaz, ve haiz olduğu başka şartlar sebebiyle seçmen listesine girse dahi birden fazla bölgede oy veremez.

(2) Mahallî idare seçimleri de aynı hükümlere tâbidir.

9 — (1) Bir kimse gerek kendi ve gerek bakımlarından sorumlu bulunduğu diğer kimselerin yoksul yardımı görmüş olmalarından ötürü seçmen listesine kaydedilmek veya oy vermek hususunda ehliyetsiz sayılamaz.

(2) Hakkında bu fıkranın uygulanacağı bir antimilitarist kimse savaş devam ettikçe ve savaşın bitmesinden beş yıl sonra seçmen listesine yazılma veya oy kullanma hususunda ehliyetsiz sayılacaktır, şu kadar ki 1916 Askerlik Hizmeti Kanunu'nun maksatlarına göre kurulmuş olan merkez mahkemesinde şu hususları isbat ettiği takdirde bu ehliyetsizlik kalkar:

(a) Savaşın devamı sırasında (kara, deniz veya hava kuvvetlerinin tam aylıklı bir mensubu olmamakla beraberi kara veya deniz mensuplarına mahsus seçmenlik ehliyeti veren bir hizmet almış ve buna devam etmiş olduğunu;

(b) Yapmakta olduğu millî önemde bir işe devam etmesi şartıyla yetkili mahkeme veya makamın karar ve muvafakatiyle askerlik hizmetinden geri bırakılmış olduğunu; veya

(c) Millî önemde bir işe devam etmekte olması sebebiyle askerlik hizmetinden şartsız geri bırakılmış olduğunu;

bu fıkra —

(i) Antimilitarist olması sebebiyle bütün askerî hizmetlerden istisna edilmiş; veya

(ii) Askerî kanunlara aykırı hareketinden dolayı harp divanı tarafından mahkûm edilmiş ve bu suçu antimilitarist olması sebebiyle işlediği anlaşılmış kimseler hakkında da uygulanır.

1916 Askerlik Hizmeti Kanunu na göre kurulmuş olan merkez mahkemesi, bu harbin sona erişinden bir sene sonraya kadar bu fıkra ile ilgili işlerine devam edecektir.

Bu fıkraya göre parlamento ve mahallî idare seçimlerine girmek ehliyetini kaybeden kimsenin bu ehliyetsizliği, karısının parlamento ve mahallî idare seçmen listelerine yazılma hakkına tesir edemez.

(3) Britanya tebaası olmıyan kimse parlamento ve mahallî idare seçmen listelerine kaydedilemez ve oy veremez, ve bu kanunun açıkça ifade edilmiş olandan başka bir hükmü, kanuni ehliyetsizliği bulunan bir kimseye parlamento veya mahallî idare seçmen listelerine yazılma ve oy verme hakkı veremez.

(4) Yapılan seçimde aday gösterilmiş bir kimsenin yanında ücretle çalıştığından dolayı bir kimse parlamento veya mahallî idare seçimleri için ehliyetsiz sayılamaz.

(5) (Peer) unvanını haiz kimsenin kanuni ehliyetsizliği karısının bu yöndeki öz hakkına tesir etmez.

10 — Bir kimse mutasarrıf veya müstecir sıfatıyla bir mahallî idare bölgesinde mülk sahibi ise hiç başka bir ehliyetine zarar gelmeden ve buna ek olarak mahallî idare için üye seçilmek hakkım da haiz olacaktır.

## II. BÖLÜM

### Seçmen Listeleri

#### (11-19 Madde)

11 ( 1 ) Her yıl iki seçmen listesi hazırlanır, Bunlardan biri bu kanunda ilkbahar listesi diye geçecektir ki,

Ocak ayının 15 inde bitecek olan ehliyet devresine aittir. Öteki bu kanunda sonbahar listesi diye geçecektir ki, Temmuz ayının 15 inde bitecek olan ehliyet devresi içindir.

(2) İlkbahar listesi Nisan ayının 15 inci gününün başlamasıyla yürürlüğe girer, Ekim ayının 15 inci gününe kadar yürürlükte kalır, ve sonbahar listesi Ekim ayının 15 inci gününün başlamasıyla yürürlüğe girer, Nisan ayının 15 inci gününe kadar yürürlükte kalır.

(3) Herhangi bir sebeple üsteleri hazırlayan memur kendi bölgesine ait ilk veya sonbahar listelerini vaktinde hazırlayamadığı takdirde, son yürürlükte olan liste bölge için yürürlükte kalmakta devam eder.

12 — (1) Her parlâmento burg'u veya parlâmento kontluğu seçmen listesi kayıt bölgesi olacak ve her bölgenin bir seçmen kayıt memuru bulunacaktır.

(2) Eğer seçim bölgesi bir idari kontluğu içine almış bulunuyorsa kontluk meclisinin sekreteri, bir parlâmento burg'unun içinde ise burg'un şehir sekreteri bölge seçmen kayıt memuru olacaktır.

(3) Seçmen kayıt memurunun görev ve yetkilerinden bir kısmı mahallî idare kurulu tarafından tasdik olunmuş yardımcısı tarafından da yapılabilir ve bu kanunun seçmen kayıt memuru hakkında uygulanacak görev ve yetkilerle ilgili hükümleri yardımcı hakkında da uygulanır.

(4) Aynı zamanda seçmen kayıt memuru olan kontluk meclisi sekreteri veya şehir sekreterinin yerleri boşaldığı veya hareket edemez durumda bulundukları zaman seçmen kayıt memurunun yapması gerekli işler, kontluk meclisinin başkanı veya belediye başkanı tarafından geçici, olarak tâyin edilen kimse tarafından yapılır.

13 — ( 1 ) ilk ve sonbahar listelerini hazırlama ve bu kanunun birinci ekindeki talimata uygun şekilde o seçim bölgesindeki parlâmento veya mahallî idare seçimlerinde oy vermeye yetkili kimselerin adlarını bu listeye geçirmek ve mahallî idareler dairesinin görevleri hakkında hazırlayacağı genel ve özel esaslara uygun tertipleri almak seçmen kayıt memurunun ödevidir.

Eğer seçmen kayıt memuru seçmen listesinin hazırlanmasıyla ilgili görevlerinden birini yapmaz veya yapmayı ihmal eder, veya haklı bir sebep olmadan geri bırakırsa 100 lirayı aşmayan para cezasına çarptırılır.

(2) Majeste Kırıl, konsey emriyle seçmen listelerinde kullanılacak formül kâğıtlarını ve bunlar için alınacak ücret miktarını düzenler veya bu kanunun birinci ekinde mevcut hükümleri değiştirebilir.

Bu kanunun birinci ekinde mevcut hükümler ile bu fıkra gereğince çıkarılacak emirdeki esaslar bu kanunun öz hükümleri gibi muteber olacaktır.

14 — (1) Seçmen kayıt memurunun, kendisine yapılan ve tarafından incelenen bir iddia veya itiraz hakkındaki kararına karşı veya listedeki bir ismin karşısına işaret koydurma veya kaldırmak için kontluk mahkemesine müracaat edilebilir ve mahkeme kararları itiraz veya uygulama etrafındaki usulün tâyinine dair olacaktır.

Ancak bu kanunun birinci ekinde bildirildiği gibi iddia veya itirazı yapan kimse yukarıda söylenen işaretin konması veya kaldırılması yolunda seçmen kayıt memuruna başvurmamışsa mahkemeye müracaat edemez.

(2) Seçmen kayıt memurunun kararına karşı itiraz edilen kontluk mahkemesinin vereceği kararlarına karşı da yüksek mahkeme usullerine uygun şekilde istinaf mahkemesine başvurulabilir. Fakat istinaf mahkemesinin kararlarına karşı itiraz mercii yoktur.

(3) Seçmen listesinde kayıtlı bir kimsenin oy verme hakkı, bu fıkra göre itiraza uğramış olmakla tehlikeye düşmez ve bu hakka dayanılarak verilmiş olan oy, hiç itiraza uğramamış bir oy gibi muteber sayılır ve sonradan itiraz hakkında verilecek kararın bu oya tesiri olmaz.

(4) Bu maddeye göre yapılan itiraz üzerine kontluk veya istinaf mahkemelerinin kararları bölgenin seçmen kayıt memuruna tebliğ olunur ve bu memur, verilen karara göre seçmen listesinde gerekli değişiklikleri yapar.

(5) Bu maddeye göre açılacak dâvada seçmen kayıt memuru, dâva eden tarafı teşkil edecektir.

(6) Bu kanuna göre yapılan itirazların çokluğu sebebiyle kontluk mahkemesi yargıcının bu işleri başaramayacağına dair kanaat geldiği takdirde yüksek mahkeme başkanı en az yedi senelik bir avukatı belli bir zaman için talimatı dairesinde hareket etmek üzere yargıç yardımcılığına tâyin edebilir.

Bu şekilde tâyin edilen bir yargıç yardımcısı kendisine yardımda bulunacağı yargıcın yapacağı bütün görevleri yapabilir ve onun hak ve imtiyazlarına sahip olur.

Bir yargıç yardımcısının ücreti, bu maksatla devlet bütçesine konmuş paradan ödenir ve yol parasını da mâliyenin bu husustaki ödeneğinden alır.

15 — ( 1 ) Seçmen kayıt memurunun listeyi hazırlama işleri ile ilgili bütün masrafları, sekreteri bulunduğu meclis tarafından ödenir. Eğer seçim bölgesi tam bir kontluk veya burg'un tam olarak içinde bulunmuyorsa, mahallî idareler dairesinin bildireceği kontluk veya burg meclisi tarafından ödenir.

(2) Maliye, seçmen listesiyle ilgili her çeşit masraflar için bir kadro yapabilir.

(3) Görevi sebebiyle seçmen kayıt memurunun, seçmen listesiyle ilgili olmayarak almış olduğu ücret ve paraların hesabını vermesi ve maliye veznesine yatırması gerektir.

(4) Bu kanuna göre bir kontluk veya burg meclisi tarafından seçmen listesini hazırlama yolunda yapılan masrafların yarısı, parlamento tarafından yardım olmak üzere verilen paradan ödenecektir.

(5) Bir bölgenin seçmen kayıt memuru tarafından kayıt işlerine ait masraflar için avans istendiği takdirde ilgili meclis uygun görecektir olursa göstereceği şartlara göre bu avansı verebilir.

16 (1) Seçim bölgesi tam bir şehir (District) i ile bir büyüklükte ise veya bunu tamamiyle sınırlan içine almış bulunuyorsa, bu kanunun bu bölümü o bölge hakkında tıpkı belediye burg'u hakkında olduğu gibi uygulanır, yalnız



burada şehir sekreterinin görevini district meclisinin sekreteri yapar.

(2) Bu kanunun bu bölümdeki belediye burg'u tâbiri içine Londra'nın şehir ve merkez burg'ları da dahildir, bu takdirde şehir sekreteri yerine merkez burg'u sekreteri veya Londra şehri ikinci sekreteri görevlenir.

17— ( 1 ) Londra şehrinde çeşitli şirketlerde (Liveryman) olarak bulunan ve bu iş yeri sebebiyle parlâmento seçmen listesine kaydedilmeye yetkili bulunan bir hemşehri isterse, liveryman listesine parlâmento seçmeni olarak kaydedilebilir ve parlâmento seçimlerine liveryman olarak iştirak eder.

(2) Yukarıdaki hükümler, burg meclisi karar verdiği takdirde, herhangi bir burg'da da uygulanır.

18 — Bu kanun kabul edildiği zaman kontrolör asistanı bulunan kimse bu kanunun çıkmasıyla maddî bir zarara uğramış olursa, seçmen listesi masraflarını ödemekten sorumlu meclis tarafından ve bu masraflara ait ödenekten kendisine tazmin akçesi verilir.

19 — Bu kanunun bu bölümünün yukarıdaki hükümleri üniversite seçim bölgesinde uygulanmaz, ve bir seçim bölgesi, veya bunun sadece bir kısmını teşkil eden bir üniversitenin idare kurulu, üniversitede oy vermeye yetkili kimselerin listelerini uygun zamanlarda ve şekillerde hazırlatarak üniversite seçimleri için kullanılmaya hazır tutarlar ve münasip zamanlarda ilgililer tarafından bu listenin görülmesine ve bazı parçalarının çıkarılmasına izin verirler.

Şu kadar ki, bu kanunun çıkmasından evvel bir derece almış ve fakat bu sebeple oy verme yetkisi almamış bir kimse bu maksatla iddiada bulunmadıkça seçmen listesine geçirilemez.

Üniversite idare kurulu bu kanunun kabulünden sonra veya evvel, üniversitede derece almış bir kimseden seçmen listesine kayıt masrafı olarak bir lirayı geçmemek üzere bir ücret alabilir.

### BÖLÜM III

#### Seçim Usulü ve Masrafları (20-36 Madde)

20 — ( 1 ) Tam kadroya göre milletvekili seçimi yapılırken iki veya daha çok üyenin seçileceği bir seçim, bu kanunda tarif edildiği şekilde her seçmenin nakli kaabil bir oyu olmak üzere nisbî seçim prensibine göre yapılacaktır.

(2) — (a) Bu kanunun kabulünden sonra Majeste Kırıl, Büyük Britanya’da üç ve daha çok milletvekili çıkaran seçim dairelerinde yapılacak nisbî temsil prensibine göre genel seçimde Avam Kamarası’na 100 kadar üye sağlayacak bir tasarının derhal hazırlanmasına komiserler tâyin edecektir.

(b) — Bu kanunla tesbit edilen Avam Kamarası üyelerinin sayısı böyle bir tasarı ile değiştirilemez. Bu komiserler gerekli görecekları incelemeleri yaptıktan sonra, bu kanunun 9 uncu ekinde tesbit edilen seçim bölgelerini, verecekleri üye sayısı üçten aşağı, yediden yukarı olmayan bölgeler halinde birleştirecekler ve bunu yaparken hem şehir, hem taşrada nisbî temsil prensibinin tavsiyeye değer olup olmadığını gözönünde tutacaklardır.

(c) — Bu suretle hazırlanacak tasarı parlâmentonun her iki kamarasına da sekvedilecektir. Eğer her iki Kamara da bu tasarayı kabul ederse, bu tasarı, her iki Kamaranın üstünde uyuşacağı tadillerle, bu kanunun bir parçası imiş gibi yürürlüğe girecek ve tasarının tesbit ettiği seçim bölgeleri, bu kanunun 9 uncu ekine göre tesbit edilmiş seçim bölgelerinin yerini tutacaktır.

(d) — Böyle bir seçim bölgesinde tam kadroya göre yapılacak bir seçim bu kanunun tarif ettiği şekilde her seçmenin nakli kaabil bir oyu olmak üzere nisbî temsil prensibine göre yapılacaktır.

(e) — Tasarının kabul edilmesi sebebiyle seçmen listelerinde ve diğer seçim işlerinde yapılması gerekli görülecek değişiklikleri Majeste Kırıl, Konsey emriyle, bu kanunu adapte edecektir.

(3) Majeste Kiral, konsey emriyle oy verme usulünü ve nakli kaabil oy prensibine göre yapılacak bir seçimde oyların sayılmasını ve nakledilmesini ve seçim âmirinin bu husustaki görevlerini açıklayan bir talimat yapacak ve bu talimat bu kanunun bir parçası gibi muteber olacaktır.

(4) Bu kanun, metin içinde açıkça zikredilmiş olmadıkça, bu kanunun kabulü sırasında yürürlükte olan parlâmento seçimlerinin idare usulü üzerine tesir etmez.

21 (1) Genel bir seçimde bütün oy verme işi bir günde tamamlanacak, aday kâğıtlarının kabulü de bütün seçim dairelerinde aynı günde yapılacak ve bu suretle 1872 tarihli Oy Kanununun birinci eki bu kanunun ikinci ekinin birinci Bölümünde gösterildiği gibi değiştirilecektir.

Arızı seçimlerde oy verme günü seçim âmirinin tâyin edeceği günde yapılır. Ancak bunun aday kâğıtlarının verilmesi için tesbit edilmiş olan günle arasındaki zaman altı günden kısa ve sekiz günden uzun olamaz; 1872 Oy Kanunu'nun birinci ekinde buna göre değişiklik yapılmalıdır.

(2) Parlâmento seçimleri hakkında çıkarılan emin resmî telle tebliği, Majeste Kiralın, konsey emriyle, tâyin edeceği zamanda ve tâyin edeceği kimseler tarafından yapılabilir ve çıkarılan emir hakkındaki resmî tel tebliğinin alınması üzerine veya alınmasından sonra seçimle ilgili tedbirler alınır.

(3) Parlâmentonun toplanması için tâyin edilen gün, parlâmentoya çağrı beyannamesinden en az 20 günden daha önceye alınamaz, bu husustaki 1952 Parlâmento Toplanma Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.

(4) Bu madde hükümleri —

(a) 1872 tarihli Oy Kanunu'nun ölen bir aday hakkındaki işlemin yenilenmesine dair hükümlere tesir etmeyecek; veya

(b) Bir üniversite seçiminde uygulanmayacaktır.

22 — ( 1 ) Bir kimse genel bir seçimde bu kanun gereğince yetkili olduğundan fazla seçim bölgesinde oy verir veya oy verme maksadiyle oy pusulası isterse 1883 tarihli

Seçimlere Fesat Karıştırılmasını Önleme Kanunu anlamında bir suç işlemiş olur; ancak —

(a) Bu maddeye göre suçlandırılmış bir kimseyi mahkeme, uygun gördüğü takdirde bazı özel hallerde 1883 Seçimlere Fesat Karıştırılmasını Önleme Kanunu'nun 10 uncu maddesinde derpiş edilen ehliyetsizliği azaltabilir veya büsbütün geri bırakabilir.

(b) Eğer bir kimse, 1872 Oy Kanunu'nun birinci ekinin birinci bölümünün 27 nci maddesi hükümleri gereğince sadece şüpheli oy pusulalarını işaretlemeğe yetkili olup bu şekilde bir oy pusulası istemiş ve bu hakkı da kullanmamış ise, başka bir seçim bölgesinde oy pusulası istemesine veya oy vermesine engel olunmaz; ve

(c) 1872 Oy Kanunu'nun ikinci maddesi gereğince oyların eşit gelmesi hâlinde seçim âmirinin oy vermesi veya oy vermek üzere oy pusulası istemesi bu maddenin maksadına göre parlamento seçmeni olarak oy vermiş veya oy vermek üzere oy pusulası istemiş sayılamaz.

(2) Bir genel seçimde oy sandığı başında sorulmasına izin verilen sorulardan başka bu kanuna bağlı ikinci ekin ikinci bölümünde belirtilen sorular da sorulabilir ve bu sorulara menfi karşılık verilmedikçe oy veremez.

23 — (1) Adları, mevcut olmayanlar listesine geçmiş olan kimselere parlamento seçimlerinde oy verme fırsatı vermek maksadiyle (üniversite seçimleri dışında) seçim âmiri, imkân elverdiği takdirde seçimin talikinin hemen akabinde, bu gibi kimselerin seçmen kayıt memurluğundaki adreslerine, hüviyet beyan kâğıtlarıyla birlikte birer oy pusulası gönderir.

(2) Gayri mevcut seçmen işaretini taşıyan oy pusulaları ile usulüne uygun olarak doldurulup imzalanmış hüviyet beyan kâğıtları, seçim âmiri tarafından oy sandıkları kapanmadan alınacak olursa, oy sandığı içine atılır ve normal oy pusulaları gibi sayılır.

(3) Adı, gayri mevcut seçmenler listesine geçmiş olan kimse müracaat ederek seçimler sırasında kendisinin Birleşmiş Kırallık dışında bulunması muhtemel olduğunu beyan

edecek ve seçmen listeleri hazırlamağa memur zat bu beyanda iyi niyet bulunduğuna kanaat getirirse bu kanunun vekil vasıtasıyla oy verme hakkındaki hükümleri dairesinde bir vekil vasıtası ile oy verme yetkisini elde edebilir.

Bu hükümlere göre vekil tâyini muteber kaldıkça vekil tâyin etmiş olan kimseye ve adresi Birleşmiş Kırallık dışında bulunan kimseye posta ile oy pusulası yollanmaz.

Vekil vasıtasıyla oy vermede bu kanuna bağlı üçüncü ekte mevcut hükümler uygulanacaktır.

(5) Adı, gayri mevcut seçmenler listesine girmiş olan kimse bu maddeye göre gayri mevcut seçmen sıfatından başka şekilde oy vermeğe yetkili değildir.

(6) Majeste Kırıl, konsey emriyle, vekil vasıtası ile oy verme işinde bu maddeye göre kullanılacak vekâlet kâğıtlarının şekillerini, gayri mevcut seçmenlere posta ile oy pusulası yollama şartlarını ve genel olarak bu madde hükümlerinin uygulanma yollarını ve gizliliğe riayet olunmasını düzenler.

24 — Üniversiteden başka bir seçim bölgesinin seçim âmiri yanında o bölgenin seçim işleriyle ilgili bir hizmette bulunan kimse o bölgenin seçmenlerinden olduğu takdirde seçim âmiri o kimsenin bulunduğu oy istasyonundan başka bir istasyonda oy'unu kullanması için kendisine bir sertifika verebilir ve oy verdiği istasyon 1872 Oy Kanununun birinci ekinin birinci bölümünün 18 inci maddesine göre kendisine ayrılmış istasyon olarak kabul olunur.

25 — Bir parlâmento seçiminde (üniversite seçimi hariç) bir aday, adaylığını desteklemek üzere yapacağı genel toplanmalar için, seçim tebliğinin alındığı günle oy verme günü arasındaki zaman içinde adaylığını koyduğu seçim bölgesi içindeki bir ilkokulun münasip bir odasını münasip zamanlarda kullanmağa yetkilidir.

Ancak bu kanun okulun özel ikamet yeri haline konmuş bir odasının kullanılmasına veya okulun gündüz veya gece ders saatlerinin bozulmasına yetki vermez.

(26) — (1) Parlâmento seçiminde bir aday veya onun adına başlıca biri tarafından seçimler için tâyin edilen

süre için seçim âmirine 150 lira depozito yatıracak, ve bunu yapmadığı takdirde 1872 Oy Kanunu hükümleri gereğince çekilmiş sayılacaktır.

(2) Eğer aday depozitoyu yatırdıktan sonra 1872 Oy Kanunu na göre çekildiği takdirde depozito, bunu yatırmış olana geri verilir, eğer aday depozitoyu yatırdıktan sonra ve oy verme işi başlamadan ölecek olursa, depozito kendisi tarafından yatırılmış ise onun hukuki temsilcisine, ve eğer başkası tarafından yatırılmış ise, o kimsenin geri verilir.

27 — Eğer depozito yatırmış olan aday seçilmemişse ve aldığı oy sayısı, o bölge seçimi bir veya iki milletvekili için yapıldığı takdirde, bütün oy sayısının sekizde birini aşmıyorsa ve bölge seçimi ikiden fazla milletvekili için yapıldığı takdirde, aldığı oy sayısı verilen bütün oyların seçilecek milletvekilleri sayısına taksimi tutarının sekizde birini geçmiyorsa, verilen depozito kırallık hâzinesine gelir kaydolunur, başka hallerde yani seçimde kazanmışsa üyelik yeminini yapar yapmaz ve kazanmamışsa seçim sonuçları yayınlanır yayınlanmaz depozito akçası geri verilir.

Ancak bir kimse genel bir seçimde birden fazla seçim bölgesi için adaylığını koymuşsa verdiği depozito akçalarından birden fazlasını geri alamaz, bu takdirde maliye, münasip göreceği bir tanesinden başka yatırılmış olan depozitoları kırallık hâzinesine gelir kaydeder.

(2) Nakli kaabil oy sistemine göre seçim yapılmakta ise bir aday için verilen oy miktarı tercihan kendisi için verilmiş oy sayısı kabul edilecektir.

28 — (Üniversiteden başka) bir parlâmento seçiminde başka bir kanunda mevcut hükümlere bakılmayarak şunlar seçim âmiri olacaktır.

( 1 ) Seçim bölgesi aynı büyüklükte veya onun içinde bulunduğu takdirde idari kontluğun (Şerif) i;

(2) Seçim bölgesi bir şehir kontluğu büyüklüğünde veya içinde ise şerif ve Londra şehrinde ise (Şerif) ler;

(3) Belediye burg'unda belediye başkanı veya meclis başkanı;

(4) Diğer hallerde Şerif, belediye veya meclis başkanları.

28 ( 1 ) Parlâmento seçiminde (üniversiteden başka) seçim memuru bu maddede en yüksek masraf olarak çerçevesi miktârı aşmamak şartıyla seçim maksadiyle veya bununla ilgili hizmetler için yapacağı masrafların karşılığını almaya yetkilidir.

(2) Bu masrafların tutan Konsolide bütçeden veya bunun gelirinden bu maddeye göre yapılacak tüzük gereğince mâliyece sunulacak hesap üzerinden ödenir. Seçim memurunun isteği üzerine mâliyece uygun görüldüğü takdirde kendisine masraflarını karşılamak üzere bir avans verilebilir.

30 Seçim âmirinin görevlerini onun vekili olarak seçmen kayıt memuru da yapar, seçim âmiri vekili, bu kanun da dahil olduğu halde, parlâmento seçimleriyle ilgili kanunların seçim âmirine verdiği hak, görev, yetki ve sorumlulukların hepsini haiz bulunur ve seçim âmiri vekili yardımcı da tâyin edebilir.

Bu madde, seçim âmiri bizzat yapmak üzere kendi için ayırdığı görevler hakkında uygulanmaz.

Bütün görevleri seçim âmiri vekili tarafından yapılmakta olan bir seçim âmiri, seçim âmiri olduğundan ötürü o seçimler için adaylığını koymak hususunda ehliyetsiz sayılamaz.

31 — ( 1 ) Sekreteri aynı zamanda seçmen kayıt memuru olan veya seçmen kayıt memuru kendi tarafından tâyin edilmiş bulunan bir mahallî idare meclisi seçim bölgesini oy istasyonlarına ayırmak ve bunların yerlerini seçmenlere kolaylık olacak şekilde tâyin etmekle görevlidir.

Şu kadar ki, Londra seçim bölgesini oy istasyonlarına ayırmadan önce ilgili otorite bu maksatla Londra Kontluk Meclisine bir tasarı yollar ve meclis tarafından yapılmış bir müracaatı da gözönünde tutar.

(2) Eğer bir mahallî idare veya o bölgenin 30 seçmeni tarafından içişleri Müsteşarlığı'na oy istasyonlarının seçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamadığı hakkında bir müracaat yapıldığı takdirde müsteşarlık bunu inceler ve uygun gör-

düğü takdirde seçim bölgesini oy istasyonlarına ayırma görevi kendisinde bulunan mahallî idare meclisine gerekli değişikliklerin yapılması için emir verir, eğer meclis, bu emrin verilmesinden itibaren bir ay içinde bu değişikliği yapmazsa müsteşarlık kendisi yaptırır ve yapılan değişiklik mahallî idare meclisi tarafından yapılmış gibi hüküm ifade eder.

(3) Bu madde ile kendisine yetki verilmiş olan mahallî idare meclisi seçim alanlarının sınırlarını ve yetkisine dayanarak kurduğu oy verme sınırlarını bir raporla müsteşarlığa bildirir ve seçim bölgesinde ilân eder.

(4) Bu maddeye uygun hareket edilmemiş olması veya oy verme yerlerinin formalitesizliği sebebiyle seçimlere itiraz olunamaz.

32 — Üniversiteden başka her seçim bölgesinin seçim yeri seçim âmiri tarafından tesbit olunur ve seçim bölgesi bir parlamento burg'u veya bunun bir parçası ise burg içinde bir yer ve eğer seçim bölgesi bir kontluk veya bunun bir parçası ise o veya bitişik kontluk içinde bir yer olur.

33 — ( 1 ) Bu kanunun dördüncü ekindeki hükümler 1883 Seçimlere Fesat Karıştırmayı Önleme Kanunu'nun birinci ekinin beşinci bölümünün üçüncü paragrafı ve dördüncü bölümü yerine konacaklar ve o kanun bu şekilde yürürlükte kalacaktır.

(2) Bir parlamento seçiminde bir aday, posta tüzüğü gereğince bölgenin her seçmenine ve ağırlığı iki (uns) u aşmamak şartıyla o seçimle ilgili evrak vesaireyi posta ile ücretsiz yollamaya yetkilidir.

Şu kadar ki, adaylık muamelesini bitirmemiş bir aday, ücretsiz mektuplaşma hakkını kullanamaz, ancak henüz işlem bitmemiş olmakla beraber posta idaresine garanti vermekle de bu haktan faydalanabilir.

34 — ( 1 ) Bir adayın seçim ajanından başka hiç kimse, seçim ajanı tarafından yazı ile izin verilmemiş olmadıkça, parlamento seçimlerinde bir adayın kazanmasını sağlamak amacı ile genel toplanmalar yapmak, veya, afişler, ilânlar, sirkülerler yapmak yolunda masraflar yapmaya yetkili değildir.



(2) Bu madde hükümlerine aykırı hareket eden kimse 1883 Seçimlere Fesat Karıştırmayı Önleme Kanununa göre suç işlemiş olur.

Şu kadar ki, böyle bir kimsenin dâvasına bakan mahkeme, özel sebeplerden ötürü uygun görecektse olursa 1883 Seçimlere Fesat Karıştırmayı Önleme Kanunu'nun 6 ncı maddesiyle derpiş edilen ehliyetsizliği azaltabilir veya büsbütün geri bırakabilir.

(3) Yukarıda söylenen maksatlar için seçim ajanının izniyle yapılan masraflar o adayın seçim masraflarının bir parçası olarak ödenir.

35 — Aşağıdaki kanunlar, yani —

1872 Oy Kanunu

1875 Parlâmento Seçimleri (Seçim Amiri) Kanunu;

1878 Parlâmento Seçimlerinde Seçim Âmirinin Masrafları Kanunu;

1880 Seçimlere Fesat Karıştırmaya Kanunu;

1883 Seçimlere Fesat Karıştırmayı Önleme Kanunu;

1884 Belediye Seçimleri (Fesat Karıştırmaya) Kanunu;

1896 Mahallî idare Seçimleri Kanunu

yürürlükte kalmakta devam edecektir.

36 — (1) İskoçya Üniversitelerinden başka üniversite bölgelerindeki seçimlere dair bu kanuna bağlı beşinci ekin birinci bölümündeki hükümler ile İskoçya Üniversite bölgelerindeki seçimlere dair olan bu kanunun aynı ekinin ikinci bölümündeki hükümler yürürlükte kalacaktır ve Majeste Kırallık, konsey emriyle bu seçimlerin uygun şekilde idareleri için gerekli göreceği talimatı verebilir.

(2) Bu kanunun bu bölümündeki hükümleri açıkça istisna edilmiş olanlardan başkaları üniversite seçimleri için de uygulanır.

(3) Bu kanun hükümleri üniversite seçimlerinde uygulanırken şu değişiklikler yapılacaktır —

(a) Gayri mevcut seçmen listesi hazırlanmayacaktır, ancak gayri mevcut listesine giren kimse, başka şartları da haiz bulunuyorsa vekili vasıtasıyla oy vermeye yetkilidir.

(b) Bir adayın depozito akçesini gelir kaydetmek gerektiği zaman bu karar üniversite tarafından alınacaktır.

## **BÖLÜM IV**

### **Milletvekillikleri**

37 — (1) Bu kanuna bağlı 9 uncu ekin 1 inci bölümünün birinci sütununda adları geçen bölgeler, kendi hizalarında gösterilen sayıda milletvekili çıkaracak birer parlamento burg'u olacak ve bunlar da her biri bir milletvekili çıkarmak üzere dairelere ayrılacaktır.

(2) Bu kanuna bağlı 9 uncu ekin 2 nci bölümünün bilinci sütununda adları geçen bölgeler, sütunda kendi sıralarında gösterilen sayıda milletvekilleri çıkarmak üzere birer parlamento kontluğu olacak ve bunlar da her biri bir üye çıkarmak üzere dairelere ayrılacaktır.

(3) Bu kanuna bağlı 9 uncu ekin 3 üncü bölümünde adları geçen üniversiteler veya üniversiteler birliği, ekte gösterilen miktarda milletvekili çıkarmak üzere seçim bölgesi teşkil edeceklerdir.

(4) Bu kanunun bu bölümüne göre milletvekillerinin Büyük Britanya içinde dağılışı tarzı bu kanunun kabul edilmesi sırasında mevcut dağılışı şeklinin yerini tutacak ve parlamento seçimlerine ait emir ve tebliğlerle diğer bölgeler ve seçmen listeleri buna göre çerçelenecektir.

## **BÖLÜM V**

### **Genel Hükümler (38-47 Madde)**

38 — Bir kimse İngiltere'de 1872 Oy Kanunu na veya 1883 Seçimlere Fesat Karıştırmayı Önleme Kanunu na göre kovuşturmayı ve cezalandırmayı gerektiren bir suçu, Birleşmiş Kırallık dışında yapmışsa, o kimse, nerede olursa olsun, o hareketi Birleşmiş Kırallık içinde yapmış gibi hakkında kovuşturma yapılabilir ve cezalandırılabilir.

Bu husustaki zaman aşımı o kimsenin, suçu işledikten

sonra ilk defa Birleşmiş Krallığa gelmesinden sonra başlar.

39 — Bir seçim bölgesini oy dairelerine ayırmağa yetkili mahallî idare meclisi, bu kanunun kabul edilmesinden itibaren bir aydan daha sonraya kalmamak üzere o bölgenin oy dairelerine ayrılması işini ele alır, ve bu kanuna göre yeniden inceleme yaparak gerekli değişiklikleri sağlar.

40 — ( 1 ) Bu kanun gereğince konsey emriyle yapılan tüzükler ve alınan kararların hepsi derhal parlâmentonun her iki kamarasına da gönderilir ve bu karar ve tüzüklerin şevkinden sonra parlâmentonun ilk yapacağı oturumdan itibaren 21 gün içinde bu meclislerden biri tarafından Majeste Kirala sunuluncaya kadar bir hüküm ifade edemezler.

(2) Bu kanuna göre bir konsey emri, başka bir konsey emriyle kaldırılabilir veya değiştirilebilir.

41 — Bu kanunda geçen —

( 1 ) «Genel Seçim» tabiri Birleşmiş Krallığın yeni parlâmentosunda hizmet edecek üyelerin seçimi anlaşılabacaktır;

(2) Bir hapishanede kalan, ve hastahannede veya şifahannede yatan, atölyede çalışan veya yoksullar evinde ve benzeri yerlerde yatıp kalkanlar bundan dolayı ikamet ehliyeti iddia edemezler;

(3) Nakli kaabil oy —

(a) Seçmenin adaylar içinde sıra ile tercih ettiğini gösterecek şekilde verilen oydur; ve

(b) Tercih edilen için oy'a ihtiyaç olmaması hâlinde oy un ondan sonra gelene intikal etmesi hâlidir.

(4) Seçmen listesinin hazırlanmasında yaş meselesi ehliyet süresinin son gününe göre tesbit olunur.

(3) «İkamet yeri» tabirine, bir evin bir parçasını ikamet yeri olarak işgal eden kimsenin durumu da dahildir.

42 — Bu kanunun parlâmento ve mahallî idare için koyduğu ehliyet şartları bu kanunun kabulü sırasında mevcut şartların yerini tutacaktır.

43 — Bu kanun, bazı değişikliklere İskoçya'da da uygulanacaktır.

44 — Bu kanun, bazı değişikliklerle İrlanda'da da uygulanacaktır.

45 — Bu kanun hükümleri Scilly Adaları na tıpkı idari kontlukmuş gibi uygulanacaktır.

46 — ( 1 ) Bu kanun kabul edilir edilmez yürürlüğe girecek. ancak

(a) Parlâmentonun dağılışına veya devamına son verilışine kadar hâlen yürürlükte bulunan seçmen listesine, parlâmento seçimlerine veya Avam Kamarası'nın kuruluşuna; veya

(b) Bu kanuna göre ilk seçmen listesi hazırlanıncaya kadar hâlen yürürlükte olan Mahallî İdare seçmen listesine ve mahallî idare seçimlerine tesir etmeyecektir.

47 — ( 1 ) Bu kanuna bağlı 8 inci ekteki hükümler bu ekin üçüncü sütununda zikredilen hususlarda muteber olmayacaktır.

(2) Bu kanun, 1918 Halkı Temsil Kanunu diye adlandırılacaktır.

---

## İNGİLTERE'DE ÜNİVERSİTE SEÇİMLERİ 1918 HALKI TEMSİL KANUNU'NUN BİRİNCİ EKI

### Seçim Amiri

1 — Seçim âmiri —

a) Londra, Oxford ve Cambridge Üniversitelerinde rektör yardımcısıdır;

b) Dublin Üniversitesi'nde Trinity Koleji'nin başkanıdır;

c) İngiltere'nin birleşmiş üniversite bölgelerinde millî eğitim dairesinin tâyin edeceği bir memurdur;

d) Gâl Üniversitesi'nde rektör yardımcısıdır.

2 — Aday kâğıtlarının tertiplenmesi, oy kâğıtlarının atılması ve sayılması da dahil olduğu halde bütün seçim hazırlıklarını yapmak ve seçim oy'una göre seçim sonuçlarını belgeye bağlamak seçim âmirinin görevi içindedir.

### Adaylık Teklifleri

3 — Adaylık teklifi, seçim emrinin alınmasından itibaren dört günden az ve on iki günden çok olmamak üzere seçim âmiri tarafından tâyin edilecek yerde, günde ve saatte yapılır. Ve seçim âmiri seçim emrini aldıktan sonra iki gün içinde tesbit edeceği yeri, günü ve saati ilân eder.

4 — Adaylığa teklif, iki taraftar ve yardımcı ile diğer sekiz seçmen tarafından yazılı olarak yapılır ve bir seçmen tarafından seçim âmirine verilir.

5 — Adaylık teklifi için tesbit edilen zaman geçtikten sonra aday sayısının münhal sayısından daha çok olmadığı görüldüğü takdirde, seçim âmiri teklif edilen adayların seçilmiş olduklarını ilân eder ve seçim sonucunu belgeye bağlar.

6 — Teklifler için tesbit edilen zaman geçtikten sonra adayların münhal sayısından daha çok olduğu görülürse seçim âmiri sandık usulü ile oy verme hazırlığı yapar.

7 — Bu kanunla ilgili tüzük gereğince bir aday, aday-

lığını geri alabilir, eğer böyle bir kimsenin adaylığını geri almasıyla aday sayısı münhal sayısını aşmıyorsa seçim âmiri sandık usulü ile oy vermeyi geri bırakarak mevcut adayları seçilmiş ilân eder.

8 — Adaylığa teklif edilen kimsenin oy verme başlamadan ölmesiyle sandık yoluna başvurma lüzumu ortadan kalkarsa oy ile birlikte öteki seçim işlerini geri bırakır ve seçim emrini henüz almış gibi işleme yeniden başlar.

Oy verme işinin geri bırakılmış olması evvelce adaylığa teklif edilmiş durumda olanlar hakkında yeniden işlem yapılmasını gerektirmez.

#### Oyların Verilmesi

9 — Oy verme işi beş gün sürecek ve adaylığa teklif kâğıtlarının verilmesi için tâyin edilen günler arası üç günden az ve on iki günden çok olmamak üzere, seçim âmiri tarafından tâyin edilecek günde başlayacaktır.

10 — Seçim âmiri, oy verme yerini tâyin ederken, seçmenler için münasip kolaylıkları gözönünde tutar ve seçmenlerin durumlarına göre bölgede oy verme yerleri tertipler.

11 — Seçmen, bu ekin birinci bölümünde gösterildiği şekilde, oy pusulasını imzaladıktan sonra bir beyan kâğıdı ile birlikte bizzat seçim yerine götürüp verebilir.

Oy pusulalarının bizzat teslim edilmesi veya hangi günlerde bizzat verilmesi gerekli olduğu seçim âmirinin çıkaracağı talimat ile açıklanır.

12 — Bir oy pusulası, bir başka seçmen vasıtası ile seçim yerine gönderilebileceği gibi posta ile de seçim âmirinin seçim yerindeki adresine yollanabilir, oy verme işi kapanmadan seçim yerindeki başkan tarafından alınacak oy pusulaları, hükümsüz sayılmasını gerektiren sebep olmadıkça, öteki oylarla birlikte sayılır.

Oy pusulaları doğrudan doğruya seçim âmirine de gönderilebilir ve seçim âmiri bu pusulaları ilgili seçim yerlerinin başkanlarına gönderir.

13 — Oyların verilmesine, sabah'n saat sekizi ile akşa-

mın sekizi arasında dört saatten daha az olmayan bir zaman ayrılır, ancak oylar, oy verme günlerinin yalnız bir kısmında ve bizzat veriliyorsa asgari müddet dört yerine altı saat kabul edilir.

14 — Seçim âmiri oyların hangi gün ve saatlerde, nerelerde verileceğini, her seçmenin hangi oy verme yerinde oy unu kullanacağını, özel şartların neler olduğunu ilân eder.

15 — Seçim âmiri kendisinin bizzat bulunamayacağı oy verme yerleri için seçimi idare edecek birer başkan tâyin eder, bu memur seçmenlerin oy verme işlerini kontrol eder, oy pusulalarını alır ve kaydeder.

16 — Her aday, bütün oy verme yerleri için kendisine temsilciler tâyin eder ve böyle bir aday temsilcisi bazı oy kâğıtlarına veya bir kimsenin oy verme iddiasına itiraz edebilir. Ve o yerin seçim başkanı bu itirazı seçim âmirine sunar.

17 — Seçim âmiri itiraz edilen bir oy pusulasının muteber olup olmadığına veya itiraza uğrayan bir kimsenin oy hakkı bulunup bulunmadığına karar verir, bu karar itiraz edilenin lehinde oldukça kesindir, aksi halde seçim itirazlarıyla birlikte incelenmeye tâbidir.

18 — Bu kanuna göre tutulmuş bir seçmen defteri oy verme hakkı için tam bir delil sayılır, bu hükmün kanuni ehliyetsizliği olan kimselerle ilgisi yoktur.

Bir kimse derece alma işleminin bitmiş olduğunu üniversite makamlarına tasdik ettirmedikçe kendisini seçmen defterine kaydettiremez.

### **Oyların Sayılması**

19 — Oy verme işi kapandıktan sonra bir oy verme yerinde alınan bütün oy pusulaları münasip bir torba içine konarak mühürlenir ve seçim âmirine teslim olunur, seçim âmiri bütün oy verme yerlerinden gelen oy pusulalarını bir araya getirerek hepsini sayar ve sonucu derhal ilân eder.

20 — Sayılan oy pusulaları, bizzat oy verenlerin listesi, reddedilmiş oy kâğıtları, oy verme yetkisi olmayanlar ta-

rafından verilmiş oy pası alan ayrı ayrı paketlere konacak ve oy vermenin kapanmasından itibaren on iki ay seçim âmiri tarafından saklanacaktır.

21 — Seçim âmiri oy pusulalarının ne zaman ve nerede sayılacağını adaylara tebliğ edecek ve adaylarla temsilcilerinin sayım yerinde bulunmalarına izin verecektir.

Seçim âmiri ile yardımcı ve yazıcılarından, aday ve temsilcilerinden ve seçim âmirinin izin verdiklerinden başka hiç kimse sayım yerinde hazır bulunmağa yetkili değildir.

22 — Adayların aldıkları oylar arasında eşitlik bulunması halinde bunlardan biri bir tek oy daha almakla seçilmiş kabul edilecekse bu oy, seçmen olsun olmasın, seçim âmiri tarafından bir aday yararına kullanılabilir, ancak seçim âmiri bu yetkisini ikinci bir olayda kullanamaz.

### **Birleşmiş Üniversite Bölgeleri İçin Hükümler**

23 — Birleşmiş üniversite bölgelerinde her üniversitenin rektör yardımcısı veya bu hizmeti gören kimse, oy verme ile ilgili işlerin tertiplenmesi maksadiyle seçim âmirinin bütün görevlerini yapar ve bir oy pusulasının muteber olup olmadığı veya bir kimsenin oy verme hakkı bulunup bulunmadığı hakkında karar verme yetkisine de sahip olur.

24 — Birleşmiş üniversiteler bölgesinde, eğer nakli kaabil oy verilmiş değilse her üniversitede sayım işi tertiplenir ve her üniversitede sayılan oyların sonucu birleşik seçim bölgesinin seçim âmirine gönderilir. O da, gerekli incelemeyi yaparak seçim sonucunu ilân eder.

### **Genel Hükümler**

25 — Seçim âmiri seçimlerin yolunda cereyan etmesini sağlamak maksadiyle gerekli sayıda yazıcı ve yardımcı tâyin eder ve seçmenler için oy pusulası ve aday kâğıdı hazırlar.

Seçim âmiri, görevi başında değilse veya kendisine bir vekil tâyin edecek durumda bulunmuyorsa, üniversite idare kurulu seçim amirliğini geçici olarak yapmak üzere bir memur tâyin eder.



26 — Üniversite seçim hazırlıkları için seçim âmiri tarafından yapılan mâkul masraflar, üniversite bütçesinden ödenir.

Birleşmiş üniversiteler bölgesinde bu maksatla yapılan masraflar, masrafı yapan rektör yardımcısı veya bu görevdeki başka bir memurun bağlı olduğu üniversite bütçesinden ödenir, ve diğer masraflar birliğe dahil üniversitelerce birbirine eşit paylar halinde ödenir.

Birleşmiş üniversiteler bölgesinde bir adayın gelir kaydedilen depozitosu o seçim bölgesinin seçim âmirliğini yapan rektör yardımcısı veya bunun yerine iş gören memurun bağlı olduğu üniversiteye ait olacak ve bu hükümlere göre birliği teşkil eden üniversitelerce eşit olarak paylaşılacak masrafların ödenmesinde uygulanacaktır.

27 — Bir oy pusulası 1913 Kalpazanlık Kanununun

4 üncü maddesinin 3 üncü fıkrası anlamında bir kamu belgesi kabul edilecek ve oy pusulası ile ilgili beyanlar da uygulanacaktır.

28 — Oy kâğıtları pul harcına tabi değildir.

29 — Bir kimse bir seçmeni üniversite seçimlerinde oy vermeğe yetkili kılmak maksadiyle onun seçmen defterine kaydedilmek için vermek zorunda olduğu ücreti kötü niyetle öderse 1883 Seçimlere Fesat Karıştırma Kanunu anlamında bir suç işlemiş olur.

30 — Bu ek'te hükümler gereğince süre tâyin edilirken Pazar, Noel ve Mukaddes Cuma günleri, genel tatil, millî şenlik veya yas günleri hariç tutulur, ve herhangi bir süre böyle bir güne rastlarsa, bu günlerden biri olmamak şartıyla ertesi güne bırakılır.

31 —Tebliğ ve ilânların nasıl yapılacağı hakkında bu kanuna göre tüzük yapılmıncaya kadar bu gibi tebliğ ve ilânları seçim âmiri uygun gördüğü şekilde yapar.

32 —Seçimlerin prensip hükümlere göre yapıldığına dair mahkemeye kanaat geldiği takdirde bazı hükümlere aykırı hareket edilmiş olması sebebiyle (bu aykırılık neticeye müessir olmamak şartıyla) seçimler hükümsüz sayılmaz.

### Oy Pusulasının örneği

Ben, A. B. (Buraya seçmenin tam adı ve üniversite derecesi yazılır)  
ben oyumu aşağıdaki şekilde veriyorum : —

| Adaylar | Tercih sırası |
|---------|---------------|
| A       |               |
| B       |               |
| C       |               |
| D       |               |

Ben başka oy pusulası imzalamadığımı ve şahsen de oy vermediğimi ve başka bir seçim bölgesinde de oyumu kullanmadığımı beyan ederim.

İmza A. B.

Adres:

\*

\*\*

### NAKLİ KAABİL OY SİSTEMİNE GÖRE ÜNİVERSİTE SEÇİMLERİNE DAİR TÜZÜK

#### Seçimlerin İdaresi

1 — Bir üniversite seçim bölgesinde rakip adaylı bir seçimde iki ve daha çok üye seçileceği zaman, birinci ekde açıklandığı şekilde aşağıdaki hükümler uygulanır.

#### Oy Verme Usulü

2 — ( 1) Her seçmenin yalnız bir oy’u olacaktır.

(2) Seçmen oy’unu verirken

a) Kendisine oy vermek istediği adayın adı hizasındaki haneye 1 rakamını koymalı;

b) Tercih sırası bundan sonra gelmek üzere oy vermek istediği ikinci ve üçüncü adayların adları önündeki hanelere de 2 ve 3 rakamlarını koyabilir.

### **Muteber Sayılmayan Oy Pusulaları**

- 3 — Bir oy pusulası üstünde —
- a) 1 rakamı işaretlenmemiş; veya
  - b) 1 rakamı birden fazla aday isminin önüne konmuş;  
veya
  - c) 1 rakamıyla beraber bir başka rakam daha aynı ismin önüne konmuşsa hükümsüz sayılır.

### **Oy Pusulasının Şekli**

4 — Bu kanuna bağlı beşinci ekde örneği bulunan oy pusulasına aşağıdaki hükümleri bildiren bir not eklenecektir —

«Oy vermek istediğiniz adayın adı hizasına 1 rakamı koymak suretiyle oyunuzu kullanınız.

«İkinci ve üçüncü derecede tercih edeceğiniz adayların isimleri hizasına 2 ve 3 rakamlarını da koyabilirsiniz.

«Bir oy pusulası üstünde —

- a) 1 rakamı işaretlenmemiş ise; veya
- b) 1 rakamı birden fazla aday isimleri hizasına konmuşsa; veya
- c) 1 rakamı ile beraber bir başka rakam daha aynı ismin hizasına konmuşsa hükümsüzdür.»

### **Oy Pusulalarının Parsellere Ayrılması**

5 — Seçim âmiri (hükümsüz sayılanlardan başka) bütün oy pusulalarını her adayın birinci tercih sırasında aldığı oylara göre parsellere ayırır.

Eğer seçim birleşik üniversiteler bölgesinde yapılmakta ise bu ayırmayı yapmadan önce bütün üniversitelerden gelen oy kâğıtlarını bir araya kor.

### **Oyların Sayılması**

6 — Seçim âmiri her parselde bulunan oy pusulalarını sayar ve üstünde kendisi için birinci tercih oy'u işaretlenmiş

bulunan pusula sayısını her adayın hesabına kaydeder ve bunları, verilmiş bütün muteber oy miktarıyla karşılaştırır.

### **Nisap Sayısı**

7 — Seçim âmiri muteber oy pusulaları yekûnunu açık milletvekilliği sayısının bir fazlasına taksim eder ve bir artırılmış olan bu sonuç, geri kalan artığa bakılmadan, bir adayın kazanmış kabul edilebilmesine yeter bir sayı olur.

### **Seçilen Adaylar**

8 — Hesaplarına kaydedilen oy pusulaları sayısı, nisap sayısına eşit veya bundan daha üstün olan adaylar seçilmiş olurlar.

### **Artık Oyların Nakledilmesi**

9 — ( 1 ) Bir aday hesabına kaydedilen oy pusulası miktarı nisap sayısından daha çok ise, artan miktar bu tüzük hükümlerine göre seçmenlerin ikinci tercih oylarına göre seçilmiş adayın hesabına naklolunur.

(2) a) Seçilmiş bir adayın hesabındaki oy sayısı sadece orijinal (kendisi için verilmiş) oylardan ibaret ise seçim âmiri onun parselindeki bütün oy pusulalarını gözden geçirir ve nakli kaabil oy pusulalarını ikinci tercih oylarına göre yeniden parsellere ayırır.

b) Seçilmiş bir aday hesabındaki oylar hem orijinal ve hem nakledilmiş oylardan veya sadece nakledilmiş oydan teşekkül etmekte ise seçim âmiri onun son aldığı parseldeki oyları tetkik eder ve artan nakle tâbi oyları ondan sonraki tercih durumuna göre tekrar parsellere ayırır

c) Hangi halde olursa olsun seçim âmiri, nakli kaabil olmıyan oy pusulalarını ayrı bir parselde saklayacak ve daima her parseldeki nakli kaabil oylarla ayrı parsel içindeki nakli kaabil olmıyan oy pusulalarını karşılaştırmak suretiyle hesabın doğruluğunu sağlayacaktır.

(3) Eğer içinde nakle tâbi oy kâğıtları bulunan ikinci parseldeki oy kâğıtlarının sayısı öteki parseldeki artığa eşit veya daha az ise seçim âmiri nakil işlemini daha sonraki aday hesabına yapmakta devam eder.

(4) — a) Eğer nakle tâbi miktar geri kalandan daha büyük ise seçim âmiri ikinci tertip her parselden oy kâğıtlarının nakli kaabil oy miktarıyla artakalan sayıya nisbeti ölçüsünde nakil işlemi yapar.

b) İkinci tertip her parselden nakledilecek oy kâğıtları sayısının doğru olup olmadığını anlamak için ikinci tertip parseldeki kâğıt miktarı, artık sayı ile çarpılarak elde edilecek miktar nakle tâbi oy kâğıdı sayısına taksim olunur.

c) Eğer kesirli parçaların bulunması sebebiyle nakle tâbi oy kâğıdı miktarı artakalan sayıdan daha az tutuyorsa, çokluk sırasına göre alınmak ve en büyüğünden başlanmak üzere artık sayıya eşit hâle gelinceye kadar bu parçalardan indirme yapılır.

d) İkinci tertip her parselden nakledilecek özel oy kâğıdı, parselde en son konanlardan olacaktır.

e) Nakledilen her kâğıt bu naklin hangi adaydan hangisine yapıldığını anlatacak şekilde işaretlenir.

(5) — a) Eğer birden fazla adayın artmış sayısı varsa ilk önce bunların en çok olanından başlanır.

b) Eğer iki veya üç aday'ın aynı miktarda artmış sayıları varsa bu takdirde her adayın orijinal oylarına bakılır ve bunlardan orijinal oyu daha çok olanının artık sayısı ele alınır, eğer ikisinin de orijinal oyları aynı ise ilk önce hangisinden işe başlamak gerektiğini secim âmiri tâyin eder.

c) Eğer seçilmiş bir adaydan kalan artık, en az oy alan iki adayın nakledilmemiş artıkları arasındaki farktan daha çok değilse bunun seçim âmiri tarafından nakledilmesi gerekli değildir.

### **En Az Oy Almış Olan Adayların Çıkarılması**

10 — ( I ) Eğer hiçbir adayın artmış oy sayısı bulunmazsa (veya yukarıki hükümlere göre nakli gerekmezse) ve daha doldurulması gerekli bir veya daha fazla münhal varsa, seçim âmiri, en az oy alan aday'ı işlemiden çıkarır ve ikinci tertip parsellerdeki nakle tâbi oy kâğıtlarını öteki

tercih oylarına göre sıralar ve her parseli, lehine tercih yapılan aday hesabına nakleder.

Seçim âmiri nakle tâbi olmıyan kâğıtları ayrı bir parselde saklar.

(2) Eğer en az oy almış iki veya daha çok adayın, nakledilmeyen artıklarla birlikte, bütün oyları tutarı ikinci en yüksek oy almış adayın hesabına geçirilen oy sayısından daha az ise seçim âmiri bu adayları işlemden çıkarabilir ve bunların oylarını yukarıki hükümlere göre nakledebilir.

(3) Bu tüzük hükümlerine göre bir adayın çıkarılması gerekli görüldüğü zaman, eğer iki veya daha çok aday aynı sayıda oy almış bulunuyorlarsa, bu adaylardan her birinin almış oldukları orijinal oy miktarına bakılır ve bunlardan orijinal oy u en az olan çıkarılır, eğer bunda da eşitlik varsa seçim âmiri dilediğini çıkarır.

### **Nakledilen Oy Kâğıtları**

11 — (1) Yukarıdaki hükümlere göre, bir nakil işlemi yapıldığı zaman, nakledilmiş olan her ikinci tertip parseldeki oy kâğıtları, naklin lehine yapıldığı aday'ın parselindekilere eklenecek ve o aday hesabına, nakledilmiş kâğıt kadar oy geçirilecektir. Nakledilmeyen oy kâğıtları son işleme bırakılmak üzere bir tarafa konacak ve üstündeki oylar dikkate alınmayacaktır.

(2) Nakil işleminden sonra bir adayın artacak oylar» dokuzuncu madde hükümlerine göre işlem görecektir.

### **Son Münhallerin Doldurulması**

12— (1)Yapılan işlem sonunda aday sayısı münhal sayısına düşecek olursa bu adaylar seçilmiş sayılır.

(2) Eğer bir tek münhal kalmış olur ve adaylardan birinin oy sayısı ötekilerin bütün oyları tutarından daha yüksek bulunursa o aday seçilmiş sayılır.

(3) Münhallerin hepsi kapandığı zaman artık nakil işlemi yapılmaz.

### **Seçim Sonucunun İlân Edilmesi**

13 — Seçim âmiri seçim sonucunu ilân ederken bu

tüzüğe göre oylar üstünde yapılan nakil işlemini ve bu işleme göre her adayın hesabına geçirilen oy sayısını da bildirir. Bu tebliğ, ilişik birinci ekteki formüle göre yapılır.

### **Yeniden Tasnif İsteği**

14 — (1) Bir aday veya onun ajanı, oyların nakli işlemi tamamlanmadan veya daha sonra sayım ve inceleme işlerinin yeniden yapılmasını seçim âmirinden isteyebilir ve seçim âmiri derhal oyların sayılmasına ve tasnif edilmesine yeniden başlar. Seçim âmiri yaptığı tasnifin doğruluğundan şüphe ettikçe kendiliğinden de bu işi tekrarlayabilir. Ancak hiç kimse seçim âmirine bu işi birden fazla tekrar ettiremez.

(2) Seçim itirazı üzerine —

(1) Seçim âmiri tarafından savılan bazı oy kâğıtları, hükümsüz kalmış; veya

(ii) Reddedilen bazı oy kâğıtları muteber tutulmuş ise mahkeme sayım işinin kısmen veya bütünü yeniden yapılmasını emredebilir.

(3) Bu değişiklikler gözönünde tutulmak şartıyla yapılacak bu tasnif de birinci tasnifteki sıraya göre yapılır.

### **Oyların Nekledilmesinden Doğacak Meseleler**

15 — ( 1 ) Oyların naklinden doğacak meselelerde, seçim âmirinin vereceği kararlar, seçim sonucu ilân edilmeden önce bir aday veya ajanı tarafından itiraz edilmedikçe kesindir, itiraz varsa kararları İncelenmeğe tâbidir.

(2) Eğer seçim âmirinin kararı, itiraza uğramışsa sözü geçen nakil muamelesi ve bununla ilgili bütün işler hükümsüz sayılır, bundan sonra ne şekilde hareket edileceğini mahkeme tâyin eder.

### **Tarifler**

16— (1) «İlk tercih» tâbiri adayın ismi önündeki «1» rakamını, «ikinci tercih» tâbiri «2» rakamını vesaire anlatır.

(2) «Nakli kaabil oy kâğıdı» başka bir aday için ikinci veya daha çok tercih oyları kaydedilmiş oy pusulası demektir.

(3) «Nakli kaabil olmıyan oy kâğıdı» başka bir aday için ikinci veya daha çok tercih oyu bulunmıyan oy pusulasıdır.

(4) «Orijinal oy» bir adayın doğrudan doğruya kendi adına verilmiş birinci derece oy'u demektir.

(5) «Artık sayı» tâbirinden orijinal olsun nakledilmiş olsun bütün oylar tutarının nisap sayısından fazlası anlaşılacaktır.

17 — Bu tüzük çıkarıldığı günden itibaren yürürlüğe girecektir.

## BİRİNCİ EK

### Yukarıdaki Tüzüğün Doğru Uygulanmasını Kolaylaştıracak İki Misal

A. iki milletvekili çıkarılması gerekli bir seçimde:

A, B, C, D ve E adlarında beş aday bulunduğunu farzedelim.

Oy kâğıtlarının tasnifi — Bütün oy kâğıtları bir araya getirildikten sonra incelenir ve bunların muteber olanları adayların birinci tercih derecesiyle aldıkları oylara göre ayrı ayrı parsellere konur.

### Birinci Sayım

Oyların sayılması (Madde, 6) — Her parseldeki oy pusulaları sayılır ve birinci tercih derecesiyle verilmiş oylar her adayın ayrı ayrı hesabına geçirilir.

Farzedelim ki adayların hesaplarına geçirilmiş oylar şöyledir:

|         | Oy sayısı           |
|---------|---------------------|
| A ..... | 2,678               |
| B ..... | 1,670               |
| C ..... | 3,142               |
| D ..... | 848                 |
| E ..... | <u>2,036</u>        |
|         | <b>Hepsi 10,394</b> |



### Nisap Miktarı

Nisabın hesaplanması (Madde 7) — Verilen bütün oyların miktarı 10,394 tutmuştur. Münhal sayısının bir fazlası olan üç adedine bu miktar taksim edildiği zaman 3,464 rakamı elde edilir, bu nisap sayısı yani seçilebilmek için gerekli sayıdır.

### D.nin Oylarının Nakledilmesi

En az oy alan aday'a ait oyların nakledilmesi (Madde, 10 «1» ) — Bu misalde nisap sayısına eşit veya daha üstün oy almış kimse yoktur. O halde seçim âmiri en az oy almış adayın oy kâğıtlarını dağıtmağa başlayacaktır.

D. nin parselindeki 848 oy pusulası incelenir ve ikinci tercih durumuna göre ikinci tertip parselleme yapılır.

Nakli kaabil olmıyan yani başka bir aday için tercih yapılmamış oy kâğıtlarından da ayrıca ikinci tertip bir parsel yapılır.

Bu işlemin sonucu şudur:

A için ikinci tercih ..... 18 oy kâğıdı  
 B için ikinci tercih ..... 62 oy kâğıdı  
 C için ikinci tercih ..... 35 oy kâğıdı  
 E için ikinci tercih ..... 582 oy kâğıdı

Nakli kaabil oy tutarı 697

Nakli kaabil olmıyanlar 151

D. nin oyları tutarı 848

Nakil işinden sonraki oy durumu (Madde, 11 «İ») — Nakle tâbi olmıyan oy kâğıtları bir tarafa bırakıldıktan sonra ikinci tertip parsellerdeki oy kâğıtları. A, B, C ve E nin parsellerine eklenir.

Bu takdirde her aday hesabına geçirilen oy sayısı şöyle olur:

A ..... 2,678 + 18 = 2,696  
 B..... 1,670 + 62 = 1,732  
 C..... 3,142 + 35 = 3,177  
 E..... 2,056 + 582 = 2,638

### B. ye Ait Oyların Nakli

En az oy almış olan aday a ait oyların nakli (Madde, 10 «1») — Şimdiye kadar henüz hiçbir aday nisap sayısı elde edememiş olduğu için seçim âmiri adaylar içinde oyu en az bulunan B. ye ait oy kâğıtlarını dağıtma işlemini ele alır.

B. ye ait olan 1,732 oy kâğıdı yeniden gözden geçirilir ve bunların üstünde öteki adaylar için işaretlenmiş olan ikinci tercih oylarına göre yeni parseller yapılır. Genel olarak alınması gerekli oylar ikinci tercih oylarıdır, ancak işleminden çıkarılmış olan adayın oyları ikinci tercih oyları ise, bu takdirde üçüncü tercih oyları ele alınır.

Nakli mümkün olmıyan oy kâğıtları ayrı bir parselde konur.

Bu işlemden alınan netice şöyle olmuştur:

A için ikinci tercih oylarının tutarı. .... 363

C için ikinci tercih oylarının tutarı ..... 557

E için ikinci tercih oylarının tutarı ..... 624

Nakli kaabil oylar 1544

Nakli kaabil olmıyanlar 188

B. nin bütün oyları 1,732

Nakil işinden sonraki oy durumu (Madde, 11 «1») — Nakli kaabil oy kâğıtları A, C ve E nin parsellerine eklenir, ve nakli kaabil olmıyan I 88 oy kâğıdı da bir tarafa bırakılır. Şu hale göre her adayın hesabındaki oylar tutarı şu duruma girmiş olur:

|   |             |         | Oy   |
|---|-------------|---------|------|
| A | ..... 2,696 | + 363 = | 3059 |
| C | ..... 3,177 | + 557 = | 3734 |
| E | ..... 2,638 | + 624 = | 3262 |

### C. nin Seçilişi

Nisap sayısı ile seçilen aday (Madde, 8) — Şimdi C. nin oy sayısı 3734 olmuştur ki bu, nisap sayısı olan 3,465 den 269 fazladır. 8 inci maddeye göre o seçilmiştir.

### C. ye Ait Artık Sayının Nakli

Şimdi doldurulması gerekli bir tek münhal kalmıştır. Bu yere A. nın mı, yoksa E. nin mi seçileceğini tâyin için C. den kalan artığın nakledilmesi gereklidir. (Madde, 11 «2»).

Evvelki nakil işleminden kalan oyların nakli (Madde, 9 «2» «b»).

Bu maksatla B. den C. ye nakledilmiş 557 oyluk parsel tekrar incelenir ve daha sonraki tercih oylarına göre parsellenir. Burada da nakli kaabil olmıyan oylar bir tarafa çıkarılır.

Bu işlem şu sonucu vermiş olsun:

|                                       |       |
|---------------------------------------|-------|
| A için daha sonraki tercih oyu.....   | 182   |
| E için daha sonraki tercih oyu . .... | 270   |
|                                       | <hr/> |
| Nakli kaabil oylar                    | 452   |
| Nakli kaabil olmıyanlar               | 105   |
|                                       | <hr/> |
| Hepsi                                 | 557   |

Nakledilecek kâğıtların nisbeti (Madde, 9 «4» «b»)

— Mademki nakli kaabil oy kâğıtlarının sayısı olan 452 rakamı öteki adaydan artakalan 269 dan çoktur, o halde bunun yalnız bir kısmı A ve E ye nakledilecektir, her yeni parselden alınacak oy kâğıtlarının miktarı, 267 artık oy'un, nakli kaabil 452 oya nisbeti kadar olmalıdır.

Nakledilen kâğıt sayısının doğruluğu nasıl ölçülmelidir (Madde, 9 «4» «b») — Yani her yeni parselden alınacak oy kâğıdı miktarı parseldeki oy kâğıtlarının 269 (artık) ile çarpısı tutarının 452 ye taksiminden alınacak sonuç kadar olacaktır.

İşlem şöyle yapılır:

A. nın parselinde 182 kâğıt vardır,  
O halde buna düşen pay —  $182 \times 269 / 452 = 108$  142  
452

E. nin parselinde 270 kâğıt vardır,  
O halde buna düşecek pay —  $270 \times 269 / 452 = 160$  310  
452

C. den artan oylar . .....269

C. den artan oyların kesirleri (Madde, 9 «4» «c») — Yukarıdaki işlemle tâyin edilen miktarlarda kesir bulunmaktadır. Mademki bir kâğıdın tamamı naklolunacaktır, o halde bu kesirlerden büyüğünü bire yükseltip ötekini atmamızdır.

Buna göre nakledilecek kâğıtların sayısı şu olur:

|                            |            |
|----------------------------|------------|
| A. için.....               | 108        |
| E. için.....               | <u>161</u> |
| C. den artan oyların hepsi | 269        |

Nakledilecek kâğıtların işaretlenmesi (Madde, 9 «4» «d» ve «c») — Oy kâğıtlarının kimden kime geçtiğini göstermek üzere üstlerine işaret konur.

Nakilden sonraki durum (Madde, 11 «1») — Nakledilmiş oy kâğıtları A ve E nin parsellerindekilere eklenir ve böylelikle hesaplarına geçen oy sayısı şöyle olur:

Oy

|        |                     |
|--------|---------------------|
| A..... | $3059 + 108 = 3167$ |
| E..... | $3262 + 161 = 3423$ |

Seçilmiş adayın nisap durumu (Madde, 11 «1») —

C. nin kâğıtları son işlem yapılarak bir tarafa konur, bu kâğıtların durumu şöyledir:

|                                       |       |
|---------------------------------------|-------|
| C. nin aldığı orijinal oy sayısı..... | 3,142 |
| D. den aldığı oylar.....              | 35    |
| B. den aldığı oylar.....              | 288   |
| C. nin aldığı nisap oyu .....         | 3,465 |

### E. nin Seçilişi

Son açığın kapatılması (Madde, 12 «2») — Şimdi kapatılması gerek bir açık vardır ve nakil edilebilecek bir artık da kalmamıştır. E. nin bütün oyları tutarı 3423 ve A. nin ise 3167 olduğuna göre E. seçimde kazanmış sayılır.

### Sonuç Raporu

Sonuç raporu (Madde, 13) — Oylar üzerinde yapılmış olan bütün işlemler sonuç raporunda gösterilir. Bu rapor şu şekilde hazırlanır:

Muteber oylarının sayısı ..... 10,394

Seçilecek üye sayısı ..... 2

Nisap miktarı ..... 3,465

|                      | İlk Sayım                   | İkinci sayım            |        | 3 üncü sayım           |        | Son sayım             |                          |
|----------------------|-----------------------------|-------------------------|--------|------------------------|--------|-----------------------|--------------------------|
| Adayın adı           | Her adayın aldığı oy sayısı | D.nin nakledilen oyları | Sonuç  | B.den nakledilen oylar | Sonuç  | Eden artanların nakli | Son durum                |
| A.....               | 2,673                       | +18                     | 2696   | + 366                  | 3059   | + 108                 | 3,167                    |
| B.....               | 1,670                       | +62                     | 1,732  | — 1732                 | —      | —                     | —                        |
| C.....               | 3,142                       | +35                     | 3,177  | +557                   | 3734   | — 269                 | — 3465<br>(1.ci seçilen) |
| D.....               | 848                         | +848                    | —      | —                      | —      | —                     | —                        |
| E.....               | 2,56                        | +582                    | 2638   | +624                   | 3262   | +161                  | 3423<br>(2.ci seçilen)   |
| Nakli kaabil Olmayan | —                           | +151                    | 151    | +188                   | 339    | —                     | 339                      |
| Hepsi.....           | 10,394                      | —                       | 10,394 | —                      | 10,394 |                       | 10,394                   |

### B. Seçilecek Üye Sayısı 3 Olduğu Zaman

Diyeelim ki A, B, C, D, E, ve F adlarında altı aday vardır. Oy kâğıtlarının tasnif edilmesi (Madde, 5) — Seçim bölgesinin bütün oy kâğıtları bir araya konduktan sonra incelenir ve muteber olanlar her adayın birinci tercih numarasına göre göre aldığı oy kâğıtları kendi parseline konur.

### Birinci Sayılış

Oyların sayılması (Madde, 6) — Her parsel ayrı ayrı sayılır ve adlarına birinci tercih numarası işaretlenmiş oy kâğıtlarının miktarı her adayın ayrı ayrı hesabına geçirilir.

Bu sayım işleminin şu sonucu verdiğini farzedelim:

|       |       |        |
|-------|-------|--------|
| A     | ..... | 4,159  |
| B     | ..... | 1,957  |
| C     | ..... | 3,105  |
| D     | ..... | 1,754  |
| E     | ..... | 754    |
| F     | ..... | 1,205  |
| Hepsi |       | 12,934 |

### Nisap Sayısı

Nisap sayısının hesap edilmesi (Madde, 7) — Muteber oyların bütün sayı3i 12,934 etmişti. Bu sayı (açık üyeliklerin bir fazlası olan) dörde taksim edilince 3234 rakamı elde edilir ki, bu nisap sayısıdır. (Gerçi taksim işlemi yapılınc 3233 ile bir miktar da kesir çıkar ama kesir atılır ve (3) dört yapılır.)

### A, nın Seçilmiş olması

Nisap sayısını doldurmakla seçilmiş olma (Madde, S) — A. nın elde ettiği oy miktarı nisap sayısını aştığı için seçilmiş ilân olunur.

### A. dan Artan Oyların Nakli

Seçilmiş adayın artık oyları (Madde, 9) — A. ya ait oyların tutan olan 4159 dan nisap sayısı olan 3234 çıkarılınc 925 artar, bu artık (Madde, 9 «1») gereğince dağıtılacaktır.

A. ya ait olan 4159 oy kâğıdı incelenir ve (Madde, 9 «2» «a») gereğince her adayın ikinci tercih numarası ile aldığı oylara göre yeniden parsellere ayrılır.

İkinci tercih gösterilmemiş oy kâğıtlarında ayrıca bir parsel yapılır ve bunlar nakle tâbi tutulmaz. (Madde, 9 «2» «c»)

Bu işleme göre sonuç şöyle olur:

|                                      |      |
|--------------------------------------|------|
| B. için ikinci tercih oy sayısı..... | 255  |
| C. için ikinci tercih oy sayısı..... | 2062 |
| D. için ikinci tercih oy sayısı..... | 154  |
| E. için ikinci tercih oy sayısı..... | 1676 |
| Nakli mümkün oy kâğıtları            | 4147 |
| Nakli mümkün olmayanlar              | 12   |
| A. nın oy kâğıtlarının hepsi         | 4159 |

Nakledilecek kâğıtların dağıtma nisbeti (Madde, 9 «4» «a») — Mademki nakledilecek kâğıtların sayısı (4147) artık sayı olan 925 ten daha büyüktür, o halde her parselden ancak bir nisbet dahilinde nakil yapılabilir. Şu halde her parselden nakledilecek kâğıt sayısı aynı nisbette (artık sayı «925» nın genel tutara «4147» nisbeti şeklinde) olmalıdır.

Nakledilecek miktarın hesaplanması (Madde, 9 «4» «b») — Her parselden nakledilecek kâğıt miktarı, her parseldeki kâğıt sayısının artık sayı (925) ile çarpısının nakli kaabil kâğıtlar tutarına (yani 4147) taksiminden çıkacak sonuçtan ibaret olacaktır.

İşlem şöyle olacaktır:

|                                                        |             |
|--------------------------------------------------------|-------------|
| B. nin parselinde 255 kâğıt vardır,                    | <u>3643</u> |
| Artıktan alacağı pay: — $255 \times 925 / 4147 = 56$   | 4147        |
| C. nin parselinde 2062 kâğıt vardır,                   | <u>3877</u> |
| Artıktan alacağı pay: $2062 \times 925 / 4147 = 459$   | 4147        |
| D. nin parselinde 154 kâğıt vardır,                    |             |
| Artıktan alacağı pay — $154 \times 925 / 4147 = 34$    | <u>1452</u> |
| E. nin parselinde 1676 kâğıt vardır,                   | 4147        |
| Artıktan alacağı pay: — $1676 \times 925 / 4147 = 373$ | <u>3469</u> |
|                                                        | <u>4147</u> |

Hepsi 925

Artık oyların naklinde kesirlerin kaldırılması, (Madde, 9 «4» «c»)  
— Yukarıdaki işleme göre nakledilecek saiklarda kesirler görülmektedir, halbuki bir kâğıdın ancak tamamı nakledilir.

Şu halde kesirlerin en büyükleri bire yükseltilerek kesirler ortadan kaldırılır ve ötekine eşit bir sayı elde edilir.

Yukarıda artık sayı 925 olduğu halde elde edilen sonuç, yani  $56 + 459 + 34 + 373 = 922$  oluyor ki, üç sayı noksanıdır. Bu noksan, kesirlerin «en büyük üçü bire yükseltmek suretiyle tamamlanır.

|              |     |
|--------------|-----|
| B için ..... | 57  |
| C için ..... | 460 |
| D için ..... | 34  |
| E için ..... | 374 |

A. nin bütün artan oyları 925

Nakledilecek kâğıtların seçilip işaretlenmesi (Madde, 9 «4» «d») — B, C, D ve E hesabına geçirilecek özel kâğıtlar ilgili parselin en üstünde olanlardır. Bunların üstlerinde kimden kime nakledildiklerini göstermek üzere işaret konur.

Nakilden sonraki durum (Madde, 11 «1») — Bu kâğıtlar ayrı parselcikler halinde B, C, D ve E. nin parsellerine eklenir ve bundan sonra her parseldeki durum şöyle olur:

|         |                     |    |
|---------|---------------------|----|
| B ..... | $1957 + 57 = 2014$  | Oy |
| C ..... | $3105 + 460 = 3565$ | »  |
| D ..... | $1754 + 34 = 1788$  | »  |
| E ..... | $754 + 374 = 1128$  | »  |

Seçilen adayın kâğıtları (Madde, 11 «1») — Küçük parseller içinde kâğıtlar (yani nakledilemeyenler) ile tercih gösterilmemiş oy kâğıtları işaretlenip toplanır ve A. nin nisap oylarını teşkil eder. Bunlar bir tarafa bırakılır. Bu parsel şöyle teşekkül etmiştir:



|             |                   |
|-------------|-------------------|
| B. de kalan | 255 — 57 = 198    |
| C. de kalan | 2062 — 460 = 1602 |
| D. de kalan | 154 — 34 = 120    |
| E. de kalan | 1676 — 374 = 1302 |

Nakli kaabil olmıyanlar 12

A. nın nisap sayısı 3234

Bu nakil işleminin özeti aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir:

A. dan kalan kâğıtların nakli

|                                       |      |
|---------------------------------------|------|
| Artık sayı                            | 925  |
| Nakli kaabil oylar sayısı             | 4147 |
| Nakledilecek kâğıtların artık nisbeti | 925  |
| Nakli kaabil oylar                    | 4147 |

| Bir sonraki tercihe göre işaretlenmiş adayların adları | Nakli kaabil oy kâğıtları | Nakledilen oy kâğıtları | A.nın nisap sayısında tutulanlar |
|--------------------------------------------------------|---------------------------|-------------------------|----------------------------------|
| B .....                                                | 255                       | 57                      | 198                              |
| C .....                                                | 2062                      | 460                     | 1602                             |
| D .....                                                | 154                       | 34                      | 120                              |
| E .....                                                | 1676                      | 374                     | 1302                             |
| F .....                                                | —                         | —                       | —                                |
| Nakli kaabil olanlar                                   | 4147                      | 925                     | 3222                             |
| Nakli kaabil olmayanlar                                | 12                        | —                       | 12                               |
| Hepsi .....                                            | 4159                      | 725                     | 3234                             |

A. dan kalan oy kâğıtlarının naklinden sonraki durum: — Nakil işleminden sonraki durum şöyle olmuştur:

|           |       |               |
|-----------|-------|---------------|
| A .....   | 3234  | (seçilmiştir) |
| B .....   | 2014  |               |
| C .....   | 3565  |               |
| D .....   | 1788  |               |
| E .....   | 1128  |               |
| F .....   | 1205  |               |
| Hepsi ... | 12934 |               |

Nakil işlerinden sonra seçilen aday

C. nin oy sa-

yısı (3565) i bulmuş olduğu ve bu sayı da nisap sayısından daha yüksek olduğu için seçilmiş kabul edilmiştir.

### C. den artan oyların nakli

Arta kalan oylar hakkındaki işlem (Madde, 9 «2» «b») — Artık sayı (yani  $3565 - 3234 = 331$ ) hakkında nakil işlemi yapılacaktır.

Bu maksatla onun parselinde A. dan nakledilmiş olan 460 yeniden incelenir ve üçüncü tercih rakamlarına göre tasnif olunur.

Bu ayırmanın sonu şöyle çıkmıştır diyelim:

|               |     |
|---------------|-----|
| B. için ..... | 46  |
| D. ».....     | 32  |
| E. ».....     | 354 |
| F. ».....     | 14  |

Nakli kaabil oylar 446

Nakli kaabil olmayanlar . . 14

Hepsi ..... 460

Her parselden nakledilecek oy kâğıtlarının sayısı, parseldeki kâğıt sayısının 331 (artık) ile çarpısı sonucunun nakli kaabil oy kâğıdı tutarı olan (460) a taksimi ile bulunur.

İşlem şöyle yapılır:

|                                                      |            |
|------------------------------------------------------|------------|
| B. nin parselinde 46 kâğıt vardır, o halde artıktan  | <u>31</u>  |
| alacağı pay: — $46 \times 331 / 446 = 34$            | 223        |
| D. Parselinde 32 kâğıt vardır.                       |            |
| Artıktan alacağı pay: — $32 \times 331 / 446 = 23$   | <u>167</u> |
| E. nin parselinde 354 kâğıt vardır,                  | 223        |
| Artıktan alacağı pay: — $354 \times 331 / 446 = 262$ | <u>161</u> |
| F. nin parselinde 14 kâğıt vardır.                   | 223        |
| Artıktan alacağı pay: — $14 \times 331 / 446 = 10$   | <u>87</u>  |
|                                                      | 223        |

Yukarıki nakil işlemini kesirden kurtarmak için en büyük kesirler bire tamamlanır ve şu sonuca varılır:

|               |           |
|---------------|-----------|
| B. için ..... | 34        |
| D. » .....    | 24        |
| E. » .....    | 263       |
| F. » .....    | <u>10</u> |
| Hepsi .....   | 331       |

Şimdi bunları her adayın hesabındakilere eklersek durum şöyle olur:

|         |                   |
|---------|-------------------|
| B ..... | 2014 + 34 = 2048  |
| D ..... | 1788 + 24 = 1812  |
| E ..... | 1128 + 263 = 1391 |
| F ..... | 1203 + 10 = 1215  |

Seçilen adaya ait kâğıtların bir tarafa konması (Madde II «I») — C. ye ait kâğıtlar son işlem olarak bir tarafa konur, bu kâğıtların durumu şöyledir:

|                                         |            |
|-----------------------------------------|------------|
| C. nin ilk sayımındaki orijinal oyları  | 3105       |
| A. dan aldıkları ve nakledilmeyen oylar | <u>129</u> |
| C. nin nisap sayısı                     | 3234       |

### **C. den Artanların Naklinden Sonraki Durum**

Bu durum şöyledir:

|         | Oy sayısı |               |
|---------|-----------|---------------|
| A ..... | 3234      | (seçilmiştir) |
| B ..... | 2048      |               |
| C ..... | 3234      | (seçilmiştir) |
| D ..... | 1812      |               |
| E ..... | 1391      |               |
| F ..... | 1215      |               |

### **F. ye ait oyların nakli**

Oy sayısı en az olan aday'ın oylarını nakletmek (Madde 10 «1») — Seçim âmiri en az oy almış olan aday'ın oylarını dağıtma işlemine başlar.

F. nin parselindeki 1215 oy incelenir. Bu inceleme

sonunda görülür ki, parsel içinde daha sonraki tercih numarası ile D. için verilmiş 1094 ve B. için verilmiş 110 oy kâğıdı vardır. 11 kâğıda hiç tercih numarası konmamıştır.

Bu sebeple 1094 oy kâğıdı D. nin hesabına ve 110 oy kâğıdı da B. nin hesabına nakledilir ve işareti bulunmayan 11 kâğıt bir tarafa konur.

F. ye ait oy kâğıtlarının naklinden sonraki durum:

Bu duruma göre her adayın hesabındaki oy sayısı şöyledir:

|                      |       |             |
|----------------------|-------|-------------|
| A                    | ..... | 3234        |
| B                    | ..... | 2158        |
| C                    | ..... | 3234        |
| D                    | ..... | 2906        |
| E                    | ..... | <u>1391</u> |
| Nakli kaabil olmıyan |       | <u>11</u>   |
|                      |       | 12934       |

#### **E. ye ait oyların nakli**

En az oy almış adaya ait oyların nakli (Madde, 10 «1») — Şimdi oy durumu en geri olan E. dir, ve başka hiçbir aday nisap sayısına varmamıştır.

Şu halde seçim âmiri, E. nin oylarını dağıtmaya başlayacaktır.

E. nin parselindeki bütün oy kâğıtları (1391) incelenir, daha sonraki tercih numarasına göre B. için 856 ve

D. için 4 1 4 verilmiş ve geri kalan 121 kâğıda başka tercih işareti konmamıştır.

#### **D. nin seçilmiş olması**

Yukarıdaki nakil işleminden sonra !D. nin bütün oy tutarı nisap sayısını aşmış bulunmaktadır. Şu halde D seçilmiştir.

#### **Sonuç raporu**

Sonuç raporu (Madde, 13) — Oyların tasnifi sırasında yukarıda yapılmış bütün işlemleri göstermek üzere aşağıdaki cetvel düzenlenir:

|                      |       |       |
|----------------------|-------|-------|
| Muteber oylar        | ..... | 12934 |
| Seçilecek üye sayısı | ..... | 3     |
| Nisap sayısı         | ..... | 3234  |

| Adayların<br>adları       | İlk<br>sayılış                          | İkinci sayılış                   |       | Üçüncü sayılış              |       | Dördüncü sayılış              |       | Beşinci sayılış               |                     |
|---------------------------|-----------------------------------------|----------------------------------|-------|-----------------------------|-------|-------------------------------|-------|-------------------------------|---------------------|
|                           | Her adayın<br>almış olduğu<br>oy kâğıdı | A'dan geri<br>kalanların<br>naki | Sonuç | C'den kalan-<br>ların nakli | Sonuç | F'nin kâğıtla-<br>rının nakli | Sonuç | E'nin kâğıtla-<br>rının nakli | En son durum        |
| A .....                   | 4159                                    | —925                             | 3234  | —                           | 3234  | —                             | 3234  | —                             | 3234 (İlk seçilen)  |
| B .....                   | 1957                                    | + 57                             | 2014  | + 34                        | 2048  | + 110                         | 2158  | + 856                         | 3014                |
| C .....                   | 3105                                    | +460                             | 3565  | —331                        | 3234  | —                             | 3234  | —                             | 3234 (2.ci seçilen) |
| D .....                   | 1754                                    | + 34                             | 1788  | + 24                        | 1812  | +1094                         | 2906  | + 414                         | 3320 (3.cü seçilen) |
| E .....                   | 754                                     | +374                             | 1128  | +263                        | 1391  | —                             | 1391  | —1391                         | —                   |
| F .....                   | 1205                                    | —                                | 1205  | + 10                        | 1215  | —1215                         | —     | —                             | —                   |
| Nakli kabul<br>olmayanlar | —                                       | —                                | —     | —                           | —     | + 11                          | 11    | + 121                         | 132                 |
| Hepsi .....               | 12934                                   | —                                | 12934 | —                           | 12934 | —                             | 12934 | —                             | 12934               |

---

## İDARİ COĞRAFYA

---

### AKYAZI İLÇESİ

Hazırlayan:  
**Vasfi ÖZDEMİR**  
 Kaymakam

### TABİİ VE COĞRAFİ DURUM

Anadolu yarımadasının batı şimalinde bulunan Akyazı ilçesi doğudan Mudurnu ilçesi, şimalden Hendek ilçesi, cenuptan Geyve ve batıdan Adapazarı ilçeleriyle çevrilmiş olup yüz ölçüsü (1450) kilometre karedir. Rakım (63) tür.

İlçenin İklimi: Yazları sıcak, kışları da çok soğuk dedir; ilk ve sonbaharları kısmen yağışlı geçer. Ocak ayında kar yağmağa başlar, karların dağlık mıntakalarda bir metreyi bulduğu ve iki aydan fazla kalmadığı çok vakidir. Yaz mevsimi Mayıs iptidasında başlar, suhnet derecesi senenin en sıcak ayı olan Ağustosta 38, en soğuk ayı Ocakta 3 ü bulur. İlçeye yılda vasatı 20 milimetre yağmur düşer. Arazinin üçte biri dağlıktır. İlçenin şimal batısı düzlük ve ovalıktır. İlçenin doğusu Mudurnu ve Hendek ilçelerinin Kerem Ali dağının temadisinin kapladığı cenup bölge ilçesi olan Geyve ilçesinin Gök Tepesi en yüksek mıntakasıdır. Buranın en yüksek noktası (Göktepe) olup rakımı (1550) metredir. Arazi kısmen düzlük ve kısmen volkanlık olduğu için sık sık depremler olur; son depremler neticesinde zayıat olmamıştır.

İlçenin en büyük akışlı suyu Mudurnu deresidir. Kaynak sulan çoktur. Kaynaklarını Mudurnu ve Göynük dağlarından alan Mudurnu ve Dinsiz suyu ilkbaharda karların erimesiyle beraber taşarlar. Bedii, Yuvalak, Süpren, ve Ramaslı köyleri ovaları sular altında kalır. Büyük tahribat yapmazlar. 1926 yılında Mudurnu suyunun tasmasıyla Be-

dil, Şahin Bey ve Kavaklar köyleri «ular altında kalarak büyük hasarata sebebiyet vermiş ve köyler başka mahallere nakledilmiştir. Su taşmalarını önlemek için civardaki köyler halkının işbirliği ile tertibat alınmaktadır. Heyelan vuku bulmamıştır.

### **İDARİ DURUM**

Akyazı ilçesi 1944 yılının Eylül ayında kurulmuştur. O zaman Kocailinin Adapazarı ilçesine bağlı Bucak bulunmakta idi.

İlçenin Karapürçek adında bir bucağı ve Köy Kanunu tatbik edilen (58) köyü vardır. Bu köylerin (42) si merkeze, ( 16) sı bucağa bağlıdır. İlçe merkezinde belediye teşkilâtı vardır.

İlçe ve merkez köyleri düzlükte ve serpiştirme suretiyle kurulmuş olup, ve bir kısım köyler de dağlık arazi ve vadi boyunda dizilmiş bulunmaktadır.

### **NÜFUS VE İSKÂN DURUMU**

İlçe 944 yılında kurulmuş olup 1945 sayımına göre umumi nüfus ( 17302) kadın ve (15752) erkek olmak üzere (33054) olup kesafeti (214) dür. Nüfusun senelik artış nisbeti binde 700 dür, artış nisbeti binde 700 ü geçmemektedir. Son yıllarda halkın sağlık kaidelerinin önemini anlamağa başlamış ve nisbeten iktisadi refaha kavuşması bu artık nisbetinin tezayüdüne âmil olmuştur.

551 hanesi, toplu bir halde iki mahallesi olan ilçe merkezinin nüfusu 2803 tür. İlçenin Karapürçek bucağındaki köyler halkını Abazalar, Gürcü ve Lâzlar teşkil etmekte olup umumiyetle orman işleri ve ziraatle geçinirler. Hayvancılıkla geçinen ve halkı yürük olan iki köy yazın hayvanlarını Geyveye bağlı Taraklı bucağının Karagöl yaylasında, kışın da köyleri meralarında otlatırlar. Elde ettikleri yağ, peynir Ve yünü ilçe merkezi pazarında satarlar. Miktarları 250 kadar olan yürükler 50 çadırda yaşarlar.

Bankası ile temasa geçilmiştir. Mühendisin gelmesi beklenmektedir. Merkezin yangın vasıtası bir el tulumbası ile, kazma, balta ve su kovalarından ibarettir.

### İKTİSADİ DURUM

İlçe merkezi ile Karapürçek bucağının mahallî istihlâki için buğdayları üğüten (8) adet su değirmeni vardır: Köylerde de su ile işleyen (50) değirmen mevcuttur. İlçenin istihsalâtı (2000) ton buğday, (6000) ton mısır, (172) ton patates, (72) ton fasulye, (350) ton çeltik, (30) ton tereyağı, (1585) koyun, (1590) keçidir. (7500) metreküp kerestedir. İstihsal maddelerinin belli başlı ihraç yeni Adapazarı istasyonudur.

Başlıca idhal maddeleri: Manifatura, tuhafıye, hırdavat ve demir eşyasıdır.

İlçe merkezinde bir Zirai Kooperatifi vardır. Her hafta Çarşamba günü merkezde pazar kurulur. Bu pazara civar kazalardan da alış veriş için gelirler. İlçede panayır kurulmaz.

### ZİRA İDURUM

İlçenin cenup ve garp tarafları sık ormanlarla örtülüdür. Ormanlar (60,000) hektarlık bir sahayı kaplar. Kayın, göknar, meşe, gürgen, karaağaç ve kestane ağaçları başlıca serveti teşkil eder.

Senelik istihsal miktarları (7500) metreküptür. Buralarda oturan halk kısmen ziraatle, ekseriyetle kerestecilik ve nakliyecilikle iştigal eder. Şimal ve şark bölgelerinde hububat ve bakliyat ekerler. Arazinin verim kabiliyeti vasatı olarak bire ondur: Ziraat usulleri basit ve iptidaidir. Tarlalar öküz ve pullukla sürülür. Hububat ve bakliyat ziraatine elverişli arazi miktarı (123810) dekar olup (21) bin dekarı güzlük ve kışlığa (99760) dekara yazlık hububat ve emsali zeriyaat, (3050) dekara da sebze ekilmektedir.

İlçede koyun adedi (5932), keçi miktarı (468 7), sığır adedi (8818), manda adedi (1723), at adedi (364) dür. Hayvanlarda en çok şarbon ve şap hastalıkları görülmek



tedir. Kayda şayan hayvan hastalıkları olmamıştır. İlçede veteriner teşkilâtı olmadığından vukua gelen hayvan hastalıkları için il merkezinden gelen veteriner tarafından takip ve tedavi edilmektedir.

### **MİLLÎ EĞİTİM DURUMU**

Biri merkezde, (18) i de köylerde olmak üzere (19) ilkokul vardır. İlçede dördü üç sınıflı eğitimci köy okulu vardır.

İlk tahsil çağında çocuk miktarı (2538) kız ve (3809) erkek olmak üzere (6347), devam edenlerin sayısı (2307), mezun olanların miktarı (287) dir. İlkokul binalarından

(6) sı yeni, diğerleri eskidir. (4) öğretmen evi vardır.

Merkezde bir, bucakta bir ve köylerde iki olmak üzere

(4) Halkodası vardır. Merkezde Halk odasına ait (300) kitaplı bir kütüphane vardır. Halk odaları çalışmaları iyi gitmektedir. Sosyal yardım kolu (30) fakir çocuğa yardım etmiştir.

### **SAĞLIK DURUMU**

İlçede resmî ve hususî hastahane, dispanser, doğumevi ve eczane yoktur. Başta gelen hastalıklar kızamık, sıtma, verem. ve frengidir. İlçede sıtmayı tevlit eden (1500) dekarlık bataklık kurutulmuştur. İlçede frengili (119), sıtmalı (7000) kişidir. Verem pek azdır. Çocuklarda kızamık ve difteri hastalıkları hüküm sürmektedir. Halk umumiyetle orta yapılıdır.

İlçenin hiç bir yerinde kanalizasyon tertibatı yoktur. Helalarda septik çukur usulü taammüm etmiştir. Merkezde umumî bir hela vardır. İlçe merkezinde plâna uygun fenni bir mezbaha vardır. Mezarlıklar o derece bakımsız değildir. İlçe merkezinde belediyeye ait bir çöp arabası ve sokak başlarında birer çöp sandığı mevcuttur.

İlçeye yedi kilometre mesafede Kuzuluk köyünde kükürtlü bir kaplıca mevcuttur. Civar ilçe ve illerden birçok kimseler yazın bu kaplıcaya gelirler. Kaplıcada fenni tesisat

mevcuttur. Gelenler yeni binalarda barınırlar. İlçe merkezinde bir hamam vardır. Köylerde hamam yoktur.

İlçe merkezinde temiz ve orta sınıftan iki otel, iki han ve dört lokanta vardır.

### SOSYAL DURUM

Halk ekseriyetle ziraat ve kerestecilik ile uğraşır. Hayvanla geçinenler kayda şayan derecede değildir. İlçede geçim çareleri mevcut bulunduğundan hariç il ve ilçelere giden yoktur. İlçe sakinlerinden erkekler umumiyetle kilot, pantolon ve muhtelif renkte ceket, kasket, çizme, fotin, lâstik, kadınlar da manto, çarşaf, pelerin, peştemal, düğünlerde kadınlar daha ziyade çarşaf giyerler. Halkın başlıca eğlenceleri av ve düğünlerde güreş, at koşuları ve millî oyunlardır.

Halk misafirperverdir. Asayişe müessir suçlar arasına vuku bulmaktadır. Kız kaçırmalarına sık sık rastlanmaktadır. Kış günlerinde köylerde halkın kahvelerde tavla oyununa temayülü çoktur. Halkta alkol kullanma itiyadı vardır.

---

---

## İÇTİHADLAR

---

### YARGITAY TEVHİDİ İÇTİHAT GENEL KURULU'NUN 10/4/1947 GÜN VE E. 21 / K. 12 SAYILI KARARI

#### ÖZETİ:

Ölüm vukuatını merciine haber vermek mecburiyetini yerine getirmeyen muhtarlar Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 282 nci maddesi yoluyla Türk Ceza Kanunu'nun 230 uncu maddesinin uygulanmasının lâzımgeleceği hakkında.

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 220 nci maddesinin tahmil eylediği ölüm vukuatını merciine haber vermek mecburiyetini yerine getirmeyen muhtarlar söz geçiren kanunun 282 nci maddesi yoluyla Türk Ceza Kanunu'nun 230 uncu maddesinin uygulanması lâzım gelip gelmeyeceği hakkında Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi'nin 13/6/1946 tarih ve 11838/5544 ve Dördüncü Ceza Dairesi'nin 3/4/1945 tarih ve 3615/3690 sayılı kararları arasında hasıl olan uyuşmazlığın çözülmesi gerekli görülmüş olmasına mebni toplanan Tevhidi İctihat Genel Kurulu'nda keyfiyet incelenerek:

#### Sonuçda;

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 220 nci maddesinde, (her belediye ve belediye olmayan yerlerde defin ruhsatiyesi verenler nezdinde vefiyatın kayıt ve zaptına mahsus bir defter bulundurulacağı ve bu deftere meyyitin ismi, adresi, vefat tarihi, malûm ise mevti intaç eden hastalık ve defin ruhsatiyesi verenin ismi kaydedileceği) ve bu malûmat her ay nihayetinde toplanarak öbür ayın on beşine kadar en yakın hükümet doktoru ve sıhhat müdüriyetine bildirileceği ve sıhhat daireleri tarafından da mahallii nüfus dairelerine ihbar olunacağı tasrih edilmiştir. Aynı kanunun 219 uncu maddesinde de; doktor bulunmayan yerlerde, ölümlerin muayenesinin küçük sıhhat memurları veya bu iş için yetiştiril-

miş veya tavzif edilmiş memurlar tarafından icra edileceği ve defin ruhsatnamelerinin verileceği ve bunların bulunmadığı yerlerde defin ruhsatnamesinin ya jandarma karakol kumandanları veya köy muhtarları tarafından ifa olunacağı ve her şehir ve kasaba veya köyde ölü muayenesi yapacak ve defin ruhsatını verecek olanların er büyük mülkiye memuru tarafından tâyin ve ilân edileceği gösterilmiştir.

Muhtarların sözü geçen Hıfzıssıhha Kanununun 219 ve 220 nci maddeleri ile görevlendirilmeleri de sıhhat bakımından olup Nüfus Kanunu'nun 31 inci maddesinden büsbütün ayrı bir mükellefiyet olduğu açıktır. Bundan başka Nüfus Kanununun 31 inci maddesinde; ölüm vukuunda; muhtarların bir ilmühaber tanzimi ile keyfiyeti nüfus idaresine bildirmeye mecbur olduklarının tasrih edilmesi de nüfus tescili bakımından ve nüfus dairesine karşı olduğunda tereddüt edilemez. Nüfus dairesine karşı olan bu mecburiyeti muayyen süresinde yerine getirmeyen muhtarların cezai müeyyidesi ise yine bu 31 inci maddenin ikinci fıkrasında gösterilmiştir. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda ise ölümlerin kayıt ve zabtına mahsus defter tutmayan ve ölüm vukuatım hükümet doktoruna ve sıhhat müdüriyetine bildirmeyen muhtarlara müstakil bir ceza tâyin edilmemiş olmakla beraber 282 nci maddesinde, bu kanunda yazılı olan memnuniyetlere muhalif hareket edenler veya mecburiyetlere riayet etmeyenler hakkında kanunda ayrıca bir ceza hükmü gösterilmediği ve fiilleri Türk Ceza Kanunu itibariyle daha ağız cezayı istilzam eylemediği takdirde beş liradan elli liraya kadar hafif para cezası ve üç günden bir aya kadar hafif hapis cezası verileceği tasrih kılınmıştır.

Kanunen mükellef olduğu görevi haklı bir sebep olmaksızın yerine getirmeyen bir memurun fiilî görevi savsaklamak suçundan teşkil eyleyeceği ve görevi savsaklamak suçunun cezası 282 nci maddede gösterilen cezadan daha ağır bulunduğu cihetle muhtelif hususi kanunlar ile görevlendirilmiş ve bir âmmeye hizmeti gördüğünde şüphe bulunmamış olan muhtarların o kanunlarda konulmuş olan cezalar ile cezalandırılması iktiza eder. Bu cümleden olarak Veraset

ve İntikal Kanunu'nun 32 nci maddesinin 2 nci bendi ölüm vukuatını varidat dairesine tahriren bildirmek mecburiyetini tahmil eyledikten sonra bu mecburiyeti yerine getirmeyen muhtarlardan 25 liradan 200 liraya kadar para cezası alınacağını bildirmiş olmasına göre varidat dairesinde ölüm vukuatını haber vermiyen muhtarların bu maddedeki ceza ile cezalandırılmaları zaruri olur.

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 282 nci maddesinin muhtarlar hakkında uygulanması sırasında, muhtarlara diğer kanunların tahmil eylediği mecburiyeti yapmamalarından dolayı verilen cezaların nevi ve miktarı ile mukayese yaparak ona göre 282 nci maddeye tatbik şekli verilmesine cevaz olmayacağına ve esasen Dördüncü Ceza Dairesi Başkanlığının müzekkeresinde bahsi geçen ve mevzuları tamamen ayrı bulunan gerek Nüfus Kanunu'nun gerek gizli nüfusların yazımı hakkındaki 2576 sayılı kanunun ihtilâf konusu olan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 220 nci maddesi ile ilgili bulunmadığından Üçüncü Ceza Dairesinin kararında belirtilmiş olduğu gibi sözü geçen Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 220 nci maddesinin; ölüm vukuatını ihbar etmek hususunda yüklendiği mecburiyeti haklı bir sebep olmaksızın yerine getirmeyen muhtarlar hakkında bu kanunun 282 nci maddesi yoluyla Türk Ceza Kanunu'nun 230 uncu maddesinin uygulanması gerektiğine ve mezkûr 282 nci maddenin Türk Ceza Kanunu itibariyle daha ağır cezayı istilzam eden suçlar hakkında uygulanma kabiliyeti bulunmadığına üç muhalif reye karşı 16/4/1947 gününde oy çokluğu ile karar verildi.

---

### DÜZELTME

186 sayılı nüshada yayınlanan «İngiltere'de Belediye Seçimleri» adlı yazıya ait 81 inci sahifenin 6 ncı satırında «1918 de...» diye başlayan ve 9 uncu satırda bilen cümle aşağıdaki şekilde tashih olunur: «1918 de Birleşik Kırallık'taki seçmenlerin sayısı 15 milyonu kadın ve 13 milyonu erkek olmak üzere tahmin edilmişti. Bu itibarla kadın erkek farkı gözetilmeksizin eşit oy hakkının tanınması ve uygulanması kadınlara rüçhanlı bir durum sağlamak demek olurdu.»